

ŽELEZAR

JESENICE, DNE 25. NOVEMBRA 1982

ŠTEVILKA: 46/47 • LETO: XXXI

Naš kovinar, svobodno glasilo delavcev KID, je kot predhodnik Železarnja začel izhajati 26. januarja 1937. Železarnja izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstodnevnik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glasilo je ob 25-letnici predsednik Tito odlikoval z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo. Glavni in odgovorni urednik Joža Varl — Naslov: Uredništvo Železarnja, SŽ — Železarna Jesenice. Številke internih telefonov: urednik 2618, administracija 2619 in 2621. Tisk: TK Gorenjski tisk, Kranj. Oproščan prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421/172

PROIZVODNI STROŠKI TOZD ŽELEZARNE V OKTOBRU

Proizvodni stroški Železarnje, nastali v mesecu oktobru, so bili nižji za 47,4 milijonov dinarjev. Stroški pri predelavi so bili višji za 16,5 milijonov dinarjev. Zvišanje pri predelavi je predvsem zaradi nedoseganja dvanajstine plana proizvodnje ter visokih kalkulativenh odpisov remontov v TOZD Jeklarne.

Planirane stroške vložka so temeljne organizacije znižale za 63,9 milijonov dinarjev s spremenjenimi strukturami vložka, z manjšo porabo rude in kovinskih dodatkov ter z nižjimi cenami nabavljenega vložka. Nižje cene nabavljenega vložka v šestih temeljnih organizacijah so stroške znižale za 22,4 milijonov dinarjev. Z uporabo tujega vložka so imele dodatne stroške za 9,6 milijonov dinarjev.

Planiranega izplena niso presegli v petih temeljnih organizacijah in v SM jeklarne. Zaradi nedoseganja planiranega izplena v TOZD Valjarna bluming-štekla so bili stroški vložka na nivoju Železarnje višji za 10,7 milijonov dinarjev.

Planirane stroške so presegli v naslednjih temeljnih organizacijah: Valjarna bluming-štekla, Valjarna žice in profilov, Profilarna, Vratni podboji, Remontne delavnice in Vzdrževanje.

V temeljni organizaciji PLAVŽ so planirane stroške zmanjšali za 3,6 milijona dinarjev. Stroški vložka so bili nižji za 2,4 milijona dinarjev. Zaradi manjše porabe rude za 260 kg na tono grodja in manjše porabe uvožene rude v aglomeraciji so bili stroški nižji za 10,6 milijonov dinarjev. Večja poraba aglomerata in domače rude je stroške zvišala za 7,8 milijonov dinarjev. Večja poraba koksa in apnenca in sprememba

(Nadaljevanje na 3. strani)

Od Plavža do Dovja (Foto I. Kučina)

OD NARODNOOSVOBODILNIH ODBOROV DO OBLASTI DELAVSKEGA RAZREDA IN VSEH DELOVNIH LJUDI

Letos 26. in 27. novembra bo minilo štirideset let, odkar je bil na zasedanju v Bihaču osnovan AVNOJ — Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije, kot centralno in najvišje narodno predstavništvo, ki naj bi še bolj povezovalo vse osvobodilne napore tako znotraj države kakor nasproti tujini. Boris Kidrič je bihaški zbor takrat ocenil kot politični dogodek prelomnega značaja, kot najzgovornejši dokaz, da je trdi in krvavi boj proti fašističnim okupatorjem skoval tako bratsko slogo in povezanost med jugoslovanskimi narodi, kakršne še ni bilo nikdar v zgodovini.

Seveda do tega političnega prelomnega trenutka, ki je položil najtrdnjše temelje novi, svobodni, na osnovi narodne enakopravnosti zgrajeni in demokratični Jugoslaviji, ni prišlo nepričakovano ali iztrgano iz dotedanjih dogajanj in rezultatov eno in polletnega narodnoosvobodilnega boja. V tem času je bila že ustanovljena narodnoosvobodilna vojska Jugoslavije, prekaljena v številnih bojih proti nemškimi, italijanskimi, madžarskimi in bolgarskimi fašističnim okupatorjem in njihovim slugom, osvobodjenega je bilo okrog ene petine jugoslovanskega ozemlja, ustvarjena pa je bila tudi široka mreža ljudske oblasti — narodnoosvobodilnih odborov.

Tovariši Tito je za leto 1942 dejal, da je bilo to leto leto težkih preizkušenj za naše narode in hkrati trda vojna šola za naše partizanske in druge vojaške odporne enote. V tem letu se je utrdila in prekalila naša ljudska vojska, vstaja se je stabilizirala, ljudska oblast pa je v mnogih krajih pognala močne korenine. »Toda je postalo že nemogoče, da bi Vrhovni štab vodil in nadzoroval delo ljudskih oblasti, da bi vodil politično, gospodarsko in kulturno življenje ter upravo na tako velikem ozemlju. Zaradi tega je bila sklicana ustanovna skupščina Narodnoosvobodilnega antifašističnega sveta, na kateri je bilo izvoljeno politično predstavništvo ali Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije kot najvišji politični organ.«

Pred tem novoustanovljenim političnim organom so takrat stale velike in težke naloge. Treba je bilo organizirati zaledje, utrjevati in krepiti enotnost med fronto in zaledjem, politično mobilizirati najširše ljudske množice na osvobojenem in neosvobojenem ozemlju v narodnoosvobodilni borbi. Poleg tega je bilo v uvodniku Borbe z dne 10. januarja 1943 poudarjeno: »... Požgane in oropane vasi, požgana in osiromašena mesta, porušena poslopja in delavnice, ohromelo gospodarsko življenje, uničene šole, pobiti učitelji, številni begunci, otroci brez staršev in brez sorodstva, pomanjkanje sposobnih strokovnih kadrov, petokolonsko rovarjenje izdajalcev — na vseh teh razvalinah in z vsemi temi težavami, ki so nam jih zapustili okupator ter njegovi hlapci ustaši in četniki, moramo danes graditi stavbo ljudske oblasti.«

Bihaški zbor je postal izhodišče daljnosežnih preobratov. Na teh osnovah je drugo zasedanje AVNOJA, 29. in 30. novembra 1943 v Jajcu, opredelilo, da se Jugoslavija oblikuje na demokratičnem federativnem principu kot državna skupnost enakopravnih narodov. Tako usmeritev oziroma opredelitev so na volitvah 11. novembra 1945 z veliko večino potrdili tudi jugoslovanski narodi. Na osnovi tega je 29. novembra leta 1945 ljudsko predstavništvo razglasilo v Ustavodajni skupščini Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo in s tem sklepom dokončno odpravilo monarhijo s Petrom II. Karadjordjevičem in z vso dinastijo Karadjordjevičev.

Kaj je ta zgodovinski trenutek pomenil za vse jugoslovanske narode in še posebej za Slovence, je najbolj nazorno povedal Boris Kidrič na Ustavodajni skupščini z besedami:

»... Narodnoosvobodilna borba in njene pridobitve so velika stvar v zgodovini naših narodov. Ta narodnoosvobodilna borba ne bi bila dejansko zaključena in njene pridobitve ne bi bile dokončno potrjene, če ne bi ustavodajna skupščina na samem začetku svečano izglasovala to, za kar se je izjasnilo naše ljudstvo na volitvah — če ne bi izglasovala Federativne ljudske republike Jugoslavije. Slovenski narod je bil 1300 let pod tujim suženjstvom. Njegovo suženjstvo, njegova neenakopravnost, njegovo trpljenje so bili vedno vezani na tujca in na nenarodne monarhije. V imenu slovenskih narodnih poslancev lahko izjavim, da to, za kar se je boril slovenski narod doslej v nerazdružljivi skupnosti vseh jugoslovanskih narodov, ne bi dobilo svojega sijajnega potrdila, če ne bi dobili republike. Republika predstavlja za slovenski narod končno ukinitev neenakopravnosti in končno vzpostavitev enakopravnosti. Ona predstavlja za osvobodjene narode dosego vsega tega, o čemer so sanjali najbolj kulturni duhovi in za kar se je borilo samo ljudstvo.«

Teh nekaj izsekov iz politično prelomnih obdobij naše zgodovine dokazuje kontinuiteto naše revolucije in dejstvo, da se socialistično samoupravljanje ni rodilo v glavah naših voditeljev v petdesetih letih, temveč da je bilo to le nadaljevanje pristne linije socialistične revolucije že od izbruha splošne ljudske vstaje. Tovariši Tito, Kardelj, Kidrič, Bakarič in drugi voditelji so bili kot velike osebnosti inspiratorji, ideologi, strategji in voditelji te naše revolucionarne kontinuitete, ki se danes odraža v oblasti delavskega razreda in vseh delovnih ljudi, v našem socialističnem samoupravnem sistemu, katerega ogrodje je delegatski sistem.

VATROSTALNA PRAZNUJE 20-LETNICO

Vatrostalna, formirana 1. julija 1960. leta iz oddelka ognjeodporne vzdrževanja železarne Zenica na predlog pokojnega Alojza Derlinga kot specializirano podjetje za izgradnjo in vzdrževanje industrijskih peči, se je pojavila s svojimi kapacitetami na področju SR Slovenije leta 1962 — najprej na Jesenicah, kot pomoč pri remontih in vzdrževanju v posameznih obratih železarne Jesenice.

(Nadaljevanje na 2. strani)

OSEBNI DOHODKI V GOSPODARSTVU IN NEGOSPODARSTVU OBČINE V LETU 1983

Višina sredstev OZD negospodarstva se oblikuje v odvisnosti od gibanja dohodka in osebnih dohodkov delavcev gospodarskih OZD. Način oblikovanja sredstev za osebne dohodke OZD negospodarstva ureja dogovor o uresničevanju družbene usmeritve razporejanja dohodka, ki ga podpisniki sprejmejo za vsako leto posebej.

Dogovor določa, da morajo sredstva za osebne dohodke v gospodarstvu rasti počasneje od rasti sredstev za razširitev materialne podlage dela, za rasto primerljivega dohodka pa morajo zaostajati za 8%. Osebnih dohodkov izvajalcev v okviru

SIS lahko v masi porastejo enako kot masa osebnih dohodkov v gospodarstvu, osebni dohodki delavcev delovnih skupnosti bank, SIS, gospodarskih zborm, organov družbenopolitičnih skupnosti, družbenopolitičnih organizacij in drugih pa

morajo v masi zaostajati 10% za rasto sredstev za osebne dohodke delavcev v gospodarstvu.

Da bi ugotovili, kako se je dogovor o razporejanju OD uresničeval v OZD negospodarstva, bomo analizirali podatke o osebnih dohodkih gospodarstva (posebej je prikazana Železarna) in negospodarstva (v okviru tega bomo posebej prikazali gibanje OD upravnih organov Skupščine občine Jesenice) v letih 1980, 1981 in v devetih mesecih leta 1982.

(Nadaljevanje na 8. strani)

PRIMER VREDEN POSNEMANJA

V soboto, 20. novembra, so v TOZD Elektrode delali nadurno, ker so želeli doseči mesečni plan proizvodnje. Osnovni organizaciji sindikata in zveze komunistov sta dali pobudo, da bi vsi delavci iz pisarn prišli delat v proizvodnjo, da bi skupaj dosegli plan.

Več o tem, kako je akcija potekala, kakšen je bil odziv in kakšni so bili rezultati, je povedal Stanko Sedlar, kadrovik v TOZD Elektrode in predsednik osnovne organizacije sindikata:

»Odziv na pobudo je bil zelo dober, saj so iz naših pisarn prišli vsi na delo in so delali v proizvodnji, tako da je ostal na svojem mestu samo delovodja, ki pa svoje delo mora opravljati. K nam so prišli delat tudi Alenka Lah in Damjana

Muršec s kadrovskega sektorja in Ivan Malek ter Marjan Bregant z raziskovalnega oddelka.

Delavci s kadrovskega sektorja in naši delavci iz pisarn so delali v glavnem v adjustaži, kjer so naredili prav toliko, kot tiste delavke, ki jim je to vsakdanje delo. Najbolj pomembno je, da so te delavke, ki so prišle iz pisarn v adjustažo, razbremenile delavke, ki opravljajo to delo in so te lahko delale

(Nadaljevanje na 2. strani)

PRIHODNI TEDEN SEJE VSEH TREH ZBOROV SKUPŠČINE OBČINE

Predsedniki zbora združenega dela, zbora krajevnih skupnosti in družbenopolitičnega zbora skupščine občine Jesenice sklicujejo 2. decembra ločene seje zborov, katerim predlagajo v obravnavo in sklepanje naslednja vprašanja:

Izvršni svet Skupščine občine Jesenice predlaga delegatom vseh treh zborov v razpravo in sprejem navedeni predlog, ki temelji na družbenem dogovoru o temeljnih družbenega plana razvoja občine v letih 1981–1985. Spremembe in dopolnitve izhajajo iz spremenjenih pogojev gospodarjenja v zadnjih letih uresničevanja družbenega plana razvoja, analize njegovega uresničevanja v letu 1981, ocene za leto 1982 in delno tudi smernic za leto 1983. V predlogu so upoštevane pripombe nosilcev planiranja in drugih subjektov, ki so jih dali na osnutek tega dokumenta

v času javne razprave. Ob tem moramo poudariti, da so v predlogu vse spremembe napisane pregledno, to je z velikimi črkami, žal pa še vedno ni razvidno, ali se posamezni kazalci v spremembah in dopolnitvah povečujejo ali zmanjšujejo.

Iz obsežnega gradiva navajamo le nekatere poudarke:

— nove naložbe v osnovna sredstva bodo usmerjene v proizvodnjo izdelkov za izvoz na konvertibilno področje in osnovna sredstva, ki morajo dati optimalne rezultate v najkrajšem roku;

(Nadaljevanje na 8. strani)

PO TREH TEDNIH SPODBUDNI REZULTATI

Po sedanjih podatkih izgleđa, da bo mesec november eden od boljših mesecev v tem letu glede delovnih rezultatov.

Podatki po 22 dneh novembra kažejo, da so plavžarji izdelali 11.253,4 tone grodja, kar je 85,3% mesečnega družbenega načrta, oziroma 77,6% za 1.300 ton povečanega operativnega programa. V obeh primerih so pomembno prek mesečnega linearnega načrta, ki s tem dnem znaša 73,3%.

Z dobrim delom nadaljujejo tudi delavci v TOZD Jeklarne, ki so v tem času izdelali 29.635 ton surovega jekla, kar je 1,8% prek linearnega mesečnega družbenega plana, ki je enak operativnemu programu.

V zadnjem tednu so precej izboljšale svoje delovne rezultate tudi ostale proizvodne delovne organizacije, ki so ustvarile 86.480,1 tone skupne proizvodnje, kar je le 3,3% pod mesečnim linearnim planom glede na družbeni načrt, glede na operativni program pa le 1,8%.

V 22 dneh novembra je bilo za prodajo izdelano 21.700,3 tone izdelkov ali 64,3% mesečnega družbenega plana, oziroma 66,4% operativnega programa.

O SEJI DELAVSKEGA SVETA ŽELEZARNE

Na štirinajsti seji delavskega sveta Železarne, ki je bila v sredo, 17. novembra, so obravnavali:

pregled izvršenih sklepov 13. seje, devetmesečno poslovno poročilo Železarne, predlog poslovne politike za leto 1983, poročila odborov pri delavskem svetu, pregled opravljenih samoupravnih aktivnosti, razrešitve in imenovanja, razpis delovnih nalog za dopolnitev poslovnega odbora, razpis referendumov za sprejem predloga samoupravnega sporazuma o enotnem urejanju stanovanjskih zadev vseh temeljnih organizacij in delovnih skupnosti, informacijo o javni razpravi o spremembah in dopolnitvah samoupravnega sporazuma o združevanju dela delavcev v temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih, predlog za novo ceno kvadratnega metra stanovanjske površine in predlog za dodelitev stanovanja izven vrstnega reda prosilcev.

Na dnevnem redu je bil tudi pregled sklepov s posvetovanja o delu delegatov delavskega sveta Železarne, vendar o tem na seji niso razpravljali.

V tem razmišljanju bi rada omenila nekatera vprašanja, ki so po mojem mnenju ostala nedorečena, so pa pomembna za boljše delo delegatov delavskega sveta.

Pri pregledu sklepov 13. seje delavskega sveta je bilo rečeno, da so sklepi izvršeni, nihče pa ni omenil, kako so bili izvršeni. Pri tem mislim predvsem na to, ali so bili v celoti uresničeni tako, kot je bilo rečeno in ali so bili tudi časovno pravočasno uresničeni. Pri pregledu sklepov bi moral biti posredovan podatek o kvaliteti njihovega uresničevanja in rezultatih.

Pri pregledu devetmesečnega poslovnega poročila, ki ga je podal Božo Bartelj, član poslovnega odbora, je na koncu predlagal ukrepe za boljše poslovanje. Eden od teh ukrepov se nanaša tudi na izvajanje disciplinskih ukrepov. Poslovni odbor je predlagal delavskemu svetu, da sprejme ukrep materialne odškodnine, ko gre za hujše kršitve delovne dolžnosti. Tako naj bi za prekrške, kot so zamujanje na delo in predčasno odhajanje z dela, neopravičeni izostanki in odklanjanje dela, delavec plačal pavšalno materialno odškodnino. Škodo in višino odškodnine ugotavlja tričlanska komisija, ki jo sestavi vodja temeljne organizacije oziroma delovne skupnosti. Če delavec odkloni plačilo odškodnine, ki je nastala zaradi omenjenih kršitev, ga vodja temeljne organizacije oziroma delovne skupnosti prijavi na skupno disciplinsko komisijo.

Vprašanje, ki se pri tem pojavlja, je, kdo je potem tisti, ki bo sprožil postopek za obravnavo proti vodji temeljne organizacije oziroma delovne skupnosti, če je tudi on eden od tistih, ki zamujajo na delo, predčasno odhajajo z dela, neopravičeno izostajajo z dela, hodijo vinjeni na delo in podobno? Dejstvo namreč je, da od 644 zahtevkov za uvedbo in vodenje disciplinskega postopka za omenjene in druge kršitve, ki jih je v obdobju od 1. januarja do 30. septembra prejela skupna disciplinska komisija, ni bilo niti enega zahtevka, ki ga ne bi vložil vodja temeljne organizacije oziroma sektorja.

Ali lahko na podlagi rečenega sklepamo, da bodo morali biti bolj pridni samo »ta mali«, »ta veliki« pa bodo delali po starem, zato ker so »veliki«?

V razpravi o ukrepih, ki jih je predlagal poslovni odbor, je Peter Kunc, podpredsednik poslovnega odbora SOZD Slovenske železarne, izrazil svoje mnenje o omenjenih disciplinskih ukrepih. Poudaril je, da poostreni disciplinski ukrepi ne bodo pokrili milijonske izgube in da bi bilo bolj pametno, če bi razmišljali o tem, da bi ukiniteli tisto proizvodnjo, ki v tem trenutku na domačem in tujem tržišču ni več konkurenčna. Položaj železarne Jesenice je namreč tako resen, da bodo potrebni tudi drugačni ukrepi, ne samo disciplinski. Eden od teh drugačnih ukrepov je tudi ukrep družbenega varstva oziroma prisilne uprave. Kaj to pomeni?

Ukrep družbenega varstva pomeni začasno prenehanje dela samoupravnih organov in zamenjava osebnih dohodkov. To (ukrep družbenega varstva) torej pomeni, da delavci v določeni TOZD oziroma delovni organizaciji niso sposobni sami po samoupravnih poti reševati svojih problemov, ampak morajo to storiti drugi, ki niso delavci TOZD oziroma delovne organizacije.

V taki situaciji bi se morale vse zavestne socialistične sile strniti v enotno idejno-politično akcijo za premagovanje sedanjih težav in odpravo subjektivnih vzrokov.

Pri obravnavi poslovne politike za leto 1983 je Boris Bregant, predsednik poslovnega odbora Železarne,

omenil, da nas čaka še veliko nalog, ki izhajajo iz take poslovne politike, vendar ni pojasnil, katere so te naloge. S stališča ustreznosti informacij je bila torej ta informacija nedorečena oziroma nepopolna.

Poročila odborov pri delavskem svetu so bila sicer izčrpna, vendar enostranska. Zopet smo slišali samo, kaj so naredili, nič pa o rezultatih, kvaliteta spremembah in podobno, pa tudi tega ne, kaj niso naredili in zakaj ne. Mogoče so bila takšna poročila za delegate zadovoljiva, vendar pa na sejah delavskega sveta niso prisotni samo delegati, ampak tudi gostje in novinarji, ki na podlagi tako skopih in enostranskih informacij nimajo pravega vpogleda v učinkovitost dela delavskega sveta oziroma njegovih izvršilnih organov.

Se nekaj besed o novi poprečni ceni kvadratnega metra stanovanjske površine. Predlog je razložil Božo Pančur, vodja oddelka za družbeni standard. V obrazložitvi je povedal, kateri so vzroki, ki narekujejo novo ceno za kvadratni meter stanovanjske površine (27.400 din), vendar ni navedel, kakšne bodo posledice, ki jih bo nova cena potegnila za seboj. Odprto je ostalo vprašanje, kaj pomeni povečanje cene za mlade delavce in njihove družine in delavce z nizkimi osebnimi dohodki. Koliko več denarja bo potrebnega za lastno udeležbo in koliko let več bo treba čakati na stanovanje? O tem ni nihče spregovoril, niti ni zahteval pojasnila.

Na podlagi tako enostranskih podatkov oziroma informacij brez dodatnih razlag delegati o tem ne bi smeli odločati. Kljub temu so predlog za višjo poprečno ceno kvadratnega metra stanovanjske površine enoglasno potrdili.

Naj za ilustracijo posledic te odlo-

čitve navedem samo nekaj števil: dvosobno stanovanje, ki pripada tričlanski družini, ima od 55 do 60 kvadratnih metrov površine. Po novi ceni bo torej stanovanje, ki ima 55 kvadratnih metrov, vredno 1.507.000 dinarjev (novih, seveda!), stanovanje s 60 kvadratnimi metri stanovanjske površine pa 1.644.000 dinarjev. Lastna udeležba prosilcev se računa glede na dohodek na družinskega člana. Če je dohodek na družinskega člana 3.230 dinarjev, prosilec ne plača lastne udeležbe, če pa je dohodek na družinskega člana 6.870 dinarjev, plača prosilec deset odstotkov lastne udeležbe. Torej je treba pri takem dohodku na družinskega člana prišpevati za dvosobno stanovanje od 150.700 dinarjev do 164.400 dinarjev.

Seja delavskega sveta ni bila končana ob običajnem času, saj so do šestih popoldne (torej v treh urah) obdelali samo štiri od desetih točk dnevnega reda. Zato je predsednik delavskega sveta predlagal, da bi ostale točke dnevnega reda obravnavali kdaj drugič. Ker pa je bilo med temi točkami dnevnega reda tudi neka takih, ki so že v zaostanku in jih je treba čimprej obravnavati, so delegati (vsaj večina) vztrajali do konca.

Vprašanje pa je, zakaj je bil dan predlog, da se seja delavskega sveta nasilno prekine, ko so se vendar delegati sami enoglasno in brez pripomb strinjali s predloženim dnevnim redom.

Seveda se v zvezi s tem postavlja vprašanje racionalizacije sej, se posebej, ker so bili delegati o najpomembnejših vprašanjih dovolj zgodaj pisno seznanjeni in ker so bila stališča za ta vprašanja že oblikovana na javnih razpravah v TOZD in delovnih skupnostih. Dodatne neposredne informacije na sejah, kakor tudi razprave, bodo prav tako morale biti bolj racionalne. Lilijana Kos

VATROSTALNA PRAZNUJE 20-LETNICO

(Nadaljevanje s 1. strani)

Doseženi rezultati na posameznih remontih, posebno na remontih SM peči, so bili zadovoljivi, zato se je porodila ideja, da se celotno vzdrževanje toplotnih agregatov v železarne Jesenice zaupa Vatrostalni, le da skupaj z njim dela tudi skupina delavcev Železarne, ki so do tedaj delali na ognjeodpornem vzdrževanju toplotnih agregatov. Ta akcija oziroma njen začetek na Jesenicah je bil dolgoročen, saj je bil njen cilj združitev strokovne sile na področju ognjeodpornega vzdrževanja, kar bi dajalo večjo možnost zadovoljevanja hitre rasti potreb v jugoslovanski industriji na eni strani, na drugi strani pa izboljšanje kvalitete in kvantitete del na remontih in novogradnjah toplotnih agregatov. Zahvaljujoč specifičnim pogojem dela in daljnovodnosti vodilnih delavcev je bil 1. decembra 1962 sklenjen dogovor o formiranju prvega gradbišča Vatrostalne zunaj sedeža podjetja – gradbišče Jesenice s 60 zaposlenimi delavci.

Skupina delavcev, ki je predstavljala jedro novega gradbišča, je ob pomoči delavcev gradbišča Zenica vzdrževala toplotne agregate – posebno SM peči in pozneje tudi valjalniške peči v železarne Jesenice. Istočasno je tudi obzidala toplotne agregate v novozgrajeni valjarni blumingštekla na Beli. Poleg del, ki jih je skupina opravljala v železarne Jesenice, je sodelovala tudi pri obzidavi novozgrajenih tunelskih peči v Arandjelovcu, pri remontih SM peči in pri izgradnji prve konti žarilne peči v železarne Ravne, izgradnji žarilne peči v Litostroju v Ljubljani in pri izgradnji drugih toplotnih agregatov širom po Sloveniji.

S sodelovanjem pri remontih oziroma vzdrževanju ognjeodpornih agregatov širom po Sloveniji se je začel pravi razvoj Vatrostalne Jesenice. Tako se je Vatrostalna razvila v TOZD, ki pokriva vse delovne organizacije SOZD Slovenske železarne z ognjeodpornimi materiali in z vzdrževanjem toplotnih agregatov. Istočasno s povečanjem obsega del in preskrbovanjem Slovenskih železar z ognjeodpornimi materiali je Vatrostalna Jesenice začela preskrbovati tudi druge potrošnike širom Slovenije.

Vatrostalna je danes organizirana tako, da pokriva operativno dejavnost izgradnje in vzdrževanja toplotnih agregatov po vseh republikah s šestimi temeljnimi organizacijami. Poleg teh ima tri temeljne organizacije, ki pokrivajo področje projektiranja in izgradnje armiranobetonskih dimnikov, vodovodnih stolpov in hladilnikov za vodo; inženiring za projektiranje in izgradnjo industrijskih peči in rudnik za pridobivanje in izdelavo ognjeodpornih materialov. Vatrostalna ima svojo poslovno enoto tudi v tujini in sicer v ZRN in v Kuvajtu. Taka organizi-

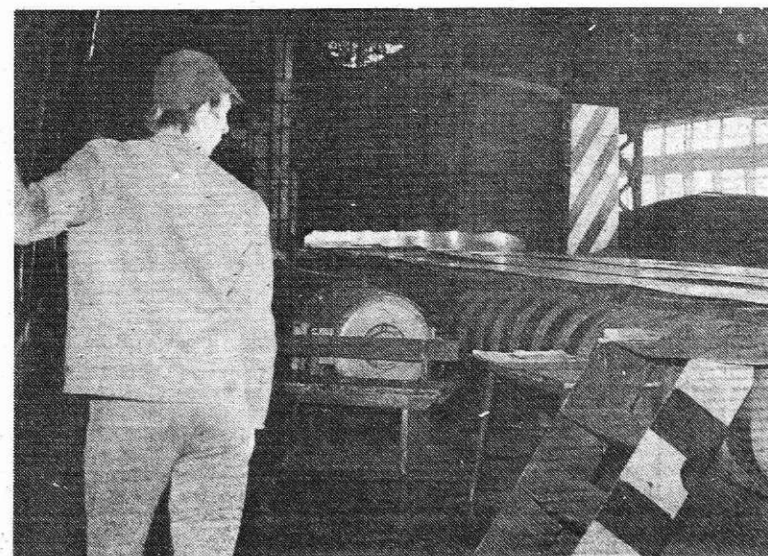
ranost omogoča izredno veliko fleksibilnost pri delu, v čemer je bila in bo tudi v prihodnje velika prednost Vatrostalne, ker omogoča enako merno zaposlenost in predvsem učinkovito reševanje problemov posameznih temeljnih organizacij.

Srednjeročni načrt Vatrostalne Jesenice je osnovan v glavnem na razvoju kapacitet Slovenskih železar in na razširitvi dejavnosti izven Slovenskih železar. Sedaj Vatrostalna pokriva področje vzdrževanja v Slovenskih železarah in Litostroju ter deloma tudi v drugih TOZD, katere potrebujejo njene usluge. Z ognjeodpornimi materialom preskrbuje praktično vso slovensko industrijo in groiste, razen cementarn. Osnovni cilj Vatrostalne Jesenice je, da prične oskrbovati z ognjeodpornimi materialom kompletno slovensko industrijo in da čimbolj poveča obseg svojih del izven Slovenskih železar.

Naslednji pomemben cilj Vatrostalne Jesenice je stalno strokovno izpopolnjevanje delavcev, s čimer bodo lahko strokovno in pravočasno izpolnjevali delovne obveznosti. Prav tako je cilj zaposlovati že ustrezno usposobljene delavce v operativno kot tudi v druge dejavnosti.

Na koncu moramo poudariti, da Vatrostalna Jesenice posveča veliko pozornosti standardu delavcev. Tako je bilo do sedaj kupljenih 48 družinskih stanovanj za delavce Vatrostalne in ima skoraj vsak peti delavec družbeno stanovanje, zaposlenih pa je 220 delavcev. V samskem domu na Javorniku živi 30 samskih delavcev, v srednjeročnem planu pa načrtujejo adaptacijo samskega doma, s čimer bodo pridobili še dodatnih 30 postelj.

Roman Hrovat

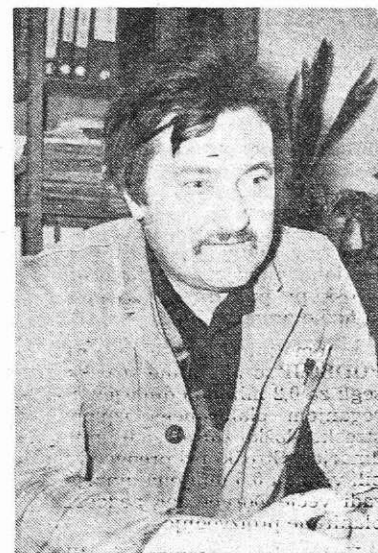
Custodis normalizirna peč v valjarni debele pločevine (Foto I. Kučina)

INOVATORJI O NOVATORSTVU

Stane Pagon je asistent za delovne naprave v TOZD Jeklovlek. V tej temeljni organizaciji dela že od 1965. leta dalje, ko je prišel sem kot pripravnik – vzdrževalec. Potem je bil obratni tehnik, pa asistent za vzdrževanje, dokler ni pred kakimi petimi leti prišel na sedanje delovno mesto. Doma je iz Rateč, sedaj pa z družino živi na Jesenicah.

Kot soavtor je sodeloval pri treh tehničnih izboljšavah v TOZD Jeklovlek: to so zamenjava uvoženih kardanskih gredi z domačimi, predelava sklopke gredi na brusilnem stroju in predelava ležajnih blazin in aksialnih diskov.

»V naši temeljni organizaciji ni veliko inovacij, ker se zdi da so vodstvo TOZD in samoupravni organi z odborom za gospodarstvo na čelu proti inovacijski dejavnosti,« je dejal Stane. »Tak zaviralen odnos vpliva na človeka, zato se s to dejavnostjo ne ukvarja več, ali pa da ne prijavlja inovacij in vso stvar vzame kot delovno dolžnost. Sam imam nekaj takih primerov, pa tudi drugi delavci ne prijavljajo inovacij, saj se nikomur ne ljubi riniti s svojimi predlogi, če ti niso zaželeni, čeprav je v TOZD Jeklovlek dosti stvari, ki bi se dal, ali pa bi jih bilo celo potrebno spremeniti. Precej je tudi zastarelih naprav, ki bi se lahko izboljšale, tako da je področje, kjer bi inovatorji lahko delovali, pri nas kar obsežno.

V TOZD Jeklovlek se noben predlog ni prišel od delavcev v proizvodnji. Vse inovacije so doslej izvedli vzdrževalci ali pa vodilni delavci v TOZD. Vse izboljšave se nanašajo na tehnično reševanje delovanja posameznih naprav ali strojev, pa tudi takih, ki bi posegale na področje varstva pri delu ali bi delo olajšale oziroma izboljšale pogoje dela delavcev v proizvodnji, saj je za inovacije tega področja še manj posluha kot za ostale. »Povedal je, da sta bila do sedaj vložena le dva inovacijska predloga, ki sta obravnavala reševanje tehnoloških problemov. Ena tehnična izboljšava je obravnavala spremembo tehnoloških poti v proizvodnji. Imenovali so posebno komisijo strokovnjakov s tehnološkega področja iz njihove temeljne organizacije. Zaradi nasprotovanj je bil predlog v celoti odbit, čeprav je ponujal nekatere izvirne rešitve.

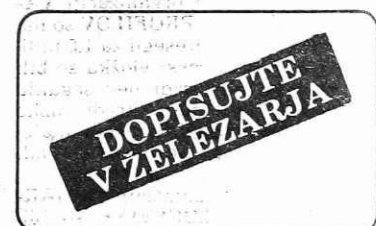
Druga tehnična izboljšava s tehnološkega področja je obravnavala odstranitev posteklenja na brusilnih strojih in se je sedaj po desetih letih izkazala za preuranjeno. Takrat je pomenila prihranek na materialu in

času, sedaj pa se je izkazalo, da stvar ni bila dovolj pretehtana, saj bi jim prav postopek posteklenja v tem trenutku zelo prav prišel.

Stane je tudi predsednik inovacijske komisije pri odboru za gospodarstvo. »Delamo po ustaljenem postopku,« je povedal o delu komisije. »Na osnovi prijave, ki vsebuje kratek opis inovacije, preverimo, kakšen je inovacijski predlog, kako deluje, ali je inovacija koristna ali izvedljiva, kakšni so prihranki in podobno ter na podlagi teh spoznanj predlagamo, da se inovacija sprejme, oziroma da se ne odobri, če menimo, da ne izpolnjuje vseh zahtev. Pri obravnavi enega primera, ko je inovacijska komisija neki predlog pozitivno ocenila, se je na seji odbora za gospodarstvo postavilo vprašanje strokovnosti komisije za reševanje inovacijskega predloga, čeprav je komisijo imenoval prav ta odbor. Po Stanetovih besedah ta primer dovolj zgovorno kaže, kakšen odnos imajo nekateri vodilni delavci v TOZD do inovacijske dejavnosti.

Stane meni, da razlog za tak odklonilen odnos do inovacijske dejavnosti ni v kakšni lagodnosti ali v tem, da ljudje ne bi hoteli kaj spreminjati iz bojazni, da bi s spremembami preveč tvegali, ampak predvsem v nezainteresiranosti vodstva TOZD do inovacijske dejavnosti, oziroma kot pravi Stane, je razlog celo v nekakšnem prirojenem odporu do te dejavnosti pri nekaterih ljudeh. Vsak avtor inovacijskega predloga ima težave, predno uspe s svojim predlogom in o kakšnem spodbujanju inovacijske dejavnosti v temeljni organizaciji ne more biti govora. Mogoče je razlog tudi v zavisti, češ koliko denarja za tako malo dela, pri tem pa pozabljajo na koristi, ki jih prinaša inovacija.

Komisija se, pri svojem delu srečuje tudi z drugimi težavami. Obstaja inovacije, ki jih je težko realno oceniti. Denimo: za koliko se bo zmanjšala poraba rezervnih delov, ali koliko manj zastojev bo po uvedbi neke izboljšave. Vse ocene in izračuni v takih primerih temeljijo na predvidevanjih in koliko so ta predvidevanja realna, je odvisno tudi od strokovnosti ocenjevalcev. Zato bi bilo prav, da bi v spornih primerih, ko izračuni niso ravno enostavni, za določeno prepuščili komisijam, ki bi bile organizirane v okviru DIATI ali ZIT, o čemer je tudi bilo že dosti govora. Za vsako ožjo specialnost bi morala obstajati posebna komisija strokovnjakov s tega področja. Na primer komisija, sestavljena iz strokovnjakov metalurgov, bi ocenjevala inovacije s tehnološkega področja, podobne komisije bi morale obstajati za področje elektrike, elektronike, strojništva in drugih specialnosti.

PRIMER VREDEN POSNEMANJA

(Nadaljevanje s 1. strani)

pri strojih. Delavca z raziskovalnega oddelka sta zamenjala našega preizkuševalca elektrod, da je tudi on delal v proizvodnji.

Namen akcije je bil doseči mesečni plan proizvodnje, ki je bil do sobote za 50 ton pod planom. V soboto smo naredili 44 ton oplaščenih elektrod, 6 ton praška za avtomatsko varjenje in 9 ton VP žice, kar pomeni, da smo mesečni plan že presegli.

Delavci v proizvodnji so z velikim odobravanjem sprejeli, da delavci iz pisarn pomagajo v proizvodnji in tako so si pridobili tudi ugled in priljubljenost. Delavci v proizvodnji so namreč videli, da se res vsi borimo za doseganje plana in da ni vse ostalo samo pri besedah.

Ta akcija je lahko tudi osnova za boljše medsebojne odnose, več tovarštva in močnejši občutek pripadnosti kolektivu.

Takšne akcije bi bile lahko bolj pogoste, predvsem takrat, ko zaradi velike bolezenske odsotnosti ne moremo normalno delati.

Primer, ki ga je vredno posnemati. Upam, da se bo kmalu našel kdo, ki bo svoje planske obveznosti poskušal izpolniti tudi na ta način.

Lilijana Kos

PROIZVODNI STROŠKI TOZD ŽELEZARNE V OKTOBRU

(Nadaljevanje s 1. strani)

asortimenta proizvodnje je stroške zvišala za 1,9 milijonov dinarjev. Stroški predelave so bili nižji za 2,7 milijonov dinarjev zaradi dobre proizvodnje na plavžu.

V temeljni organizaciji JEKLARNA so v oktobru planirane stroške znižali za 6,3 milijonov dinarjev.

V SM jeklarni so stroške znižali za 0,1 milijona dinarjev. Stroški vložka so bili nižji za 24,5 milijona dinarjev zaradi večje porabe starega železa namesto grodja ter manjše porabe kovinskih dodatkov. Višje stroške so imeli zaradi nedoseganja planiranega izplesa (za 1,4 milijona dinarjev) ter internih reklamacij (za 4,9 milijona dinarjev). V skupnem so bili stroški vložka nižji za 18,2 milijona dinarjev. Stroški predelave so bili višji za 21,1 milijona dinarjev predvsem zaradi višjih kalkulativnih odpisov remontov. Boljši asortiment proizvodnje je stroške znižal za 3 milijone dinarjev.

V elektrojeklarni so bili stroški višji za 3,1 milijona dinarjev. Stroški vložka so bili nižji za 27 milijonov dinarjev zaradi porabe legiranih odpadkov namesto kovinskih, večje porabe kokilne zlozmine (za 28,4 milijona dinarjev) ter presežanja planiranega izplesa za 2 odstotne točke (za 2,3 milijona dinarjev). Obremenitve s strani valjarn so bile v višini 3,7 milijonov dinarjev. Stroški pri predelavi so bili višji za 11,1 milijona dinarjev predvsem zaradi višjih kalkulativnih odpisov remontov. Vrednost proizvodnje je bila nižja za 19 milijonov dinarjev.

Na kontinuu so bili stroški nižji za 1,1 milijona dinarjev predvsem zaradi nižje porabe pomožnega materiala. Tudi v PTO oddelku so bili dejanski stroški nižji za 5,1 milijona dinarjev. Izkopali so 1.740 ton starega železa.

V temeljni organizaciji LIVARNA so planirane stroške zmanjšali za 1,1 milijona dinarjev zaradi spremembe asortimenta vložka v jeklolivarni, večje porabe odpadnih barvnih kovin v kovinolitivni ter več izdelanih modelov v modelni mizarni.

Temeljna organizacija VALJARNA BLUMING-ŠTEKEL je načrtovane stroške v oktobru presegla za 25,3 milijona dinarjev, od tega pri vložnem materialu za 16,4 milijona dinarjev, pri predelavi pa za 8,9 milijona dinarjev.

Slabši izplen tako na blumingu kot na šteklu ter preklasifikacije so stroške zvišali za 17,9 milijona dinarjev. Obremenitve s strani TOZD HV Bela in TOZD HV Jesenice so bile v višini 3,3 milijona dinarjev. Nižje doseženi dobropisi in dvakratno valjanje domačih slabov je stroške vložka zvišalo za 4,5 milijona dinarjev. Na TOZD Jeklaro ter TOZD HV Bela so se razbremenili za 8,8 milijona dinarjev. Ker dvanajstina letnega plana ni bila dosežena, so bili tudi stroški pri predelavi višji od načrtovanih.

Tudi v temeljni organizaciji VALJARNA ŽICE IN PROFILOV so načrtovane stroške presegli za 1,5 milijona dinarjev. Stroški vložka so bili višji predvsem zaradi nedoseganja planiranega izplesa. Zaradi nizke proizvodnje in višjih stroškov materiala za popravilo so bili večji tudi stroški predelave.

V temeljni organizaciji VALJARNA DEBELE PLOČEVINE so bili stroški za 3,6 milijona dinarjev nižji od planiranih.

Preseganje planiranega izplesa za 0,5 odstotne točke je stroške znižalo za 0,9 milijona dinarjev. Za 2,3 milijona dinarjev nižji stroški so rezultat sprememb v zalozah nedovršene proizvodnje ter višjih dobropisov za odpadke. Predelavni stroški so bili nižji za 0,4 milijona dinarjev.

Temeljna organizacija HV BELA je v oktobru načrtovane stroške znižala za 34 milijonov dinarjev, od tega je bilo znižanja na vložnem materialu za 25,2 milijona dinarjev, pri predelavi pa za 8,8 milijona dinarjev.

Nedoseganje planiranega asortimenta vložka in interne reklamacije so stroške znižale za 17,3 milijona dinarjev. Znižanje za 4,1 milijona dinarjev je nastalo zaradi nižje cene nabavljenega vložka. Planirani izplen so presegli za 2,6 odstotne točke in tako stroške znižali za 3,8 milijona dinarjev. Predelavni stroški so bili nižji zaradi nadplaniranih dobropisov ter presežanja dvanajstine plana proizvodnje.

Za 7 milijonov dinarjev nižje stroške od načrtovanih je imela tudi temeljna organizacija HLADNA VALJARNA JESENICE. Stroški vložka so bili nižji za 1,6 milijona dinarjev zaradi internih reklamacij in sprememb v zalozah nedovršene proizvodnje. Planirani izplen so presegli ter tako stroške znižali za 0,3 milijona dinarjev. Nižji stroški za 7,3 milijona dinarjev so nastali zaradi nižje cene nabavljenih TVT. Vrednost proizvodnje je bila zaradi uporabe tujega vložka manjša za 4,3 milijona dinarjev. Stroški pri predelavi so bili višji za 2,2 milijona dinarjev zaradi sanacijskih del v lužnici in nedoseganja plana.

V temeljni organizaciji ŽIČARNA so bili v oktobru nastali stroški nižji od predvidenih za 7,4 milijona dinarjev. Stroški predelave so bili višji za 1,8 milijona dinarjev zaradi nedoseganja plana in večje porabe. Zaradi sprememb v asortimentu vložka so bili stroški višji za 0,8 milijona dinarjev. Predvideni izplen so presegli (za 1,6 odstotne točke) ter tako stroške znižali za 2 milijona dinarjev. Na račun nižjih cen nabavljenega žice so bili stroški nižji za 8 milijonov dinarjev. Vrednost proizvodnje je bila zaradi uporabe tujega vložka nižja za 5,3 milijona dinarjev. Končni efekt stroškov vložka je znižanje za 9,2 milijona dinarjev.

Temeljna organizacija PROFILARNA je v oktobru presegla načrtovane stroške za 0,7 milijona dinarjev. Nižje cene nabavljenega vložka so stroške vložka znižale za 0,2 milijona dinarjev. Ker planiranega izplesa niso dosegli, so bili stroški višji za 0,3 milijona dinarjev. Za 0,6 milijona dinarjev so bili višji tudi stroški pri predelavi predvsem zaradi nizke proizvodnje.

V temeljni organizaciji VRATNI PODBOJI so planirane stroške presegli za 0,2 milijona dinarjev. S preseganjem planiranega izplesa so stroške vložka znižali za 0,3 milijona dinarjev. Stroški pri predelavi pa so bili višji za 0,5 milijona dinarjev zaradi večje porabe ter nedoseganja planiranega proizvodnje.

V temeljni organizaciji JEKLOVLEK so planirane stroške znižali

za 3,7 milijona dinarjev. Stroški pri predelavi so bili nižji za 2,8 milijona dinarjev predvsem zaradi presežanja planirane proizvodnje. Planirani izplen so presegli (za 2 odstotne točke) ter stroške znižali za 1,2 milijona dinarjev. Zaradi sprememb v zalozah nedovršene proizvodnje ter sprememb v asortimentu vložka so stroške zvišali za 0,3 milijona dinarjev. Stroški vložka so bili tako v skupnem nižji za 0,9 milijona dinarjev.

Tudi v temeljni organizaciji ELEKTRODE so planirane stroške znižali za 1,9 milijona dinarjev. Nižja cena kupljene Emone je stroške vložka znižala za 1,9 milijona dinarjev. Planiranega izplesa niso dosegli, zato so bili stroški višji za 0,5 milijona dinarjev. Predelavni stroški so bili nižji za 0,5 milijona dinarjev zaradi manjše porabe ter neobračunane licence.

Za 2,7 milijona dinarjev nižje stroške so imeli v temeljni organizaciji ŽEBLJARNA. Nižje cene nabavljenega žice so stroške znižale za 0,9 milijona dinarjev. Zvišanje za 0,1 milijona dinarjev je zaradi nedoseganja planiranega izplesa. Stroški predelave so bili nižji za 1,9 milijona dinarjev zaradi presežanja plana proizvodnje in manjše porabe.

V temeljni organizaciji STROJNE DELAVNICE so stroške znižali za 0,1 milijona dinarjev zaradi dosežnega dobropisa za odpadke. Planirane stroške so presegli v temeljnih organizacijah REMONTNE DELAVNICE in VZDRŽEVANJE predvsem zaradi višjih stroškov za osebne dohodke.

V temeljni organizaciji ENERGETIKA so imeli za 6,1 milijona dinarjev nižje stroške zaradi manjše porabe mazuta in zemeljskega plina, ker novi kotel na Beli še ne obratuje, manjših stroškov materiala na delovni nalog ter materiala za popravilo in vzdrževanje.

Nižje stroške od planiranih so imeli tudi v temeljni organizaciji TRANSPORT.

Od delovnih skupnosti je planirane stroške presegla samo delovna skupnost KO-FI zaradi višjih cen nabavljenega materiala.

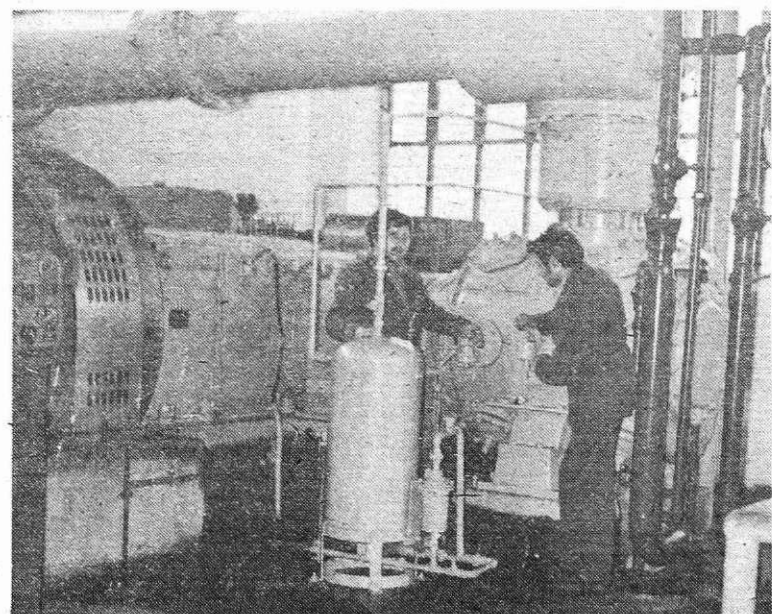
H.

ZVIŠANJE – ZNIŽANJE STROŠKOV V OKTOBRU

TOZD	Oktober	Jan.-Oktober	poprečno
Plavž	-3.601.947	-69.107.811	-6.910.781
Jeklaro	-6.338.991	-31.496.479	-3.149.648
Livarna	-1.120.884	-3.463.660	-346.366
Valj. bluming-štel	25.292.381	109.745.816	10.974.582
Valj. žice in profilov	1.484.447	-8.521.959	-852.196
Valj. debele ploč.	-3.603.528	-30.925.715	-3.092.572
Hlad. valj. Bela	-34.016.796	-214.196.842	-21.419.684
Hlad. valj. Jesenice	-7.060.137	-147.103.994	-14.710.399
Žičarna	-7.383.073	-32.788.975	-3.278.898
Profilarna	773.863	-11.743.553	-1.174.355
Vratni podboji	231.199	7.648.236	764.824
Jeklovlek	-3.680.722	-14.462.846	-1.446.285
Elektrode	-1.929.406	-13.287.738	-1.328.774
Žebljarna	-2.716.933	-20.751.234	-2.075.123
Strojne del.	-97.889	-1.576.271	-157.627
Remontne del.	1.178.145	-2.896.191	-289.619
Vzdrževanje	1.471.895	351.093	35.109
Energetika	-6.144.066	-104.113.671	-10.411.367
Transport	-304.690	427.281	42.728
Skupaj	-47.567.132	-588.264.513	-58.826.451

VABILO NA PREDAVANJE

ZIT – občine Jesenice vabi na predavanje:
PROIZVODNJA AGLOMERIRANIH PRAŠKOV
Predavanje bo v sredo, 8. decembra, ob 18. uri v spodnjih prostorih restavracije Kazina.
Predavala bosta: Miha Stojan in Dušan Sikošek.

V energetske postaji na Beli (Foto S. Kokalj)

OBVESTILA KOLEKTIVU – OBVESTILA KOLEK

RAZPORED DEŽURNIH ŽELEZARNE OD 29. NOVEMBRA DO 12. DECEMBRA

29. novembra, VITO GRIČAR, vodja TOZD Valjarna debele pločevine, Jesenice, Titova 2, štev. tel. 81-279;
30. novembra, AVGUST KARBA, vodja OPP, Jesenice, Svetinova 10, štev. tel. 83-248;
1. decembra, EMIL AŽMAN, vodja sekt. novogradenj, Jesenice, Titova 3, štev. tel. 82-262;
2. decembra, FRANC GASSAR, vodja TOZD Profilarna, Žirovnica, Moste 22 b;
3. decembra, OSKAR KÜRNER, vodja RO, Jesenice, Tavčarjeva 9, štev. tel. 81-214;
4. decembra, MARIN GABROVŠEK, vodja TKR, Bled, Ribenska 8 c, štev. tel. 78-157;
5. decembra, SREČO MEŽNAR, vodja TOZD Vratni podboji, Mojstrana, Dovje 107 A;
6. decembra, MIROSLAV NOČ, vodja TOZD Remontne delavnice, Lesce, Na Trati 30, štev. tel. 75-991;
7. decembra, SAŠO MANDELJC, vodja TOZD Valjarna bluming-štel, Jesenice, Tomšičeva 88, štev. tel. 82-054;
8. decembra, STANKO ČOP, vodja invest. razvoja, Žirovnica št. 90 a, štev. tel. 80-036;
9. decembra, JANEZ TUŠAR, vodja kadrovskega sektorja, Blejska Dobrava 16 B, štev. tel. 83-082;
10. decembra, JANEZ KOMEL, vodja TOZD Žičarna, Jesenice, Janševa št. 6;
11. decembra, BOŽO BARTEJ, član PO, Jesenice, Titova 3 a, štev. tel. 81-453;
12. decembra, JERNEJ HOČEVAR, vodja prodajnega sektorja, Jesenice, Kejčarjeva 38, štev. tel. 82-118.

Dežurstvo je vsak delovni dan od 14. ure do 7. ure zjutraj naslednjega dne, in sicer tako, da je dežurni v tem času dosegljiv doma. Ob sobotah, nedeljah in praznikih traja dežurstvo od 7. ure do 7. ure naslednjega dne.

V času dežurstva mora dežurni opraviti en obhod po Železarni, svoja zapazanja vpisati v dežurno knjigo ter o tem poročati ob predaji dežurstva članu poslovnega odbora.

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK – 29. 11.	STANE MENCINGER	JANEZ KOVAČ
TOREK – 30. 11.	JOZE RAVNIK	JOZE HRIBAR
SREDA – 1. 12.	AHMED TELALOVIC	ALOJZ VARL
ČETRTAK – 2. 12.	PETER SEKLOČA	VINKO ROTAR
PETEK – 3. 12.	BOGOMIR SVETINA	BERTI KRAPEŽ
SOBOTA – 4. 12.	STANE ERŽEN	DUŠAN SMID
NEDELJA – 5. 12.	DUŠAN POLAJNAR	FLORIJA MLAKAR
PONEDELJEK – 6. 12.	JANEZ FALETIC	PRIMOŽ ŽVAB
TOREK – 7. 12.	FRANC ARNEŽ	DUŠAN BAK
SREDA – 8. 12.	SAŠO DOLINAR	VITO PRETNAR
ČETRTAK – 9. 12.	EDO KAVČIC	IVAN KAVČIC
PETEK – 10. 12.	VLADO REPE	ANTON BURJA, st.
SOBOTA – 11. 12.	ZDENKO CUND	IVAN SLAMNIK
NEDELJA – 12. 12.	MARJAN TRONTELJ	AVGUŠTIN NOVŠAK

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

V dneh od 1. do 4. decembra bodo delale naslednje obratne ambulante:
DOPOLDNE: I. obratna ambulanta dr. Nada Jensterle in IV. obratna ambulanta – dr. Marija Može-Kovačič.
DISPANZER ZA BORCE: dr. Marija Može-Kovačič.
POPOLDNE: II. obratna ambulanta – dr. Janez Resman in III. obratna ambulanta – dr. Želimir Cesarec.
V soboto, 4. decembra, samo dopoldne: II. obratna ambulanta – dr. Janez Resman in III. obratna ambulanta – dr. Želimir Cesarec.

ZOBNE AMBULANTE

DOPOLDNE: I. zobna ambulanta – v. dent. Viktor Stražisar in III. obratna ambulanta – dr. Bela Gazafi.
POPOLDNE: II. zobna ambulanta – dr. Alojz Smolej.
ZA BORCE vsak dan od 13.30 do 14.30 II. zobna ambulanta – dr. Alojz Smolej.
V soboto, 4. decembra, samo dopoldne II. zobna ambulanta – dr. Alojz Smolej.

V dneh od 6. do 11. decembra bodo delale naslednje obratne ambulante:
DOPOLDNE: II. obratna ambulanta – dr. Janez Zaletel in III. obratna ambulanta – dr. Želimir Cesarec.
POPOLDNE: I. obratna ambulanta – dr. Nada Jensterle in IV. obratna ambulanta – dr. Marija Može-Kovačič.
DISPANZER ZA BORCE: – dr. Marija Može-Kovačič.
V soboto, 11. decembra, samo dopoldne: I. obratna ambulanta – dr. Nada Jensterle in IV. obratna ambulanta – dr. Marija Može-Kovačič.

ZOBNE AMBULANTE

DOPOLDNE: II. zobna ambulanta – dr. Alojz Smolej.
ZA BORCE vsak dan od 11. do 12. ure – dr. Alojz Smolej, III. zobna ambulanta – dr. Bela Gazafi.
POPOLDNE: I. zobna ambulanta – v. dent. Viktor Stražisar.
V soboto, 11. decembra, samo dopoldne I. zobna ambulanta – v. dent. Viktor Stražisar.

CEPLJENJE PROTI GRIPI

Obratna ambulanta Železarne obvešča, da bo cepljenje proti gripi od 1. do 3. decembra od 8. do 12. ure in od 15. do 18. ure ter v soboto, 4. decembra, od 10. do 12. ure.

JUBILANTI 50-LETNIKI

V mesecu decembru bodo praznovali petdeset let svojega življenja naslednji sodelavci: NIKO ČEBULJ, Livarna – 2. decembra, Vladislav KRŽIŠNIK, Vzdrževanje – 3. decembra, Marija MIŠIČ, Livarna – 4. decembra, Vera PUŠLJAR, Družbena prehrana – 4. decembra, Marjan DUGAR, Strojne delavnice – 5. decembra, Ivan JUSTIN, Valjarna žice – 5. decembra, Alojz FAJFAR, Remontne delavnice – 7. decembra, Ivan VOVK, OTK – 8. decembra, Zinka LUNDER, splošna varnostna služba – 10. decembra, Albina KRISTAN, nabava – 14. decembra, Matija KLINAR, Remontne delavnice – 15. decembra, Simona TARMAN, prodajni sektor – 15. decembra, Marija ČUFAR, Energetika – 16. decembra, Zorka KNAPFEL, splošni sektor – 16. decembra, Janko ZALEC, Vzdrževanje – 16. decembra, Ivan LEGAT, OTK – 18. decembra in Stanislav POLANC, Strojne delavnice – 31. decembra.

Vsem sodelavcem iskreno čestitamo!

Dopisujte v Železarnjo

SAMOUUPRAVNI ORGANI V PRETEKLEM TEDNU

14. SEJA DELAVSKEGA SVETA ŽELEZARNE

Delegati delavskega sveta železarne Jesenice so se v sredo, 17. novembra, sestali že na 14. seji v tej mandatni dobi. Poleg delegatov so se seje udeležili še predsednik in člani poslovnega odbora Železarne, vodje sektorjev, vodje temeljnih organizacij in delovnih skupnosti, predstavniki družbenopolitičnih organizacij Železarne in predsedniki delavskih svetov TOZD in delovnih skupnosti.

Predsednik delavskega sveta Železarne Anton MIKLJIČ je še posebno lepo pozdravil člana kolegijskega poslovnega odbora SOZD Slovenske železarne mag. Petra KUNCA, predsednika občinskega sindikalnega sveta občine Jesenice Branka ISKRO ter podpredsednika izvršnega sveta skupščine občine Jesenice Jožeta RESMANA.

Na tej seji so delegati obravnavali poleg pregleda sklepov prejšnje seje še:

- poslovno poročilo Železarne za devet mesecev letošnjega leta,
- določitev poslovne politike za leto 1983
- poročila izvršilnih organov delavskega sveta Železarne,
- pregled opravljenih samoupravnih aktivnosti,
- razrešitve in imenovanja,
- razpis delovnih nalog za poslovni odbor,
- razpis referenduma za sprejem samoupravnega sporazuma o enotnem urejanju stanovanjskih zadev,
- sklep o javni razpravi ter
- predlog o povprečni ceni kvad. m stanovanjske površine, predlog za dodelitev stanovanja izven vrstnega reda prošleev ter sklepe in stališča o posvetu delavskega sveta Železarne.

Predsednik poslovnega odbora Boris BREGANT je podal pisno poročilo o izvrševanju sklepov prejšnje seje. Sklepi so izvršeni, v poročilu pa je bil tudi podan odgovor na delegatsko vprašanje. Navzoče je seznanil se z informacijo o izgradnji jeklarne 2.

Največ časa so na seji posvetili obravnavanju poslovnega poročila Železarne za 9 mesecev letošnjega leta. S podrobnimi poslovnimi rezultati je navzoče seznanil član poslovnega odbora Božidar BARTELJ.

V razpravo se je poleg delegatov vključil tudi član kolegijskega poslovnega odbora mag. Peter KUNC, ki je navzoče seznanil s težkim položajem, v katerem se trenutno nahaja celotna industrija v Jugoslaviji. Črna metalurgija Jugoslavije posebno še na področju odkopa rud zaostaja za lanskoletnimi dosežki. Navedel je nekaj primerjalnih podatkov v skupni in blagovni proizvodnji na nivoju Slovenskih železarn kot celote, kakor tudi primerjalne podatke med posameznimi železarnami v sklopu SOZD. Spregovoril je o ukrepih na področju delovne in tehnološke discipline ter opozoril na težak in resen položaj v železarni Jesenice, ter poudaril, da bomo morali vsi železarji enotno pristopiti k izvajanju programov ter dosledno upoštevati vse ukrepe za izboljšanje stanja, če hočemo, da bodo naši poslovni rezultati boljši, saj si bomo le na ta način omogočili večjo socialno varnost v prihodnjem letu.

Delegati so na podlagi obrazložitve in razprave ugotovili, da so vse temeljne organizacije in delovne skupnosti poslovno poročilo obravnavale in ga sprejele. V obravnavi ni bilo bistvenih pripomb in sugestij, ki bi zahtevale usklajevanje. Na seji so soglasno potrdili predlog ukrepov za izvajanje delovne in tehnološke discipline, in sicer:

- Posebno težo glede na obseg in število kršitev imajo naslednje kršitve:
- predčasno odhajanje z dela ali zamujanje na delo,
- neopravičeni izostanki,
- vnašanje alkohola,
- odklonitev dela,
- škodni primeri.

Vse našteje kršitve se ponavljajo in zato imajo značaj hujših kršitev delovnih obveznosti.

Zanje ni mogoče izreči opomina ali javnega opomina, ker dosedanje ukrepanje ni prineslo željenih rezultatov, ampak se te oblike še razraščajo.

Za kršitve zamujanja na delo ali predčasno odhajanje z dela, neopravičeno izostajanje z dela in neopravičeno odklonitev dela, ki so kvalificirane v 171. čl. pravilnika o delovnih razmerjih v TOZD, obvezno določijo pavšalno odškodnino v znesku, ki ga določijo na uro ali dan. Povzročitelja in pavšalno odškodnino ugotovi 3-članska komisija, ki jo se-

stavljajo neposredni vodja dela, vodja proizvodnje (ali tehnolog) in eden od sodelavcev. To komisijo imenuje vodja TOZD oziroma delovne skupnosti.

— Komisija vsem kršilec izda ugotovitveno odločbo skupaj z izjavo, da delavec dovoli odtegljaj od osebnega dohodka. Če delavec ne podpiše, se sproži ves postopek pred disciplinsko komisijo, tako kot je opredeljen v pravilniku o delovnih razmerjih.

— Za vse primere iz 172. čl. pravilnika je uvedba disciplinskega postopka obvezna.

— Izvajanje tako zastavljene politike dviga reda in discipline se bo nadzorovalo. Zanj odgovarjajo poslovodni in vodstveni delavci. Za opustitev zahteve individualnega poslovnega organa oziroma predsednika kolegijskega poslovnega organa za uvedbo disciplinskega postopka zaradi hujše kršitve delovne obveznosti se izreče prenehanje delovnega razmerja. Izrek tega ukrepa je obvezen.

— Temeljne organizacije s pomočjo splošnega sektorja pripravijo postopek za določanje pavšalnih odškodnin in jih tudi skupaj izvajajo. Merila za določanje pavšalne odškodnine so določena v pravilniku o delovnih razmerjih.

— S skupno sejo članov disciplinske komisije se dogovori enotna politika izrekanja disciplinskih ukrepov.

V pripravi so še druge konkretne akcije, ki naj kratkoročno in nekatere dolgoročno prispevajo k izboljšanju poslovnih rezultatov. Nekaj akcij je že dalo dobre rezultate.

K dolgoročnejšim akcijam spada jo naloge s področja izpolnjevanja normativov in tehnološke discipline. Konkretne zadolžitve bodo izdelane do 1. decembra 1982. Nedoseganje bo predvidoma sankcionirano.

Na osnovi izdelane ocene poslovnih rezultatov, ki temelji na doseženem rezultatu za mesec oktober ter operativnega plana za mesec november in december, bo finančni rezultat ob zaključku leta slabši od planiranega, vendar na nivoju delovne organizacije ob izpolnitvi vseh predpostavk ocene ne bo negativen.

Glede na stanje zalog že doseženih rezultatov v oktobru, predvidene proizvodnje v jeklarni ter dinamike dobav polizdelkov je postavljeni cilj dosegljiv s tem, da bo potrebno:

- obratovati na delovne sobote do konca leta v finalnih temeljnih organizacijah,
- obratovanje v TOZD Plavž, Jeklarne in Valjarna bluming-štel, neprekinjeno.

Positiven rezultat Železarne še ne pomeni, da nekatere TOZD ne bodo zaključile poslovnega leta z izgubo, kar predvsem velja za TOZD Jeklarne in Valjarna bluming-štel. To izgubo bomo morali pokriti iz sredstev rezerv iz preteklih let. Ostale TOZD bodo lahko formirale obvezna sredstva rezerv ter toliko sklada skupne porabe, da zadostimo najosnovnejšim pravicam, ki iz tega naslova izhajajo, to je: regresi za prehrano, do-

pusti in odpravnine ob odhodu v pokoj.

Poslovno politiko za leto 1983 je razložil predsednik poslovnega odbora Boris BREGANT. Uvodoma je dejal, da si s sprejemom poslovne politike za leto 1983 zaposleni opredeljujejo temeljne usmeritve uresničevanja politike ekonomske stabilizacije in izvajanje družbenega plana v letu 1983 ter prevzemamo svoj del odgovornosti za izvajanje skupno dogovorjenih ciljev in nalog. V nadaljevanju je navzoče seznanil s ključnimi cilji za leto 1983. (Poslovna politika za leto 1983 je bila že objavljena v 43. številu Železarja dne 4. novembra 1982). Delavski svet Železarne je v zvezi s pripombami, ki so jih predlagali delegati iz posameznih temeljnih organizacij in delovnih skupnosti glede poslovne politike železarne Jesenice za leto 1983, ugotovil, da pripombe niso takšne narave, da bi zahtevale bistvene spremembe predlagane poslovne politike. Potrdili so tudi pripombe delegatov delavskega sveta delovne skupnosti SEO-TKR-NG.

V razpravo sta se poleg delegatov vključila član kolegijskega poslovnega odbora mag. Peter KUNC in podpredsednik izvršnega sveta Skupščine občine Jesenice Jože RESMAN. Mag. Peter Kunc je v svoji razpravi posvetil več besed področju zunanjetrgovinske bilance in devizne bilance ter področju investicij. Poudaril je, da ima izgradnje jeklarne 2 na Jesenicah prvo prioriteto med investicijami v Slovenskih železarnah. Zato je treba to investicijo enotno podpreti, da bomo lahko čimprej začeli z izgradnjo. Zavedati se namreč moramo, da bo brez izgradnje jeklarne lastnega jekla manj, prav tako pa bo vrednost tudi manjša.

Podpredsednik izvršnega sveta Skupščine občine Jesenice je med drugim dejal, da mora v prihodnjem letu izvoz rasti nekoliko hitreje kot letos. Omenil je problem ukinjanja tistih delov proizvodnje, ki pomenijo nerentabilno poslovanje, nakazal problem zaposlovanja ter poudaril, da bo treba uresničevati cilje poslovne politike, če hočemo, da si bomo v prihodnjem letu zagotovili minimalne pogoje gospodarnosti.

V nadaljevanju seje so bili navzoči seznanjeni s poročili predsednikov izvršilnih odborov delavskega sveta: odbora za uresničevanje zakona o združenem delu, odbora za splošne zadeve, odbora za gospodarstvo, odbora za kadre in družbeni standard, odbora za ljudsko obrambo in družbeno samozasčito ter odbora za stanovanjska vprašanja. Delegati na podana poročila niso imeli pripomb.

S pregledom opravljenih samoupravnih aktivnosti v času od 13. seje delavskega sveta do 30. septembra je navzoče seznanil v. d. vodja CPSI Janko Kavalir. V zvezi s tem so bili sprejeti naslednji ukrepi:

Delavski svet Železarne ugotavlja, da so delavci TOZD in delovnih skupnosti na svojih zbiorih sprejeli naslednje samoupravne akte:

- samoupravni sporazum o financiranju vodne infrastrukture na področju občine Biograd n/m,
- samoupravni sporazum o združevanju sredstev za skupno zadovoljevanje pogojev rekreacije v triglavskem pogorju,
- samoupravni sporazum o združevanju sredstev za pospeševanje izvoza v letu 1982,
- samoupravni sporazum o organiziranju prehrani med delovnim časom in
- samoupravni sporazum o posebni raziskovalni skupnosti, s pri-

Na osnovi sklepa delavskega sveta delovne organizacije Železarne Jesenice, z dne 17. 11. 1982 in v skladu z 91. členom statuta DO Železarne Jesenice ter 123., 124. in 125. člena samoupravnega sporazuma o združitvi temeljnih organizacij v delovno organizacijo Železarne Jesenice, razpisna komisija objavlja

RAZPIS

prostih del in nalog:

1. podpredsednika poslovnega odbora delovne organizacije Železarne Jesenice, za mandatno dobo 4 let

2. člana poslovnega odbora za sociološko, pravno in kadrovske področje, je delovne organizacije Železarne Jesenice, za mandatno dobo 4 let.

Kandidati morajo poleg splošnih pogojev, predpisanih z zakonom, za navedena dela in naloge izpolnjevati še naslednje pogoje:

- da imajo visokošolsko izobrazbo in pet let uspešnega dela v gospodarstvu,
- da so angažirani družbenopolitični delavci z ugledom v širši družbeni skupnosti,
- da imajo ustvarjalen odnos do uveljavljanja in uresničevanja samoupravljanja, do naše politične usmeritve, da so pošteni, da odgovorno gospodarijo z družbenimi sredstvi, da spoštujejo zakonitosti, da imajo pravilen odnos do ljudi ter da so sposobni povezovati pravice z dolžnostmi in odgovornostmi.

Kandidati naj pošljejo pisne prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev v zaprti ovojnici, z oznako:

pod 1. »za razpisno komisijo za podpredsednika PO«, pod 2. »za razpisno komisijo za člana PO za sociološko, pravno in kadrovske področje«

v roku 15 dni po tem razpisu na naslov: SŽ — ŽELEZARNA JESENICE, o. sol. o., 64270 Jesenice, c. Železarjev 8.

Po sklepu odbora za delovna razmerja TOZD ENERGETIKA z dne 17. 11. 1982 in v skladu s pravilnikom o delovnih razmerjih

OBJAVLJAMO

prosta dela oziroma naloge:

pomočnik strojnika stikal. HE Zasip šifra 3126 D-2 5. ktg. 1 oseba

Pogoji: dokončana osnovna šola

Kandidati naj pošljejo pismene prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev v roku 15 dni na kadrovske sektor Železarne Jesenice oznaka »za TOZD ENERGETIKA«.

Vodja kadr. sekt.: JANEZ TUŠAR

pomoč delovne skupnosti SEO-TKR-NG, da se prispevna stopnja določi, če je potrebno, vsako leto na zbornih delavcev TOZD in ne na skupščini PORS.

Delavski svet Železarne ugotavlja, da so se delavci TOZD izjavili za:

- samoupravni sporazum o sodelovanju v SILIKO Gostivar,
- sklep delavskega sveta Železarne o najetu kredita za sovlaganje v RMK Zenica,
- samoupravni sporazum o poslovnem sodelovanju pri graditvi stanovanj,
- pravilnik o ugotavljanju z delom pridobljene delovne zmožnosti.

Delavski sveti TOZD in delovne skupnosti so sprejeli sklep o veljavnosti.

Delavski svet Železarne ugotavlja, da je pobudo občinskega družbenega pravobranilca samoupravljanja sprejelo 20 delavskih svetov TOZD in 3 delavski sveti delovnih skupnosti.

Delegati so sprejeli sklep o razrešitvi članov v odboru za informiranje in v uredniškem odboru, seznanjeni pa so bili z informacijo o prenehanju funkcije delegatov v posameznih samoupravnih interesnih skupnostih.

Na delavskem svetu so bili na podlagi 120. člena samoupravnega sporazuma o združitvi TOZD v delovno organizacijo Železarne Jesenice in na predlog komisije za kadre pri izvršnem odboru osnovnih organizacij sindikata imenovani naslednji delegati v: odbor za informiranje: Miljana Vegnuti iz del. skupnosti za kadrovske in splošne zadeve ter informiranje in Božena Černe iz TOZD Vzdrževanje.

Na podlagi 50. in 53. člena pravilnika o samoupravnem informiranju in komuniciranju v TOZD in delovnih skupnosti DO Železarne Jesenice in na predlog komisije za kadre pri izvršnem odboru osnovnih organizacij sindikata je delavski svet imenoval v: uredniški odbor: Jožeta Ravnika iz TOZD Strojne delavnice, Ota Keliha iz del. skupnosti SEO-TKR-NG, Dušana Thalerja iz TOZD Remontne delavnice, Franca Trevna iz delovne skupnosti za kadr. in splošne zadeve ter informiranje. Mandat predlaganih kandidatov traja do konca mandata samoupravnih organov, izvoljenih za mandatno obdobje 1980—1982.

Na podlagi 115. člena samoupravnega sporazuma o združitvi TOZD v delovno organizacijo Železarne Jesenice in na predlog komisije za kadre pri izvršnem odboru osnovnih organizacij sindikata je delavski svet imenoval v:

- Skupščino temeljne SIS za železniški in luški promet Kranj: Florjana VELIKAJNA iz del. skupnosti KO-FI, Janka BLATNIKA in Franca KALANA iz TOZD Transport;
- v odbor samoupravne delavske kontrole temeljne skupnosti SIS za železniški in luški promet Kranj

Vladimirja KLINARJA iz del. skupnosti KSI,

— v skupščino SIS za železniški in luški promet Ljubljana: Davorina PRAPROTIKA iz TOZD Transport;

— v svet inštituta za metalne konstrukcije v Ljubljani dr. Marina GABROVŠKA — del. skupnost SEO-TKR-NG;

— v svet Fakultete za strojništvo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani: Janeza PIKONA iz del. skupnosti SEO-TKR-NG;

— v skupščino SIS za varstvo pred požarom občine Jesenice: Janeza ČERINA — TOZD Žičarna.

Mandat predlaganih kandidatov traja v SIS štiri leta, v organih samoupravnih organizacij pa dve leti.

Vodja kadrovskega sektorja Janez TUŠAR je delegatom predložil v potrditev razpis delovnih nalog za poslovni odbor. Delavski svet je ugotovil, da so skladno s sklepi 12. seje delavskega sveta Železarne o imenovanju podpredsednika poslovnega odbora in člana poslovnega odbora za sociološko, pravno in kadrovske področje za začetek razpisa dane statutarne in pravne osnove, zato naj se razpisni postopek izvede.

Delegati so sprejeli predlog o razpisu referenduma za vse TOZD in delovne skupnosti Železarne za sprejem samoupravnega sporazuma o enotnem urejanju stanovanjskih zadev ter razpisali datum referenduma za 23. december 1982.

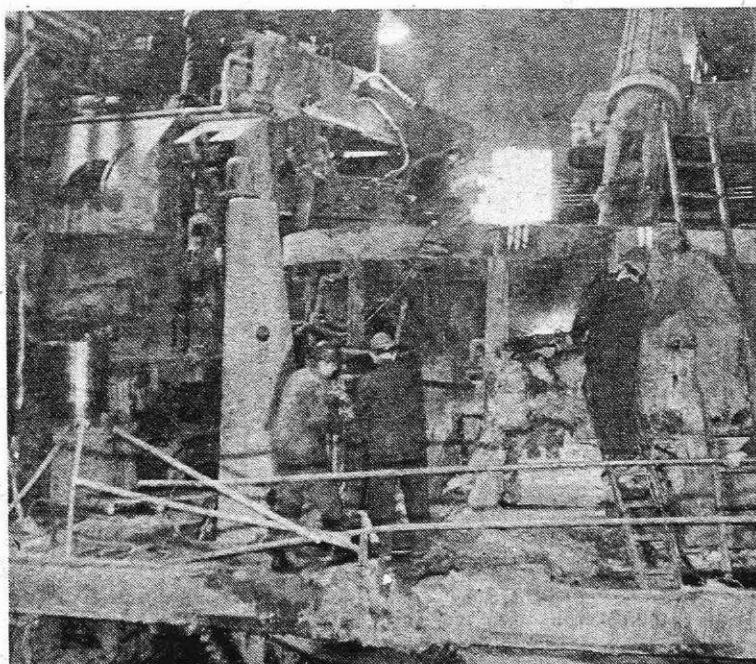
Delegati so sprejeli sklep o javni razpravi samoupravnega sporazuma o združevanju dela v temeljnih organizacijah. Razprave naj bi bile v času od 22. novembra do 12. decembra. Samoupravni sporazum in njegova vsebinska razlaga s spremembami in dopolnitvami bo objavljena v glasilu Železar.

Vodja oddelka za kadre in družbeni standard Božo PANCUR je predložil v obravnavo predlog o povprečni ceni kvad. m stanovanjske površine. V skladu s 39. členom pravilnika o urejanju stanovanjskih vprašanj v Železarni in na predlog odbora za stanovanjska vprašanja pri delavskem svetu Železarne so delegati sklenili, da pri izračunu vrednosti stanovanja oziroma finančne udeležbe za pridobitev stanovanja velja nova povprečna cena kvad. m stanovanjske površine v višini 27.400,00 din. S tem se spremeni višina zneska, sprejetega za leto 1982, s sklepom delavskega sveta Železarne v mesecu marcu 1982.

Ob koncu seje so obravnavali predlog delavskega sveta TOZD Jeklarne o dodelitvi stanovanja izven javne prioritete liste delavcu iz te temeljne organizacije ter se strinjali s predloženim mnenjem odbora za stanovanjska vprašanja pri delavskem svetu Železarne.

Delegati so potrdili sklepe in stališča s posveta delegatov delavskega sveta, ki je bil 22. oktobra letos.

D. M.

Nepredviden remont na Lectromelt električni peči (Foto I. Kučina)

ALKOHOLIZEM MED MLADIMI

V pogovoru z Vero Šventovo, socialno delavko iz naše železarnice, sva razgrnili nekaj problemov, ki se pojavljajo, ko govorimo o mladih in alkoholizmu. Nakazani problemi in rešitve naj bodo naš skromen prispevek v mesecu novembru, ki je posvečen boju proti alkoholizmu.

Ovisnost od alkohola oziroma alkoholizem se stopnjuje. Začne se z navado, da se mladi zberejo in popijejo kozarček ali dva, da se sprostiti in je družba bolj vesela. Če se takšna navada ponavlja, lahko preide v potrebo. Če se vdanje alkoholu še nadaljuje, uživanje alkohola lahko postane bolezen oziroma postane alkoholizem bolezenska odvisnost.

Ovisnost oziroma toleranca pomeni, koliko lahko nekdo popije, da ni vinjen. Ta odvisnost je, na primer, pri petnajstletnikih drugačna, kot pri, recimo, dvajsetletnikih, saj mlajšega alkohol hitreje omami kakor starejšega, ker je organizem manj odporen.

Najpogostejši vzrok, da mladi zaidajo v gostilno in se vdajajo alkoholu, so neurejene družinske razmere in odtujenost staršev od otrok. V takem hitrem tempu življenja, kot ga živimo danes in v nenehni lovu za standardom so obremenjeni normalni odnosi v družini in soseski. Pogosto se starši in otroci komaj še srečajo, kaj šele, da bi se pogovorili. Mladi pa potrebujejo razgovor, da lahko povedo svoje probleme. Potrebujejo torej nekoga, ki jih bo poslušal, jih razumel in jim poskušal pomagati. Ker tega pri starših ne najdemo, se zatekajo v družbo svojih vrstnikov in z njimi »utaplajo« svoje probleme. Ker niso našli razumevanja drugje, iščejo izhod iz stiske in sprostitve v alkoholu.

Tudi pedagogi v šolah so preveč obremenjeni z učnimi programi in nimajo časa, da bi se z učenci pogovarjali o njihovih osebnih problemih.

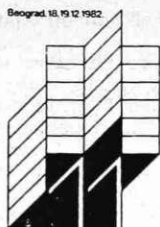
Pogosto se mladi vdajajo alkoholu tudi zato, ker se želijo uveljaviti, oziroma »biti odrasli«. Pri tem pa ne ve-

do, da se z alkoholizmom uveljavlja predvsem tisti, ki niso uspeli uresničiti svojih ciljev in se ne morejo ali ne znajo uveljaviti drugače.

Da bi preprečili širjenje alkoholizma med mladimi, bi morali vključiti v šolske programe tudi teme o alkoholizmu in njegovih škodljivih posledicah. Pedagogi bi morali biti vzor za mlade, ki jih učijo, ker si bodo v nasprotnem primeru poiskali druge vzore, ki pa niso nujno najboljši. Pri tem je treba zelo paziti na to, da ne bi eno govorili, drugo pa delali, saj so mladi zelo razgledani in zelo kritični in zato jih je treba tudi temu primerno voditi.

Celotna družba od vrha navzdol bi torej morala bolj spoštovati red. Če namreč v družbi obstajajo določena merila in obveznosti, potem je nujno, da veljajo za vse enako. Neenotna merila lahko samo škodujejo, saj porušijo cel sistem vrednot in zaupanja.

Alkoholiki pogosto ne vidijo in ne čutijo, da nekdo ne bi napredoval za-

KONGRES SSOJ
KONGRES CCOJ
KONGRES HA CCMJ
KONGRES ZSMJ
KONGRES I LRSJ
A JSZISZ KONGRESSZUSA

to, ker pije. Pri kadrovanju in politiki napredovanja na to sploh ne mislimo. Ta politika pa bi morala biti taka, da bi imeli mladi, ki ne pijejo, več možnosti za napredovanje kot ostali. Zato je nastal problem, da pogosto niti na samem vrhu (v ZSMS ali drugod) nimamo več pozitivnega vzora, saj so pogosto tudi funkcionarji vdani alkoholu.

Problem je tudi v tem, da mnoge stvari preveč enostransko gledamo in temu primerno tudi ukrepamo. Tako mlade samo kritiziramo, nič pa jim ne pomagamo, da bi našli pravo pot za rešitev svojih problemov.

Lilijana Kos

ENAJSTI KONGRES ZSMS

MLADI LJUDJE MORAJO VEDITI, DA JE TA Družba NJIHOVA, DA JIM DAJE VELIKE PERSPEKTIVE, DA PA SE MORAJO TUDI SAMI BOJEVATI PREKO ORGANOV SAMOUPRAVLJANJA IN POVSOD DRUGOD ZA NAPREDEK DružBE, ZA INTERESE NAŠE SOCIALISTIČNE SKUPNOSTI ZA SVOJE INTERESE. (TITO)

Konec meseca oktobra se je končal XI. kongres ZSMS, na katerem je sodelovalo 445 delegatov iz vse Slovenije. V petih komisijah, ki so obravnavale večino problemov mladih na najrazličnejših področjih njihovega delovanja, je razpravljalo 210 delegatov. Mladi so bili precej glasni v komisiji za preobrazbo vzgoje in izobraževanja. Nikakor jim ni šlo v račun, da imamo pri nas še vedno opraviti s tako imenovanim izobraževalnim dualizmom in da se ponekod še celo krepil.

Se vedno izobražujemo za intelektualno in fizično delo. To zadnje je največkrat rezervirano za otroke delavcev in kmetov. Kriterij za usmerjanje je še vedno popreček učen-

čevih ocen, na upoštevajo pa se socialne in druge razmere, v katerih se uči.

Oblike organiziranega delovanja mladih na šolah so prevečkrat rezultat starih odnosov. Zato se položaj učenca in študenta v vzgoji in izobraževanju še marsikje ni uveljavil. Če bo mladinska organizacija skupaj z drugimi dejavniki uspela potisniti učenca v formalno enakopraven položaj s starši in učitelji, kar je cilj zdajšnjih predlogov, bo to v izobraževalnem procesu nedvomno pomenilo velik korak naprej.

To je bil samo drobec iz dela ene izmed komisij, na svojem kongresu pa so mladi kritično spregovorili o domala vseh področjih svojega življenja in dela. Značilnost razprav mladih opredeljuje naslednji citat iz uvodnega govora Darje Colarič:

»BODIMO PREDRZNI IN HKRATI PREUDARNI, BODIMO NEIZPROSNI IN HKRATI DEMOKRATIČNI, BODIMO KRITIČNI IN REVOLUCIONARNI.«

Po kongresu je republiška konferenca ZSMS izvolila novo predsedstvo, ki ga bo vodil diplomirani matematik Andrej BRVAR.

t.

NALOŽILI SMO TRI IN POL TONE ODPADNEGA PAPIRJA

V sredo, 17. novembra, so člani stalne mladinske delovne brigade »Železar« nadaljevali s svojim delom. Zbralo se je deset mladih na popoldanski akciji nakladanja in odvoza odpadnega papirja.

Z udarniškim delom so v dobrih dveh urah naložili tri in pol tone odpadnega papirja. Tako so še enkrat dokazali svojo pripravljenost pomagati v akcijah, ki prispevajo h gospodarski stabilizaciji.

Pogosto slišimo, da ni sredstev za delo osnovnih organizacij ZSMS. Sredstva so, ampak vodstva osnovnih organizacij bi jih morala s svojo

večjo angažiranostjo poiskati. Z organizacijo takih in podobnih akcij, v sodelovanju s stalno brigado in koordinacijskim svetom ZSMS Železarne si je mogoče zagotoviti minimalna sredstva za svoje normalno delo. S tem bi dobili tudi podporo družbenopolitičnih organizacij in vodstva TOZD, ker bi videli pripravljenost mladih, da sami zaslužijo sredstva za svoje delovanje. Istočasno bi afirmirali, propagirali, razvijali in krepili lokalne akcije, ki so sestavni del mladinskega prostovoljnega dela.

Asmir Grudič

»MLADINA SLOVENIJE '82«

OPREDELITEV MLADINE KOT DružBENE SKUPINE

Kompleksna opredelitev mlade generacije je težka, če že ne skoraj nemogoča, saj je nemogoče vso specifičnost mladine stlačiti v kalup in reči, mladina je taka in taka... Pri vseh opredelitvah namreč vse prehitro prevlada enostranskost, ki pa ni in ne more biti realna.

Avtorji (mlajši in starejši), ki se ukvarjajo s proučevanjem mlade generacije, večinoma mlade opredelijo po naslednjih značilnostih: biološke opredelitve, opredeljevanje mlade generacije s socialno-psihološkimi značilnostmi, z ocenjevanjem vrednot kot jih ocenjuje mlade generacije in opredelitev mladih glede na njihov položaj v družbi.

Ena najpreprostejših, pa tudi enostranskih definicij, je opredelitev mladih kot družbene skupine, ki zajema mlade v določenem starostnem obdobju. Prav zato so avtorji, ki so opredeljevali mladino, dodali še številne druge značilnosti, ki mlado generacijo bolj ali manj razlikujejo od ostalih družbenih skupin.

Poleg te definicije so avtorji pri opredeljevanju mlado generacijo ocenjevali s socialno-psihološkimi karakteristikami. Ta definicija opredeljuje mlade kot družbeno skupino, za katero je značilno socialno-psihološko dozorevanje, specifičnost socializacije mladih ter njihovo vključevanje v širše družbene skupine. Socialno-psihološke značilnosti mla-

dih pa se prav gotovo izražajo v nekonformizmu te generacije, v njihovi kritičnosti do obstoječega, v težnji za iskanjem novega, v nujnosti samopotrditve mladih. Mlada generacija je vsekakor orientirana na to, da postane nekaj drugega, da se afirmira in poišče svoje mesto v družbi.

Progresivnost mladih je tista, ki vodi k iskanju novega, h kritičnosti, od tod tudi izhaja njihova »borbenost«.

V procesu družbenega življenja se pojavlja tudi odrinjenost mladih, ki je pogosto vzrok, da se mladi odtujijo od skoraj vseh področij družbenega življenja.

Mladina kot taka ni enovita družba, ne v idejnem in ne v socialnem smislu. Življenje mladih poteka v različnih pogojih dela in v zvezi s tem tudi življenje nasploh. Položaj mladine v družbi lahko opredeljujemo glede na položaj v družbeni proizvodnji, glede na sodelovanje in enakopravno vključevanje v sistem družbene moči, po moralno-psiholoških značilnostih itd. Razlike med mladinci se pojavljajo že s položajem tistih, ki so v procesu vzgoje in izobraževanja ter mladimi, ki so že neposredno vključeni v proces proizvodnje.

To je nekaj teorij o mladi generaciji, ki nikakor niso dokončne, kakor tudi ni dokončen in to ne more biti razvoj specifičnosti in spreminjanja mladine.

N. J.

Pripravljenost je vedno boljša kakor golo pričakovanje...

Tito

Komplet opornic: Služi za transportno imobilizacijo 50 poškodovancev s prelomom gornjih in spodnjih okončin. Vsebuje kramerjeve opornice in ostale posebne opornice. Komplet je pakiran v posebno oblikovane vreče (impregnirane), primerne za prenos.

Komplet mavčnih ovojev: Ta komplet je namenjen za imobilizacijo z mavcem. Vsebuje mavčne ovoje. Vsak ovoj je pakiran v pergamin papir. V pločevinasti škatli je šest komadov takih ovojev.

Komplet potrošnega materiala proti opeklinam: Vsebuje sterilno vazelinsko gazo v velikosti 10 x 10, 15 x 25 in 30 x 50 cm v kovinskih škatlah in mazila oziroma obkladke proti opeklinam.

Komplet bolničarske opreme: Uporabljamo ga za normalno delo pomožnega osebja na terenu za vzdrževanje lastne higiene. Vsebuje emajlirani irigator, posodo za pranje rok, lonce, aluminijaste čaše, emajlirane bokale, baterijske svetilke, igle za šivanje, krtačke za umivanje rok in ostali material.

Komplet dezinfekcijske opreme: Uporablja se pri delu dezinfektorjev na terenu. Vsebuje hrbtno brizgalno, respirator, menzure, naltalinske cevke, bencinski sod in ostalo dezinfekcijsko opremo.

KOMPLET POTROŠNEGA MATERIALA ZA DEKONTAMINACIJO

Namenjen je za kolektivno dekontaminacijo prizadetih oseb. Z njim dekontaminiramo 100 oseb. Vsebuje kloramin, natrijev bikarbonat, detergente v prahu, milo, papirnate brisače, PVC folije ter stisnjene zavitke vate. Pakirano je v lesenih zabojih. Poleg omenjenih artiklov vsebuje komplet še krtačke za umivanje rok, plastična vedra, gumijaste predpasnike, aluminijaste lončke, strojčke za striženje las in kosmatih delov na telesu, metlice za iztepavanje oblek in gobe za umivanje telesa.

KOMPLET ZA DEZINFEKCIJSKO-DEZINSEKCIJSKA DELA

Namenjen za dezinfekcijo sanitetne opreme, transportnih vozil in zapraševanje prizadetih oseb. En komplet zadostuje za dezinfekcijo 200 oseb. Vsebuje kaporit, DDT prašek, krezocid-milo, tablete za dezinfekcijo vode, ročne brizgalne itd.

KOMPLET MATERIALA ZA KLORIRANJE VODE

Namenjen je za kloriranje okrog 250.000 litrov vode. Vsebuje kalcijev hipoklorid v zataljenih steklenih ampulah, indikatorske tablete za klor, tablete natrijevega tiosulfata in epruvete za določevanje rezidualnega klora. Material je pakiran v kartonske sete. En set zadostuje za kloriranje 50.000 litrov vode.

KOMPLET ZA BIOKEMIJSKI LABORATORIJ

Namenjen za analizo urina, krvi in holinesteraze v krvi. Vsebuje kemikalije, barve, detektor tablete in mikroskope. Pakirano je v lesenih zabojih.

KOMPLET ZA MIKROSKOPIRANJE

Namenjen za klinično in mikrobiološko diagnozo. Vsebuje mikroskop, mizico za barvanje in sušenje mikroskopskih preparatov, mizico za mikroskopiranje, spirorno svetilko, škarje, kemikalije in ostali potrebni material za mikroskopiranje.

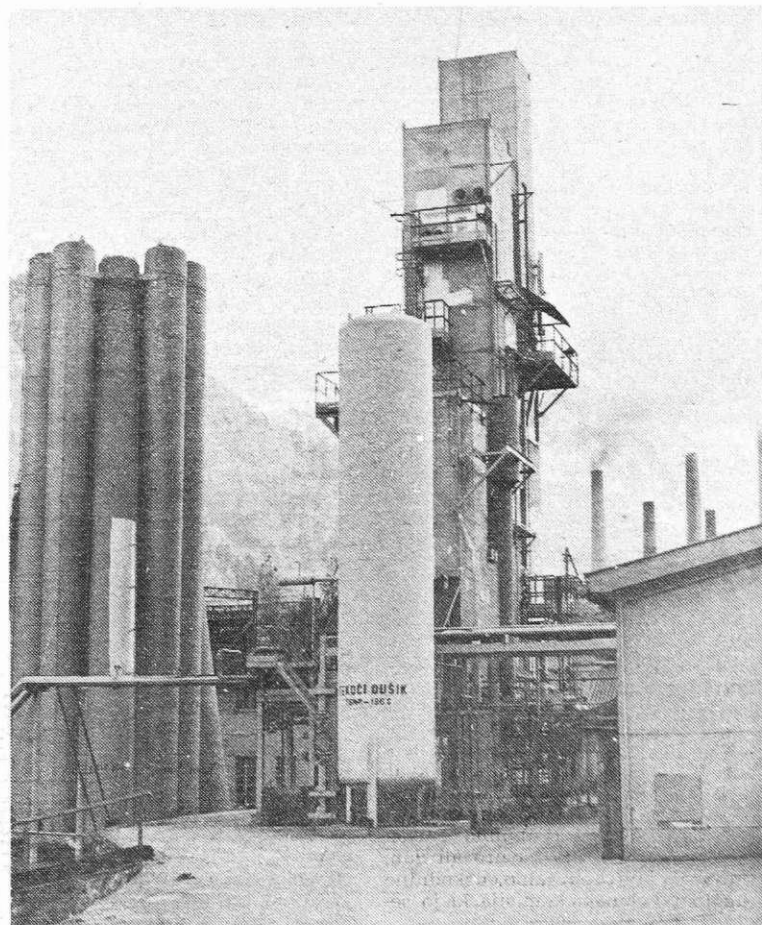
KOMPLET ZA JEMANJE ANALIZNIH VZORCEV

Služi za jemanje vzorcev krvi, urina, blata, hrane, zemlje za bakteriološki-toksikološki pregled. Vsebuje sterilizator instrumentov, mizico za mikroskopiranje, držke (kljukice), bakteriološke epruvete, zamaške, pribor za jemanje vzorcev, lesene palčice za jemanje brisa, lesene lopatice in žličice za usta, steklenice različnih volumnov za vzorčenje itd.

KOMPLETNA LEKARNA

Predvsem je namenjena za oskrbo zdravstvenih ustanov z gotovimi zdravili. Vsebuje potrošni in nepotrošni lekarniški pribor, zdravila in rezervna zdravila. Zadostuje za nudenje internistične pomoči sto bolnikom oz. prizadetim.

Nadaljevanje

Kisikarna Sava (Foto I. Kučina)

SAMOUPRAVNI ORGANI V PRETEKLEM TEDNU

TOZD Jeklovlek

17. SEJA DELAVSKEGA SVETA

V četrtek, 11. novembra, je bila v TOZD Jeklovlek 17. redna seja delavskega sveta, ki jo je vodil predsednik Janez Židan. Poročilo o izvrševanju sklepov 16. redne in izredne seje je podal vodja TOZD.

V nadaljevanju je delavski svet sprejel ugotovitveni sklep, da so vse samoupravne delovne skupine na zbirih delavcev obravnavale in sprejele predlog o uvedbi nadomestila za prevoze na delo in z dela.

Obravnavali so sklepe odbora za delovna razmerja in sprejeli sklep, da komisija za izdelavo razvida del in nalog v TOZD Jeklovlek utemelji opis del in nalog »žarilec« in »tehnik za toplotno obdelavo« glede na spremembo normativ in ukinitve 1. žarilca in kadilca palice.

Predsednik odbora za gospodarstvo je delegatom posredoval predlog sklepov 15. seje, na katere delegati niso imeli pripomb.

Po razlagi vodje TOZD in računovodje so obravnavali devetmesečno poslovno poročilo TOZD Jeklovlek in DO železarna.

Ugotovili so, da so v težkih razmerah gospodarjenja dosegli plan skupne proizvodnje in prodaje. Zaradi pomanjkanja polizdelka in naročil v prvem četrtletju so plan izvoza dosegli le 60 %. Problematična je tudi kvaliteta naročil in polizdelka, zlasti za izvoz, da bi dosegli glede na stroške ustrezno višje prodajne cene.

Kljub tehnološkim težavam je bilo devetmesečno poslovanje TOZD uspešno, ker so dosegli višjo produktivnost, ki je nad povprečjem leta 1981. Tudi izplen je boljši, nižji od planiranih so tudi stroški. Višji stroški so le na vzdrževalnih delih in urah, zlasti na porabi materiala.

Delegati so ugotovili, da je TOZD poslovala dobro, dosegla količinski plan, zmanjšala stroške, presegla izplen, da je bila prodajna cena višja od planske, vendar je končni rezultat v devetih mesecih še vedno izguba v višini 3.809.290,07 din, ki je manjša od prvega polletja, ko je bila 5,1 milij. dinarjev. Tudi izguba DO železarna se je glede na prvo polletje povečala in v devetih mesecih znaša 3,5 milijarde din.

Ugotovili so, da so negativni učinki v proizvodni verigi in dohodkovni povezanosti povzročitelji izguba dohodka in deleža, ki je vplival na poslovno izgubo TOZD Jeklovlek.

Delegati so ugotovili, da je odbor za gospodarstvo mesečno spremljal izvajanje sanacijskih ukrepov vodilnih delavcev TOZD. Na osnovi teh je TOZD meseca oktobra dosegla izjemne dosežke, kot so:

- večja proizvodnja,
- višja produktivnost,
- boljši izplen in
- znižanje proizvodnih stroškov.

Poleg akcijskih ukrepov so na seji poudarili, da je treba okrepiti druž-

benoekonomske odnose, da bi dosegli večjo učinkovitost gospodarjenja in samoupravnih odnosov.

Obravnavali so tudi nekatera večja odstopanja od plana stroškov vzdrževanja po kontih in ugotovili visoko porabo ur in materiala na delovne naloge.

Sklenili so, da se uvede dnevna in mesečna kontrola za opravljena dela in sprejmejo ustrezni akcijski ukrepi, zlasti glede reklamacij za slabo opravljena dela in previsokih stroškov.

V zvezi s koriščenjem sredstev iz programa amortizacijskih zamenjav in investicijskega vzdrževanja ter drobnih investicij za leto 1982 so ugotovili nizko realizacijo, kar ni spodbudno za nemoten potek proizvodnje zlasti glede obnavljanja starih kapacitet, ki so pomembne za kvaliteten rast proizvodnje in produktivnosti dela.

Ugotovili so, da na vprašanje in sklep odbora za gospodarstvo sektor novogradnje še ni dal pisnega pojasnila v zvezi s tem, kar izpostavlja njihovo odgovornost in učinkovitost dela.

Delavski svet je informativno obravnaval osnutek poslovne politi-

ke Železarne v letu 1983, s katero so opredeljene temeljne usmeritve uresničevanja politike ekonomske stabilizacije in izvajanja družbenega plana v letu 1983. Poudarili so, da je krepitev dohodkovnih odnosov na osnovi ekonomskih zakonitosti in samoupravnih odnosov na ravni TOZD temeljni cilj naše poslovne politike za leto 1983.

Obravnavali so tudi pobudo družbenega pravobranilca samoupravljanja za spremembo in usklajitev 119. člena statuta TOZD Jeklovlek, ker tri stopnje šolske izobrazbe niso v skladu z opredelitvami družbenega dogovora o kadrovski politiki v občini Jesenice. Rok za usklajitev samoupravnega akta je tri mesece. Delavski svet je sprejel sklep, da gre ta pobuda v razpravo na zbor delavcev, ki naj bi do referenduma o tem razpravljali. Pobuda za spremembo stopnje šolske izobrazbe ni ovira, da razpisni postopek za izbiro vodja TOZD ne bi nemoteno tekel dalje.

Delavski svet je na podlagi razpisa za računovodja sprejel sklep o imenovanju Ane Kučina za računovodkinjo TOZD Jeklovlek, ker izpolnjuje vse pogoje, za mandatno dobo štirih let, to je od 1. decembra 1982 dalje.

Na seji so imenovali še člana inventurne komisije.

Delegat DS je postavil vprašanje, zakaj je potrebno dežurstvo ob sobotah in nedeljah, ker ta dva dneva delo izmernih delovodij opravljajo tehniki za toplotno obdelavo.

E. T.

TOZD Žebljarna

14. SEJA DELAVSKEGA SVETA

V sredo, 10. novembra, je bila v TOZD Žebljarna 14. redna seja delavskega sveta, ki jo je vodil predsednik Miha Zemva. Pri pregledu sklepov so najprej ugotovili, da so vsi izvršeni, oziroma se izvajajo.

V nadaljevanju so obravnavali samoupravni sporazum o ustanovitvi skupnosti za medsebojno plansko in poslovno sodelovanje pri graditvi stanovanj in ugotovili, da so ga predhodno obravnavale vse samoupravne delovne skupine in ga potrdile. Na osnovi tega so sprejeli ugotovitveni sklep, da je samoupravni sporazum sprejet.

Obravnavali so predlog o najetju kredita za sovlaganje v RMK Zenica in ugotovili, da so ga obravnavale vse samoupravne delovne skupine in na osnovi tega sprejeli ugotovitveni sklep, da je predlog soglasno sprejet.

Samoupravni sporazum o sovlaganju v SILIKO Gostivar so potrdili z 49 glasovi (12 proti) pod pogojem, da se sredstva črpajo iz republiškega sklada, ker železarna Jesenice nima več sredstev na razpolago za ta namen.

V nadaljevanju je računovodja TOZD podal analizo devetmesečne-

ga poslovnega poročila, iz katerega je razvidno, da je TOZD Žebljarna v devetih mesecih poslovala brez izgube. Zvišanje stroškov je bilo najbolj izrazito pri prevozi železnice in žice iz Lesca, lastnem vzdrževanju in ostalih prevoznih storitvah. Glede osebnih dohodkov je delavski svet ugotovil, da je najnižji v celotni Železarni in samo 15 % nad lanskim povprečjem. Ocenili so, da so delovni in materialni pogoji v Žebljarni ugodni za izpolnjevanje družbenega plana in da bi plan morali vsak mesec izpolniti.

Velika težava je pomanjkanje delavcev, vendar jih ne morejo nadomestiti z novimi, ker imajo druge TOZD pri kadrovanju novih delavcev prednost. Poudarili so, da bi zaradi pomembnosti izvoza TOZD morala biti v prioriteti pri kadrovanju novih delavcev. Če ne bodo imeli polne zasedbe normativna, kar je pomembno za planirano proizvodnjo, bosta družbeni plan in izvoz resno ogrožena.

Obravnavali so tudi osnutek poslovne politike Železarne za leto 1983 in ga potrdili s pripombo, da bi morali v sedanji finančni krizi počakati na izgradnjo in finansiranje jeklarne 2 na Beli in da bi bilo smotnejše ta sredstva vložiti v staro jeklaro.

Delavski svet je obravnaval in potrdil predlog nadomestila za prevoz na delo.

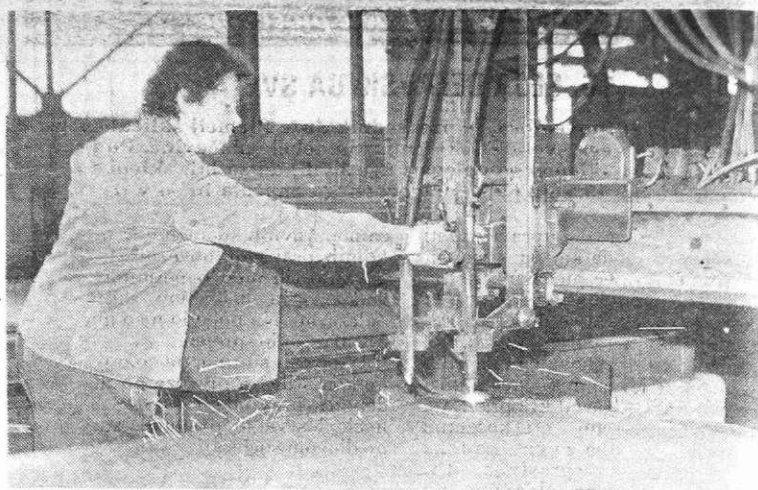
Razpravljali so o predlogu vodje TOZD glede ukrepov proti disciplinarnim prekrškom v TOZD Žebljarna. Imenovali so petčlansko komisijo, ki ima nalogo, da hitreje rešuje disciplinske prekrške in ocenjuje škodo, ki je bila s prekrškom povzročena. Tudi vse samoupravne delovne skupine so predlog obravnavale in ga potrdile.

V nadaljevanju so delegati potrdili imenovanje članov inventurne komisije v predloženi obliki. Potrdili so tudi predlog sprememb in dopolnitev samoupravnega sporazuma o združitvi v Ljubljansko banko, Temeljno banko Gorenjske Kranj in predlog samoupravnega sporazuma o združevanju dela in sredstev za področje izobraževanja in članstvo v društvu za neporušene preiskave.

Na koncu je vodja TOZD seznanil delavski svet, da je v pripravi premijski pravilnik, ki bo stimuliral boljše proizvodno delo in tiste, ki več prispevajo k izpolnitvi družbenega plana. Navedel je še osnovna stališča za premiranje in vzroke, ki bodo zmanjševali in odvzeli premijo posameznemu delavcu. Predlog bo v javni razpravi, sprejet pa naj bi bil še v tem mesecu, da bi lahko izplačevali premije že za mesec november.

nb

MV

Sodelavka pri stroju za avtogeno rezanje debele pločevine (Foto I. Kučina)

TOZD Remontne delavnice

17. SEJA DELAVSKEGA SVETA

Dne 15. novembra je predsednik delavskega sveta TOZD Remontne delavnice Drago Arijani sklical 17. redno sejo. Najprej so ugotovili, da se vsi sklepi 16. seje z dne 5. novembra izvajajo.

Obravnavali so tehnično in poslovno poročilo Železarne in TOZD Remontne delavnice za devet mesecev. Na podlagi javne obravnave na zbirih delavcev se je za poročilo izreklo 324 ali 64 % delavcev temeljne organizacije. Sprejeli so pripombe samoupravne delovne skupine montaža Jesenice, in sicer:

— Poslabšala se je vzdržnost oblog elektro peči, zaradi česar morajo delavci remontnih delavnic dostikrat odpravljati okvare na plašču peči, večkrat tudi izven rednega delovnega časa.

— Delegati do prihodnje seje zahtevajo pojasnilo za slabo stanje strojev in naprav. Menijo, da je poleg slabe kakovosti obzidave vzrok za nastalo stanje tudi slabo ravnanje posluževalcev z napravami.

Seznanjeni so bili s poročili odborov pri delavskem svetu o delu v preteklih devetih mesecih. Delavski svet je naročil odborom, da dosledno, kot do sedaj, izvajajo svoje delo. Poročila iz objektivnih razlogov ni posredoval odbor za delovna razmerja. Podpredsednik tega odbora je za dolžen, da poročilo pripravi do prihodnje seje DS. Komite za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito ima nalogo, da v okviru izobraževanja delavcev v pogledu LO in družbene samozaščite pripravi razlago o organiziranosti in dolžnosti komiteja.

V javni razpravi so delavci temeljne organizacije sprejeli predlog sprememb in dopolnitev samoupravnega sporazuma o združitvi v Ljubljansko banko, Temeljno banko Gorenjske Kranj ter predlog samoupravnega sporazuma o združevanju dela in sredstev za področje izobraževanja in članstvo v društvu za neporušene preiskave.

Na podlagi zapisnikov SDS je delavski svet ugotovil, da so delavci TOZD Remontne delavnice sprejeli predlog nadomestila za prevoze na delo in z dela. V javni razpravi se je za predlog izreklo 318 delavcev ali 62,9 %, oziroma vsi, ki so predlog obravnavali.

Skladno s pravilnikom o popisu sredstev in njihovih virov so imenovali inventurni komisiji, in sicer:

ZK

19. SEJA ODBORA ZA DELOVNA RAZMERJA

Namestnik predsednika odbora za delovna razmerja Dušan Kokošar je 16. novembra sklical 19. redno sejo. Pri pregledu izvajanja sklepov prejšnje seje so ugotovili, da so vsi izvedeni.

Za opravljanje del in nalog elektromehanika so v delovno razmerje sprejeli za določen čas telekomunikacijskega mehanika.

Napredovali so trije delavci, in sicer na dela elektromehanik klimatizacijskih naprav — specialist ter kalkulant.

Obravnavali in ugodili so prošnji delavca montažnega oddelka za prestop v TOZD Valjarna debele pločevine.

Prošnje občinske zveze smučarskih organizacij Jesenice za odobritev izredno plačane odsotnosti trem delavcem TOZD Remontne delavnice odbor ni odobril, ampak lahko koristijo neplačan odsotnosti.

Za sodelovanje pri organizaciji tekmovanja FIS za svetovni pokal so vlogi organizacijskega komiteja za pokal Vitanc ugodili delno, tako da dva delavca TOZD RD lahko koristita tri dni izredno plačane odsotnosti, za ostalo potrebno odsotnost pa lahko koristita neplačan dopust.

Obravnavali so vlogo delavca iz oddelka hidravlika in pnevmatika za odobritev študijskih ugodnosti za opravljanje strojno tehnične šole v okviru Železarskega izobraževalnega centra Jesenice. Ker vloga ni opremljena s podatki oddelka za izobraževanje, bo odbor o njej odločal na naslednji seji.

Odbor je upošteval mnenje vodstva obrata elektro remontne delav-

— za popis osnovnih sredstev, investicij v teku in nedovršene proizvodnje v TOZD Remontne delavnice v šestavi: predsednik Alojz Novak in člani: Bernard Bratina, Primož Žvab, Marko Žmitek in Anton Pazlar.

— za popis obveznosti in terjatev ter za popis sumljivih, spornih in neizterljivih terjatev v TOZD Remontne delavnice v sestavi: predsednik Zdenko Cund ter člani Anton Vovk in Mitja Kersnik.

Popisni komisiji za popis stanja 31. decembra 1982 sta dolžni delo dokončati do 15. januarja 1983.

Na predlog izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata TOZD Remontne delavnice je delavski svet potrdil delegate za skupščine delegatov krajevnih skupnosti, in sicer: za KS Lesce Miroslava Noča, za KS Radovljica Antona Železnikarja, za KS Bohinjska Bistrica Romana Lapajeta in za KS Zasip Lada Potočnika.

Na predlog razpisne komisije za razpis del in nalog računovodja TOZD Remontne delavnice je delavski svet imenoval za računovodja TOZD Remontne delavnice Valentina Žveglja za mandatno dobo štirih let.

Obravnavali so pritožbo delavca na prerazporeditev iz HIP v žerjavni oddelk. Ugotovili so, da je bil postopek odbora za delovna razmerja v skladu s samoupravnimi akti. Glede na pojasnjeno stanje je delavski svet zadolžil vodstvo temeljne organizacije, da skupno s kadrovskim sektorjem išče ustrezno rešitev.

Obravnavali so prošnjo bivšega delavca in ugotovili, da za prejem v delovno razmerje lahko zaprosi v skladu s kadrovsko politiko delovne organizacije, vendar ne za delo v TOZD Remontne delavnice.

Na predlog vodstva TOZD so soglasno sprejeli sklep, da se poizkusi izvajanje dodatnih meril za nagrajevanje po delu podaljša do 31. decembra letos.

Na zahtevo delegata SDS RTA 5 so sprejeli sklep, naj vodstvo temeljne organizacije prouči možnost uvedbe premakljivega delovnega časa za obrat RTA.

ZK

DS za komercialne in finančne zadeve

15. SEJA DELAVSKEGA SVETA

V torek, 16. novembra, je predsednik delavskega sveta delovne skupnosti za komercialne in finančne zadeve (KO-FI) sklical 15. redno sejo. Zapisnik zadnje seje so brez pripomb potrdili.

Sodelavca FRS sta v nadaljevanju podala kratko informacijo o devetmesečnem poslovnem poročilu delovne skupnosti KO-FI in Železarne.

Delegat je v zvezi z obrazložitvijo TOZD Vratni podboji, da ni bil izpolnjen plan zaradi pomanjkanja naročil, dejal, da so naročila bila, vendar zaradi slabe organizacije med obrati ni bil pripravljen ustrezno polizdelek za pravočasno izdelavo in dobavo sklenjenih naročil. Posledica tega je, da smo izgubili večje število velikih kupcev, kot so Slove-nijace, Gradbena operativna Sarajevo in druge.

Poročilo je bilo brez drugih pripomb sprejeto.

Vodja komercialnega sektorja je delavski svet seznanil s poslovno politiko za leto 1983, ki so jo potrdili z naslednjima pripombama:

— V letu 1983 je planirana za 0,6 % večja zaposlenost. Zaradi vedno večjega problema nezaposlenosti naj se zmanjša število nadur in pogodbenih del upokojeencev.

— K sistemu delitve osebnega dohodka in čistega dohodka DS pripominja, da je nepravilno že to, da je pisarniški delavci v TOZD prav tako premiran z večjo proizvodnjo, večjim izvozom itd., enak delavci v delovni skupnosti pa ne, oziroma se

ga celo smatra kot nujno zlo. Tak odnos ni skladen z načelom delitve po delu, sorodna dela v delovnih skupnostih in v TOZD niso enako vrednotena.

Predlog nadomestila za prevoze na delo in z dela so soglasno sprejeli. Delavski svet je bil seznanjen z ukrepi na področju varčevanja z nafto pri uporabi osebnih vozil, katere je sprejel odbor za splošne zadeve in s predlogom ukrepov za izvajanje delovne discipline, katere je sprejel poslovodni odbor Železarne. Z ukrepi soglašajo in jih v celoti podpirajo.

Potrdili so članke za naslednje inventurne komisije:

- centralna inventurna komisija delovne skupnosti,
- komisija za popis sredstev in virov skupne porabe,
- komisija za popis denarnih sredstev in terjatev R1 in R2,
- komisija za popis osnovnih sredstev — sektor FRS,
- komisija za popis osnovnih sredstev — komercialni sektor.

Vprašanje delegata glede smotnejše uporabe manjših kombijev, ki so last TOZD, je med tem že urejeno z ukrepom odbora za splošne zadeve. Delegat iz oddelka prodaje je postavil delegatsko vprašanje, kdaj bo dokončno rešena premestitev delavca, ki opravlja dela in naloge reklamnega razstavljalca. Začasna premestitev je potekla 1. septembra 1982, končne rešitve pa še ni.

nb

MV

ZK

16. SEJA DELAVSKEGA SVETA

V torek, 16. novembra, je predsednik Jože Plemelj sklical 16. redno sejo delavskega sveta TOZD Valjarna debele pločevine. Po pregledu izvrševanja sklepov so delegati ugotovili, da so bili sklepi 15. seje izvršeni, sklepi 13. seje pa so dolgoročnega značaja in so v izvajanju.

Na vprašanje o upravičenosti otežčenega dodatka za dela in opravila II. razreda pločevine je dal pisni odgovor vodja adjustaze. Iz tega je razvidno, da so do otežčenega dodatka upravičeni po 50. členu pravilnika o osnovah in merilih za delitev osebnega dohodka in dela skupne porabe delavci, ki opravljajo delo pod posebno otežčenimi pogoji, vendar samo za čas, ko taka dela neposredno opravljajo. Pri rezanju nemagnetne pločevine na čelnih škarih je bil dodatek pisan že sedaj, za pol obrezano ali neobrezano pločevino pa se ne piše.

Po razpravi so soglasno potrdili devetmesečno poslovno poročilo, kazalce uspešnosti in ugotovitve ter sklepe odbora za gospodarstvo. Sprejeli so tudi sklep, da je treba dati priznanje kolektivu TOZD Valjarna debele pločevine za uspešno delo v tretjem tromesečju, istočasno pa zahtevali, da se s tako uspešnim delom nadaljuje.

Na osnutek poslovne politike železarne Jesenice v letu 1983 niso imeli pripomb in so ga sprejeli v predloženih oblikah.

Na osnovi glasovanja v samoupravnih delovnih skupinah so sprejeli ugotovitveni sklep, da so sprejeti naslednji samoupravni sporazumi in pravilnik oz. predlogi:

- predlog sprememb samoupravnega sporazuma o združitvi v Ljubljansko banko, TB Gorenjske Kranj,
 - predlog samoupravnega sporazuma o združevanju dela in sredstev za področje izobraževanja in članstvo v društvu za neporušne preiskave,
 - pravilnik o ugotavljanju z delom pridobljene delovne zmožnosti,
 - predlog o najetju kredita za sovlaganje RMK Zenica in
 - samoupravni sporazum o sovlaganju v SILIKO Gostivar.
- Seznajeni so bili s pobudo družbenega pravobranilca samoupravljanja za spremembe in dopolnitve

samoupravnih sporazumov o medsebojnih pravicah, obveznostih in odgovornostih med temeljnimi organizacijami in delovnimi skupnostmi železarne. Na pobudo niso imeli pripomb in so jo sprejeli.

Ugotovili so tudi, da so o predlogu nadomestila za prevoze na delo in z dela razpravljale vse SDS in niso imele bistvenih pripomb, zato so s predlogom soglašali.

12. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO

Odbor za gospodarstvo pri DS TOZD Valjarna debele pločevine je imel v petek, 12. novembra, 12. redno sejo, ki jo je sklical in vodil predsednik odbora Jože Vilman.

Po pregledu izvrševanja sklepov, ki jih je posredoval vodja TOZD, so ugotovili, da so bili vsi izvršeni.

Ko so obravnavali delovne rezultate v oktobru, so ugotovili, da plan ni bil dosežen. Rezultati so bili slabši predvsem zaradi pomanjkanja polizdelka in nizke medfazne zaloge v adjustazi.

Probleme zaradi pomanjkanja polizdelkov so reševali tudi tako, da so kot uslugo prevajali 770 ton slabov za podjetje JAVOR iz Bitole.

Operativni program proizvodnje za november, ki znaša 5.800 ton, so sprejeli s pripombo, da ga bo izredno težko doseči, če se dobava polizdelkov ne bo izboljšala, kar še posebej veja za izpolnjevanje kvaliteta programa.

Po obravnavi devetmesečnih delovnih rezultatov in poslovnega poročila so sprejeli naslednje ugotovitve in sklepe:

- Gospodarski načrt v temeljni organizaciji v devetih mesecih ni bil realiziran. Plan vroče valjane pločevine je bil dosežen 94,1 %, skupna proizvodnja pa 91,1 %. Močno je bil presežen družbeni plan izvoza. Od planiranih 5.000 ton za leto 1982 je bilo odpremljeno v devetih mesecih že 9.752 ton.

Fizično likvidacijo osnovnih sredstev po predloženem seznamu so brez pripomb potrdili. Prav tako so potrdili predloženo sestavo članov inventurnih komisij.

Na osnovi glasovanja po SDS so za delegata sveta krajevne skupnosti Edi Giorgioni Javornik-Koroška Bela imenovali Jožeta Zidarja.

Za opravljanje del in nalog računovodja v TOZD Valjarna debele pločevine so na osnovi izida razpisa za mandatno obdobje štirih let imenovali Marijo-Rožo Grah.

Na koncu seje so obravnavali še zahtevo za varstvo pravic oziroma pritožbo avtorjev inovacijskega predloga št. 2597 zoper odločbo odbora za gospodarstvo št. 46182 in jo v celoti zavrnili.

IS

TOZD Valjarna bluming štekel

2. SEJA ODBORA SAMOUPRAVNE DELAVSKE KONTROLE

V četrtek, 11. novembra, je bila druga redna seja odbora samoupravne delavske kontrole TOZD Valjarna bluming-štekel, ki jo je sklical in vodil predsednik odbora Boris Lazar. Obravnavali so štiri točke dnevnega reda.

Po pregledu sklepov so ugotovili, da so v celoti realizirani.

Člani odbora so ugotovili, da so vse SDS obravnavale devetmesečno poslovno poročilo TOZD. Ugotovljeno je bilo, da je izguba 9,7 milij. din in je večja kot v prvem polletju. Vzrok izgube je isti kot v polletju in zato ni potrebno ponovno delati sancijskega programa. Potrebno pa je dosledno izpolnjevati že sprejete sklepe oz. ukrepe za izboljšanje stanja. Potrebno je obvestiti vse TOZD in delovne skupnosti železarne in pristojne organizacije o nastali izgubi, za katero so glavni vzroki:

- nizka prodajna cena,
- okrnjena dobava tujega vložka,
- prav tako domačega,
- razlike pri odplačilu tujih kreditov,
- izvoz,
- slabo stanje naprav.

Glede na novembrski remont bi se stanje do konca leta moralo popraviti, saj se bo s tem izboljšal izplen, zmanjšali zastoji, povečala pa se bo tudi proizvodnja, seveda z zadostno količino polizdelka. Odbor samoupravne delavske kontrole je tudi ugotovil, da se TOZD obnaša zelo stabilizacijsko, kar je razvidno iz porabe stroškov reprezentance, potnih stroškov. Za reprezentanco je bilo

delavcem TOZD Remontne delavnice: Šapku, Jakopiču, Mediču, Čufarju, Ferjanu in delovodju proge Justinu so sklenili dati pisno zahvalo in priznanje, ker so 5. novembra s hitro menjavo polža nastavne naprave na valjčnem ogrodju zmanjšali zastoj na progi.

Na koncu seje so vzeli na znanje obvestilo odbora za gospodarstvo TOZD Transport o višini stojnine, ki je nastala pri razkladanju železniških vagonov v TOZD Valjarna debele pločevine v mesecu oktobru.

IS

porabljenega polovice predvidenega denarja. Predvideni stroški za delo po pogodbi pa so bili preseženi za več kot 100 milijonov din.

Odbor je obravnaval pritožbo delavca, da mu je delovodja pisal neopravičeni izostanek, ko je imel dopust. Iz dninskih knjige je sicer razvidno, da je pisan dopust, vendar pa je odbor menil, da je njegova pritožba neutemeljena, ker je delavec dolžan javiti dopust oziroma svojo odsotnost prej ne pa šele ob koncu dne.

Člani odbora so obravnavali tudi nadure in ure za manjkajoče in ugotovili, da se gibljejo v okviru dovoljene obsega. Predviden obseg (4 %) je bil presežen samo v avgustu (5,1 %), kar pa je bilo nujno za nemoteno delo v času letnega dopusta in ostale povečane odsotnosti. Sklenili so, da se mora drugo leto s še boljšim planiranjem dopustov tudi v tem času zadržati planirani obseg. Sklenili so, da naj se v prihodnje izdajajo mesečni ali tedenski nalogi in ne letni.

Zahtevali so, da delovodje v obratih poostrijo nadzor nad garderobami, ker se dela preveč škoda.

V razpravi so sodelovali vsi prisotni člani odbora.

MV

PREGLED SESTANKOV SDS

Nadaljujemo s pregledom sestankov samoupravnih delovnih skupin iz prejšnje številke Železarja, s poudarkom na ožji obratni problematiki. Naj na kratko ponovimo še to, da so se sestanki nanašali predvsem na izvajanja programa samoupravnih aktivnosti v oktobru in novembru, posamezni pa še tudi na septembrski program.

Iz TOZD STROJNE DELAVNICE smo prejeli zapisnike SDS vodstvo TOZD, priprava dela, materialna služba, težka obdelava Javornik, strugarna 1 in 2, orodjarna 1 in 2, ključavničarji strojev, konstrukcijska delavnica 1 in 2, strugarna valjev Javornik in Bela ter kovačnica-kalilnica. SDS vodstvo TOZD v zvezi s poslovno politiko za leto 1983 ponovno opozarja na problem izgradnje II. faze strojnih delavnic. Pravi, da bi jo morali obravnavati kot pričetno naložbo, hkrati pa tudi dvomijo, da bi s sedanjo tehnologijo in zmogljivostmi lahko zadostili potrebam po rezervnih delih v jeklarni 2. To pa pomeni, da bi bili na uvoz še bolj vezani kot doslej. »Kaj pomeni uvoz za naše gospodarstvo, vemo...«, opozarja SDS. SDS težka obdelava Javornik zahteva, da se poskrbi za oskrbo s čajem. SDS strugarna 1 ponovno opozarja na problem ogrevanja delavnice. Zahteva, da se pri rezkalnih strojih (Haus) in pri pripravi materiala v skladiščni postavi zaščitna stena. SDS strugarna 2 vprašuje, če bi bilo mogoče urediti, da delovnih oblek ne bi samo prali ampak bi jih nekakrat na leto tudi šivali. SDS ključavničarji strojev ni zadovoljna z namestitvijo žigosne ure v orodjarni. Meni, da bi bilo bolje, če bi bila nameščena nekje pri izhodu iz delavnice, da se jim ob koncu dne ne bi bilo treba vračati v orodjarno. SDS konstrukcijska delavnica 1 se pritožuje nad dostavo materiala (pločevine in profilov), ker povzroča motnje pri njihovem delu. SDS strugarna valjev Javornik in Bela sta bili informirani, da je bil njihov predlog, naj se iz sredstev osnovne organizacije sindikata Strojnih delavnic nakaže 2000 din za ultrazvočno napravo, uresničen.

Iz TOZD REMONTNE DELAVNICE smo prejeli zapisnike SDS vodstvo TOZD, hidravlika in pnevmatika, elektrodela, elektrožerjavni, delavnica elektrostrojev 1 in 2, vodstvo GRD, tesarji, mizarji, zidarji, plastika ter RTA 2, 3, 4, 5 in 6. SDS so med drugim obravnavale tudi ukrepe za izboljšanje dela in poslovne uspešnosti v TOZD Remontne delavnice ter skupne ukrepe za izvajanje delovne discipline. SDS vodstvo GRD v zvezi ukrepi za izboljšanje delovne discipline meni, da jih je potrebno dopolniti in natančneje pojasniti. O ukrepih v TOZD RD meni, da so zaradi značaja njihovega dela težje izvedljivi. Delavci menijo, da niso v enakem položaju z delavci, ki delajo v sistemu premakljivega delovnega časa, kajti precej ukrepov je takšnih, da le-te ne zadevajo. SDS tesarji vprašujejo, če kaj napreduje reševanje beneficirane delovne dobe za tesarje. Zanimajih tudi, zakaj v kantini jeklarne ni na razpolago več stolov, da bi lahko sede malicali. Članom SDS plastika se ne zdi pravilno, da bi morali plačevati telefonske pogovore v primeru, če javljajo domov, da morajo zaradi nujnih del ostati še naprej v železarji, prav tako pa tudi ne, da morajo sami plačati prevoz, kadar opravljajo nadurno delo (tedaj mesečne vozovnice ne veljajo). SDS RTA 5 v zvezi z žigosnimi urami predlaga, naj se enotno uredi za vso železarno čas odhoda in prihoda na delo in sicer z ozirom na oddaljenost ur od delovnega mesta, pa tudi, naj se, kjer je le mogoče, poišče možnost za uvedbo premakljivega delovnega časa.

Iz TOZD VZDRŽEVANJE smo prejeli zapisnike SDS vzdrževanje plavž 1, 2 in 3, vzdrževanje jeklarne 1 in 2, vzdrževanje HVŽ 1 in 2, vzdrževanje Jesenice 1 in 2, vzdrževanje Javornik 1 in 2, vzdrževanje Bela 1, 3 in 4 ter vzdrževanje Hladne valjarne Bela 1 in 2. SDS vzdrževanje plavž 1 opozarja na problematično ogrevanje garderob in na slabo oskrbo s toplo vodo. Zaradi troizmenskega obratovanja aglomeracije je treba po-

praviti tudi normativ zastojev in potrebnega kadra. Na isto vprašanje opozarjata tudi SDS vzdrževanje plavž 2 in 3, ki razen tega naslavljata na TOZD Energetika vprašanje, zakaj opravljajo remonte v času kurjenja. SDS vzdrževanje jeklarne 1 in 2 prosita za deratizacijo prostorov, ker so se v delavnici pojavili ščurki in miši. Urediti je treba tudi poslovanje materialne službe. SDS vzdrževanje Jesenice 1 in 2 (delavci elektrodelavnice) zahtevata, da se uredi ogrevanje prostorov, po možnosti s priključitvijo na drugi dovod pare. Na sestanku SDS vzdrževanje Javornik 1 in 2 je bilo (dne 22. oktobra) postavljenih več vprašanj v zvezi z osebnimi dohodki in beneficirano delovno dobo. Delavce je zanimalo, zakaj se pri osebnem dohodku ne poveča osnova. Menijo namreč, da je delež raznih odstotkov previsok in da ima to za posledico nizke pokojnine železarjev. Dalje: zakaj se nadurno delo ne prizna v osnovu za izračun pokojnine, »kdo v železarji to preprečuje?«. Zanimajo jih tudi, kaj dela komisija za ugotavljanje beneficirane delovne dobe in pomeni sestav te komisije. Na vsa ta vprašanja želi skupina prejeti pisne odgovore. SDS vzdrževanje Bela 1 opozarja na problematično ogrevanje garderob ter na potrebo po nabavi sušilcev za lase. SDS vzdrževanje Bela 4 opozarja tudi na problem oskrbe s toplo vodo za umivanje. SDS vzdrževanje hladne valjarne Bela ponovno zastavlja vodju TOZD Vzdrževanje sledeče vprašanje: »Kdaj in kako se bo rešil problem nenormalnih pogojev za delo v delavnici in pogojev asistentov pri njihovem delu?«

Iz TOZD ENERGETIKA smo prejeli zapisnike SDS vodstvo TOZD, energetiki 1, 2, 3 in 4, parne naprave 1, 2, 3 in 4, delavnica toplotne energije, delavnica elektroenergije, delavnica PIV-energije ter PIV-energija 1, 3 in 4. Člani SDS delavnica toplotne energije in parne naprave 1 so se na sestanku pod razno pogovarjali o normativu kadra in reorganizaciji toplotne energije. Menijo, da je zaradi posluževanja in vzdrževanja novih agregatov nujno treba povečati normativ kadra, ki se prav v toplotni energiji že vrsto let ni povečal. Medtem so bili namreč zgrajeni novi kotli, izmenjevalne postaje itd. Predlagali so tudi, da naj bi se za delavnico toplotne energije našel nov prostor, oziroma da naj bi zgradili novo, saj je sedanja delavnica občutno premajhna, tako da je delo v njej postalo že kar nevarno. Zahtevajo tudi pojasnilo, zakaj se toliko kasni pri izgradnji novega parnega kotla na Beli, pri čemer jim je treba tudi prikazati stroške te investicije. Po njihovi oceni je gradbeni del nove kotlovnice in vodarne narejen skrajno malomarno in ne kakovostno, strojni del pa je tako natrpan, da bo vzdrževanje kotla, vodarne — predvsem pa črpalk in toplotnih izmenjevalcev, popolnoma nemogoče. Onemogočena je demontaža (ni prostora), ni dvigal, tudi ročnih ne, teža naprav, motorjev in črpalk pa je prevelika za prestavljanje na roko. Tudi SDS delavnica PIV energije opozarja na več problemov. V zvezi z namestitvijo žigosne ure meni, da naj bi bila — če je sploh potrebna — v delavnici in ne pri vratarju, ker v delavnico prihajajo z raznih strani, poleg tega pa pot od vratarja do delavnice še zlasti v zimskem času ni urejena. Glede uvedbe premakljivega delovnega časa meni, da zanje ne pride v poštev, ker so vezani na delo v turnusu. Pogovarjali so se tudi o slabih medsebojnih odnosih nekaterih članov SDS ter razmišljali o povišanju grupe strugarji, ki po sedanjih normativih nima nikakršne možnosti za napredovanje. Opozarjajo tudi, da je treba v delavnici napraviti odtok za vodo ter popraviti kalorifer, ki ne dela že od samega prevzema delavnice. Razen tega jih tudi zanima, kdaj bodo lahko uredili parkirni prostor.

Iz TOZD TRANSPORT smo prejeli zapisnike SDS vodstvo TOZD, promet + vleka 1, 2, 3 in 4, tehtalci, tovor, lokomotivna delavnica, delavnica motornih vozil, vozovna delavnica ter vzdrževanje proge. Obravnavale so predvsem zadeve iz programa samoupravnih aktivnosti za oktober in november. Delavcem delavnic in vzdrževanja proge je bil podan tudi odgovor na delegatsko vprašanje v zvezi z načrti za novi kulturni dom in v zvezi s premijami v Jeklarni.

Iz TOZD DRUŽBENA PREHRANA smo prejeli zapisnike SDS vodstvo TOZD, samski domovi, restavracija železarne, samopostrežna restavracija in kantine. SDS vodstvo TOZD je pod razno razpravljala tudi o medsebojnih odnosih, ki so se v zadnjem času zaostri. Sklenili so, da je treba vsa nesoglasja najprej obravnavati v delovni enoti, šele potem na ustreznih službah v železarji. Sicer pa so SDS obravnavale zadeve iz programa samoupravnih aktivnosti za meseca oktober in november.

Iz DELOVNE SKUPNOSTI ZA KOMERCIJALNE IN FINANČNE ZADEVE smo prejeli zapisnike SDS nabava 1, 2 in 3, prodaja ter računovodstvo prihodka in dohodka. Obravnavale so predvsem zadeve iz programa samoupravnih aktivnosti za oktober in november. SDS prodaja je pod razno predlagala, naj bi se v hodniku glavne pisarne namestila javna telefonska govornilnica za zasebne pogovore. Na sestanku SDS računovodstvo prihodka in dohodka je eden izmed članov opozoril na slabo udeležbo na predavanjih civilne zaštite, kar za to delovno skupino sicer ne velja, velja pa za druge delavce v delovni skupnosti. Predlagal je, da naj bi delavski svet obravnaval udeležbo na predavanjih civilne zaštite, saj je le-ta obvezna.

Iz DELOVNE SKUPNOSTI ZA KADROVSKE IN SPLOŠNE ZADEVE TER INFORMIRANJE smo prejeli zapisnike SDS oddelek za zdravstveno in socialno varstvo, kadrovske sektor, sekretariat, CPSI, PGRC ter oddelka splošne administracije. V glavnem so — tako kot drugje — obravnavale zadeve iz programa samoupravnih aktivnosti za oktober in november. SDS oddelek za zdravstveno in socialno varstvo pod razno ugotavlja, da na tržišču primanjkuje sanitetnega in drugega materiala in da je zato treba z njim varčevati. Najbolj pereče je pomanjkanje sterilnega obvezilnega materiala. Zato je SDS zadalžila vodjo oddelka, da v dogovoru z obratno ambulanto železarne organizira nemoteno »sterilizacijo«. SDS poklicna gasilska in reševalna četa je med drugim razpravljala tudi o varnostni oceni in o nalogah PGRC. Ugotovila je, da je situacija glede požarne varnosti ugodna. Cistilke in tekačice so bile na sestanku SDS oddelka splošne administracije seznanjene, da je bila podana pobuda za spodbudnejše vrednotenje njihove dela in da bo delavski svet o tem razpravljala na naslednji seji.

Iz DELOVNE SKUPNOSTI ZA EKONOMIKO, TKR IN NOVOGRADNJE smo prejeli zapisnike SDS organizacija dela, energetsko gospodarstvo, raziskovalni oddelek, kontrola kvalitete, mehanska preskuševalnica OTK, mehanična delavnica OTK, glavni laboratorij, spektrokemični oddelek, tehnološki laboratorij, laboratorij vhodne kontrole surovin, kemični laboratorij hladne valjarne Bela ter oddelek za operativno planiranje proizvodnje. Obravnavale so predvsem zadeve iz programa samoupravnih aktivnosti za oktober in november. Na sestanku SDS kontrola kvalitete je bilo postavljeno vprašanje, če bo razpisano mesto prvega kolavdanta. V zvezi s tem je bilo dano pojasnilo, da za ta dela in naloge ni predviden razpis. Na sestanku SDS spektrokemični oddelek so analitiki opozorili na nezanesljivost določevanja mikrogljivkov na LECO CS44. Menili so, da je treba o tem obvestiti vzdrževanje RTA in vodstvo kemičnega oddelka. SDS tehnološki laboratorij je v zvezi z zadevami (sporazumi), ki jih je obravnavala, izrazila tudi željo, da naj bi se jih povratno informiralo, kako so bili uveljavljeni in v kakšni meri so pozitivno vplivali na poslovanje delovne organizacije. Še zlasti bi radi dobili takšne informacije v tistih primerih, ko gre za naše sovlaganje. Na sestanku SDS kemični laboratorij hladne valjarne Bela je analitik za pline opozoril, da pod globinskimi pečmi ni urejena razsvetljava in da tako niso zagotovljeni pogoji za varno delo.

Center za proučevanje samoupravljanja in informiranje — Božidar Lakota

PRIHODNI TEDEN SEJE VSEH TREH ZBOROV SKUPŠČINE OBČINE

(Nadaljevanje s 1. strani)

— družbeni proizvod, kot eden najpomembnejših kazalcev gospodarskega razvoja, ki ga sestavljata amortizacija in dohodek, obenem pa je razlika med celotnim prihodkom in materialnimi stroški ter predstavlja vir vseh oblik porabe, tako investicijske za enostavno in razširjeno reprodukcijo, kakor tudi skupne, splošne in osebne porabe, bo letno naraščal v višini 3,5 %, tako da bo družbeni proizvod v letu 1985 v primerjavi z letom 1980 realno višji za okoli 19 %;

— največji delež v ustvarjenem družbenem proizvodu v občini ima industrija;

— celotni prihodek bo v srednjeročnem obdobju 1981–1985 naraščal predvsem kot rezultat večjega obsega proizvodnje kvalitetnejših proizvodov in storitev. Pri tem si morajo OZD prizadevati za takšne oblike povezovanja, da se bo večal delež skupnega dohodka kot rezultat skupnih vlaganj oziroma združevanja dela in sredstev;

— porabljeni sredstva, brez obvezne amortizacije, ne bodo naraščala hitreje kot celotni prihodek, kar je eden od elementov načrtovane rasti družbenega proizvoda in pogoj za višjo produktivnost in ekonomičnost poslovanja;

— realni družbeni proizvod na zaposlenega v družbenem sektorju se bo v obdobju 1981–1985 povečal za okoli 16 %, rasel pa bo po realni stopnji 3,0 %, kar pomeni, da je planirano povečanje družbenega proizvoda najbolj pogojeno z višjo produktivnostjo in le v manjši meri s povečanjem števila zaposlenih;

— ustvarjeni družbeni proizvod bo deljen tako, da bo hitreje rasel tisti del, ki ostaja organizacijam združenega dela, počasneje pa del, ki gre drugim udeležencem; delež družbenega proizvoda, ki ostaja OZD, se bo kljub temu v tem obdobju znižal od 70,60 % na 69,83 % zaradi povišanja obveznosti za ostale namene (obresti, posebne raziskovalne in izobraževalne skupnosti, intervencije v kmetijstvo in porabo hrane, stimulacije za izvoz);

— del družbenega proizvoda namenjen za splošne, skupne in ostale namene bo naraščal po stopnji 4,1 % in se bo tako povečal delež družbenega proizvoda v te namene od 29,4 % v letu 1980 na 30,17 % v letu 1985, čeprav se realna rast splošne in skupne porabe v občini ne načrtuje;

— posamezni deli čistega dohodka bodo rasli po naslednjih realnih letnih stopnjah:

• sredstva za bruto osebne dohodeke bodo ostala na ravni leta 1980, pri čemer se njihov delež v dohodku zniža. Za prispevke in davke iz bruto osebnega dohodka velja približno ista dinamika, njihov delež v strukturi dohodka pa bo prav tako padel;

• sredstva skupne porabe OZD bodo realno padla zaradi sistemskih sprememb (prenos prehrane med materialne stroške);

• sredstva za razširitev materialne osnove dela in sklade bodo naraščala zaradi omejevanja vseh oblik porabe, ob nespremenjeni stopnji inflacije pa bi bil porast še večji;

• sredstva rezerv bodo naraščala tako, da se strukturni delež v dohodku poviša.

To je le nekaj poudarkov iz obsežnega gradiva, ki je opremljeno s številnimi kazalci, razpredelnicami in komentarji, na novo pa sta vključeni v družbeni plan poglavji o komunalnem gospodarstvu in varstvu okolja. Uvodni del družbenega plana opredeljuje cilje in smeri družbeno-ekonomskega razvoja občine Jesenice v obdobju 1981–1985.

POLITIKA IZVAJANJA DRUŽBENEGA PLANA V LETU 1983

Izvršni svet zborom skupščine posreduje v razpravo tudi osnutek resolucije o politiki izvajanja družbenega plana razvoja občine Jesenice v obdobju 1981–1985 v letu 1983 s predlogom, da zbori osnutek posredujejo v javno razpravo. Prvi del osnutka resolucije zajema kratko informacijo o uresničevanju družbenega plana razvoja občine v devetih mesecih letošnjega leta in oceno do konca leta, v drugem delu pa so opredeljeni osnovni cilji družbeno-ekonomskega razvoja občine v letu 1983. O osnutku bomo daljšo informacijo pripravili za prihodnjo številko Železarja.

OSNUTEK ODLOKA O PRORAČUNU OBČINE

Delegati vseh treh zborov bodo na ločenih sejah obravnavali tudi osnutek odloka o proračunu občine za leto 1983, pripombe delegatov, navedenja izvršni svet, pa bodo v okviru možnosti upoštevali pri izdelavi predloga odloka, ki ga bodo zbori obravnavali v decembru.

V osnutku so skupni proračunski dohodki v občini planirani v višini 139.275.000 din, kar je v primerjavi s planiranim dotokom proračunskih dohodkov za leto 1982 93,3 % ali za 10.048.000 din manj. Dovoljen obseg proračunske porabe je predviden v višini 126.370.000 din, dohodki proračuna, realizirani nad dovoljenim obsegom, pa se namenijo za financiranje programa blagovnih rezerv v občini, za kompenzacije osnovnih prehrabnih proizvodov in za financiranje potreb samoupravnega sklada za intervencije v kmetijstvo in porabi hrane v občini Jesenice.

Za osnutek odloka o proračunu občine, oziroma o proračunu občine za leto 1983 ni predvidena javna razprava, čeprav bi se morali po zakonu

o združenem delu delavci v temeljnih organizacijah združenega dela tako kot o skupni tudi o splošni porabi izjaviti. Zato bodo delegacije TOZD in delovnih skupnosti Železarne za zbor združenega dela morale pred sprejemom proračuna tudi o tej porabi dobiti izjave delavcev, ki jih zastopajo, še toliko bolj, ker je v Železarni vrsta pripomb predvsem na del proračuna, ki je namenjen delovni skupnosti Skupščine občine za osebne dohodeke in skupno porabo.

IZVAJANJE DELEGATSKEGA SISTEMA IN DELEGATSKIH ODNOSOV V ZBORIH SKUPŠČINE

Delovna skupina je ob sodelovanju sekretariata občinske skupščine pripravila analizo izvajanja delegatskega sistema in delegatskih odnosov v zborih Skupščine občine Jesenice, za katero meni, da to delo ne more biti zaključek nekih aktivnosti, ampak njihov začetek. Naloge in zadolžitve, navaja delovna skupina, so tako pomembne, da mora o njih spregovoriti tudi občinska skupščina, predvsem pa nakazati usmeritve za širšo družbeno akcijo, ki mora steči takoj po sprejetju te analize.

To dokaj obsežno in pomembno gradivo, ki v kratkem zajema tudi izvajanje delegatskega sistema v samoupravnih interesnih skupnostih, za katere je tudi ustrezno analizo naredila delovna grupa pri Klubu samoupravljalcev Jesenice, bi vključeno s predlogi sklepov in usmeritev, ki jih bo na sejah zborov predložil družbeni svet za družbenopolitični sistem in samoupravljanje pri Skupščini občine, moralo v široko javno razpravo v vse družbenopolitične organizacije in samoupravne interesne skupnosti, predno to gradivo sprejmejo zbori Skupščine občine.

PRIPRAVA PROGRAMA DELA ZBOROV ZA LETO 1983

Predsedstvo Skupščine občine Jesenice prilaga gradivo za seje zborov informacijo oziroma pismo, ki ga je poslalo delegacijam vseh treh zborov, družbenopolitičnim organizacijam občine, krajevnim skupnostim in samoupravnim interesnim skupnostim, da do 8. decembra predložijo želje in zahteve, predloge in pobude za oblikovanje programa dela vseh treh zborov skupščine. Na ta način bi radi dosegli, da bi zbori razpravljali in odločali resnično o najbolj aktualnih vprašanjih za življenje in razvoj občine. Tako nastal program bi potem dopolnili s tistimi nalogami, ki jih skupščina občine mora obravnavati na podlagi zakonov in drugih predpisov.

PREDLOG ZAKONA O DAVKIH OBČANOV

Delegati bodo obravnavali tudi predlog zakona o davkih občanov, ki je bil objavljen v delegatskem Poročevalcu št. 20 z dne 26. oktobra 1982 in ki bo v kratkem na dnevnem redu Skupščine SR Slovenije. Informacije o tem smo objavili že v 45. številki Železarja 18. novembra.

	% bolniška odsotnost	% red. let. dopust	% ostala odsotnost	% skupna odsotnost
PLAVŽ	9.31	7.74	1.71	18.76
JEKLARNA	10.85	5.25	2.14	18.24
LIVARNA	12.16	6.51	0.48	19.15
VALJ. BL. ŠT.	7.71	7.96	1.76	17.43
VALJ. ŽICE	12.28	8.39	1.02	21.69
VALJ. DFB. PL.	10.19	9.80	0.87	20.86
HL. VALJ. BELA	7.47	5.75	2.46	15.68
HL. VALJ. JES.	6.36	8.61	2.25	17.22
ŽICAARNA	8.36	6.42	1.41	16.19
PROFILARNA	10.90	5.26	0.71	16.87
VRAT. POGB.	10.74	7.17	1.58	19.49
JEKLOVLEK	11.34	5.28	0.62	17.24
ELEKTRODE	16.40	5.60	0.93	22.93
ŽEBLJARNA	12.98	6.47	2.13	21.58
STROJNE D.	7.96	7.82	0.80	16.58
REMONTNE D.	6.40	7.84	0.83	15.07
VZDRŽEVANJE	6.60	6.60	1.29	14.49
ENERGETIK	7.03	9.51	1.29	17.83
TRANSPORT	10.55	8.34	1.07	19.96
DS KO-FI	5.78	8.36	0.32	14.46
DS K S I	8.42	8.60	0.36	17.38
DS E T N	4.77	6.52	1.12	12.41
DRUŽB. PREH.	8.77	9.98	0.44	19.19
S K U P A J	8.59	7.29	1.26	17.14

Delegati zbora združenega dela in zbora krajevnih skupnosti bodo obravnavali še:

— osnutek odloka o ureditvi cestnega prometa v naseljih na območju občine Jesenice, ki izhaja iz določil zakona o varnosti cestnega prometa in

— osnutek odloka o urejanju, vzdrževanju in varstvu zelenih površin v naseljih občine Jesenice.

Izvršni svet kot predlagatelj obeh osnutkov predlaga delegatom, da o osnutku na sejah razpravljajo in

oblikujejo svoje pripombe, ki jih bo predlagatelj upošteval pri oblikovanju predloga obeh dokumentov.

Zbor združenega dela bo na svoji seji izvolil tudi novega predsednika, ker je bil dosednji predsednik Marjan Žitnik imenovan za družbenega pravobranilca samoupravljanja občine, zaradi česar ne more opravljati te funkcije. Občinska konferenca SZDL Jesenice predlaga za novega predsednika Marjana Drolca, asistenta za delovne naloge v TOZD Plavž železarne Jesenice.

OSEBNI DOHODKI...

Gibanje do konca leta 1982 smo ocenili na podlagi devetmesečnih rezultatov.

(Nadaljevanje s 1. strani)

OSEBNI DOHODKI GOSPODARSTVA IN NEGOSPODARSTVA

OZD (v 000 din)	1980	1981	ind. 81/80	I-IX 1982	ind. I-IX 82/81	ocena 82	ind. 82/81
gospodarstvo	1.813.090	2.266.640	125	2.001.119	128	2.833.300	125
— Železarna	1.016.404	1.282.642	126	1.104.351	125	1.512.000	118
negospodarstvo	277.227	328.585	119	306.480	134	433.732	132
— upr. organi	14.058	16.589	118	14.546	122	20.322	123

POPREČNI ČISTI OSEBNI DOHODKI NA DELAVCA

OZD	1980	1981	ind. 81/80	I-IX 1982	ind. I-IX 82/81	ocena 82	ind. 82/81
Gospodarstvo	8.570	11.550	135	13.563	126	14.366	124
— Železarna	8.962	12.462	139	14.274	125	14.655	118
Negospodarstvo	9.576	11.616	121	14.600	132	15.100	130
— upr. organi	9.518	11.898	125	14.361	124	14.634	123

Bruto osebni dohodki delavcev v negospodarstvu so se v letu 1981 povečali za 25 %, v devetih mesecih 1982 v primerjavi z enakim obdobjem 1981 pa za 28 %. Poprečni OD na delavca v gospodarstvu se je v letu 1981 povečal za 35 %, v devetih mesecih 1982 pa za 26 %. Razlika med rastjo mase bruto osebnega dohodka in povprečnim neto OD na delavca je nastala zaradi sprememb v številu zaposlenih, v letu 1981 pa na razliko v indeksih najbolj vpliva prenos prispevka za zdravstvo iz bruto osebnega dohodka (BOD) v dohodek. Negospodarstvo je v devetih mesecih 1982 razporedilo 34 % več čistega dohodka za osebne dohodeke.

Pri tem je največje povečanje dosegla Carina (89 %), negospodarstvo brez Carine je BOD povečalo za 26 %, upravni organi Skupščine občine Jesenice pa za 22 %. Del povečanja mase BOD v negospodarstvu gre tudi na račun novozaposlenih v Bolnici Jesenice (prizidek) in v otroškem varstvu. Na osnovi devetmesečnih rezultatov ocenjuje-

mo, da bo gospodarstvo v letu 1982 razporedilo 25 % več čistega dohodka za osebne dohodeke (Železarna 18 %), negospodarstvo pa 32 %. Na račun nižjih BOD od dovoljenih v letu 1981 bodo upravni organi Skupščine občine Jesenice maso BOD povečali za 3 %, v skupnem za 22,5 %.

Poprečne osebne dohodeke na delavca smo izračunali iz podatkov zaključnih računov za leto 1980 in 1981 ter periodičnega obračuna 30. septembra 1982, pri čemer smo upoštevali število zaposlenih na podlagi opravljenih delovnih ur. Tudi na poprečni čisti OD na delavca v negospodarstvu imajo odločilni vpliv osebni dohodki Carinarne (indeks 184). Ocenjujemo, da bi se brez Carinarne poprečni osebni dohodki v negospodarstvu povečali za 24 %. V upravnih organih bo poprečni čisti OD na delavca večji za 23 %, od česar gre za 3 % na račun neizplačanega dela za leto 1981.

Carinarnica je takšen porast osebni dohodkov dosegla zaradi izplačevanja razlik za leto 1981.

POPREČNI OSEBNI DOHODKI NA DELAVCA V DELOVNI SKUPNOSTI UPRAVNIH ORGANOV SKUPŠČINE OBČINE

NAZIV	Poprečni mesečni netto OD v l. 82	z minulim delom (%)
1. Predsednik komiteja za družb. planiranje in družbenoekonom. razvoj	27.395	6 %
2. Sekretar Skupščine občine Jes.	25.990	2 %
3. Namestnik predsednika komiteja za urejanje prostora in varstvo okolja	23.151	6 %
4. Sekretar sekretariata za notranje zadeve	28.538	12 %
5. Načelnik uprave družbenih prihodkov	24.228	4 %

Dela in opravila, za katere se zahteva visokošolska izobrazba

1. Planer I	19.003	1 %
2. Referent za gospodarsko-pravne zadeve	19.188	1 %
3. Referent za kmetijstvo	19.781	4 %
4. Geodet I	19.210	1 %

Dela in naloge, za katere se zahteva višješolska izobrazba

1. Planer II	16.497	4 %
2. Referent za upravne zadeve	17.449	10 %
3. Referent za urbanizem	17.226	6 %
4. Referent za zadeve invalidov in borcev	15.667	1 %

Dela in naloge, za katere se zahteva srednješolska izobrazba

1. Matičar I	14.607	10 %
2. Referent za potne liste	13.733	2 %
3. Knjigovodja	13.186	2 %
4. Vodja krajevnega urada	13.245	8 %

Dela in naloge, za katere se zahteva nepopolna srednja izobrazba

1. Vodja pisarne	11.301	2 %
2. Strojepiska	11.353	6 %
3. Geodetski risar	10.925	2 %
4. Telefonist	9.595	2 %

Pri navedenih neto osebnih dohodkih nekaterih karakterističnih del in nalog pri upravnih organih je upoštevano tudi minulo delo, niso pa odštete morebitne boleznine, ki bi navedene zneske v posameznih primerih znižale.

Dejansko je bilo izplačanih za 3 % več sredstev, vendar se ta razlika nanaša na leto 1981. Tako so se poprečni neto OD v letu 1982 v primerjavi z letom 1981 povišali za 20,7 %, kar velja samo za delovno skupnost

upravnih organov, medtem ko so se neto OD voljenih in imenovanih funkcionarjev v primerjavi z letom 1981 po istih kriterijih do sedaj povišali le za 14,5 %. Prejemki voljenih in imenovanih funkcionarjev, ki prejemale nadomestilo osebnih dohodkov, ki jih določi komisija za volitve in imenovanja Skupščine občine Jesenice, so približno enaki v vseh občinah v SR Sloveniji, ni pa še dokončne odločitve o njihovem povišanju za drugo polovico letošnjega leta.

PREGLED ODSOTNOSTI Z DELA V OKTOBRU

Odsotnost z dela je eden najpomembnejših subjektivnih faktorjev proizvodnje. Pojavi, ki jih mesečno spremljamo, kažejo, da je odsotnost poleg ostalih vzrokov pogojena tudi s pogoji dela, tipi zaposlenih, letnimi časi ter stalisti in odnosi med delavci. Bolezensko odsotnost je v oktobru spet porasla. Med resnično bolnimi je še vedno nekaj takih, ki to odsotnost izkoriščajo za urejanje osebnih in družinskih zadev. S takim ravnanjem jemljejo družbi sredstva in zdravnikom dragocen čas, ki bi ga lahko porabili za resnično bolne sodelavce.

SEJA DELAVSKEGA SVETA SOZD SLOVENSKE ŽELEZARNE

Predsednik delavskega sveta SOZD Slovenske železarne Alojz Janežič v petek, 3. decembra sklicuje tokrat v VERIGI Lesce, četrto redno sejo. Delegatom je v razpravo in sprejem predloženo naslednje gradivo:

— pregled poslovanja SOZD Slovenske železarne v devetih mesecih,

— izhodišča za sestavo letnega plana SOZD Slovenske železarne za leto 1983,

— obravnava in potrditev investicijskih programov: povečanje proizvodnje VAC žice v TOZD Žičarna, proizvodnja aglomeriranih praškov za varjenje v TOZD Elektrode in hidroelektrarne Javornik TOZD Energetika — vse železarna Jesenice,

— tekoče zadeve: prevzem pokroviteljstva nad jugoslovanskimi smučarji tekači; razpis za predsednika in člane kolegijskega poslovnega organa SOZD Slovenske železarne in imenovanje razpisne komisije; imenovanje članov razpisne komisije za izvedbo postopka za imenovanje individualnega poslovnega organa — direktorja Interne banke SOZD Slovenske železarne ter za izvedbo postopka za imenovanje delavcev s posebnimi pooblastili in odgovornostmi v delovni skupnosti skupnih služb SOZD Slovenske železarne; odobritev nakupa darila iz združenih sredstev sklada skupne porabe SOZD Slovenske železarne.

OB 30-LETNICI KOKSARNE V LUKAVCU

Najstarejša jugoslovanska koksarna v Lukavcu je v začetku novembra praznovala pomemben jubilej — trideset let od dne, ko so iz njenih baterij prišli prvi kilogrami jugoslovanskega koksa.

Po drugi svetovni vojni so silna želja in napor, da bi zgradili svojo lastno bazično industrijo, zahtevali tudi izgradnjo koksarne. Na močvirnatih terenih pri Lukavcu, kjer so velike zaloge črnega premoga in lignita, so v sredini 1949. leta pričeli z gradnjo prve jugoslovanske koksarne. 15. septembra 1952 je Džuro Pucar Stari prižgal prvo koksniško peč. Slaba dva meseca se je ta baterija sušila in ogrevala in 13. novembra 1952 je dala prve kg koksa.

Koksarna se je od takrat naprej neprestano razvijala in je danes prešla v SOZD Koksniško-škemijski kombinat Boris Kidrič, ki jo sestavlja sedem delovnih organizacij, tri najst osnovnih organizacij in tri delovne skupnosti. Glede na leto 1953 se je število delavcev potrojilo. Sedaj v kombinatu združuje delo 4.579 delavcev (z visokošolsko izobrazbo 199, z višješolsko 121, srednješolsko 512, nižješolsko 102; visoko kvalificiranih delavcev je 902, kvalificiranih 1.524, polkvalificiranih 792 in nekvalificiranih 697). Imajo torej velik kadrovski potencial, ki je sposoben spoprijeti se z vsemi problemi proizvodnje in razvoja.

V teh 30 letih so iz 24.500.000 ton premoga izdelali 18.750.000 ton koksa, 980.000 ton katrana, 240.000 ton benzola, 580.000 ton amonijaka.

V letu 1962 so začeli izdelovati dušična gnojila, fenol, leta 1964, ko je pričela obratovati še tretja koksniška baterija, pa še livarniški koks. Koncem leta 1975 so zgradili še četrto koksniško baterijo, tako da je sedaj letna proizvodna zmogljivost koksarne 1.200.000 ton koksa.

Koksarna dobiva črni premog za svoje potrebe iz rudnika v Lukavcu, v Kaknju in Raši. Prva leta so predelovali predvsem uvožen premog iz Združenih držav Amerike, po izgradnji naprave za oplemenitenje lignita iz Kreke v letu 1953 pa so počasi začeli predelovati tudi domači premog. Do leta 1963 so koks izdelovali: 18 % iz sušenega lignita Kreka, 12 % iz črnega premoga Raša, ostalo pa iz uvoženega ameriškega premoga. Leta 1963 so zgradili napravo za drugo fazo oplemenitenja

lignita — za izdelavo polkoksa, tako da je procent uporabe domačega premoga narasel na 35–37 %. Z leti se je uvoz premoga iz Amerike presmeril na uvoz iz Čehoslovaške, ki je v letu 1980 dosegel 700.000 ton premoga. Povečuje se tudi uvoz iz Sovjetske zveze.

Energetska kriza, nov odnos do nafte in ponovna popularizacija trdih goriv in drugih virov energije, pa tudi huda gospodarska in politična kriza v svetu, zahtevajo drugačen odnos do vsega, kar imamo doma. Domači premog morajo tudi v koksarni spet bolj uporabljati, kar bodo ob pomoči novih spoznanj in nove tehnologije za izdelavo koksa form koksa iz polkoksa in brezdimnega goriva tudi skušali uresničiti.

V letu 1981 je skupni prihodek Kombinata znašal 13 milijard 846 milijonov dinarjev, porabljena sredstva okoli 11 milijard 950 milijonov dinarjev, dohodek preko 1 milijardo 895 milijonov din in čisti dohodek 1 milijardo 215 milijonov din. Za dogovorjene in zakonske obveze so namenili 680 milijonov din, za razširitev materialne osnove dela preko 250 milijonov. Poprečni osebni dohodek je lani znašal 11.370 dinarjev.

Ves čas so zelo skrbeli tudi za povečanje družbenega standarda.

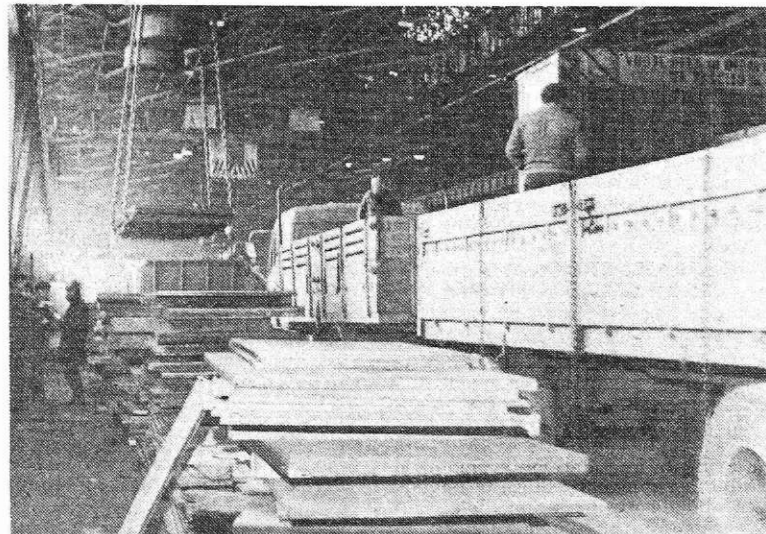
Zgrajena so mnoga družbena stanovanja, s krediti so omogočili individualno stanovanjsko gradnjo, delavcem je omogočeno letovanje v lastnih počitniških domovih na morju in v planinah, vzorno skrbijo za njihovo medicinsko in delovno rehabilitacijo in rekreacijo.

Ves ta razvoj pa je omogočilo predvsem samoupravljanje. Zelo so ponosni, da je samoupravljanje v njihovem kolektivu kar dve leti starejše od prve proizvodnje, saj so prvi delavski svet izvolili že leta 1950, ko je bila koksarna še državno podjetje v ustanavljanju in veliko gradbišče.

Danes je 1.100 delavcev Kombinata članov zveze komunistov, ki delujejo v 31 osnovnih organizacijah. Posebno pozornost namenjajo razvoju in krepitvi splošne ljudske obrambe in družbene samozastite in informiranju delovnih ljudi, pri čemer jim je v posebno pomoč tudi tovarniško glasilo Boris Kidrič, ki izhaja mesečno.

(Prevedeno in prirejeno iz različnih člankov 22. štev. glasila KHK Boris Kidrič Lukavac, ki je izšla 13. nov. 1982)

„Boris Kidrič“

V odpremi valjarne debele pločevine (Foto I. Kučina)

KDO DELUJE »PODTALNO«, »GRUPAŠKO«, »NESAMOUPRAVNO«

V Delu smo lahko 20. novembra na prvi strani prebrali naslov: »Tekoča goriva čimprej nadomestiti s premogom«. V TOZD Monter — Dravograd pa mislijo drugače. V zapisniku delavskega sveta z dne 19. oktobra lahko preberemo, kako vodja TOZD očita delavcem priprave dela, ki so predlagali predelavo kurilnih naprav na trda goriva namesto na mazut, da je njihova »metoda« nepoštena in nesprejemljiva, da kaže na podtalno dejavnost in grupaško, da so ubrali nesamoupravno pot, naprejeno proti poštenemu delu...

No, oglejmo si kar direkten prepis zapisnika te točke, h kateri je vsak komentator odveč. Situacija z nafto in devizami je znana, znano pa je tudi, da dajanje dobrihnamernih pisnih predlogov delavskemu svetu v smislu dolgoročne rešitve problema ni nesamoupravno početje.

PREDELAVA KURILNIH NAPRAV NA MAZUT

Vodja TOZD je seznanil delegate delavskega sveta, da so izvedene vse priprave za pričetek del na predelavi kurilnih naprav. Zgraditev rezervarja za težko kurilno olje (mazut) je prehodnega značaja, vendar prehoda na trda goriva realno ne moremo napraviti prej kot v petih letih. Razlogi za prehod na mazut so predvsem: cena goriva (28,50 din/kg; 10–12 din/kg), predvidoma boljša možnost nabave, možnost ustvariti normalno zalogo goriva.

Skupna predračunska vrednost predelave znaša 7.843.147,00 din, od tega gradbena dela 1.820.442,00 din, strojne instalacije 4.122.705,00 din, elektroinstalacije 1.500.000,00 in podaljšanje dimnika 400.000,00 din. Glede na to, da trenutno ni sporedne možnosti, vodja TOZD predlaga delavskemu svetu, da odobri predlagano predelavo s predvideno predračunsko vrednostjo.

Predsednik delavskega sveta prebere pisni predlog delavcev priprave dela, ki predlagajo takojšen pristop k prehodu na trda goriva s tem, da se predelava na mazut ne izvede.

Predsednik delavske kontrole je imel pomisleke glede predloga priprave dela, ker je potreben prostor za deponijo in tudi za samo peč. V sezoni bi potrebovali 3.000 ton premoga, za katerega sploh ni zagotovil, niti ni prostora za skladiščenje. Prav

tako ni prostora za peč, ki ima velike razsežnosti. Zaradi razlike v ceni med mazutom in kurilnim oljem se nam že v eni sezoni povrnejo stroški predelave na mazut.

Vodja priprave dela je menil, če so zagotovila za mazut, da predlog delavcev priprave dela ni primeren.

Tov. Kadiš je vprašal vodjo TOZD, če so zagotovila za mazut, leta mu je odgovoril, da zagotovil ni, prav tako ni zagotovil za premog. Tov. Kordež meni, da ni pametno, da sami predelujemo napravo na mazut, če bomo sodelovali pri izgradnji skupne toplarne.

Vodja TOZD pojasni, da tudi rešitev z izgradnjo toplarne ni poceni in da toplarne prej kot v petih letih ne bo.

Vodja TOZD meni, da metoda, ki so jo ubrali delavci priprave dela ni poštena, niti ne sprejemljiva. Takšen način dela kaže na podtalno dejavnost, na grupaško delo, ki ne vodi nikamor. Pot, ki so jo delavci priprave dela ubrali, ni samoupravna, namerjena je proti poštenemu delu. Dali so samo namig, niso pa podali konkretne rešitve. Trditve, da je prehod na mazut neodgovorno početje, je žaljiva in ima namen diskvalificirati vse napore za reševanje problemov. Do sedaj smo kurili na lahko kurilno olje, prehod na mazut bi ogrevanje le pocenil.

Delavci priprave dela naj se pogledajo v svoje delo in naloge, naj se tu angažirajo. Čimprej pa naj predlagajo ustrezen predlog za ogrevanje.

Po daljši razpravi, v kateri so sodelovali vsi delegati, so sprejeli SKLEP št. 53/6: DS je osvojil predlog predelave kurilnih naprav na mazut in odobril za to potrebna sredstva.

Potrnil je tudi predračunsko vrednost v skupni višini 7.843.147,00 din.

RAZPIS ZA REŠITEV TEHNIČNIH IN ORGANIZACIJSKIH PROBLEMOM V TOZD ŽIČARNA

Odbor za gospodarstvo TOZD Žičarna v okviru množične inventivne dejavnosti razpisuje rešitev več problemov:

1. MANIPULACIJA Z MEDFAZNO PROIZVODNJO NA VALJAVSKEM STROJU DECO — VELIKI

Opis problema: Profilna žica se normalno izdeluje z dva ali večkratnim prevlajanjem na istem stroju. Sedaj se uporablja za navijanje razstavljeni kolot, širine 600 mm, na katerega se navije okrog 300 kg žice. Pri nameščanju na odvijalec je večkrat nemogoče zagotoviti normalno odvijanje, kar povzroča motnje, zastoje in izmet žice.

Predvidene koristi: S spremenjenim načinom navijanja bi morali zagotoviti nemoteno odvijanje. S tem bi skrajšali zastoje pri menjavi oz. snemanju. Odpravili bi motnje pri odvijanju, s čimer bi povečali storilnost ali zmanjšali izmet materiala. Dodatne informacije posreduje izumski delovodja žičarne II, telefon 3237 in vodja proizvodnje, telefon 3341.

Razpis velja tri mesece po objavi v glasilu Železar.

Vse rešitve je treba poslati v treh izvodi na predpisanem obrazcu na naslov: Oddelek za zaščito industrijske lastnine — SEO.

Obrazci se dobijo na odd. za zašč. ind. lastnine, telefon 3220.

Najboljše tri rešitve bodo nagrajene, in sicer: 1. nagrada 20%, 2. nagrada 15%, 3. nagrada 10 % poprečnega neto osebnega dohodka iz preteklega leta.

2. SNEMANJE ŽICE S KOŠEV NA PATENTIRNIH LINIJAH B IN C

Opis problema: Navita patentirana žica na linijah B in C se snema s košev s pomočjo verige, tako da se koš z žico dvigne z žerjavom od tal in potem s tresenjem, udarjanjem in vlečenjem izvleče koš. Takšno delo je nevarno, saj obstoja možnost poškodb zaradi udarcev in padcev bremen. Poškodujejo se koši in žica je slabo zvezana, zato se težko naklada na sidra.

Predvidene koristi: Odpravljeno bo težko in nevarno delo, ki ni v skladu s predpisi o varnem delu. Odpravljena je nevarnost poškodb, zmanjša se potreba po vzdrževanju košev in zmanjša se izmet zaradi slabo zvezane in naložene žice.

Dodatne informacije posreduje: izumski delovodja patentirnice, telefon 3536 in vodja proizvodnje, telefon 3341.

Razpis velja tri mesece po objavi v glasilu Železar.

Vse rešitve je treba poslati v treh izvodi na predpisanem obrazcu na naslov: oddelek za zaščito industrijske lastnine — SEO.

Obrazci se dobijo na odd. za zašč. ind. lastnine, telefon 3220.

Najboljše tri rešitve bodo nagrajene, in sicer: 1. nagrada 30 %, 2. nagrada 25 %, 3. nagrada 20 % poprečnega neto osebnega dohodka iz preteklega leta.

3. PREVIANJE ŽICE EPP NA STROJU DECO

Opis problema: Navijalni stroj Deco je bil nabavljen za previjanje žice EPP iz velikih kolobarjev v manjše, ki so standardne velikosti in uporabni za varjenje z varinimi avtomati. Pri previjanju prihaja do sunkovitega odvijanja in zategovanja, zato stroj obratuje s polovično zmogljivostjo. Velika teža kolobarjev in sunki pri odvijanju povzročajo pogoste okvare stroja.

Predvidene koristi: S predelavo ali dodelavo stroja bi morali zagotoviti polno izkoriščenost strojne kapacitete, preprečiti okvare zaradi neenakomernega odvijanja. S tem bi povečali storilnost in produktivnost ter izboljšali kvaliteto navijanja žice. Prav tako bi zmanjšali število vzdrževalnih posegov.

Dodatne informacije posreduje: delovodja adjustaže, telefon 3538 in asistent za elektrovzdrževanje HVZ, telefon 2957.

Razpis velja tri mesece po objavi v glasilu Železar.

Vse rešitve je treba poslati v treh izvodi na predpisanem obrazcu na naslov: oddelek za zaščito industrijske lastnine — SEO.

Obrazci se dobijo na odd. za zašč. ind. lastnine, telefon 3220.

Najboljše tri rešitve bodo nagrajene, in sicer: 1. nagrada 50 %, 2. nagrada 40 %, 3. nagrada 30 % poprečnega neto osebnega dohodka iz preteklega leta.

4. TRANSPORT ŽICE V PALICAH

Opis problema: V oddelku adjustaže se žica reže v palice dolžine 3–4 m in veže v snope do 1000 kg. Snopi se z žerjavom in pomočjo verige prenesejo na po seben voziček, ki stoji na glavni transportni poti za odpremo skladišče. Voziček s tovorom morajo ročno potisniti na vago in nato z vage v skladišče. To delo opravlja tehtalet gotovih izdelkov, ki je invalid, s pomočjo delavcev, ki so v bližini. Če je v bližini viličar, ga potisne v skladišče, vendar nekontrolirano. Zato prihaja do poškodb žice, prevrnitve celotnega tovara in nerednega transporta.

Predvidene koristi: S primernim transportnim sredstvom bi razbremenili tehtalet in ostale težkega dela. Uredili bi način transporta na določeno mesto in s tem ustvarili večji red v skladišču. Preprečili bi poškodovanje žice in s tem zmanjšali izmet.

Dodatne informacije posreduje: Delovodja adjustaže, telefon 3538 in vodja proizvodnje, telefon 3341.

Razpis velja tri mesece po objavi v glasilu Železar.

Vse rešitve je treba poslati v treh izvodi na predpisanem obrazcu na naslov: oddelek za zaščito industrijske lastnine — SEO.

Obrazci se dobijo na odd. za zaščito ind. lastnine, telefon 3220.

Najboljše tri rešitve bodo nagrajene, in sicer: 1. nagrada 30 %, 2. 25 % in 3. 20 % poprečnega neto osebnega dohodka iz preteklega leta.

5. VEZANJE ŽICE S TRAKOM

Opis problema: Vedno več kupcev zahteva dobavo žice v večjih enotah (do 500 kg), pri čemer je problematično ročno vezanje kolobarjev z žico. Nemogoče je ročno tako trdo zvezati, da bo kolobar ostal nespremenjen tudi po večkratnem premeščanju in transportu. Zato pride do pogostega razveza kolobarja in s tem do izmeta. Zato bi morali vezati kolobarje strojno z aparati že pri strojih.

Predvidene koristi: Olajša se delo žičarjev pri povezovanju velikih kolobarjev. Zmanjša se izmet žice zaradi razveza kolobarjev.

Dodatne informacije posreduje: vodja proizvodnje, telefon 3341 in asistent za delovne naprave, telefon 2038.

Razpis velja tri mesece po objavi v glasilu Železar.

Vse rešitve je treba poslati v treh izvodi na predpisanem obrazcu na naslov: oddelek za zaščito industrijske lastnine — SEO.

Obrazci se dobijo na odd. za zaščito ind. lastnine, telefon 3220.

Najboljše tri rešitve bodo nagrajene, in sicer: 1. nagrada 30 %, 2. 25 %, 3. 20 % poprečnega neto osebnega dohodka iz preteklega leta.

6. TERMIČNA OBDELAVA PROFILNE ŽICE 10x1,4

Opis problema: Izdelovalci oblaženjenega pohištva, oziroma izdelovalci žičnih jeter, potrebujejo pri svojem delu tudi profilno žico v dimenzijah 10x1,3 10x1,4, 10x1,7 in 10x2 mm z določenimi vzmetnimi lastnostmi, ki se dosežejo lahko le s končno termično obdelavo že profilirane žice. Pred leti smo že izdelovali takšno žico, vendar ni bila termično obdelana, zato ni bila kvalitetno in le pogojno uporabna. Zaradi pogostih reklamacij in zahtevne tehnologije smo prenehali proizvodnjo tovrstne žice. Nezadovoljiva oskrba drugih proizvajalcev in omejevanje uvoza sta povzročila ponovne pritisk na osvajanje željene kvalitete profilne žice. Ker smo tehnologijo profiliranja osvojili, nimamo pa ustrezne naprave za termično obdelavo, je treba poiskati optimalno rešitev za termično obdelavo v že obstoječih napravah v Železarni ali pa pristopiti h konstruiranju nove domače naprave, ki bo zagotovila kvalitetno profilno žico.

Predvidene koristi: Osvojili bi nov, visokokvaliteten izdelek, saj bi prodajna cena po sedanjih dogovorih presegla 75.000 din/t. Povečali bi proizvodnjo profilnih žic v kvaliteti plemenitih ogljikovih jeter. Zadostili bi potrebe domačih kupcev, ki so stalni odjemalci naše patentirane žice in jih se bolj trdno vezali na združevanje sredstev za novo jeklarino.

Dodatne informacije posreduje: vodja TOZD, telefon 2034 in tehnolog 2036.

Razpis velja tri mesece po objavi v glasilu Železar.

Vse rešitve je treba poslati v treh izvodi na predpisanem obrazcu na naslov: odd. za zaščito industrijske lastnine — SEO.

Obrazci se dobijo na odd. za zaščito ind. lastnine, telefon 3220.

Najboljše tri rešitve bodo nagrajene, in sicer: 1. nagrada 50 %, 2. 40 %, 3. 30 % poprečnega neto osebnega dohodka iz preteklega leta.

SEJA SKUPŠČINE OBČINSKE SKUPNOSTI ZA ZAPOSLOVANJE JESENICE

Seja skupščine bo v sredo, 1. decembra, ob 13. uri v sejni sobi Skupščine občine Jesenice, konferenca delegacij v Železarni na 26. novembra ob 13. uri v salonu restavracije Železarnice. Na seji bodo poleg potrjevanja zapisnika zadnje seje in poročila o izvrševanju sklepov, obravnavali še

PREDLOG REBALANSA FINANČNEGA NAČRTA OBČINSKE SKUPNOSTI ZA LETO 1982

Letošnja rast družbenega proizvoda in dohodka bistveno odstopa od predvidenih gibanj, zato so bili občinski izvršni sveti zadolženi, da skupaj s SIS zagotovijo uskladitev sredstev za zagotavljanje skupnih potreb (valorizacije).

Po posameznih občinah je stopnja valorizacij naslednja: Jesenice 4,26 %, Škofja Loka 4,6 %, Radovljica 5 %, Trzin 6 %, Kranj 13 %.

Bistveno odstopanje od predvidenih stroškov se pojavlja pri stroških za socialno varnost brezposelnih ter pri pripravi na zaposlitev ter usposabljanje in zaposlovanje invalidov.

Stroški za socialno varnost brezposelnih se gibljejo neodvisno od programa skupnosti, ker nastopajo na podlagi zakona o zaposlovanju in o zavarovanju za primer brezposelnosti. V občinah so predvidena sredstva že porabljena, zato se predlaga tudi rebalans sredstev. Po posameznih občinah je povečanje teh sredstev glede na realizacijo 1981 naslednje: Jesenice 154 %, Kranj 161 %, Trzin 177 %, Škofja Loka 183 %, Radovljica 251 %.

V občinah Radovljica, Škofja Loka je zato potrebno najeti republiški premostitveni kredit.

Zaradi tega je bila ustavljena invalidska dejavnost in priprave na zaposlitev v občinah Radovljica, Škofja Loka in Trzin. Na Jesenicah zajedajo ostala programska sredstva.

Strokovna služba predlaga, da se v prihodnjih letih ločeno dogovarja za zakonsko določena sredstva za primer brezposelnosti, ker ta sredstva zajedajo ostala programska sredstva.

Sredstva za osebni dohodek delavcev v skupni strokovni službi so bila povečana za 26,92 % glede na lansko realizacijo.

Poprečno za 4 % je valoriziran tudi vzajemni program.

Pripombe strokovne službe Železarnice:

Dohajanje materialnih stroškov in usklajevanje rasti OD z rastjo OD v gospodarstvu naj se ne bi dosegalo le z valorizacijo, ampak bo v bodoče potrebno iskati notranje rezerve.

Tudi vprašanje stroškov, na katere imajo delavci strokovne službe manjši vpliv, oziroma se gibljejo neodvisno od programa skupnosti, na osnovi določil zakona, bi se moralo urediti, kajti vprašanje je, če sedanji način motivira brezposelne, da bi sprejeli kakršnokoli zaposlitev in po določenem času glede na potrebe in njihovo prizadevanje napredovali k opravljanju del in nalog, za katere so usposobljeni.

Na obravnavanem področju po potrebna večja doslednost in zaostritve kriterijev za dodeljevanje denarnih nadomestil in pomoči. V pravilniku o postopku za uveljavljanje pravic iz zavarovanja za primer brezposelnosti bi moralo biti opredeljeno, kdaj delavec nima pravice do te pomoči, oziroma kdaj to pravico izgubi. Priprava na zaposlovanje naj bi se uredila tako, da se realno dogovori, kateri stroški iz 36. člena zakona o zaposlovanju in zavarovanju se v primeru brezposelnih krije iz sredstev skupnosti, katere stroške pa krije OZD, saj v večini primerov delavec poleg pripravljanja tudi še opravlja delo. V večini primerov bi OZD krije največji del teh stroškov in bi lahko pripravlo glede na neustrezen kader, ki je na razpolago, celo ob enakih sredstvih razširili.

PROSILCI ZA ŠTIPENDIJE IZ DRUŽENIH SREDSTEV V ŠOLSKEM LETU 1981/83 IN PREDLOGI ZA POTRDIITEV

Odbor za planiranje, zaposlovanje, poklicno usmerjanje, izobraževanje in štipendiranje je obravnaval prispele vloge in predloge za odobritev 249 štipendij iz družinskih sredstev in 55 prošelj za razlike h kadrovski štipendiji. V tem številu niso zajete vloge zamudnikov, ki jih bo odbor še naknadno obravnaval. Do seje skupščine bo odbor pripravil dokončni predlog, kjer bo upoštevano tudi mnenje krajevnih skupnosti ter morebitni ugovori prosilcev (o tem smo podrobno poročali v 44. številki Železarnice z dne 11. novembra).

Strokovna služba Železarnice nima pripomb.

PREDLOG POSLOVNIKA O DELU SKUPŠČINE IN SKUPNIH ORGANOV

V skladu s statutom občinske skupnosti za zaposlovanje je potrebno sprejeti poslovnik o delu.

Poslovnik ureja:

- pravice in dolžnosti delegatov,
- seje skupščine (sklic, potek, glasovanje),
- delo odborov,
- vključevanje strokovne službe v delo skupščine.

Strokovna služba Železarnice nima pripomb.

PREDLOG PRAVILNIKA O POSTOPKU ZA UVELJAVLJANJE PRAVIC IZ ZAVAROVANJA ZA PRIMER BREZPOSELNOSTI

Pravilnik ureja postopek za uveljavljanje pravic iz zavarovanja za primer brezposelnosti. Osnutek pravilnika bo obravnaval odbor za socialno varnost in problematiko invalidov in na seji skupščine predlagal morebitne spremembe.

Pripombe strokovne službe Železarnice so navedene že v prvi točki.

GRADIVO ZA ČETRTO SEJO SKUPŠČINE ZVEZE SKUPNOSTI ZA ZAPOSLOVANJE SR SLOVENIJE

Poleg pregleda sklepov tretje seje, ki so bili realizirani, bodo delegati obravnavali še:

Ocene možnosti zaposlovanja v letu 1983 skupaj z analizo uresničevanja načrta zaposlovanja v letu 1982.

Po ocenah bo v SR Sloveniji dosežena celoletna rast zaposlenosti najnižja v zadnjih 15 letih. Združeno delo bo zaposlilo okoli 5.000 delavcev več, od tega v gospodarstvu 3.000, v negospodarstvu pa manj kot 2000 (največ v šolstvu, zdravstvu in socialnem varstvu).

V obdobju januar – avgust 1982 so delovne organizacije, v katerih je okoli 80 % vseh zaposlenih, sprejele 5.465 pripravnikov. Zaradi nestabilnih pogojev gospodarjenja v materialni proizvodnji in omejenih sredstev v družbenih dejavnostih je bilo kar 40 % vseh pripravnikov sprejetih za določen čas.

V letu 1982 bo tako na novo zaposlenih 20.000 delavcev (ena četrtnina dodatnih delovnih nalog, tri četrtnine pa kot nadomestitev zaradi odliva in zaposlitve). Priliv iz drugih območij bo okoli 3500 delavcev.

Število brezposelnih se bo povečalo za 1.500, tako da bo ob koncu leta okoli 14.800 oseb brezposelnih.

V obdobju januar-avgust je bilo sklenjeno 36.908 pogodb o delu, od tega z upokojujenci 10.728. Opravljeno je bilo 16.900.000 nadur. V rednem delovnem razmerju je 1.744 delavcev, ki so že izpolnili pogoje za upokojeitev. Vzroki za to so: bolezenska in druga odsotnost delavcev, pomanjkanje delavcev določenih poklicev oziroma neuspešni razpisi, sezonski značaj dela ter povečanje obsega dela zaradi realizacije plana.

Ocena možnosti zaposlovanja v letu 1983

Osnova za predhodno oceno so podatki, zbrani z anketo: Načrt zaposlovanja za leto 1983. Nekateri kazalci so še vprašljivi zaradi še neznanega pogojev gospodarjenja.

Osnovni podatki:

- na novo bi zaposlili okoli 26.000 delavcev,
 - od teh bi bilo okoli 5.000 pripravnikov in to 45 % za določen čas,
 - število načrtovanih presežkov je le 1.600, kar je posledica togosti delovnih organizacij, ko gre za premeščanje že zaposlenih delavcev.
- Prednosti pri zaposlovanju bodo imela tista področja gospodarstva, ki so izrazito usmerjena v izvoz izdelkov in storitev na konvertni trg.
- Število pripravnikov, ki jih namestijo delovne organizacije zaposliti v naslednjem letu, pomeni možnost za zaposlitev manj kot polovice mladitve, ki bodo po ocenah prihodnje leto zaključili šolanje in so dolžni opravljati pripravniški staž. Od teh jih bo skoraj polovica sprejeta smo za določen čas.

Zato se bo moralo združeno delo tudi letos sporazumeti za zaposlitev večjega števila pripravnikov, vendar s ciljem čimbolj produktivnega zaposlovanja.

Skupnosti za zaposlovanje se morajo dovolj zgodaj seznaniti s temi problemi, da bodo lahko pravočasno pripravile program njihovega reše-

vanja, pri čemer je še posebej pomembno zagotoviti ustrezna finančna sredstva.

V samoupravnem sporazumu o usklajevanju letnih načrtov zaposlovanja v občini za leto 1983 so navedeni kriteriji. Samoupravni sporazum je od 9. novembra 1982 v javni razpravi po temeljnih organizacijah združenega dela.

Poročilo strokovne službe občinskih skupnosti za zaposlovanje Gorenjske

Pregled števila delovnih organizacij (v %), ki so do 20. oktobra 1982 vrstile izpolnjene anketne liste je naslednji: Jesenice 74 %, Trzin 80 %, Radovljica 83 %, Kranj 86 %, Škofja Loka 88 %.

Organizacije združenega dela so iskale predvsem (90 %) delavcev za opravljanje del in nalog, kjer se ne zahtevajo daljše delovne izkušnje kot eno leto. Na ta način so bile mladim iskalcem zaposlitve bolj odprta vrata le za pridobitev zaposlitve. Vendar pa iskalci zaposlitve niso bili zainteresirani za opravljanje raznih del in nalog, povezanih z morebitno dokvalifikacijo.

Viški delavcev so se pojavili samo v kranjski občini, ko je bilo potrebno prepoznavati 26 delavcev ukinjene opekarne Češnjek.

Strokovna služba ugotavlja, da do konca leta 1982 kljub težavam, s katerimi se srečujejo delovne organizacije, ne bo prišlo do odpuščanja delavcev.

Obseg pogodbenega dela ni visok, vendar pa ima predvsem v negospodarstvu tako delo že značaj stalnega dela skozi vse leto (in ne samo občasno). Strokovna služba daje soglasja za pogodbeno dela.

Pri nadomeščanju pogodbenega dela z nezaposlenimi je uspeh minimalen, predvsem zaradi pomanjkanja delovnih izkušenj.

Strokovna služba občinskih skupnosti za zaposlovanje Gorenjske predlaga, da se gradivo sprejme.

Predlog sprememb in dopolnitev plana Zveze skupnosti za zaposlovanje SR Slovenije za obdobje 1981–1985

Osnutek je bil sprejet na 2. seji skupščine. V predlogu so upoštevane pripombe iz razprave.

Glavne spremembe glede na prvotni plan so:

- stopnja rasti zaposlenosti je znižana od 1,8 na 1,1 % v združenem delu (industrija od 1,6 % na 1,0 %, družbene dejavnosti od 2,1 % na 1,3 %;
- število na novo zaposlenih se zmanjša od 150.000 na 134.000;
- povpraševanje po zaposlitvi se zmanjša od 146.000 na 140.000;
- poprečno število brezposelnih se zniža od 23.000 na 14.400 oziroma 2 % od skupnega števila zaposlenih. To ugodno gibanje bo uresničeno le v primeru uspešnega zaposlovanja pripravnikov ter preusposabljanja presežkov delavcev;
- večji poudarek je dan nalogam v zvezi z letnimi načrti zaposlovanja, ki postajajo pomemben instrument pri usklajevanju tekoče politike zaposlovanja;
- število pokrivanja kadrovskih potreb iz vrst brezposelnih invalidnih oseb se zmanjša od 700 na 600;
- število oseb in delavcev, ki se bodo vrnili z začasnega dela v tujini, se zmanjša od 1.500 na okoli 500 letno;
- višina sredstev za program skupnih nalog je za 10,6 % nižja;
- za izvajanje programa skupnih nalog ni predvidena realna rast sredstev do leta 1985.

Strokovna služba občinskih skupnosti Gorenjske predlaga, da se potrdi predlog sprememb in dopolnitev.

Letni delovni program strokovne službe Zveze skupnosti za zaposlovanje SR Slovenije za leto 1983 (osnutek)

Delovni program zajema naloge s področja:

- planiranja, oblikovanja in izvajanja politike zaposlovanja,
- zagotavljanja socialne varnosti,
- informacijske dejavnosti,
- organizacijskih nalog.

Podani so roki in predvideni izdatki.

Strokovna služba občinskih skupnosti za zaposlovanje Gorenjske predlaga:

- da skupščina sprejme osnutek delovnega programa,
- da strokovna služba pripravi pripombe,
- da skupščina pooblasti odbor za planiranje, zaposlovanje, poklicno usposabljanje, izobraževanje in štipendiranje, da obravnava pri-

pombe, ki jih bo pripravila strokovna služba in jih posredovala strokovni službi zveze skupnosti.

Finančni načrt Zveze skupnosti za zaposlovanje SR Slovenije za leto 1983

Osnovne ugotovitve:

- prihodki zveze bodo močno okrnjeni,
- obveznosti občinskih skupnosti bi porasle za 12,4 %,
- celotna poraba v zvezi skupnosti bi se povečala za 7,2 %,
- nižji manjši porast potrebnih sredstev za delovanje samoupravnih organov,
- povračila za delo delovne skupnosti so v resolucijskih okvirjih (porast mase osebnih dohodkov in skupne porabe za 12 %, porast materialnih stroškov za 20 %),
- znatna skrajšitev materialnih možnosti za realizacijo programa.

Pripombe strokovne službe občinskih skupnosti za zaposlovanje Gorenjske:

— prispevek občinskih skupnosti naj ima porast 12 % (kot je dogovor) in ne 12,4 %.

— Omejene možnosti porabe bodo povzročile krčenje oziroma ukinitve programov, zato naj se sredstva namenijo v postavke, ki so najbolj pereče.

Predlog sprememb sistema solidarnosti za socialno varnost med skupnostmi za zaposlovanje

NOVICE IZ SINDIKALNIH ORGANIZACIJ

TOZD STROJNE DELAVNICE

Sedme redne seje izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata TOZD Strojne delavnice, ki je bila v torek, 9. novembra, se je udeležil tudi vodja temeljne organizacije.

Pri pregledu sklepov so ugotovili, da nekateri niso izvršeni. Najdalj časa so se zadržali pri vprašanju izdelave rezervnih delov. Ugotavljajo namreč, da v nekaterih njihovih obratih delavci nimajo dovolj dela, za Železarno pa razne rezervne izdelujejo tuji izvajalci. Vsega res nismo sposobni narediti sami, vendar bi nekaj teh naročil lahko prevzeli delavci Železarnice. Vodja TOZD, vodja priprave dela in vodjo orodjarne so zadožili, da izvedejo analizo lansiranja naročil najprej za oddelke orodjarne. Menili so, da bi tudi dokumentacija morala biti bolj čitljiva in razumljiva, za kar so zadožili tehnologi. Tudi materialna služba glede na svojo reorganizacijo še ni pokazala dovolj napredka.

Obravnavali so devetmesečno poslovno poročilo temeljne organizacije in Železarnice. Opozorili so na nekatere pomanjkljivosti, ki motijo normalni potek dela in jih bodo skušali odpraviti. Ugotovili so, da je njihov osebni dohodek nekeje na poprečju Železarnice in predlagali, da vodstvo TOZD izdela predlog premijskega sistema do konca leta 1982. Izvršni odbor OOS mora preko sindikata Verige Lesce dobiti podatke o dejanskem zaslužku kovinarjev v Verigi.

Vodja TOZD je podal razlago osnutka poslovne politike za leto 1983. Člani izvršnega odbora so se z njim strinjali in sprejeli naslednje sklepe:

Ali je gradnja druge faze novih strojnih delavnic mišljena kot začetna investicija, ki bi bila lahko zaključena v letu 1983?

Da se poišče možnost izgradnje druge faze strojnih delavnic vzporedno z jeklarno 2, ali na sedanjih lokacijah za dobo pet do deset let uredimo zadovoljive delovne pogoje, povečamo število kadrov, da bi lahko povečali proizvodnjo.

Potrili so dva predlagana kandidata za delegata v krajevnih skupnostih. Pevskemu zboru Vintgar z Blejske Dobrave so namenili 5.000 din za nakup novih oblek.

Referentko za kulturo so zadožili, da kupi šopke za spominsko ploščo.

Predsednik osnovne organizacije ZSM je člane seznanil, da je mladinska organizacija porabila 7.000 din svojih sredstev za nakup športnih rekvizitov.

Do 24. novembra morajo člani izvršnega odbora personalni TOZD javiti sodelavce, ki bi bili upravičeni do denarne podpore zaradi daljše bolezenske odsotnosti.

TOZD JEKLARNA

Šeste redne seje izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata TOZD Jeklarna, ki je bila v sredo, 10. novembra, so se poleg članov odbora udeležili tudi vodja elektrojeklarne, sekretar OOKZ, predsednik delavskega sveta in predsednik OOS ZSMS iz TOZD Jeklarna.

Pri pregledu sklepov so ugotovili, da so vsi izvršeni, razen sklepa tretje seje, ki se nanaša na obdaritev upokojenih sodelavcev.

Pregled poslovnega poročila za devet mesecev letošnjega leta je podal vodja elektrojeklarne. Poročilo so

Razprava o predlogu (obravnavan je bil na 3. seji skupščine) se nadaljuje s pridobitvijo mnenj republiških organov SZDT in Zveze sindikatov Slovenije, izvršnega sveta Skupščine SRS ter Skupščine skupnosti socialnega varstva Slovenije.

Pripomba strokovne službe občinskih skupnosti za zaposlovanje Gorenjske:

— takoj ko bodo na razpolago nova gradiva, bodo pripravili stališča in mnenja.

Samoupravni sporazum o združevanju sredstev za financiranje časopisa »YU novosti« za obdobje 1981–1985

Podpisnice časopisa samoupravnega sporazuma so vse skupščine republiških zvez za zaposlovanje.

Komisija za organiziranost skupnosti predlaga:

- finančna obveza za leto 1982 se izvrši skladno s finančnim načrtom zveze skupnosti,
- upošteva se valorizacija povečanja skupne porabe v republiki in ne porast splošne in skupne porabe v SFRJ. Za leto 1982 se ne pristane na valorizacijo, v letu 1983 pa se poveča za 12 %.

Strokovna služba železarnice Jesenice se strinja s pripombami, ki jih predlaga strokovna služba občinskih skupnosti za zaposlovanje Gorenjske v zvezi z gradivom za 4. sejo skupščine zveze skupnosti za zaposlovanje SR Slovenije.

CPSI Železarnice

sprejeli brez pripomb, apelirajo pa na vse delavce Jeklarna, da izboljšajo delo in disciplino, saj si s tem zagotavljajo tudi boljši življenjski standard.

Seznanili so se tudi s sklepom delavskega sveta temeljne organizacije in se strinjali, da se obračunska osnova osebnega dohodka poveča za 5 %. Strinjajo se tudi s predlogom ukrepov poslovnega odbora za izboljšanje delovne in tehnološke discipline. Pripomnili so le, da bi radi tako gradivo dobili mnogo prej, da bi o njem lahko razpravljali.

Pisno bodo obvestili odbor samoupravne delavske kontrole, da mora do 10. januarja 1983 podati izvršnemu odboru OOS TOZD Jeklarna poročilo o svojem delu v letu 1982.

Apelirali so na člane delegacij za SIS za vzgojo in izobraževanje in za otroško varstvo, da se udeležijo seminarja, ki sta ga zanje pripravila delavska univerza in Klub samoupravljalcev.

Predsednika in sekretarja izvršnega odbora so zadožili, da se pogovorita s predstavniki krajevnih skupnosti Planina pod Golico in Žirovnica o delegatih za te krajevne skupnosti.

Zadožili so referenta za šport, da do 15. decembra pripravi program športnih aktivnosti v naslednjem letu, da ga bodo obravnavali na sestanku izvršnega odbora in ga korigiranega poslali občinskemu svetu ZSS Jesenice.

Pregledali so nekatere tekoče drobne zadeve in sprejeli ustrezne sklepe.

Za nagrado aktivnih mladincev bodo prispevali 4.000 din.

Seznanili so se z dodatkom k programu samoupravnih aktivnosti v oktobru in novembru in potrdili sklep o nadomestilu za prevoze na delo in z dela.

Dva bolna sodelavca bodo obiskali na domu in jima izročili denarno podporo oziroma darilo. O perečem socialnem problemu sodelavca bodo obvestili socialno delavko in izvršni odbor konference sindikata Železarnice.

Vodja konference delegacij za SIS za pokojninsko in invalidsko zavarovanje je prosil za zamenjavo funkcije. O tem bodo obvestili vodjo delegacij TOZD Jeklarna, da na prihodnji seji določijo novega delegata, ki bo opravljal funkcijo vodje konference delegacij za SIS za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Železarnice.

Železarski globus

JAPONSKA

Japonska železarska družba Sumitomo Metals je razvila novo vrsto jekla za rezervoarje in naprave, ki so podvržene visoki temperaturi in visokemu pritisku. Za to jeklo značilna visoka odpornost proti poškodbam in žilavost. Te lastnosti so dosežljive z manjšim dodatkom bora medtem ko so vsebnost ogljika, niklja in bakra v jeklu znižali. To vrsto jekla že z uspehom uporabljajo naftni in petrokemični industriji.

POJAV DOMOBRANSTVA IN NJIHOVE PRVE POSTOJANKE NA GORENJSKEM

Odlomek iz knjige Kokrški odred

SLANDROVA BRIGADA POD KRVAVCEM

Drugi bataljon Kokrškega odreda je bil konec septembra in prve dni oktobra po usakodnevni spopadih z domobranci prisiljen, da se izpod Krvavca umakne nazaj pod Storič.

Novi, 3. bataljon, ki je kmalu po ustanovitvi že krenil proti Krvavcu, ni prispel tja pred 12. oktobrom 1944. Medtem pa je prišla tja Slandrova brigada in se 3. oktobra zvečer ustavila na Senturški gori. To je bil za te kraje dolgo pričakovani dogodek. Toda brigada se ni uspela povezati s Kokrškim odredom.

Takrat ni šlo zgolj za vojaško dejanje, temveč predvsem za to, da bi tako domobranci kot prebivalci občutili pravo moč partizanske vojske.

O tem, da bi bilo za napade tu potrebno čimveč vojske, so zgovorno pričale močne nemške enote v Kranju, Predvorju, v Domžalah in v Kamniku, vmes pa so bile posejane domobranske postojanke. Domobranski postojanki v Lahovčah in v Cerkljah ter policijske na Brniku, ki naj bi jih napadla Slandrova brigada, so bile le deset do dvajset kilometrov oddaljene od najmočnejših posadk.

Čeravno je Slandrova brigada poleg številnih brzostrleč, skoraj 400 pušk in drugega orožja tedaj premogla tudi 37 puškomitraljezov ter štela pri napadu 620 borcev, ji je za izvedbo načrta še vedno primanjkovalo moštva. Treba je bilo namreč na široko zavarovati dohode k postojankam, ki so bile za motoriziran sovražnikov prevoz kaj ugodno razmešene.

Prav zato je bilo škoda, da brigada k temu napadu ni uspela pritegniti tudi Kokrškega odreda. Sicer pa zdaj tudi ni bilo več časa, kajti njegovi bataljoni so bili predaleč, napad je bilo treba izvesti čimprej, da bi dosegli presenečenje. Na to je poveljstvo Slandrove brigade tudi računalo.

Borci so že dan počeli in pripravljali orožje, proti večeru pa so se spustili v ravino. Začetek napadov je bil predviden za 4. oktober, natančno ob 22. uri zvečer.

Čez dan so prišli v brigado na Zakal trije domačini — partizani: kurirja Rudolf Sodnik-Robi in Franc Naglič ter eden izmed političnih delavcev. Sodelovali so v pripravi in bili brigadi za roditelje. A tudi ti se niso vedeli o nenadnem prihodu četnikov v Zalog, zato brigade o tem niso mogli obvestiti.

Četniki, ki jih je bilo zdaj okoli 70, so 3. oktobra popoldne skrivaj prišli do Zaloga pri Cerkljah. Dolenjski četniški odred je ostal v Spodnjem Gorenjski pa se je razmeslil po hišah v Zgornjem Zalogu.

Četniško poveljstvo se je tu sestalo z voditelji gorenjskega domobranstva in z Obersturmführerjem Rudolfom Messnerjem, šefom Varnostne službe iz Kranja. Prisotni so bili tudi trije četniško-domobranski duhovniki: dr. Pavel Robič, Andrej Križman in Lojze Duhovnik. Četni-

ški štab se je okoli 15. ure vgnezdil v Bolkovih gostilni, p. d. pri Racku, kjer so prav ta dan klali prašica.

Gospodar Bolka z družino, ki je bil nad temi »gosti« začuden, je sicer sodeloval s partizani. Spočetka je mislil, da so tudi ti neznanci pač partizani, čeprav so prišli podnevi. A ko je med njimi prepoznal Franca Korošca, doma iz Velesovega, sicer mesarskega pomočnika, ki se je nekaj pri njem učil obrti in ki je zanj vedel, da je pri četnikih, je kmalu začutil, da se ta obisk ne bo dobro končal. Bolka in žena sta prepoznala tudi kaplana Andreja Križmana in drugega duhovna, nekdanjega čupnika iz Hraš Lojzeta Duhovnika.

Tedaj se je v njegovi gostilni, kjer je stregla gospodinja Angela, zvrstilo dvoje, troje dogodkov, ki so zelo vplivali na naslednja dogajanja.

Nekaj pred sedmo zvečer se je namreč proti Cerkljam začel odpravljati eden izmed članov četniškega štaba Aleš Robas, študent iz Cerklj. Ta je bil v četniški štab v Zalog poprej prišel iz domobranske postojanke v Cerkljah. Tam so pred dvema dnevoma on, Stanko Osenar, Jernej Vombergar, Armulf Kometar, kaplan Andrej Križman, ki je tako kot Janko Marinšek prišel v Cerklje že pred prihodom četnikov v Zalog, sestavljali še omenjeni spisek domačinov.

Ko je kaplan Andrej Križman ugotovil, da je delo steklo, je tudi on prišel v Zalog k četnikom, Aleš Robas pa je v teh dneh večkrat šel iz Zaloga v Cerklje in nazaj. Bil je nekakšen oficir za zvezo.

Da je šel iz Zaloga v Cerklje tudi 4. oktobra 1944 zvečer, se dobro spominja gospodinja Angela Bolka, ki je v gostilni slišala kaplana Andreja Križmana, da je vprašal Robasa: »Morda zaradi varnejše poti potrebuješ kako spremstvo?«. Robas mu je odgovoril, da ni potrebno. »Šel bom kar po bližnjici čez Suhi graben,« je pojasnil. Po tej bližnjici je iz Zaloga do Cerklj res le 4 km, in Robas je odšel. Potem se je iz Cerklj kmalu spet vračal proti Zalogu. Zdaj je nosil precej dolg seznam imen, ki so bila pogosto obkrožena z rdečim svinčnikom, kar je pomenilo, da je označenega treba ubiti. Med obkroženimi sta bila tudi gostilničar Franc Bolka in njegov sin Boris.

Slandrovci so medtem začeli postavljati varnostne siede. Aleš Robas je začel v eno izmed njih. Fanta so partizani ustavili in ker ni ubogal, je počilo. Pri padlem domobransko-četniškem emisarju Alešu Robasu so potem slandrovci našli shranjeno pretečji spisek.

Pripravljali so torej še hujski pokol, kot se je zgodil pred dnevi v Zireh. Toda Robasova smrt in dogajanja pri Bolku sta to preprečila.

●●●

Ta večer se je v Cerkljah, ki so jih slandrovci potihoma obkolili in prišli

tudi v vas, zgodilo še nekaj posebnega. Partizani so po naključju zajeli domobranskega organizatorja in propagandista, pleskarja Jerneja Vombergarja starejšega. Prav ta večer, 4. oktobra 1944, je nič hudega sluteč raznašal po vasi domobranske brošure. Prišel je tudi k znanu, za katerega je vedel, da je še vedno na partizanski strani. Drug drugega sta svarila glede sodelovanja, potem pa se je Vombergar odpravil proti domu. Sredi Cerklj je naletel na vojaško patruljo. Misli, da je domobranska, a bili so slandrovci. Tako jim je stari Jernej Vombergar sam prišel v roke. Pri njem so dobili različno domobransko čtivo, ki ga še ni razdal, in potem je moral s partizani proti Senturški gori. Ko je bilo potrebno, kdo je in kaj je delal, je Jernej Vombergarja partizansko vojaško sodišče obsodilo na zaslišeno smrt.

V Zalogu se je kmalu za Robasom na obisk domov na Mlako pri Komendi začel odpravljati tudi kaplan Andrej Križman. Kapetan Franc Jernebič, ki je vedel, kako pomemben človek slovenske kontrarevolucije je Andrej Križman, mu je ponudil oboroženo spremstvo.

»Ni potrebno, gospod hautman, je čisto blizu. Ob devetih bom že nazaj,« je zatrdil Andrej Križman.

Gospodinja je posebno udaril v uho tisti po nepotrebnem nemško imenovani »hautman« z navedbo ure, kajti kmalu zatem so v gostilno stopili partizani. Tako s Križmanovim odhodom ni bilo nič.

Slandrovci sta skozi Zalog vodila Bolkovim znana kurirja Rudi Sodnik-Robi s Klanca pri Zalogu in Franc Naglič s Spodnjega Brnika.

K Bolku v kuhinjo je najprej prišel Naglič, za njim pa Robi. Gospodar ju je že v veži začuden vprašal: »Ste zdaj skupaj ali kaj, ko ste prišli vsi naenkrat?«

Zdaj sta se čudila partizana, kajti opazila sta neznanca, napol uniformirane ljudi.

Medtem je kurir Robi že vprašal gospodinjco:

»Angela, je kaj novega? Koliko je policije na Brniku?«

Gospodinja se je še bolj prestrašila, kajti vprašanje je izdajalo, da partizana pri hiši nista neznanca. Le kaj si bodo mislili tile v gostilni, je spreletavalo gospodinjco, kajti njej namenjeno vprašanje je bilo res preglasno.

Poleg tega sta kurirja prišla v novih uniformah in z močno poudarjenima zvezdama na kapah. Četniki so se že spogledovali, zlasti še, ker so se začeli kazati tudi nekateri slandrovci. Gospodinja Angela se je skušala delati nevedno, medtem pa so se partizani približali tistim v gostilniški sobi. Od kaplana Križmana, ki je bil najbližji, je kurir Robi zahteval legitimacijo. Tedaj sta se dva hotela zmučiti ven, a ju je Naglič z brzostrleko v rokah zaustavil. Kapitan Križman pa je na Robijev zahtevo odgovoril:

»Pa je to potrebno?« Očitno je še vedel, kdo je Robi, kajti rekel je še: »Saj sva bila krščena pri istem kamnu.«

Tedaj je vstopil tudi Franc Lebar-Juda, namestnik komandanta 1. bataljona Slandrove brigade. Njemu je kapetan Jernebič sam začel »ponujati legitimacijo«, a je namesto nje iz čepa izvelkel pištolo in večkrat ustrelil proti njemu.

To nenadno streljanje se je začelo že okoli 19. ure.

(SE NADALJUJE)

— Vidiš, tako dela naše gibanje. Tako ohranjamo svoje ljudi pred aretacijami in na drugi strani izpodjedamo to trho državo. Prej ali slej se bomo priključili k Veliki Nemčiji. Že lani bi to uspelo, ko ne bi simpatiziral bedasti Mussolini z Dollfusom.

Prvo Orlitschevo službeno mesto je bil trg. Žandar je bil postaven in kar čedne zunanjosti. Imel je povsod nastavljena ušesa. Dober nos ga je vodil ponavadi na pravo sled. Posebno pri divjih lovcih. Kaj kmalu je bil na tekočem, kje tičijo v grofovski službi ilegalni strankini tovariši.

Kadar pa je imela edino dovoljena mladinska organizacija za časa Schuschniggove stanovske države »feterlendiše front« (Domovinska fronta) kakšno slavo, se je ilegalec nacist postavil kot čuječi organ za mir in varnost.

Orlitsch se je zanimal za vse. Tudi za to, kako so tukajšnji ljudje na primer dvajsetega leta glasovali. Izvedel je, da je okoliška občina dosegla večino za SHS, le trg se je »nemško« držal. Zato je sedaj orožnik s posebno pozornostjo opazoval kraje, kot so Prisoje in Sosednje. Podpesje, zlasti pa Malinškov dol. Prav v Malinškovem dolu je živel poseben tip prebivalstva. Za vruga nisi mogel ničesar izvrtati, kadar je šlo za divji lov. Pripovedovali so mu v zaupnih krogih kaj čudne dogodivščine v zvezi z divjimi lovci. Tako je neki Malinškar za časa jugoslovanske zasedbe ugonobil nekega takratnega logarja, da se mu je na sodniji jokalo. Pa tisto z logarjem Greblaherjem! Preprost malinški drvar ga vlačil za nos in zabava sodnijo s svojimi trditvami, kako je z zar-

VALENTIN POLANŠEK

52

ROMAN

KRIŽ S KRIŽI

javelo golo puškino cevjo, vragvedi iz katere vojne, zadel srnjaka. A srnjaka so mu ukradli drugi.

Žandar Orlitsch je bil kaj vesel, ko so v Malinškovem dolu gradili novo solo. Kolikor je bilo pričakovati, bodo nastavili zanesljivega učitelja, ki je organiziran v ilegalni nacionalsocialistični učiteljski zvezi in ima stike z boroveljskimi hajmatkrajci.

Orlitscha pa je pikalo, da je v Malinškovem dolu toliko levičarjev. In to v kraju, kjer je majhna samostojna župnija in je župnik prav tako zapisan kot nacionalni Slovenec. Kako tudi drugače, saj je prišel s Kranjskega. Baj se imajo dobro v Malinškovem dolu komunisti in socialdemokrati in krščanski socialisti. Za NSDAP gibanje pa je malo simpatije.

Za Prisoje orožnik Orlitsch ni vedel ničesar. Ničesar se ne dogaja gori v hribovskem dolu, da bi bilo treba nastopiti. Je mogoče, da bi bili tako v redu ljudje?

Kaj bomo potlej orožniki imeli početi?

V trgu samem se je Orlitsch imel dobro. Živel je tako na distanco. Nihče je ni spregledal.

— Računamo z vašo veliko sposobnostjo, mu je dejal marca 1938 tržanski gospod nadučitelj, ki je skozi Schuschniggova leta svetohlinško hodil sedet v prvo cerkveno klopi, a je sedaj prevzel krajevno strankino vodstvo.

Orlitsch je takoj pokazal svoje, dolgo skrite, nacistične zobe že aprila osemindesetega leta, ko so v propagandne svrhe razdeljevali med revnejše sloje marmelado, sladkor, salame in še bone za nakup kako obleke. Posebno se je sprva previdna nacistična zver dobrohotno približevala socialdemokratskim slojem.

Nimate pravice, ven z vami! Dvajsetega leta so vaši starši glasno vpili za Jugoslavijo! Je nadrl žandar Sosednječanko.

Praznih rok je odšla mati Helena. Boris, njen takratni devetletni sin, je tolažil mater:

— Morda bodo pa čebele letos dobro brale, pa bo veliko strdi, da jo bomo prodali in si bomo marsikaj kupili!

Hčerka Sonja pa ni razumela:

— Zakaj nam niso ničesar dali?

Ali smo samo mi Slovenci?

Ko pa vsi tako govorijo kot mi doma? —

Mati je bila nesrečna, da je skrito brisala solze.

To je bil zanjo vstop v novo dobo krvočnega krutega nacizma, ki bo zanjo prinesel še strašno trpljenje...

Orožnik Orlitsch je imel tudi Hojka iz Sosednje na piki. Že zaradi tega, ker je bil nekomu podoben, ki ga je žandar sovražil zaradi nepojasnjene antipatije. Zdaj je bilo še tisto, da so pri hiši naročniki slovenskega lista »Koroški Slovenec« in mohorjanci. Zdaj pa pretkani kmetavzar se hvali Hitlerja. Ko je orožnik točno vedel, da se dedec le pretvarja. Spomnil se je:

Kako pa se je dogajalo takrat, ko je bilo toliko nejasnosti zaradi uboja neke žutikarice. Prav s Hojkom je orožnik hodil daljšo pot v dolino. Tedaj je kmet hvalil državo, četudi je na tihem klet Schuschniggga. Ali je slutil, da tudi orožnik skrivaje sovraži režim, kateremu služi? Kmečke duše, do kdaj se sposobne z naravnim nagonom zaznavati skrite človeške sile?

Bilo je več takih, o katerih je orožnik Orlitsch razmišljal.

Prav tak pa je bil tudi njegov predstojnik, Potočnik. Seveda se je zapisoval Pototschnigg. Komendant žandarmerijske postaje v trgu je bil neproblematičen človek, pravo nasprotje Orlitscha

(SE NADALJUJE)

TANGENTE OB BOROVEM ROMANU »ODLOŽENI«

(IZPISI IZ DNEVNIKA)

Churchill, da rabim izraz Louisa Adamica, našega rojaka in ameriškega pisatelja, ni stremel po osvoboditvi evropskih narodov izpod nacističnega jarma, marveč po »osvojitvi« — ponovni zahodno-imperialistični zasvojitvi Evrope kakor po prvi svetovni vojni v Versaillesu. To pa bi dosegel v primeru Grčije in Jugoslavije z njunima vrnitvama k predvojni obliki vladavine. Ta pa je imela v obeh deželah monarhistični značaj. Med državami, ki sta jih okupirali nacistična Nemčija in fašistična Italija, je bila poleg Francije in zahodnih meščansko demokratičnih držav meščansko demokratična samo predvojna Čehoslovaška, vse druge so bile avtoritativne z vsemi znaki fašističnih vladavin. Taka je bila tudi prva žrtve Hitlerjevega vojnega napada Poljska, ki jo je predvojni politični svet po državnem udaru maršala Piłsudskega leta 1926 štel med izrazito fašistične države. Tudi takoj po vojni smo »andersovci« v ameriških uniformah divizije Plavih vragov imenovali »poljske fašiste«, kar so v resnici tudi bili, saj je bila njihova težnja obnova predvojne Poljske.

Toda naj se vrnem k citiranju članka iz Naše vojske o takratnih dogodkih v Grčiji:

»... Član zbornice Straboli pa je dejal: »Elas je osvobodila Atene, ko smo bili mi še 150 km daleč (od glavnega grškega mesta). Naše enote niso v Grčiji zato, da bi se borile proti Nemcem, temveč zato, da bi se borile proti ELAS. Ta intervencija tujece pa bo še bolj utrdila EAM.«

To je bilo torej tisto »razčiščenje« položaja v Grčiji, ki ga je napovedoval Winston Churchill že v svojem februarjem govornu 1944, ko je govoril o »motnem položaju v Grčiji in Jugoslaviji«. »Najbolj žalosten primer med vsemi boleznimi poraza, da jih tako imenujem, je primer z Grčijo. — Sleherni se še spominja občutij občudovanja, ki ga je bil deležen odpor Grčije najprej proti Italijanom, a potem proti nemškemu napadalcem. Zares je boleče opazovati zmedo in notranjo borbo, ki se je (med okupacijo) pojavila v Grčiji, spremljana s tolikimi primeri izdaje in nasilja, kar je vse koristilo nemškemu zavojevalcu, ki je z zadovoljstvom opazoval, kako Grki ubijajo Grke s strelivom, ki jim je bilo poslano, da bi ubijali Nemce. — Obstaja mnenje, da močni elementi med »verilci (partizani) razmišljajo manj o tem, kako bi pregnali sovražnika-tujca, kakor o tem, kako bi se dokopali do oblasti v svoji deželi, ne glede na mišljenje narodnih množic, kdaj bo vojna končana. Tu, kakor tudi v JUGOSLAVIJI, je položaj zelo moten in spremenljiv, toda lahko z gotovostjo rečem, da največji del grškega naroda pričakuje žejno uro svoje osvoboditve izpod surovega suženjstva in jarma, v katerega je vržen. KAR SE NAS TIČE, ne bodo čakali zaman.« (Brošura s tem govorom v hrvaščini so zavezniške misije pri naših višjih štabih razširile tudi med partizane, original hranim še danes — M. Kl.)

Tako je napovedoval predsednik britanske vlade Winston Churchill 22. februarja 1944 v spodnjem domu britanskega parlamenta. Konec leta 1944 pa je to že reševal na način, kakršnega nam je še v partizanih 4. januarja 1945 razkrivalo glasilo NOV in PO Slovenije Naša vojska:

»... V Grčiji so se medtem nadaljevali boji v Atenah, ki trajajo že mesec dni. Na napad desničarske grupe EDES (čete generala Zervosa, ki je nekakšen grški Mihajlovič) na ozemlje ELASA je ELAS odgovorila z ofenzivo na glavne sile EDES v Epiru. Dne 31. decembra 1944 je radio London poročal, da so čete EDES popolnoma razbite in da je desničarski voditelj

Zervas pobegnil na Krf. Londonski list Reynold News navaja to vest kot izredno pomembno in ugotavlja, da je s tem ELAS izvršila to, kar je zahtevala. List piše, da je imel Zervas le malo pripadnikov in da je prejel orožje od zapadnih zaveznikov brez pristanka grškega naroda.«

V takem položaju, je nadalje poročala Naša vojska, sta odšla v Atene britanski predsednik Churchill in zunanji minister Eden. Angleški komunistični list Daily Worker je v zvezi s tem upal, da se bo sedaj britanska politika do Grčije spremenila po želji večine grškega ljudstva, ki je stremelo po podobnih družbenih spremembah kakor mi v Jugoslaviji. Churchill pa bi jim rad vsilil kralja Jurija prav tako kakor nam kralja Petra: »Tu, na britanskih otokih, smo privrženci monarhističnega načela... toda nimamo nobenega namena, da vsiljujemo svoje ideje drugim državam. Grki, Jugoslovani in Italijani, vsi bodo popolnoma svobodni, kolikor se to nas tiče, da se odločijo, kakšno obliko bodo zavzele njihove vladavine, potem ko se bo narodna volja lahko izrazila pod pogoji relativne miru.« je v zvezi s položajem kralja Petra govoril 22. februarja 1944.

Toda grško ljudstvo je prav tako kakor naše že v boju za svobodo proti okupatorju izreklo svojo voljo.

Churchill je v omenjenem govoru govoril o jugoslovanskem vprašanju zelo previdno! »Moram pazljivo izbirati besede, ker je položaj zapleten,« se je izrazil ob zaključku takratnega britanskega pretresanja jugoslovanskega vprašanja. Maršalu Titu je sicer dal vse priznanje, priznati je moral, da je v Jugoslaviji mnogo več pristašev maršala Tita kakor generala Mihajloviča, ki deluje v imenu kraljeve jugoslovanske vlade: »V maršalu Titu so partizani našli izrednega voditelja, ki se je ovenčal s slavo v borbi za svobodo,« je rekel. Obžaloval je, ker so »nove sile prišle v spopad z onimi« generala Mihajloviča, pri tem pa je svoje obžalovanje, nekako opravičil, da je bilo to »morda neizbežno«. Stavek je izvenen tako, kakor da so spopad s četniki začele partizanske sile, kdor pa pozna začetek četniške izdaje v času nemške ofenzive na Užiško republiko, bo to »morda neizbežno« razumel drugače. Churchill v omenjenem govoru 22. februarja 1944 sicer priznava:

(SE NADALJUJE)

NOVICE IZ RADOVLJIŠKE OBČINE

Na 8. seji vseh treh zborov občinske skupščine, ki so ločeno zasedali 24. novembra, so delegati sprejeli osnutek družbenega plana občine Radovljica za obdobje 1981—1985, osnutek resolucije o družbenoekonomski politiki in razvoju občine v letu 1983 in osnutek odloka o organizaciji in delovnem področju upravnih organov občine Radovljica. Preučili so informacijo o uresničevanju politike odlikovanj SFRJ v občini, potrdili predlog sprememb periodičnega delovnega načrta dela zborov občinske skupščine in opravili nekatere kadrovske razrešitve in imenovanja. Zbor združenega dela in krajevnih skupnosti sta potrdila tudi predlog za izdajo odloka o zavarovanju vodnih zajetij v radovljiški občini.

Izvršni svet OS Radovljica je na 25. seji 16. novembra sprejel osnutek družbenega plana občine Radovljica za obdobje 1981—1985, ki je bil letos prilagojen in popravljen na osnovi novih gospodarskih predpisov in ukrepov. Sprejel je tudi osnutek odloka o spremembah in dopolnitvah odloka o organizaciji in delovnem področju upravnih organov v občini Radovljica. Na seji so člani IS poslušali informacijo o izpolnjevanju obveznosti po samoupravnem sporazumu o združevanju sredstev za financiranje krajevnih skupnosti in o problematiki obrtnikov zaradi zadnjih zaostrenih ukrepov in poslovnih izhodov čez mejo.

Predsedstvo OK SZDL Radovljica je na 33. seji 17. novembra obravnavalo pravila občinske konference svetov potrošnikov občine Radovljica. Poglobljeno je razčlenilo problematiko preskrbe občanov in sprejelo več stališč za izboljšanje, ki jih bo posredovalo pristojnim upravnim organom. Na seji so sprejeli poslovnik o delu koordinacijskega odbora za kadrovska vprašanja pri predsedstvu OK SZDL Radovljica in popravljeni program proslav občinskega pomena za leto 1983. Člani predsedstva so bili seznanjeni tudi z gradivom za 8. sejo MS SZDL za Gorenjsko, ki bo v novembru.

Predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV Radovljica je na četrti seji 16. novembra na osnovi dolgoletnih izkušenj presojalo sodelovanje organizacij ZZB NOV z enotami JLA. Obravnavalo je družbeni dogovor o kadrovske politiki v radovljiški občini in problematiko na področju uresničevanja politike odlikovanj SFRJ v borčevskih organizacijah na območju radovljiške občine.

Do 15. novembra so bili v javni razpravi v vseh delovnih organizacijah radovljiške občine predlogi aneksov k samoupravnim sporazumom o temeljnih planov SIS družbenih dejavnosti in požarne skupnosti v občini. Aneksa je večina SIS že sprejela na svojih skupščinah.

Razmeram in času primerno so v zaostrenih gospodarskih pogojih v delovni organizaciji Sukno Zapuže ob devetmesečnem obračunu ugotovili, da so planske obveznosti uresničili 93 % in ustvarili 99 % dohodka. Dohodek na delavca je v triletnem obdobju znašal 342.485 din ali 25 % več kot lani. Povprečni čisti osebni dohodek je znašal 11.537 din, kar je tudi za 25 % več kot lani. Prodaja tkanin v vrednosti 307.093.144 din je bila sicer za tretjino višja od lanske, vendar je še vedno pod planirano.

Za 9. kongres Zveze sindikatov Jugoslavije, ki je bil od 11. do 13. novembra v Beogradu, so člani sindikata radovljiške občine izvolili za svojega delegata Marjana Bogoviča, gostinskega in aktivnega sindikalnega in družbenopolitičnega delavca iz Hotelskega turističnega podjetja — TOZD hotel Toplice Bled.

Oba zbora skupščine skupnosti otroškega varstva Radovljica sta na tretji seji 23. novembra sprejela aneks k samoupravnemu sporazumu o temeljnih planih skupnosti in srednjeročnega plana skupnosti otroškega varstva za obdobje 1981—1985. Delegati so bili podrobno seznanjeni s stališčem republiške skupnosti o pripravi otrok na osnovno šolo in 600-urnem programu podaljšanega bivanja v vrtcih. Sprejeli so ugotovitveni sklep za izračun prispevnih stopenj za program skupnosti, potrdili periodični obračun skupnosti za devet mesecev 1982 in poročilo o izvajanju denarnih pomoči po preskusu upravičenosti o izvajanju varstva matere in novorojenca v letu 1982. Sprejeli so sklep o uskladitvi samoupravnega sporazuma o ustanovitvi in statutu skupnosti otroškega varstva Radovljica s pripombami statutarno pravne komisije pri OS Radovljica.

Na Bledu je bil 11. in 12. novembra posvet o metodah meritev za učinkovitosti proizvodov. Organizirala sta ga Zavod za raziskavo materiala in Fakulteta za strojništvo ljubljanske univerze. Sodelovalo je 40 strokovnjakov iz Jugoslavije, ZR Nemčije, Čehoslovaške in Madžarske. Posvet je imel velik pomen za našo avtomobilsko in strojno industrijo ter železarno.

V sindikalnem izobraževalnem centru v Radovljici se je 12. in 13. novembra zbralo na seminarju štirideset delavcev sindikata kmetijstva in živilske industrije. Dogovorili so se o uresničevanju programa srednjeročnega razvoja agroživilstva ter o nalogah za prihodnje leto. Beseda je tekla tudi o raziskovalni dejavnosti na tem področju.

Slovenski oktet je v nedeljo, 7. novembra, popoldne nastopil s koncertnim programom baročnih, renesančnih, pravoslavni, liturgijskih in črnskih duhovnih pesmi s sodelovanjem orgelskega mojstra prof. Huga Berganta v župnijski cerkvi v Kropi. Koncert je omogočila krajevna skupnost Kropa. Udeležba ljubiteljev vrhunske pevske umetnosti je bila izredno dobra.

Člani komisije za šport in rekreacijo pri občinskem svetu ZSS Radovljica so na zadnji seji presojali, kako so uresničili v sindikalnih organizacijah radovljiške občine letošnji program sindikalnih športnih iger. Ugotovili so razmeroma dobro udeležbo članov pa tudi organizacijo tekmovanj. Letos nameravajo prirediti še občinsko prvenstvo v kegljanju. Domenili so se tudi za glavna izhodišča za program sindikalnih športnih iger v letu 1983.

Koordinacijski odbor za družbeno varčevanje, ki je bil konstituiran pred enim mesecem, je na drugi seji 16. novembra presodil izvajanje sklepov prve seje, ko je oblikoval program dela, ki ga je že potrdilo predsedstvo OK SZDL Radovljica. Dogovorili so se za organiziranje akcije zbiranja lesnih odpadkov na območju celotne občine Radovljica.

Komite občinske konference ZKS Radovljica je v sodelovanju z medobčinskimi študijskim središčem politične šole CK ZKS za Gorenjsko od 15. do 19. novembra v sindikalnem izobraževalnem centru v Radovljici organiziral seminar iz samoupravljanja v združenem delu. Seminar je namenjen sekretarjem osnovnih organizacij ZKS, predsednikom delavskih svetov in poslovnim delavcem.

V devetih mesecih 1982 so skupni proizvodni plan vrednostno presegle vse TOZD v delovni organizaciji Veriga Lesce. Malo pod planom količinske proizvodnje so bili v TOZD Sidrne verige in Kovačnica. Proizvodni plan so dosegli ob triletnem 96 %, količinski 98 %, vrednostno pa 106 %. Na tuji trg so v tem času prodali svojih izdelkov v vrednosti 2.959.157 dolarjev oz. za 140 milijonov din.

Od januarja do septembra 1982 je znašala vrednost proizvodnje industrijskih delovnih organizacij radovljiške občine 5.924.009 tisoč din, kar je za 27,4 % več kot v enakem obdobju lani. Najvišjo rast s 47 % so dosegli v tekstilni industriji, sledi kovinska industrija z rastjo 46 %. Letni plan je bil v industriji dosežen ob triletnem 73,5 %. Kovinskopredelovalna industrija je triletni plan izpolnila 79,9 %, strojna industrija pa 79,7 %.

OZD radovljiške občine so v devetih mesecih 1982 izvozile na tuje za 41.543.000 dolarjev blaga, kar je 5 % več kot lani v tem času. Od vsega izvoza je bilo kar 75 % prodano na konvertibilni trg. Plan skupnega izvoza v občini je bil izpolnjen 67,4 %, količnik pokrivanja uvoza z izvozom je 2,42, na konvertibilno področje pa 2,15, kar je v republiškem in zveznem merilu še vedno visoko in nadpovprečno.

Zaradi varčevanja z denarjem in časom, kar je v skladu s stabilizacijskimi prizadevanji, je občinski odbor Rdečega križa Radovljica odločil, da letos ne bo priredil tradicionalne krvodajalske proslave, ki se je tudi sicer udeležuje vedno manj vabljenih krvodajalcev. Namesto tega je občinski odbor poslal vsem krajevnim organizacijam ustrezne diplome in značke za krvodajalce, ki jih bodo prejeli na krajevnih srečanjih ali ob drugih slavnostih v krajevnih skupnostih. Letos prejme posebna priznanja — diplome in značke za 5-kratno darovanje krvi 94, za 10-kratno 59, za 15-kratno 34 in za 20-kratno darovanje krvi 19 krvodajalcev iz radovljiške občine.

V devetih mesecih 1982 je bilo v Čebelarstvu muzeju v Radovljici 11.817 obiskovalcev, kar je 45 % več kot lani, v Muzeju talcev v Begunjah so našli v tem času 34.106 ali 2 % manj obiskovalcev kot lani, v Kovaškem muzeju v Kropi pa je bilo tako letos kot lani nekaj nad 10.900 obiskovalcev. Hvalevreden je podatek, da je letos obiskalo muzeje radovljiške občine okoli 27.000 dijakov v okviru programa srednjega usmerjenega izobraževanja iz vse Slovenije.

V dvorani zadružnega doma v Ribnem je bil v soboto, 13. novembra, imeniten glasbeni večer, ki so ga v organizaciji Kulturne skupnosti Radovljica in domače Svobode Rudi Jedretič pripravili pevci tržaškega zbora Frane Venturini in rudarskega zbora Loški glas iz Zagorja ob Savi. Program v nabito polni dvorani je povezoval operni solist Ladko Korošec.

Na tretji seji predsedstva in sekretariata OK ZSMS Radovljica so obravnavali gradivo in sprejeli stališča do sklepov, ki so jih posredovali delegati ZSMS na 8. seji družbenopolitičnega zbora OS Radovljica. Dogovorili so se o pripravi na posvetovanje predsednikov in sekretarjev osnovnih organizacij ZSMS, ki bo v novembru in o pripravi na problemsko konferenco o zaposlovanju, stipendiranju, usmerjenem izobraževanju in položaju mladih v združenem delu. To konferenco nameravajo sklicati še pred iztekom leta. Na seji so imenovali člane tričlanske kadrovske komisije in komisije za statutarne zadeve in pritožbe ter nadzornega odbora.

VARLJIV OPOJ — RAZMIŠLJANJE OB MESECU BOJA PROTI ALKOHOLIZMU

Mračen jesenski dan je bil. Veter je bril med hišami, se poigral z vejami dreves in odnašal se zadnje orumenje liste z njih. Nebo je bilo zamegljeno, prepreženo s temnimi oblaki, iz katerih so se od časa do časa usule težke dežne kaplje. Ulice so bile tihe in prazne, izgledalo je, kot bi življenje v mestu izumrlo.

Hitela sem proti domu, saj sem se čimprej želela znati v varnem zavetju poleg tople peči. Nenadoma sem na sebi začutila pogled. Obrnila sem se ... Kar sem videla, me je globoko pretreslo. Vitko, dolgolaso dekle v razcapanih kavbojkih in prevelikem puloverju se je premraženo stiskalo k steni. Vame so zrle velike modre oči, lepe, a tako čudno prazne, da sem se zgrozila. Gledala sem v to neizmerno modrino in videla, kako preklinja usodo, družbo, ki je tako krivična ravno do nje, ki je v vsem svojem mladem življenju sočloveku želela le dobro, videla sem, kako preklinja starše, ki so jo spravili na svet. Zdelo se mi je, da prosi, naj ji nekdo pomaga, naj vendar uniči to največje zlo moderne družbe — alkohol, ki te za nekaj časa res popelje v pravilni svet in pomaga pozabiti na vse težave, vendar človeka, najbolj razvito zemeljsko bitje, spremeni v nerazumno, podivjano žival in prinese še bolj boleče in kruto iztreenjenje. V tem pogledu sem razbrala usodo, ki je ne bi privoščila niti najhujšemu sovražniku.

Na svet je prijovala drobna, ljubka deklica. Ni bila sad ljubezni svojih staršev, rodila se je kot nezaželen otrok. Namesto ljubezni in topli ne je bila že v rani mladosti deležna številnih udarcev, vpitja, kletvic. Kadar bi mamici rada zaupala prve drobne težave, ki so pestile nežno srce, jo je ta glasno napadila, jo celo oklofutala, k sebi pa raje stisnila steklenico žganja, svojo edino prijateljico. Deklici so že prva leta življenja minila v stalnem strahu in napetosti, ko se je v poznih urah tresoč stiska-

la pod odejo, da je lahko pravočasno ubežala očetu — pijancu in njegovim udarcem.

Deklica je odrasla v dekle. Postajala je vedno razumnejša, vedno bolj je hrepenela po ljubezni in razumevanju. Ker vsega tega doma ni bila deležna, je to iskala drugod. Potikala se je naokoli z družbo, ki ji je bila podobna in iskala nekoga, ki bi jo razumel in ji skušal pomagati. Posedala je v gostilnah, se opijala, a bila vedno znova razočarana. Tonila je vse globlje, tako globoko, da ni nikoli več našla povratka v normalno življenje.

Svoboden (Foto Branko Čušin, ml.)

Razmišljam. Moje misli se zlivajo z žalostnim jesenskim dnem in še bolj žalostno usodo dekleta, ki je nečesa kriva, a ne ve, zakaj.

Nešteto mladih, prav takih kot to nesrečno dekle, dan za dnem poseda v zakajenih gostilnah in mračnih kavarnah. Čakajo, kdaj bo »dobra vila« pripeljala v to mračno shajališče nesrečnikov »mleka princa«, ki jih bo popeljal v svetel dan. Premišljam, kdo od njih ima srečen dom, razumevajoče starše, da bi jim toplino po beznicah ne bilo treba iskati. Najbrž so zelo osamljeni, da dan za dnem zlivajo vase alkohol, ki jih zastruplja in spreminja v svoje sužnje.

In kaj zanje storimo? Premalo ali nič. Največkrat nam odgovore zgovorne besede.

»V naših časih je bilo vse drugače. Le kaj je s to mladino? Ne vidi dela, ne zna se prav veseliti!«

Da, dragi dedki, babice, očetje, matere, prav ste povedali. Ko ste bili vi mladi, je bilo marsikaj drugače. Res ste trdo delali, se pehali za vsakdanji kruh, pa vendar ... Vaši starši niso bili sužnji moderne dobe, vsakodnevnih psihičnih napetosti. Vam je bilo kljub vsemu »marsikaj prihra-

njeno. Sestajali ste se, plesali polko in valček. Tako ste bili v osvobojeni domovini srečni, da za razprtje ni bilo časa.

In mi, današnji mladi rod? Zdi se mi, da smo kot begavčki, ki iščemo pravišni prostor, pravišno besedo, celo smeh in glasbo iščemo. Iščemo nekaj v sebi, iščemo v vas — iščemo okoli sebe, da bi ubežali stiskam, ki nas težijo.

Vi tega ali nečete ali ne morete razumeti. Mi pa spet posedamo v mračnih kavarnah ob kozarcu, ki nas varljivo za kratek hip popelje v svet pozabljenja. Kako je vse to narobe,

najbrž vemo — vsak nesrečnik zase ve, a kako iz tega? Ta pot je nejasna.

Nekje na dnu srca vas želimo posnemati. Radi bi bili taki, kot ste bili vi. Bojimo se postati roboti moderne sveta. Mladina današnjega dne je sposobna nositi tudi težke naloge, sposobna je narediti marsikaj, a ob sebi potrebujemo vas, vaše izkušnje in modrosti. Postanite vi vsi — starši, vzgojitelji ... naši prijatelji in izprijete alkoholi, ki je pomenil zlo včeraj, danes in bo zlo prinašal še jutri, če ne bomo začeli ravnati drugače.

Andrejka Ilenič

SODELOVAL SEM V AKCIJI NNNP '82

Na vojno moramo biti pripravljeni, ker se lahko zgodi, da sovražnik že jutri napade našo državo. Kako bi v primeru bombnega napada ravnali, smo pokazali v akciji Nič nas ne sme presenetiti.

V naši osnovni šoli dr. prof. Josipa Plemmlja na Bledu so določili deset učencev, da se v soboto, 30. oktobra, v hotelu Toplice na Bledu udeležijo vaje »reševanje po bombnem napadu«. Predstavljal naj bi ranjence.

Petnajst minut pred osmo uro smo se zbrali pred hotelom. Tovariš nas je peljal v hotel Trst, kjer nas je tovarišica maskirala tako, da smo bili podobni pravim ranjencem. Vsak je imel drugačno poškodbo. Nekdo je imel zlomljeno nogo, drugi zlomljeno roko, tretji opeklino na prsnem košu, četrti zlomljen komolec, peti poškodbo in opeklino na nosu in oči ...

Neka učenka se je morala narediti nezavestno. Tovarišica nam je naročila, naj v vaji resno sodelujemo, ker bo le tako akcija uspela.

Dvajset minut po osmi uri smo zaslišali sireno. Kmalu so priletela letala in pričela bombardirati. Bombe seveda niso bile prave, ampak pokalo, smrdelo in kadilo se je prav tako, kot bi šlo zares. Ko so letala odletela, so prihitele enote civilne zaštite. Vsem ponesrečencem so nudili prvo pomoč. Ker sem imel opeklino in poškodbo oči in nosu, so mi povezali glavo tako, da nisem nič

videl. Dve reševalki sta me prijeli pod roko in me hitro odpeljali pod kostonje, kjer naj bi počakal na rešilni avto. Kmalu po evakuaciji sta pridvela rešilna avtomobila. Prvi je bil za težko ranjene, drugi pa lažje ranjene, se pravi za tiste, ki so lahko hodili ob pomoči reševalcev.

Ko sem vstopal v rešilni avto, sem butnil z glavo v streho, ker sem imel zavezane oči. Glava me je bolela, da sem bil res pravi ponesrečenec. Rešilec je vključil sireno in odbrzel proti ambulantni. Tam so nas pregledali in zapisali osebne podatke. Škoda, prave poškodbe, »buške« na glavi, pa niso zapisali. Po tem so vse »ranjence« rešili obvez, na kar sem zelo težko čakal, da bom lahko zopet videl svet okoli sebe.

Tako smo tudi učenci z Bleda pripomogli k izvedbi akcije »Nič nas ne sme presenetiti«. S to akcijo smo tudi mi pridobili dragocene izkušnje, ki bi jih uporabili v primeru vojne ali druge elementarne nesreče.

Staš Naglič, 7. a.,
OŠ prof. dr. Josipa Plemmlja Bled

BITI MORAMO ENOTNI IN ORGANIZIRANI

Na peti seji občinske konference ZKS Jesenice, ki je bila 22. novembra, so obravnavali aktualne idejnopolične probleme pri uresničevanju politike gospodarske stabilizacije. V uvodu je Alojz Kalan, predsednik občinske konference ZKS, spregovoril o problemih v jeseniški občini, ki vplivajo na razpoloženje ljudi in imajo tudi idejnopolični prizvok.

Tako je omenil, da je gospodarski položaj občine vse prej kot zadovoljiv, saj imamo veliko izgube, produktivnost pada, primanjkuje rezervnih delov, posebno pereči pa so problemi z devizami. Rešitev gospodarstva je v povečanem izvozu, kar pomeni, da bo domače tržišče še slabše založeno in bodo posredno prizadeti interesi ljudi. Tako lahko nastanejo problemi idejnopolične narave. Položaj je namreč tak, da ne dopuščamo niti zadrževanja sedanega standarda, kaj šele njegovo izboljšanje. Nezadovoljstvo ljudi bo zato večje, zato bomo morali biti vsi bolj odgovorni, pri tem pa je tovariš Kalan dejal, da »odgovornost postavlja na pravo mesto, vendar tudi za tiste, ki vso odgovornost za nastale probleme iščejo zunaj sebe«.

Ko je govoril o izgubah in njihovih rešitvah, je omenil, da so vse temeljne organizacije, ki so ob polletju poslovale z izgubo, naredile sanacijske programe. Pri njihovem snovanju pa člani zveze komunistov niso dovolj sodelovali in tudi nadzora nad izvajanjem programov ne izvajajo. Osnovne organizacije zveze komunistov bi morale stalno spremljati uresničevanje sanacijskih in stabilizacijskih programov, saj so v nekaterih okoljih programi premalo učinkoviti.

V razpravi so udeleženci, člani občinske konference ZKS Jesenice, govorili o tem, kako naj se akcijsko in idejno poenotijo, da bodo bolj uspešni v osnovnih organizacijah in da bodo dosegli večjo trdnost zveze komunistov.

Tako je Franc Kobentar, načelnik oddelka za SLO in družbeno samozaščito Skupščine občine Jesenice, med drugim poudaril, da se delavcev glas na Jesenicah premalo sliši in bi morali komunisti ugotoviti, kje so vzroki za to in jih potem skozi enotno akcijo postopoma odpraviti. Obstaja namreč nevarnost, da bo zveza komunistov izgubila stik z delavci, če ne bomo prisluhnili njihovim problemom.

Branko Stare iz železarne Jesenice je povedal, da bi morali v vseh osnovnih organizacijah zveze komunistov oceniti varnostne razmere v njihovem okolju in zapisnike poslati na občinsko konferenco ZKS. Vendar so pravočasno prejeli le 58 zapisnikov, v katerih so varnostne in politične razmere opisane tako na splošno in vsebinsko ozko, da je težko izluščiti celoto in stanje teh razmer.

V ocenah je izraženo malodušje občanov in pasivnost komunistov na vseh področjih. Iz zapisnikov je razvidna naravnost, da je najbolje delati po obrazcih oziroma navodilih »od zgoraj«. Primerjava z že poznanimi negativnimi primeri samozaščitnega obnašanja kaže na slabo oceno varnostnih razmer. Poleg tega je premalo, če razmere samo ugotavljamo, ne nakazujemo pa njihovih rešitev.

Sklep komisije za SLO in družbeno samozaščito je bil, da morajo v

osnovnih organizacijah zveze komunistov in v svojem delovnem okolju nadoknaditi tisto, kar v ocenah ni bilo zajeto. Zato je treba še enkrat oceniti varnostne in politične razmere v osnovnih organizacijah in narediti ustrezne ukrepe, oziroma program za njihovo reševanje.

Franjo Kragolnik iz Železarne je vprašal, koliko je bilo narejenega glede priprav na problemsko konferenco o nagrajevanju po delu in izvorni problematiki. V gradivu, ki so ga prejeli člani občinske konference, namreč piše, da »komite občinske konference ZKS v letu 1982 pripravi in skliče akcijske konference komunistov Železarne o izvorni problematiki in nagrajevanju po delu, v prvem polletju 1983 pa v sodelovanju s stalno akcijsko konferenco še problemske konference o novi investiciji v elektrojeklarno, razvoju dohodkovnih odnosov in samoupravni organiziranosti«.

Stane Križnar, upokojenec, član osnovne organizacije Zgornji in Spodnji Plavž, je načel zanimivo vprašanje, ali je zveza komunistov, takšna kot je, v sedanjih izredno kritičnih družbenih razmerah še sposobna spopasti se z nastalimi problemi. Gre namreč za vprašanje, ali je zveza komunistov danes še dovolj revolucionarno sveža. Delavci so namreč postali eksplozivni, zahtevajo družbeno odgovornost. Zveza komunistov bi se morala nad tem zamisliti in vnesti svež veter v družbeno dogajanje. Zato je potrebna revolucionarna analiza in selekcija zveze komunistov.

Poleg tega imamo še vedno partijo v partiji. Ena »komandira«, druga pa dela. Če hočemo ozdraviti družbo, moramo najprej ozdraviti partijo. Zato se moramo odločno zavzeti za revolucioniranje zveze komunistov.

Branko Iskra, predsednik občinskega sindikalnega sveta, je ob koncu povzel razpravo in dal nekaj nasvetov za boljše delo občinske konference ZKS.

JESENIŠKI BORCI SE ZAVZEMAJO ZA VEČJO ODGOVORNOST

Člani občinskega odbora Zveze združenj borcev NOV Jesenice so na nedavni seji obravnavali več pomembnih zadev. Najprej so se seznanili z informacijo o aktualnih družbenoekonomskih in družbenopolitičnih razmerah v Jugoslaviji ter informacijo o družbenem planu jeseniške občine za leto 1983.

V razpravi o sedanjih gospodarskih situaciji so bili borci zelo kritični. Med drugim so poudarili, da je pri nas beseda odgovornost še vedno zgolj fraza. Treba se je odločno zavzeti za zaostrovanje odgovornosti povsod, ker drugače ni moč predvideti izhoda iz tega neugodnega položaja. Komunisti na najodgovornejših mestih so dolžni do sledno izpolnjevati načrte. Kdor ni pripravljen tega delati, naj gre.

Več ne bom hodil v šolo! Sovražil je popačeno slovensčino. 15. januarja 1944 je Jože Zupan — Ježek odšel z nahrbtnikom v partizane, in sicer na Mežaklo. Kmalu je bil imenovan za sekretarja SKOJ. Njegova odlika je bila zavednost, ponos.

Nekega dne je dobil sporočilo, da mora v družbi tovarišev, funkcionarjev mladine, na sestanek v Javornski rovt. Na pot so se odpravili v poznih večernih urah. Ustavili so se pri Kogovški. Kogovškov ata je odšel na stražo in se po nekaj trenutkih preplašen vrnil, češ da prihajajo Nemci. Domači so poskrili nahrbtnike, partizani pa so poskakali skozi okna. Ježkova tovariša sta stekla navzdol, Ježek pa je hotel steči čez plano do gozda, vendar je šel prav fašistom nasproti. Ko je hotel prečkati potok, so ga strelili smrtno ranili.

Tak je bil naš vzornik. Ponosni smo, da nosimo njegovo ime. S prdnim delom pa hočemo tudi dokazati, da smo ga vredni.

Irena Avsenik,
7. b, literarni krožek,
OŠ Karavanskih kurirjev
NOB Koroška Bela

Rečeno je bilo, da se v okoljih, kjer so osnovne organizacije slabe, stvari ne izboljšujejo. Med člani občinske konference so tudi taki, ki so zadovoljni za povezavo in spremljanje dela določenih osnovnih organizacij, torej tudi tistih, ki so problematične. Če želimo, da nam bodo delavci zaupali, moramo prevzeti naloge in se med seboj poenotiti.

V občini je najbolj problematično področje kadrovske politike, ker do sedaj nismo bili dovolj prisotni v osnovnih organizacijah zveze komunistov in sindikata.

Ne smemo pa izgubiti glave, ampak se dogovoriti za določene usmeritve. »Komunisti moramo te usmeritve spremljati in ustrezno ukrepati,« je dejal tovariš Iskra, »za to pa smo zadolženi in odgovorni člani občinske konference ZKS Jesenice. Zato bi morali s te konference oditi akcijsko enotni in pripravljeni.«

V nadaljevanju je poudaril, da je med komunisti že nekaj takih, ki ne sodijo več v zvezo komunistov. Pri tem je vprašal, kaj so namreč naredili sekretarji tistih osnovnih organizacij, ki so najbolj problematične. Prišel je namreč čas, ko bomo morali koga tudi zamenjati.

»Preden gremo v akcijo, moramo zgraditi določen enoten sistem dela, potem pa je treba obiskati tiste osnovne organizacije, za katere smo zadolženi in v pogovoru z odgovornimi razčistiti stvari,« je zaključil Branko Iskra.

Albina Tušar, sekretarka občinskega komiteja ZKS Jesenice, je dodala, da je treba problematične osnovne organizacije okrepiti in jih pomladiti, zato bodo potrebne določene preveze. Poleg tega je treba narediti analizo dela vsakega komuniste in tako pregledati, kdo svojih nalog ne izpolnjuje in ne more več biti član zveze komunistov.

V razpravi so sodelovali tudi Srečo Mlinarič, predsednik izvršnega sveta skupščine občine Jesenice, Jože Ajdišek, komandir postaje milice Jesenice, Marjan Žitnik, družbeni pravobranilec samoupravljanja in predstavnik Gradbinca in šolstva. Ker smo o nekaterih težavah, ki so jih v razpravi omenjali, že pisali, jih v tem članku nisem ponavljala.

Lilijana Kos

Zgornji Plavž (Foto I. Kučina)

NOVI UKREPI NE BI SMELI OMEJEVATI DOSLEJ PRIBORJENE PRIDOBITVE POLITIKE ODPRTIH MEJA IN SOŽITJA

Komisija za manjšinska in izseljenska vprašanja pri republiški konferenci SZDL Slovenije je prejšnji teden v zvezi z ukrepi zveznega izvršnega sveta obravnavala nadaljnje sodelovanje z zamejstvom. Člane komisije so o stališčih zamejskih Slovencev in sedanjem vzdušju med večinskim narodom v sosednjih deželah seznanili predsednik Slovenske gospodarske kulturne zveze iz Trsta Boris Race, predsednik narodnega sveta koroških Slovencev dr. Matevž Grlic in predsednik Zveze slovenskih organizacij Celovec dipl. inž. Feliks Wiesner.

Vsi trije znani predstavniki naše narodne skupnosti v zamejstvu so menili, da so najnovejši ukrepi prestrogi in v škodo povezovanja z matičnim narodom, zato utegnejo imeti večje negativne posledice kot pa koristi, če bodo ostali dalj časa v veljavi. V zamejstvu so prepričani, da so ti ukrepi le začasni, zato jih je treba čimbolj ublažiti in čimprej odpraviti zlasti za prebivalstvo obmejnih območij, ki spadajo po meddržavnih sporazumih v območje maloobmejnega prometa.

V deželi Furlaniji — Julijski krajini se novi ukrepi že odražajo v naglo upadajočem prometu v trgovinah, obrtnih in servisnih delavnicah, kjer je zaposleno tudi veliko Slovencev, ki bodo bržčas najprej ostali brez dela. Še več težav bo in je že z dejavnostjo slovenskih kulturnih in športnih društev, ki so dnevno odvisna od sodelovanja in pomoči posameznikov in skupin iz matične domovine. Stalnih sodelavcev in članov skupin je doslej prihajalo letno v Italijo nad 7.500, da ne naštevamo še druge gospodarske, kulturne in športne dejavnosti, značilne za odprto mejo.

Podobno je tudi s sodelovanjem na avstrijskem Koroškem, kjer je že v prvih dneh veljavnosti uredbe ZIS padel promet v nekaterih trgovinah, ki so last naših rojakov in zadrug, tudi do 80 %. Bojijo se zlasti, da bo močno prizadet zimski turizem na Koroškem, kar pomeni v obratni smeri naš letni turizem. Tudi na Koroškem bo veliko Slovencev izgubilo delo, težko pa je že sedaj oceniti posledice, ki se obetajo.

Vodilni predstavniki zamejskih Slovencev so posebno poudarili močno prizadetost naših rojakov zaradi nenadnega trgiranja dolgoletnih vezi med družbi in posebno sorodniških in medčloveških stikov ter vseh drugih oblik sodelovanja, ki smo jih skupaj desetletja gradili v okviru odprtih meja. Ukrepi so tudi jasno pokazali, da ne kaže graditi gospodarskih odnosov na obmejnih območjih zgolj na mali trgovini in sejmih in se prepuščati trenutni konjunkturi, zapostavljati pa trajnejše širše oblike podjetniškega združevanja, ki ostanejo aktivne tudi v kriznih situacijah.

Na seji je bilo poudarjeno, da se zamejski Slovenci in vsi drugi iskreni prijatelji ter pobudniki sožitja na mejah dobro zavedajo stisk matične domovine in nujnosti zaježitve odlihanja dinarja in deviz ter vseh drugih ukrepov, ki preprečujejo tihotapljenje, prekupčevanje in špekulacije na račun našega gospodarstva. Zavračajo pa to, da se enačijo vsi ljudje s kršitelji predpisov in zakonov v Jugoslaviji. Dokazi o milijardah dinarjev, ki so jih nenadzirano jugoslovanski državljani prenesli čez mejo v sramotno nizki menjavi, gredo v prid trditvam, da pristojni organi niso dovolj dosledno opravljali svoje dolžnosti na mejah

Nekdo je rekel, da je izgledalo, da je naša družba še podpirala organizirano iznašanje dinarja in deviz ter tihotapljenje, saj si drugače ni moč predstavljati, zakaj je bilo iz vseh naših republik uvedeno toliko posebnih (nakupovalnih) vlakov in avtobusov vsakodnevno namenjenih v Trst. Naveden je bil podatek, da je bilo v zadnjih dveh letih samo na prehodih v Italijo 40.394 carinskih oz. deviznih prekrškov, od teh pa le 2.026 v maloobmejnem prometu. Medtem ko so kršiteljem s potnimi listi zaplenili tihotapljenega blaga v vrednosti 438.533.000 din, so koristnikom maloobmejnih prestopnic v istem obdobju zadržali blaga v vrednosti 12.839.000 din. Že ta primerjava kaže, da je bilo v maloobmejnem prometu zanemarljivo malo prekrškov in da so bili prehodi čez mejo resnično odraz vsakodnevnih sorodniških in prijateljskih stikov v prvi vrsti, šele potem nakupovalna potreba.

Člani komisije so odločno obsodili enostransko in neobjektivno pisanje in posredovanje informacij nekaterih jugoslovanskih časopisov, radia in televizije o stanju na obmejnih območjih sosednjih dežel. Menili so, da prikazovanje praznih ulic in trgovin v Trstu v ničemer ne izboljšuje našega položaja, tudi če bankrotira kakšen trgovec, nihče pri nas nima od tega nič. Novinarji bi verjetno mnogo boljše informirali našo javnost, če bi za mnenje v Trstu in drugod vprašali tudi kakšnega zamejskega Slovenca.

Po obsežni razpravi je komisija sprejela več pomembnih stališč in priporočil, ki jih je posredovala predsedstvu RK SZDL Slovenije, pristojnim organom skupščine in izvršnega sveta SRS in SFRJ. Med najpomembnejšimi velja poudariti zahtevo, da se objektivno ocenijo dosedanje rezultati in posledice novih ukrepov za našo narodno skupnost v zamejstvu in da se v maloobmejnem prometu nemudoma ukinejo omejitve in ublažijo določila uredbe, ki onemogočajo redno sodelovanje ob meji. Komisija se zlasti zavzema za ohranitev rodniških in medčloveških vezi med prebivalstvom sosednjih dežel. Pred očmi bi morali imeti dolgoročne cilje, ki so zapisani tudi v mednarodnih sporazumih in dogovorih.

JR

OB DNEVU ŠOLE

V petek, 19. novembra, smo imeli učenci osnovne šole Karavanskih kurirjev NOV s Koroške Bele dan šole. Posvečen je spominu na podlega borca, sekretarja SKOJ, Jožeta Zupana — Ježka, čigar ime nosi naš pionirski odred.

S pionirsko čepico in ruto ter z velikim šopkom rdečih nageljnov — kot simbol ljubezni in hvaležnosti do vsega, kar nam je pomagal priboriti — se je podala na pot v Javornski rovt delegacija pionirjev. Šopek je nesla na Ježkov grob. Istočasno smo ostali učenci imeli v avli šole spominsko svečanost. Recitatorji so nas popeljali po Ježkovi življenjski poti, svoje pripovedovanje pa popestrili z revolucionarno poezijo.

Jože Zupan je bil rojen 11. maja 1928 v delavski družini na Jesenicah. Že v otroških letih mu ni bilo lahko. Imel je bolne starše, selili so se iz stanovanja v stanovanje. Bil je zelo delaven, skromen, vesel, iznajdljiv in zelo rad se je učil. Doma je imel majhno knjižnico. Pri francoskem ujetniku — profesorju se je učil francoščino in nemščino, sam pa ga učil slovenski jezik. V šoli je bil zelo nezadovoljen. Spoznal je namreč, da so drugi otroci, zlasti tisti, ki so govorili nemško, bolje ocenjeni kot on. Med okupacijo je dejal: »Nič

Dopisujte

V ŽELEZARJA

DELOVANJE DELEGATSKEGA SISTEMA V NOVEM MANDATU

Z vprašalnikom, ki ga je pripravila delovna skupina za področje delovanja samoupravnih interesnih skupnosti pri Klubu samoupravljalcev Jesenice, smo želeli anketirati deset samoupravnih interesnih skupnosti občine Jesenice z namenom, da bi ugotovili delovanje delegatskega sistema v novem mandatnem obdobju. Na vprašalnik je odgovorilo vseh deset samoupravnih interesnih skupnosti, in sicer:

- skupnosti otroškega varstva (v nadaljevanju besedila SOV),
 - izobraževalna skupnost (OIS),
 - skupnost socialnega varstva (SSVar),
 - skupnost socialnega skrbstva (SSSkrb),
 - zdravstvena skupnost (Zdr. S),
 - kulturna skupnost (KUS),
 - telesnokulturna skupnost (TKS),
 - skupnost pokojnin in invalid. zavarov. (SPIZ),
 - stanovanjska skupnost (SSS),
 - komunalna skupnost (KS).
- Z vprašalnikom smo želeli predvsem analizirati:
- sestav skupščin samoupravnih interesnih skupnosti,
 - število sklicanih sej skupščin od konstituiranja do oktobra 1982,
 - obsežnost dnevnih redov,
 - število podanih delegatskih vprašanj in odgovorov na ta vprašanja,
 - povezanost samoupravnih interesnih skupnosti z delegati in delegacijami oz. konferencami delegacij,
 - pobude in predloge za izboljšanje stanja in zainteresiranost delegatov do nalog, ki jim jih nalagata ustava in sistemska ureditev našega samoupravnega odločanja.
- Odgovore na vprašalnik smo strnili tako, kakor so bila zastavljena, pri tem pa smo upoštevali tudi enako zaporedje SIS, kot so navedene zgoraj.

KONSTITUIRANJE SKUPŠČINE	ŠTEVILO ZBOROV SKUPŠČINE
SOV 24. 4. 1982	2
OIS 22. 4. 1982	2
SSVar 5. 5. 1982	1
SSSkrb 22. 4. 1982	2
Zdr. S 22. 4. 1982	2
KUS 28. 4. 1982	2
TKS 26. 5. 1982	2
SPIZ 22. 4. 1982	1
SSS 12. 5. 1982	2
KS 28. 12. 1981	2

ŠTEVILO SEJ SKUPŠČIN		POPREČNA UDELEŽBA NA SEJAH			
		štev. deleg. mest	navzočih delegatov	%	
SOV	3	52	35	67	
OIS	3	57	42	73	
SSVar	2	30	20	67	
SSSkrb	3	50	38	76	
Zdr. S	3	53	36	68	
KUS	3	54	35	65	
TKS	2	63	37	59	
SPIZ	3	36	23	64	
SSS	2	51	34	67	
KS	3	52	29	56	

Iz gornjih podatkov lahko ugotovimo, da je:

1. Šest SIS bilo konstituiranih v aprilu 1982, tri v maju 1982 in ena v decembru 1981. leta.
2. V osmih SIS ima skupščina dva zbora, dve SIS pa imata enodomni sistem.

3. Od konstituiranja do oktobra 1982 je bilo 27 sej skupščin SIS, to je v povprečju tri seje na eno interesno skupnost, le tri SIS so imele dve seji skupščine.

4. Poprečna udeležba delegatov obeh zborov na seji skupščine je bila od 56 % (KS) do 76 % (SSSkrb).

NAVZOČNOST DELEGATOV POSAMEZNIH ZBOROV: — v zboru uporabnikov:

SIS/seja	štev. deleg. mest	1. del. %	2. del. %	3. del. %	popreč. deleg. %
SOV	36	29	80	24	66
OIS	36	34	94	20	55
SSSkrb	36	30	83	26	72
Zdr. S	36	26	72	26	72
KUS	36	27	74	26	72
TKS	36	23	64	18	50
SSS	38	27	71	26	68
KS	35	18	52	18	52
Skupaj	289	214	184	136	

— v zboru izvajalcev:

SOV	16	10	62	9	56	12	75	10	62
OIS	21	17	81	15	71	15	71	16	76
SSSkrb	14	11	79	10	71	9	64	10	71
Zdr. S	17	11	65	10	59	10	59	10	59
KUS	18	10	56	12	67	12	67	11	61
TKS	27	18	67	15	56	—	—	16	59
SSS	13	7	54	8	62	—	—	7	54
KS	17	12	70	12	70	9	53	11	65
Skupaj	143	96	91	67					

NAVZOČNOST DELEGATOV V SIS Z ENODOMNIM SISTEMOM:

SSVar.	30	24	80	17	57	—	—	20	67
SPIZ	36	25	69	22	61	21	58	23	64
Skupaj	66	49	39	21					

Kotiček Jesenic (Foto I. Kučina)

ŠTEVILO TOČK DNEVNEGA REDA NA VSEH SEJAH:

	skupaj	od tega proceduralna vprašanja
SOV	29	15
OIS	24	11
SSVar	18	10
SSSkrb	30	10
Zdr. S	36	13
KUS	28	15
TKS	11	4
SPIZ	31	17
SSS	15	7
KS	25	9
Skupaj:	247	111 = 45 %

Od 247 točk dnevnega reda je bilo 111 točk namenjenih proceduralnim vprašanjem, to je volitvam, imenovanjem, potrjevanju zapisnika itd., 136 točk pa je zahtevalo poglobljeno razpravo in strokovno znanje, ker so bila ta gradiva finančne in pravne narave.

Poprečno je bilo predloženo na sejo skupščine po devet točk dnevnega reda in če upoštevamo od tega 45 % točk proceduralnega značaja, je bilo poprečno na seji pet točk s težjo vsebino.

ŠTEVILO DELEGATSKIH VPRAŠANJ:

	skupaj vprašanj	od tega so delegati že prejeli odgovor na vprašanje
SOV	6	6
OIS	—	—
SSVar	—	—
SSSkrb	4	4
Zdr. S	3	3
KUS	6	6
TKS	3	2
SPIZ	3	2
SSS	3	3
KS	1	1
Skupaj:	29	27-2

POVEZANOST SAMOUPRAVNE INTERESNE SKUPNOSTI Z DELEGATI IN DELEGACIJAMI:

— Oblike povezovanja so le občasni sestanki z vodji delegacij in stalni stiki z delegati, ki so vključeni v skupne organe (SOV);

— Na dan sklica skupščine telefonsko spomnimo vodje delegacij, da je popoldne seja skupščine. Takrat dobimo tudi informacijo, koliko je bilo nesklepnih konferenc delegacij (OIS);

— Stalne stike imamo le z delegati, ki so vključeni v skupne organe skupščine (SSVar.);

— Seje skupščine in njenih organov; gradiva za seje, odgovori na delegatska vprašanja (SSSkrb);

— Posebnih oblik povezovanja nimamo (Zdr. S);

— Preverjanje prek telefona, razgovor ob kulturnih prireditvah za delegate (KUS);

— S sestanki v posameznih organizacijah izvajalcev in uporabnikov (TKS);

— Delegacije se združujejo v konference delegacij v TOZD in KS, ki delegirajo skupnega delegata v zbor skupščine (SSS, KS).

UGOTOVITVE PRI POVEZOVANJU Z DELEGATI IN DELEGACIJAMI

Kateri so zunanji zaviralni vplivi na delovanje delegacije oziroma konference delegacij?

— Delegacije oz. konference delegacij so dokaj aktivne in menimo, da zunanjih zaviralnih vplivov ni. Delovanje delegacije je odvisno od vsebine in obsega gradiv in pripravljenosti delegatov, da ta gradiva res proučijo in do predlogov zavzamejo svoje stališče in prenesejo poročila o delu skupščine v svoje delovne organizacije (SOV);

— Preobsežno področje konference delegacij, izmenični turnusi, nezainteresiranost delegatov (OIS);

— Menimo, da so delegati premalo seznanjeni s funkcijo in namenom naše skupnosti, celo zamenjujejo skupnost socialnega skrbstva s skupnostjo socialnega varstva;

— Na navedeno vprašanje je treba dobiti odgovor od delegacij in konferenc delegacij (SSSkrb);

— Smo premalo številni, da bi lahko delovali povsod (KUS);

— Konference delegacij pri krajevnih skupnostih še vedno nimajo prave povezave z delovnimi organizacijami (KS).

POBUDE IN PREDLOGI

Na kakšen način bi se dalo izboljšati dosedanje stanje in zainteresirati delegate:

— Pisanje zapisnika o delu delegacije bi moralo biti obvezno za vse delegate oz. konference delegacij, saj bi s tem olajšali delo in skrajšali potek sej skupščine. Pisne priprave pripomb in predlogov pa zahtevajo obenem tudi natančnejše poznavanje gradiva in večjo zainteresiranost delegatov (SOV);

— Prizadevanje delegatov za razvoj samoupravljanja in delegatskih odnosov bi moralo biti tudi sestavni del elementov za nagajevanje po delu (OIS);

— Obveščnost delegatov do delovanja SSVar, vsebine in obseg gradiv za seje skupščine so najpomembnejši dejavniki pri zainteresiranosti delegatov (SSVar);

— Dosedanja udeležba na sejah skupščine kot tudi aktivnost delegatov je dobra. Tako menimo, da delegatom ustreza in spremembe niso potrebne (SSSkrb);

tov je dobra. Tako menimo, da delegatom ustreza in spremembe niso potrebne (SSSkrb);

SREDSTVA ZA HUMANITARNE ORGANIZACIJE OBČINE JESENICE

Samoupravna interesna skupnost socialnega varstva ima na skrbi tudi sofinanciranje humanitarnih organizacij, ki združujejo člane določenih kategorij. Skupno sofinancira enajst humanitarnih organizacij, od teh ima pet organizacij svoj sedež izven občine Jesenice, šest pa na območju občine Jesenice.

V letu 1982 je bilo za te dejavnosti skupno namenjeno 1.178.500,00 din oziroma 65 % zahtevanih sredstev. Sredstva za te dejavnosti pri Skupnosti socialnega varstva združuje sedem samoupravnih interesnih skupnosti, od teh dve združujeta sredstva namensko, ostalih pet pa prispeva sredstva, s katerimi razpolaga skupnost socialnega skrbstva. Da bi se krog sofinancerjev razširil, so k sodelovanju povabili tudi stanovanjsko in invalidsko pokojninsko skupnost.

Namen sestanka, katerega se je udeležilo od 15 vabljenih 12 predstavnikov, je bil: skupni dogovor o načinu planiranja sredstev za leto 1983. V uvodnih besedah je predsednik koordinacijskega odbora seznanil vse prisotne o predvidenem porastu sredstev v letu 1983. Ker je treba zmanjševati vse vrste porabe, je predviden 12 % porast sredstev za skupno porabo. Zato je bilo med drugim poudarjeno, da morajo programi v letu 1983 to tudi upoštevati in ne smejo biti zbir želja, temveč selektivno oblikovani programi z upoštevanjem splošne družbene usmeritve.

Sredstva združujejo naslednje samoupravne interesne skupnosti:

1. Skupnost otroškega varstva	259.000 din	21,98 %
2. Skupnost socialnega varstva	460.000 din	39,04 %
3. Izobraževalna skupnost	142.500 din	12,09 %
4. Zdravstvena skupnost	130.000 din	11,03 %
5. Telesnokulturna skupnost	70.000 din	5,94 %
6. Kulturna skupnost	67.000 din	5,68 %
7. Skupnost za zaposlovanje	50.000 din	4,24 %
SKUPAJ:	1.178.000 din	100,00 %

Sredstva pa so prejele naslednje humanitarne organizacije:

1. Zveza prijateljev mladine Jesenice	645.500 din	54,79 %
2. Občinski odbor Rdečega križa Jesenice	249.320 din	21,16 %
3. Društvo invalidov Jesenice	36.274 din	3,07 %
4. Klub zdravljenih alkoholikov Jes.	44.428 din	3,77 %
5. Društvo upokojevcv Jesenice	28.992 din	2,46 %
Društvo upokojevcv Kranjska gora	5.436 din	0,46 %
Društvo upokojevcv Mojstrana	5.436 din	0,46 %
Društvo upokojevcv Žirovnica	5.436 din	0,46 %
Društvo upokojevcv Rateče	5.436 din	0,46 %
6. Gor. društvo za cerebralno paralizo Kranj	38.958 din	3,30 %
7. Medobčinsko društvo civilnih in vojnih invalidov Kranj	9.060 din	0,7 %
8. Društvo paraplegikov Kranj	18.120 din	1,53 %
9. Medobčinska organizacija slepih Kranj	54.360 din	4,61 %
10. Društvo multiple skleroze Kočevje	4.530 din	0,38 %
11. Društvo za pomoč duševno prizadetim Jesenice	27.214 din	2,30 %

Po mojem osebnem mnenju društva upokojevcv ne sodijo v krog humanitarnih organizacij, še prav posebno, ker SIS za pokojninsko in invalidsko zavarovanje ne združuje sredstev za dejavnost humanitarnih organizacij z izgovorom, da že daje določena sredstva društvom upokojevcv in invalidov.

Iz razpredelnice je razvidno, da nekatera društva delujejo v širšem obsegu, to je na ravni regije ali celo republike. Skupnost socialnega var-

— Boljše servisiranje delegacij, dodatna ustna obrazložitev gradiva za skupščino (KUS);

— Z doslednejšim upoštevanjem želje posameznih delegacij — delegatov (TKS);

— Posveti z vodji delegacij in konferenc delegacij (SPIZ);

— Z doslednejšim izvajanjem sklepov, sprejetih na skupščini in uresničevanjem njihovih pobud, predlogov in mnenj, bi bila tudi zainteresiranost delegatov za delo v delegatski skupščini boljše (SSS);

— Večja povezanost s TOZD na področju krajevnih skupnosti (KS).

Kako bi se drugače organizirali?

— Zapisnike delegacij oz. konferenc delegacij naj bi vodje pošiljali strokovni službi vsaj en dan pred sejo skupščine. Tako bi lahko odgovore in dodatna pojasnila pripravili že do seje, povratne informacije bi bile popolnejše in bi reševale tekočo problematiko. Dosedanja praksa kaže da je večkrat problem v časovnem razmaku 30 dni ali od ene do druge seje skupščine, ker nekatere stvari zastarajo (SOV);

— Ponovno je treba proučiti sestav konference delegacij. Obvestiti poslovodne in samoupravne organe ter družbenopolitične organizacije delovnih organizacij, kjer se ugotavlja nezainteresiranost delegatov;

— Skupnosti — ustanoviteljice naj svoje delegate za skupščino SSVar seznanijo s pomenom vključevanja posamezne skupnosti v SSVar prek organiziranega izobraževanja (SSVar.);

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakrivali (KUS).

— Stroške nesklepnih sej zaradi neopracenosti naj krijejo tisti, ki so to zakr

35 LET SOCIALISTIČNE PREDŠOLSKE VZGOJE V JESENIŠKI OBČINI

Vedno bolj se zavedamo pomena organizirane predšolske vzgoje, ki v jeseniški občini slavi letos 35-letnico. Precejšen napredek so v tej železarski občini dosegli na tem področju, saj je v organizirano predšolsko vzgojo vključenih 43,3 % predšolskih otrok, kar je več, kot so načrtovali v tem srednjeročnem obdobju in tudi več, kot je poprečje v republiki.

V letu 1947 sta začela z delom vrtca na Koroški Beli, ko se je preselil iz župnišča v šolo in vrtec Julke Pišernik na Savi. Tedaj ni bilo mnogo otrok vključenih vanju, saj tudi tako velikih potreb, kot so sedaj, ni bilo, ne nazadnje pa tudi ni dovolj prodirala zavest o pomenu take vzgoje.

Leta 1959 je začel z delom vrtec Angelce Očepke na Plavžu, leta 1962, torej pred dvajsetimi leti, oddelka Mara Šivic v Podmežakli in Francka Ambrožič na Hrušici. Deset let kasneje, leta 1972, so otvorili prizidek pri enoti Angelce Očepke na Plavžu, leta 1973 novo zgradbo ob vrtcu Julka Pišernik na Savi, leta 1976 so začeli z delom v novih prostorih vrtca Angelce Očepke v stolpnici S3 na Plavžu, leta 1978 pa so otvorili nove prostore vrtca Cilke Zupančič na Koroški Beli. Septembra leta 1980 so začeli graditi nov vrtec v okviru šolskega centra na Plavžu, ki je bil zgrajen s sredstvi prvega občinskega samoprispevka in kjer sprejemajo tudi dojenčke.

Kaj različna imena oz. nazive so v teh letih imeli vrtni — dom igre in dela (DID), pa vrtec, vzgojno-varstvene enote oziroma oddelki. Od leta 1974 so vzgojno-varstvene enote oz. oddelki: Angelce Očepke na treh lokacijah na Plavžu, Julka Pišernik na Savi, oddelka Mara Šivic v Podmežakli in oddelka Franciška Ambrožič na Hrušici združeni v okviru TOZD Vzgojno-varstvena organizacija Jesenice. Ta temeljna organizacija je del Vzgojnoizobraževalnega zavoda Jesenice. Od leta 1981 sta del TOZD VVO tudi vzgojno-varstveni enoti Cilka Zupančič s Koroške Bele in Ivanka Krničar z Blejske Dbrave.

V 45 oddelkih Vzgojno-varstvene organizacije Jesenice je sedaj 1.115 otrok, med njimi tudi 80 dojenčkov. Ob začetku šolskega leta so sprejeli vse otroke, sedaj pa nekaj otrok še čaka na sprejem, to so tisti, ki so jih prijavi kasneje in če kdo izstopi, takoj vključijo nove.

Vrtci so v jeseniški občini še pri osnovnih šolah v Kranjski gori (12 otrok), v Mojstrani (30 otrok) in v Žirovnici (82 otrok).

V Vzgojno-varstveni organizaciji Jesenice je zaposlenih 106 delavcev in letošnje leto so zaposlili na dela vzgojitelje prav vse z ustreznimi izobrazbo.

Vseskozi so v Vzgojno-varstveni organizaciji Jesenice upoštevali potrebe po vzgoji in varstvu predšolskih otrok in če bi se to držali prostorskih normativov, bi sprejeli 240 otrok manj, kot jih imajo sedaj.

Vedno večja vključenost otrok v predšolski proces vzgoje in izobraževanja kaže, da se starši pa tudi družba kot celota, ki tej dejavnosti namenja obilo pozornosti pa ne nazadnje tudi sredstev, zavedajo njunega pomena.

Vzgoja in varstvo predšolskih otrok obsegata organizirano vzgojo, varstvo in skrb za skladen vsestranski razvoj otrok do začetka obiskovanja osnovne šole. S pripravo otroka na osnovno šolo, to je z malo šolo, pa se vzgoja in varstvo predšolskih otrok povezuje z osnovno šolo v enovit — neprekinjen vzgojni proces. In tudi raziskovanja kažejo, da so otroci, ki so redno vključeni v predšolsko vzgojo, v začetku šolanja uspešnejši kot njihovi sovrstniki, ki

take vzgoje niso bili deležni, oziroma so je bili deležni le krajši čas.

Temeljni družbeni smoter vzgoje in varstva je oblikovati otrokovo ustvarjalnost in omogočiti razvoj otrokove osebnosti v skladu z vrednotami socialistične samoupravne družbe. Vse to poskušajo doseči s tem, da otrokom omogočajo skladen duševni in telesni razvoj, vedro in sproščeno otroštvo, jih vzgajajo v ljubezni do staršev in domovine, razvijajo delovne navade in oblikujejo odnos do dela, razvijajo čustva tovarištva in prijateljstva, oblikujejo osnovne navade za življenje v skupnosti, razvijajo ljubezen do narave, spodbujajo lasten razvoj ustvarjalnosti, vedoželjnosti, opazovanje, spoznavanje in razumevanje naravnega in družbenega okolja, razvijajo govor in druge izrazne sposobnosti, poglobljajo in razširjajo življenjske izkušnje, razvijajo telesne spretnosti ter oblikujejo osnovne higienske in druge življenjske navade, jih navažajo na varovanje lastnega in tujega zdravja ter življenja.

Delo v vrtcih, kot se vedno radi rečemo predšolskim vzgojno-varstvenim enotam in oddelkom, še zdaleč ni samo varstvo otrok v času, ko so starši na delu, ampak pomeni sestavni del oblikovanja človekove osebnosti.

Poleg vzgoje in varstva otrok od 8. meseca do vstopa v šolo pa Vzgojno-varstvena organizacija Jesenice organizira tudi 120-urno pripravo otrok na osnovno šolo — tako imenovano malo šolo za otroke, ki niso vključeni v dnevno varstvo. Sedaj to šolo, ki je dvakrat tedensko, obiskuje 122 otrok, 80-urni program, tako imenovani cicibanov vrtec za petletne otroke, ki niso vključeni v dnevno varstvo, pa sedaj v okviru VVO Jesenice obiskuje le 24 otrok, torej le v enem oddelku na Plavžu. Delo poteka enkrat tedensko, sklenili pa ga bodo, tako kot malo šolo, konec aprila oziroma v začetku maja. Pravega interesa za ta 80-urni vzgojni program pa ni, zato kaže o tem spregovoriti v okviru krajevnih skupnosti, saj je pomen take vzgoje izrednega pomena za nadaljnji otrokov razvoj.

VVO Jesenice uresničuje skupaj s starši in drugimi družbenimi dejavniki vzgojne smote in naloge predšolske vzgoje, upoštevajoč vzgojna področja: telesno in zdravstveno, intelektualno in estetsko vzgojo — to je glasbeno, likovno, gibalno-ritmčno, pa tudi delovno-tehnično, prometno ter moralno vzgojo.

V vrtcih je poskrbljeno tudi za prehrano — otroci dobijo zajtrk, malico

in kosilo, pri sestavi jedilnika pa upoštevajo jedilnike, sprejete v republiškem merilu.

Poleg osnovnega programa vzgoje in varstva v okviru VVO Jesenice in tudi v ostalih vrtcih v občini potekajo še drugi programi. Tako tekmovanje za športno značko, v katerega so vključeni vsi mali šolarji, ki dnevno obiskujejo vrtec, to je 395 otrok. To tekmovanje obsega izlete, drsanje, smučanje, plavanje, vožnjo s kolesom, igre z žogo itd. Letos se dogovarjajo, naj bi uvedli tudi novost — prometno značko.

V vrtcih imajo vsako leto tudi vrsto proslav in prireditev ob pomembnih dogodkih v družbenopolitičnem življenju in drugod, v okviru VVO pripravijo vsako leto akademijo v mesecu mladosti, trikrat letno razstave otroških izdelkov (ob tem sodelujejo tudi z delovnimi organizacijami in krajevnimi skupnostmi), pripravijo cicibanovo olimpiado ter jesenski in pomladanski krog.

V okviru zdravstvenega varstva otroke od 3. do 7. leta pregleda logoped in jih po potrebi usmeri v ordinacijo Zdravstvenega doma Jesenice, mali šolarji so vključeni v zobozdravstveno akcijo, delo v vrtcih spremlja tudi sanitarna inspekcija in še bi lahko naštevali. Tesno je tudi sodelovanje z osnovnimi šolami, krajevnimi skupnostmi, samoupravnimi interesnimi skupnostmi, pa verjetno smo še koga pozabili. Tako na kratko je bilo težko v celoti predstaviti izredno pestro delo, ki ga opravljajo v vrtcih v jeseniški občini in skupaj s starši vzgajajo, izobražujejo, oblikujejo otrokovo ustvarjalnost in omogočajo razvoj otrokove osebnosti v skladu z vrednotami socialistične samoupravne družbe.

Naš delegatski sistem, pravica in dolžnost redno spremljati in vplivati na to delo, pa nam daje možnost, da se s tem delom sproti seznanjamo. Podružbljanje predšolske vzgoje je pridobitev, ki smo jo v teh 35 letih dograjevali, dopolnjevali in to je tudi spodbuda za naše aktivno, soustvarjalno delo na tem področju v prihodnje. Na področju, kjer lahko ogromno storimo za mlado generacijo.

Zato tudi na to področje, kot na številna področja našega življenja, ne smemo gledati kot na porabo, potrošnjo, ampak kot pomembno družbeno naložbo za prihodnost.

In tudi temu kaže ob razpravah o področju predšolske vzgoje in varstva ob 35-letnici tega razvoja v jeseniški občini nameniti vso pozornost. Še posebno sedaj, ko razpravljamo o razvoju v prihodnjem letu in do konca tega srednjeročnega obdobja, ko bodo materialne možnosti za uresničevanje programov zožene, odgovornost slehernega — tako uporabnika kot izvajalca, pa nič manjša.

Rk

BENCINSKI BONI ZA INVALIDNE OSEBE

Društvo invalidov Jesenice obvešča invalidne osebe o dopisu Zveze društev invalidov SR Slovenije glede koriščenja dodatnih bencinskih bonov.

»Invalidne osebe z najmanj 80 % okvaro spodnjih okončin ali medenice in osebe, ki so popolnoma izgubile vid, če uporabljajo lastno vozilo ožjega družinskega člana, imajo pravico do bonov za eno vozilo za nabavo 100 litrov goriva za osebni avtomobil, 40 litrov za motorno kolo oz. 25 litrov za kolo z motorjem.

Potrnilo o upravičenosti za vojaške invalide izdaja komisija, ki ugotavlja vojaško invalidnost, za ostale invalide pa pristojna komisija skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Starši, rejniki ali skrbniki, ki imajo v oskrbi težko telesno ali duševno prizadete otroke in jih vozijo z lastnim osebnim avtomobilom v organizacijo za usposabljanje otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, v razvojne oddelke vzgojno-varstvenih organizacij, v delavnice za delo pod posebnimi pogoji, v varstvo v tujo družino ali v zdravstveno organizacijo na redno zdravljenje in prizadete osebe, ki niso vključene v organizirano varstvo ali usposabljanje (varstvene ali rejniške družine), skladno s 3. čl. točke b, c, e (težko duševno prizadete osebe) in 7. členom (težko telesno prizadete osebe) pravilnika o razvrščanju in razvidu otrok in mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (Ur. list SRS, št. 18/77), imajo pravico do bonov za

eno vozilo za nabavo 100 litrov goriva.

Potrnilo o upravičenosti izdaja komisija za razvrščanje pristojne občinske skupnosti socialnega skrbstva ali centra za socialno delo, za nerazvrščene otroke z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju pa ustreznega zdravstvena organizacija (npr. otroški dispanzer).

Upravičenosti, navedeni v tč. 15 in 16, prejemajo bone pri občinskem upravnem organu za notranje zadeve.

OBČANOM KRAJEVNE SKUPNOSTI ŽIROVNICA

OBČANOM KS ŽIROVNICA

Na osnovi 25. člena statuta krajevnih skupnosti Žirovnica sklicujem

ZBOR DELOVNIH LJUDI IN OBČANOV

— za območje naselij Breg, Moste, Žirovnica in Selo v ponedeljek, 6. decembra, ob 18. uri v prostorih TVD Partizan v Žirovnici;

— za območje naselij Zabeznica, Breznica, Vrba, Doslovce, Smokuč in Rodine v torek, 7. decembra, ob 18. uri v prostorih DPD Svoboda na Breznici.

Na dnevnem redu bo — poročilo o preteklem mandatnem obdobju organov KS Žirovnica in naloge srednjeročnega plana za obdobje 1981—1985.

— volitve v skupščino krajevnih skupnosti.

PROSLAVA OB DNEVU REPUBLIKE NA JESENICAH

Druženopolitične organizacije občine Jesenice vas vabijo na osrednjo proslavo ob 29. novembru — dnevu republike, ob 40-letnici prvega zasedanja AVNOJ, ki bo v petek, 28. novembra ob 18. uri v dvorani gledališča Tone Čufar na Jesenicah.

V kulturnem programu sodelujejo: pihalni orkester Jeseniških železarjev in recitatorji amaterskega gledališča Tone Čufar.

O IZOBRAŽEVANJU DELEGATOV V JESENISKI OBČINI

Tudi v tem mandatnem obdobju organizira druženopolitično izobraževanje in usposabljanje delegatov jeseniški Klub samoupraviteljev, izvaja pa ga delavska univerza Viktor Stražisar. Pri Klubu samoupraviteljev so se dobro pripravili na to akcijo in — kar je potrebno poudariti — ves čas tesno sodelovali s koordinacijskim odborom za druženopolitično izobraževanje pri občinski konferenci SZDL Jesenice.

Že spomladi je Klub samoupraviteljev organiziral osem seminarjev za vodje delegacij in njihove namestnike. Obiskovalo jih je prek 260 udeležencev. Ti so zelo ugodno ocenili program in izvedbo. Seminarji za vodje delegacij so potekali že takrat, ko je bil program za izobraževanje delegatov, ki ga je pripravil koordinacijski odbor za druženopolitično izobraževanje pri OK SZDL Jesenice, še v javni razpravi.

Ker je bilo dogovorjeno, da imajo prednost pri izobraževanju delegati za skupščine samoupravnih interesnih skupnosti, je Klub samoupraviteljev Jesenice dvakrat organiziral razgovor za okroglo mizo s predstavniki samoupravnih interesnih skupnosti, ki so vključeni v Klub samoupraviteljev. Na teh razgovorih so se dogovorili za program, ki obsega splošni del, enak za vse delegate, in specifični del, namenjen delegatom določene samoupravne interesne skupnosti. Postavili so tudi vrstni red, po katerem naj bi se razvrstili na seminarjih delegati samoupravnih interesnih skupnosti do konca leta 1982. Čeprav so program skrajšali na deset pedagoških ur, ga vsebinsko niso osiromašili. Poudarili so, da bo glavna metoda dela razgovor, da bi delegati lahko zvedeli, kar jih zanima in izmenjali izkušnje.

Za oktober in november so načrtovali sedem seminarjev za delegate izobraževalne skupnosti in članke splošnih delegacij, vendar izobraževanje ni in ni steklo, ker so od množice vabljenih delegatov prišli največ trije, štirje udeleženci. Kljub ponovnim obvestilom se število udeležencev ni zvečalo in odpadli so trije seminarji. Zaradi tega se je sestala pri Klubu samoupraviteljev delovna skupina za druženopolitično izobraževanje in informiranje in sklenila, naj o vzrokih za slab odziv razpravljajo predstavniki druženopolitičnih organizacij in da je potrebno več in bolj obveščati o izobraževal-

nih oblikah. Sklenili so, da povečajo skupine izobraževancev in skrajšajo število izobraževalnih oblik. Sprejeli so plan izobraževanja delegatov posameznih samoupravnih interesnih skupnosti in še celo vrsto konkretnih nalog.

Rezultati so se pokazali konec oktobra, ko je uspel prvi seminar za delegate izobraževalne skupnosti in članke splošnih delegacij. V novembru so uspeli do dneva, ko to pišem, vsi načrtovani seminarji, in sicer dva za delegate izobraževalne skupnosti in trije za delegate skupnosti otroškega varstva. Zadnji teden v novembru sta na vrsti še dva seminarja, s katerima bomo izobraževanje delegatov izobraževalne skupnosti in delegatov skupnosti otroškega varstva zaključili. Čeprav je izobraževanje delegatov steklo, z rezultati ne moremo biti povsem zadovoljni, saj je na seminarjih za delegate skupnosti otroškega varstva poprečno 15 udeležencev, medtem ko je poprečna udeležba delegatov izobraževalne skupnosti in članov splošnih delegacij 25 slušateljev na seminar.

Zelo malo slušateljev je bilo tudi v delegatski šoli za mlade samoupravitelje, ki jo je Klub samoupraviteljev organiziral skupaj z OK ZSMS Jesenice konec septembra in je obsegala dvajset pedagoških ur. Namenjena je bila prav mladim, ki se prvič srečujejo z delegatskimi nalogami, zato so jim pripravili obširnejši program, kot so ga namenili ostalim delegatom. Vsa prizadevanja OK ZSMS Jesenice, da bi mlade motivirali za udeležbo, so rodila bolj klavrn rezultat — 18 slušateljev.

Za december načrtujejo pri Klubu samoupraviteljev izobraževanje delegatov zdravstvene skupnosti, in sicer v treh skupinah, tri ponedeljke in torke zapored, od 6. decembra dalje. Seminarji bodo od 15.30 do 19.30 v hotelu Pošta na Jesenicah.

M. V. M.

TOPOLI SO PADLI

V naselju stanovanjskih blokov — četverčkov v ulici Viktorja Svetina na Koroški Beli je bilo 18 topolov, starih 28 let in visokih okoli 30 m. Zaradi svoje starosti in krhkosti so postali ob močnejšem vetru nevarni za okolico, saj so stali ob stanovanjskih hišah in polovica tudi ob električni napeljavi visoke napetosti. Eden izmed njih se je med močnim vetrom že sam podrl in pri tem je bilo precej sreče, da ni padel na eno izmed bližnjih stanovanjskih hiš.

Zaradi takšne situacije je na osnovi strokovnega mnenja inž. Janeza Pšenice, da so topoli zaradi močnejših porušitve res nevarni, komite za urejanje prostora in varstvo okolja občine Jesenice izdal odločbo za posek teh topolov. Ko so dobili dovoljenje, so pričeli iskati strokovnjaka, ki bi bil pripravljen posek tudi izvesti. Vendar je bilo lažje dobiti dovoljenje kot izvajalca. Na ogled jih je prišlo več, ki se na ta posel spoznavajo, vendar jim so videli zapleteno situacijo v zgornji vrsti — na eni strani daljnovid visoke napetosti in na drugi strani stanovanjski bloki z električno napeljavo nizke napetosti ter vmes zelo malo prostora — so vsi

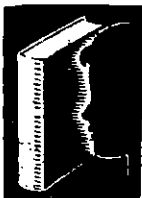
po vrsti izjavili, da topolov ne upajo posekati, ker je zaradi takšnega položaja topolov posek preveč tvegan in bi ob najmanjši napaki lahko prišlo do nepredvidenih posledic.

Ko so že vsi obupali, da posek sploh ne bo mogoč, je nepričakovano prišla rešitev. Tega tveganega dela se je lotil Jože Noč (po domače Skrnačev Pepi) iz Javorniškega rova, za katerega je znano, da je precej let drvaril in je bil izredno sposoben ter učinkovit pri podiranju dreves. Skupaj s svojo ženo, ki mu je pri delu zelo uspešno pomagala, sta brez najmanjše nezdore ali nepredvidenega dogodka podrla vseh 18 topolov. Tisti, ki so podiranje gledali (kot navadno pri takšnih dogodkih, je bilo precej »firbece«), so se čudili in istočasno občudovali, kako nepogrešljivo natančno, saj je včasih šlo tudi za meter ali še manj, so bila vsa drevesa podrt. Vsi so bili enotnega mnenja, da kaj takšnega niso pričakovali, še manj pa kdaj videli. S tem res enkratnim posekom topolov je Skrnačev Pepi dokazal, da zna podirati drevesa tako, kot le še redko kdo.

N. K.

DOPISUJTE

V ŽELEZARJA

NOVOSTI NA POLICAH JESENIŠKE KNJIŽNICE

Zdi se, da se delež leposlovnih knjig v naši knjižni produkciji zadnje čase manjša. Občinske knjižnice — med njimi tudi naša — prejemajo od Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani listke centralne katalogizacije, ki zajema takorekoč ves slovenski tekoči tisk. No, v zadnji pošiljki smo dobili kartotečne listke za približno 70 knjig — od teh pa so bile samo tri knjige leposlovne proze! Res pa je, da razmere med leposlovno prozo (torej predvsem romani) in drugimi izdajami ni vedno tako v škodo tistim zvrstem, ki najbolj ustrezajo spontanemu potrebam množice bralcev.

Naslednji pregled naj pokaže, da smo v zadnjih mesecih — t.j. od avgusta pa do sredine novembra — kljub omenjeni suši dobili nekaj — vsekakor pa ne dovolj — zanimivih romanov.

Začel bom z domačimi deli. Po en roman so izdali trije znani domači avtorji — vsi trije romani pa do neke mere vsebujejo avtobiografske priene. Najbolj poetičen naslov ima roman Mimi Malenškove: **Kavati na za angela vremenarja**; Ivo Zorman je svojem novemu romanu (ki zajema snov iz NOB) dal naslov **Kdo bo meni prižgal sveče**; najbolj stvarno zveni naslov novega Županovega romana, saj navaja zgolj priimek dvojnega junaka: **Levitan**.

Kljub temu, da bralci kratke proze ne cenijo dovolj, se spodobi, da zdaj naštejemo še tri nove domače novelistične zbirke. (Znano je, da so bralcem — ali to velja samo za obiskovalce knjižnic? — bolj pri srcu knjige, ki vsebujejo en sam tekst.) Pri tem pa je zanimivo vprašanje: opreme. **Črne zgodbe** Franceta Brenka so izšle v zbirki Žepna knjiga (ki je ceneno opremljena), dve drugi novi zbirki kratke proze — **Torkarjevi Jezdec in sanjači** in **Svabičeve Ljubavne povesti** pa v razkošni opremi — cena je seveda temu primerna. Za knjižnice so seveda bolj primerne knjige, ki imajo trde platnice in solidno vezavo, tistim, ki knjige sami kupujejo, pa visoke cene gotovo niso povšeči. Sicer pa so Svabičeve zgodbe precej moderne, lahko napisane in izvirne v izrazu, Edo Torkar pa hodi v glavnem po utrutih poteh socialnega realizma.

Kot vedno bom tudi tokrat navedel tudi spominska dela, ki sodijo pravzaprav že k zgodovinsko-pisju **Vrnitev iz Gulaga K. Stajnerja** je nekakšna dopolnitev njegove knjige **7000 dni v Sibiriji** — ta pa je že dolgo vrsto let med najbolj iskanimi knjigami te vrste. O. Križanovskij — Igor pa je s pomočjo znanega partizanskega pisca M. Pavlina napisal **Spomine črnogolega humorista**.

Pri prevodni književnosti bom najprej navedel zgovinske romane. V zbirki **LJUĐSKA KNJIGA** je izšlo delo starejšega hrvaškega pisatelja K. Š. Dalskega **Prihod Hrvatov**. Razen tega sta se pojavila dva nova prevoda iz madžarsčine: **Teodorik Veliki** (avtor je L. Passuth) ter **Karpatska rapsodija** (B. Illés), medtem ko je **Otok ruma** napisal flamski pisatelj S. Vestdijk.

Kasneje bo na vrsti zabavna in lažja književnost, zdaj pa naj omenim še dva prevoda z onstran luže. Ameriškega pisatelja W. Styrona poznamo že po romanih **Izpovedi Nata Turnerja** ter **Lezi v temo** (ta je izšel v zbirki Sto romanov); zdaj smo dobili v prevodu še **Sophiejino odločitev**, ki je po prvih bežnih vtisih njegovo najbolj zanimivo delo. J. Veiga je brazilski pisatelj, pri nas doslej neznan. Njegova knjiga

Ura prežvekovalcev vsebuje naslovni kratki roman in še nekaj novel. V zbirki **LJUĐSKA KNJIGA** sta izšla še dva kratka romana: **Mlada nuna G. Arpina** in **Okostja bizonov L. Pattena**; avtorja sta Italijan in Američan.

Ostane nam torej tisto, kar je po mnenju bralcev naše rubrike najpomembnejše: sodobni romani, ki so pisani po okusu množice bralcev. **Maratonec W. Goldmana** je akcijski roman, po katerem je bil posnet napet film. Angleški pisatelj H. Innes je verjetno starejši od Goldmana, pa pri nas doslej ni kaj prida znan. Naslov njegovega romana, ki smo ga zdaj dobili v prevodu, je dovolj zgovoren. Glas je **Atlantiki divja**. Zdj se pokojni pisatelj H. Habe (avtor romanov **Tarnovska**, **Ilona**, **Vstop prepovedan** itn.) je napisal tudi **Izpuščeno pomlad**. Bralcem, ki Habeja poznajo in cenijo, svetujem, naj preberejo še to knjigo.

Za konec sem prihranil najnovejšega avtorja uspešnic M. Burka. Zdi se, da je Burk postal pri nas zadnje

čase tako priljubljen, kot so bili (in so deloma še) njegovi rojaki Kirst, Kades, Simmel, Fischerjeva. Zdj sta v nekaj mesecih izšla kar dva njegova romana: **Vzemi vsaj ljubezen** pa še **In jutri ves svet**. O teh dveh prevodih zagotovo ne bom posebej poročal: navadno knjižničarji informiramo bralce o vsebini in berljivosti posameznih knjig, včasih pa se zgodi tudi nasprotno, namreč, da o posameznih knjigah vprašamo za mnenje stare (po bralskem stažu, ne po letih stare) bralce. Tako bo tudi v tem primeru.

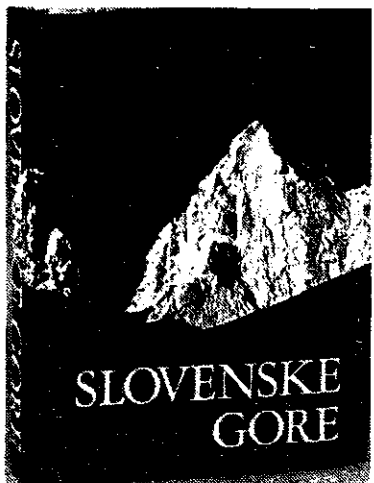
Na seznamu mi je ostalo še nekaj naslovov. Poglejmo: **Ljubezenske zgodbe iz Tisoč in ene noči**; ker so izšle v zbirki **OKROGLE POVEŠTJE** bodo popravile zmotno mnenje nekaterih, ki poznajo samo otroško priredbo **Seherezadnih zgodb**. In navsezadnje še dveje pesniških zbirki: **Pesmi B. L. Pasternaka**; **Oko in senca J. Udoviča**. Tistim, ki se zanimajo za rusko in za našo poezijo, ju ni treba predstavljati.

Marko Hudnik

ŠE PRED NOVIM LETOM »SLOVENSKE GORE«

Po okroglih treh letih priprav in dela bo Cankarjeva založba iz Ljubljane v decembru izdala knjigo **SLOVENSKE GORE**. Pod tem skromnim in skromnim naslovom se skriva opis slovenskega gorskega sveta od prvih primorskih tisočakov prek notranjskih in dolenskih hribov, štajerskih gričev, Pohorja in Karavank do Kamniško-Savinjskih in Julijskih Alp.

To pa ni samo suhoparen geografski opis slovenskih gor, to je veliko več: te naše drage gore so v knjigi prikazane iz najrazličnejših zornih kotov, kot jih vidi geograf, biolog, etnograf, zgodovinarji, planinci, literati, muzikologi, fotografi, filmarji in čuvarji narave. Vsak od teh je obdelal naš gorski svet s svojega strokovnega stališča. Vse skupaj je oplešala s svojimi najboljšimi posnetki in barvah množica odličnih fotografov.

Pojdimo po vrsti! Za začetek je prof. dr. Ivan Gams prispeval geografski opis in razdelitev slovenskega gorskega sveta, iz katerega je razvidna njegova razčlenjenost in pisana sestava. Sledijo opisi življenja v gorah, ki so jih napisali dr. Tone Wraber za rastline, inž. Dušan Robič za gozd, Janez Gregori za živali in končno dr. Tone Cevc za človeka. Prispevek o raziskovanju gorskega sveta pri nas je delo dr. Draga Mezeta. O razvoju planinstva in zgodovini planinske organizacije na Slovenskem piše dr. Tone Stroj in dr. Tine Orel. Kakšno mesto in vlogo so imele in imajo gore v slovenski literaturi, je prikazal Franc Vogelnik, kako so se odražale v glasbi pa dr. Marijan Lipovšek. Sledi blok s področja vizualnih umetnosti o slovenskih gorah v slikarstvu piše France Zupan, v foto-

grafiji dr. Mirko Kambič, v filmu France Brenk. Kaj se je v slovenskem gorskem svetu dogajalo v najhujši preizkušnji slovenskega ljudstva, med NOB, je opisal Tone Svetina. Kaj smo doslej storili in kaj bi še morali, da bi lepote naših gor ohranili tudi znanemcem, je prikazal Peter Skoberne. Na koncu knjige je še dodatek, v katerem je zbranih nekaj zanimivih podatkov za vsakega planinca: najvišji vrhovi na Slovenskem, sezname planinskih koč, planinskih poti, zavarovanega cvetja in znamenitosti, najlepše in najtežje plezalne smeri naših Alp ter pregled jugoslovanskih odprav v Himalajo.

Se beseda o slikovnem delu knjige: Založba je pred več kot tremi leti sprožila široko nabiralno akcijo, s katero je želela od slovenskih znanih in neznanih fotografov — planincev dobiti najboljše in najlepše posnetke, ki so jih naredili v gorah. Več kot sto se jih je odzvalo, založbi so ponudili okoli 3000 barvnih diapozitivov. Skrben izbor, ki je moral upoštevati razne kriterije, je to množico slik skrbil na 480 najboljših posnetkov, ki bodo objavljeni v knjigi in ki ji brez dvoma dajejo posebno estetsko kvaliteto.

Med fotografijami 59 fotografov, katerih slike so objavljene v knjigi, imajo pomembno mesto tako po količini kot po kvaliteti posnetki Francija Sluge, delavca TOŽD Jeklarne naše železarne. Njegove diapozitive odlikujejo intenzivne barve, neobičajni zorni koti, izredna čistost in ostrina, kar vse je založbi omogočilo, da jih je nekaj objavila v največjem možnem formatu.

Ne smemo pozabiti podpisov k slikam, ki ob razlaganju dopolnjujejo tudi tekst in ki jih je (razen za ozka strokovna področja) s svojim poznavanjem gora in sočnim jezikom napisal Matjaž Kmecl.

Izpod njegovega peresa je tudi uvod v knjigo, ki ga zaključuje z besedami: »Naj misli tisti, ki mu je pri srcu lepota, da jo bo zbuhal v sebi tudi z znanjem; naj vzame torej to knjigo v roke, pa se bo prepričal, da je res tako; vrsta odličnih slovenskih strokovnih piscev je razgrnila toliko raznovrstnih reči o slovenskem hribovitem svetu in življenju v njem, vrsta sijajnih fotografov pripravila toliko izvrstnih slik, da mu pri zadnji strani zagotovo ostane občutek: Saj so še ostali kaj dolžni, veliko pa zagotovo ne.«

Otvoritev foto razstave začetnikov v Bohinju (Foto Andrej Paloušnik)

LETOŠNJI PREJEMNIKI ČUFARJEVIH PLAKET

Pred sramotno slabo udeležbo so v petek, 19. novembra v dvorani amaterskega gledališča Tone Čufar podelili Čufarjeve plakete za letošnje leto, največje občin ko priznanje za kulturno delo in dosežke, ki jih podeljuje Kulturna skupnost Jesenice.

Najprej je o liku delavca, revolucionarja, pesnika, pisatelja, dramatika in novinarja Toneta Čufarja, ki je padel pod fašo tičnimi strelji pred štiridesetimi leti, spregovoril predsednik Zveze kulturnih organizacij Joža Varl. V svojem govoru je označil pomemben delež Toneta Čufarja v kontinuiteti socialistične revolucije, delež v krepitvi politične in akcijske enotnosti de avskega razreda na železarskih Jesenicah in v širšem prostoru, kar je imelo izreden pomen ob vstaji slovenskega naroda in na narodnoosvobodilni boju in njegove težnje po družbeni preobrazbi, njegov delež pri rojevanju Osvobodilne fronte slovenskega naroda in še predvsem pri povezovanju kulturnih delavcev v fronti. V tej kontinuiteti je Čufar sodeloval z vsem proletarskih žarom, z živo in pisano besedo, z delom in zgledom in svojo veliko osebnost izprilal tudi 11. avgusta pred štiridesetimi leti, ko se je zaveščno odločil za Črtomirovo sporočilo v Prešernovih verzih

...manj strašna noč je v črne zemlje kril,
kot so pod svetlim soncem sušnji dnovi.

Svoje misli o Čufarju pa je zaključil: »V današnjem boju proti raznim naplavinam in mulju, ki se vseda na našo socialistično revolucijo, proti privatizaciji in pomalomesečanju življenja na mnogih področjih, proti naraščajočemu parazitizmu, ki se javlja tudi med mlado generacijo, proti poprečnosti in v premagovanju krize odgovornosti in socialistične morale, bi morali črpati navdih v pomenu narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije, njuni kontinuiteti, njunih pridobitvah in izročilih. Med take navdih in sporočila pa sodi tudi delo in osebnost komunista, revolucionarja, pesnika, pisatelja, dramatika in novinarja Toneta Čufarja.«

Po tem uvodu je predsednik žirije Benjamin Gracer predstavil letošnje nagrajence: Vera Smukavec, Aljo Tkačev in Romana Ravniča, katerim je predsednik skupščine Kulturne skupnosti Jesenice Slavko Mežek podelil Čufarjeve plakete.

Sledil je izredno kvalitetno izveden in domiselno režiran recital domoljubne in revolucionarne poezije pod naslovom **Računajte na nas**, ki ga je z mladimi naštudiral in režirala Alja Tkačeva. Spontan aplavz je mlade izvajalce kar trikrat priklinal na oder, to pa je resnično najlepši dokaz za kvalitetno izvedbo in priznanje vsem, ki so pri tem sodelovali. Ne bi radi prizadeli režiserke, ki je skrbno izbrala pesmi in nekatere tudi prevedla s pripombo, da smo v izboru pogrešali pesem domačinov Toneta Čufarja in Miha Klinarja, ki imata bogat izbor socialnih in revolucionarnih pesmi. Sicer pa si lahko samo želimo, da bi amatersko gledališče Tone Čufar tako izvrstne odredne dejavnosti gojilo še naprej, ker uči, vzgaja, navdušuje...

Vera SMUKAVEC: za ustvarjalno in organizacijsko delo v amaterskem gledališču Tone Čufar.

Vera Smukavec je že trindvajset let igralka, režiserka in organizatorica gledališkega življenja na Jesenicah.

V pretekli sezoni je kot igralka slavila svoj petstoti nastop na deskah amaterskega gledališča Tone Čufar. Odigrala je sedemštirideset različnih vlog. Mnoge od njih so ostale v trajnem spominu.

Kot učenka pokojnega profesorja Jožeta Tomažiča se je kmalu preizkusila tudi v režiji. Samostojno je postavila na oder dvanajst iger, predvsem mladinskih. Ob njih je vzgajala mladi gledališki rod.

Posebno so nam ostale v spominu njene postavitve Partljičevih komedij. V pretekli sezoni je imela pri občinstvu izjemen odmev njena režija Brešanove komedije **Smrt predsednika hišnega sveta**. Postavitve odlikuje jasna izpovedna moč in izenačenost ter uigrana igralska zasedba.

Vera Smukavec je tudi dober organizator gledališkega življenja. Dolga leta je že član gledališkega umetniškega sveta. Kratak čas je bila vršilec dolžnosti upravnika gledališča, letos pa je prevzela predsedstvo igralske skupine, kjer zelo uspešno dela. Tudi sicer je aktivna v Zvezi kulturnih organizacij in Kulturni skupnosti Jesenice.

Alja TKAČEV: za bogato pedagoško delo v amaterskem gledališču Tone Čufar, katerega plod sta izjemni režiji mladinske igre **Martin Krpan** in recitala **Računajte na nas**.

Alja Tkačev je jeseni leta 1981 na pobudo ZKO in amaterskega gledališča Tone Čufar prevzela vodstvo gledališkega študija za mladino in mentorje. V času tega šolanja je z mladino naštudirala po svoji zamisli in dramaturgiji Levstikovega **Martina Krpana**. Igra je imela zavoljo domiselne dramaturgije in posrečene izvedbe izreden odziv pri občinstvu in kritiki.

Letos v maju je z mladimi pripravila tudi izbor domoljubne in revolucionarne poezije za celovečeren recital z naslovom **Računajte na nas**. Recital odlikuje: bogat izbor, izredno občutno izvajanje in zari miva likovna postavitev. Z uporabo preprostih odskih sredstev učinkuje toplo, prisrčno in predstavlja izjemen dosežek v tovrstni gledališki dejavnosti.

Igralka Alja Tkačev je s svojim pedagoškim delom vnesla med mladi, prihajajoči gledališki rod duha izkušenege, talentiranega igralca in profesionalne veščine, kar je velik prispevek h kvalitetni rasti jeseniškega amaterskega gledališča.

Roman RAVNIČ: za načrtno strokovno pedagoško delo na področju glasbe in zborovskega petja.

Roman Ravnič — predmetni učitelj za glasbeni pouk na osnovni šoli Prežihov Voranc, vodi šolske pevске zbornice. Z njimi ima vsako leto samostojne zaključne koncerte, nastopa na proslavah in revijah... Ugodne kritike dokazujejo, da je dosegel kvalitetno slovensko poprečje. Pri oblikovanju mladih pevcev se odlikuje z načrtnim delom — in z izrednim posluhom ter občutkom za mero.

Od leta 1979 vodi tudi mešani pevski zbor **Blaž Arnič**. Zbor je že prvo leto nastopil na republiški reviji mladinskih pevskih zborov v Zagorju ob Savi. Leto pozneje je na zveznem tekmovanju mladinskih pevskih zborov dobil bronasto priznanje. Letos je sodeloval na radijskem tekmovanju mladinskih pevskih zborov, kjer je bil njegov uspeh še večji. Kar trikrat so ga snemali za Radio Ljubljana. Do zdaj ima zbor v arhivu dvanajst študijskih posnetkov, nekaj posnetkov v živo in za televizijo.

Roman Ravnič poje tudi v učiteljskem pevskem zboru Slovenije. Za to sodelovanje je prejel bronasto Gallusovo značko in priznanje mladosti: kot uspešen mentor mladinske skupine. Z glasbo je opremil več iger v amaterskem gledališču Tone Čufar, nesebično pa pomaga tudi Slovencem v zamejstvu s poučevanjem kitare.

Železarski globus

LR KITAJSKA

Kitajska železarna Shoudu Iron and Steel Co. v Pekingu je ena od uspešnih pionirjev pri razvijanju postopkov vpihovanja premogovega prahu skozi puhalice v plavže. Licenco za ta postopek ima v zahodnem svetu ameriška družba Davy Mc Kee, ki je tudi objavila podatke o tem postopku. Plavži kitajske železarne Shoudu imajo v poprečju za 66 kg na tono grodlja manjšo porabo koks kot japonske železarne. Vendar gre to na račun vpihovanja 134,6 kg premogovega prahu na tono grodlja, kar pa je glede na razliko cene koks in premoga ekonomsko zelo ugodno.

SOVJETSKE ZVEZE

V Ukrajini so odkrili novo nahajališče kvalitetne železove rude, katere rezerve cenijo na preko 1,5 milijarde ton. V Ukrajini so že do zdaj nakopali polovico celotne količine železove rude v Sovjetski zvezi.

DOLIKOVCI ZA DAN REPUBLIKE

Jutri, v petek, 26. novembra, bodo ob 17. uri v razstavnih prostorih Delavskega doma na Jesenicah s krajšim koncertom ženskega okteta Pevskega društva Jesenice odprli že tradicionalno kolektivno razstavo likovnih del članov likovnega kluba **DOLIK** pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice v počastitev dneva republike. Na razstavi se bo s svojimi deli predstavilo 16 slikarjev z okrog 35 deli.

Razstava bo odprta do vključno 8. decembra vsak dan, razen nedelje, od 16. do 19. ure in v ponedeljkih, sredi in petkih od 9. do 12. ure.

BRANKO ČUŠIN ZA PRAZNIK NA JAVORNIKU

V Delavskem domu Julke in Albina Pibernik bodo v ponedeljek, 29. novembra, na praznik dneva republike ob 18. uri odprli samostojno slikarsko razstavo del člana likovnega kluba **DOLIK** pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice **BRANKO ČUŠIN**. Slikar bo predstavil 35 svojih del, neke vrste svojo malo retrospektivo.

JANKO KOROŠEC V ELANU

Član likovnega kluba **DOLIK** **JANKO KOROŠEC** pa od 19. novembra dalje razstavlja 20 svojih akvarelov v avli tovarne **ELAN** v Begunjah.

PRAZNOVANJE POMEMBNIH MEJNIKOV V ŽIVLJENJU IN DELU OŠ TONE ČUFAR

Praznovanje dneva šole, to je 14. novembra, je bilo letos še posebej slovesno. Letos mineva 25 let, odkar nosi šola ime po revolucionarju in delavskem pisatelju Tonetu Čufarju. Prav tako je poteklo 40 let od tragične smrti Toneta Čufarja. Svoj jubilej je šola počastila s številnimi dejavnostmi. Osrednja prireditev je bila proslava v soboto, 13. novembra.

Prireditve v soboto je bila namenjena vsem, ki živijo z osnovno šolo in z njo sodelujejo, ali pa so v preteklosti s svojim delom prispevali k njenim uspehom. Zato so delavci šole povabili na proslavo predstavnike družbenopolitičnih organizacij občine Jesenice in krajevne skupnosti Plavž, predstavnike izobraževalne skupnosti Jesenice, predstavnike VIZ Jesenice, ravnatelje jeseniških osnovnih šol, ravnatelje, ki so vodili šole v preteklem obdobju, upokojene učitelje in druge sodelavce, ki tvorno sodelujejo s šolo. Povabili so tudi prosvetne delavce osnovnih šol iz Maribora in Ljubljane, ki se imenujeta po Tonetu Čufarju in s katerima šola že vrsto let uspešno sodeluje.

Vse prisotne je pozdravila ravnateljica osnovne šole Mili Ilenič. V svojem govoru je orisala življenjsko pot revolucionarja Toneta Čufarja. Poudarila je Čufarjeve moralne lastnosti pravega naprednega delavca, ki so tudi v našem času še kako potrebne, saj so pred nami zahtevne naloge. Od začrtanih ciljev nas ne smejo odvrti težke gospodarske razmere, saj so generacije pred nami označevale svojo pot z znojem in vrvjo.

V 25 letih se je več kot 20.000 otrok zvrstilo v šolskih klopih in veliko truda in znanja je bilo potrebno za oblikovanje mladih osebnosti. Uspešno pa šola utira pot novim smernicam vzgoje in izobraževanja, število zunanjih sodelavcev — delavcev iz združenega dela, ki vodijo različne interesne dejavnosti, se iz leta v leto večja.

V imenu samoupravne interesne skupnosti za izobraževanje je ob 25-letnici šole poudaril uspehe prosvetnih delavcev v tem obdobju Ivo Ščavničar, predsednik zbora uporabnikov skupščine te skupnosti. Podelil je tudi priznanja učiteljem za 25-letno uspešno delo. Priznanja so prejeli: Slavka Gmajnar, Marija Šurc, Anica Klinar, Rozka Rabzelj, Marica Zvan, Mihaela Kapus.

Predsednik osnovne organizacije sindikata Roman Savinšek je po sklepu sveta šole podelil priznanja šole omenjenim tovarišicam, ki so 25 let svoje poklicne življenja posvetile delu na naši šoli. Obenem je izrekel priznanje in zahvalo ravnateljem, ki so z delom in ljubeznijo do mladih vložili svoje znanje in dobro voljo za rast in uspeh šole. Šolo so vodili v teh letih: France Zvan, Janez Svobljak in Ilika Šmid. Posebno priznanje je šola podelila OŠ Tone Čufar iz Ljubljane in Maribora. Vsi so prejeli slike — izdelke učencev šole.

Kulturni program za proslavo so pripravili člani recitatorskih krožkov in pevskih zborov. V prvem delu so nastopili učenci recitatorskega krožka, ki ga vodi mentor Igor Škrli. Pripravili so recital Čufarjevih pesmi in odlomkov iz proznih del. Z revolucionarno in borbeno pesmijo so ga dopolnili člani mladinskega pevskega zbora, ki ga vodi Mira Mesarič. V drugem delu so nastopili mladi recitatorji nižjih razredov osnovne šole, ki jih vodi mentorica Metka Kern. Prikazali so nam, kako se igrajo šolo. V svojo igro so domiselno vključili pesmi, ki so jih napisali učenci šole. Otroški pevski zbor, ki ga vodi Marija Reichman, je s prikupnimi pesmimi popestril igrice. Prireditve je bila kvalitetna in pri-

jetna, zato so jo obiskovalci nagradili z iskrenim ploskanjem. Priznanje pa je veljalo tudi vsem mentorjem, ki so vložili veliko truda, da je bil kulturni program izveden tako kvalitetno.

Po končani prireditvi so si gostje iz Maribora in Ljubljane ogledali Tehnični muzej železarnice Jesenice, popoldne pa je poteklo v družabnem srečanju delavcev Čufarjevih šol v Sloveniji.

Slovesnosti ob pomembnih mejnikih OŠ so minile v prijetni zavesti, da so prosvetni delavci v marsičem uspeli. Prav zato se ne bojijo novih nalog, četudi v težjih gospodarskih razmerah, saj je vzgajanje in izobraževanje tisti dejavnik v družbi, ki pomembno prispeva k samoupravnemu in socialističnemu razvoju družbe.

Novinarski krožek
ČOŠ Tone Čufar Jesenice

OBISKAL NAS JE TOVARIŠ ORLOV

V sredo, 10. novembra, nas je v naše veliko zadovoljstvo obiskal nekdanji bорец za svobodo, danes podpolkovnik jugoslovanskih letalcev, Janez Kavčič-Orlov.

Njegovo partizansko življenje in življenje med vojno, katerega je opisoval, nam je pomagalo odgrniti tancico neznanja o dogodkih med NOB, posebno o dražgoški bitki, v kateri je sodeloval kot bорец Cankarjevega odreda. Prikazal nam je potek te bitke tako živo, da smo se, preprosto povedano, popolnoma vživeli v pripovedovanje. Učenci četrtih in petih razredov in člani zgodovinskega krožka smo z veseljem in zanimanjem poslušali.

Zvedeli smo, kako je bilo tisto leto, ko je snežna plast na Jelovici dosegla dva metra in ko se je temperatura spustila celo do dvaintrideset stopinj pod ničlo. Tako si delno lahko predstavljamo pogoje, v katerih sta se od 9. do 11. januarja 1942 bojevali dve vojski: sovražna nemška vojska, ki je štela več tisoč vojakov in naši borci — partizani, katerih je bilo le nekaj nad sto, a so vedeli, da se bori jo za domačo slovensko zemljo. V teh bojih je padlo sedem partizanov in mnogo Nemcev. Število ni znano, saj sovražniki niso nikoli objavili seznama ali števila padlih. Po umiku partizanov 11. januarja na Jelovico so se Nemci masovno razvijali nad prebivalci Dražgoše in okolice. Požgali so vas, postrelili može, žene in otroke pa so odgnali v taborišče. Tudi družino Janeza Kavčiča so odpeljali, očeta pa ubili.

Ob koncu pripovedi smo mu učenci zastavili mnogo vprašanj o njegovem partizanskem življenju. Tudi o poklicu letalca, ki ga je opravljal po osvoboditvi, smo se zanimali. Rad nam je odgovarjal in hvaležni smo mu.

Kar žal nam je bilo, ko je prišla ura slovesa. Zahvalili smo se mu za obisk. Poprosili smo ga, naj še kdaj pride med nas.

Zgodovinski krožek
ČOŠ Tone Čufar Jesenice

POPRAVEK

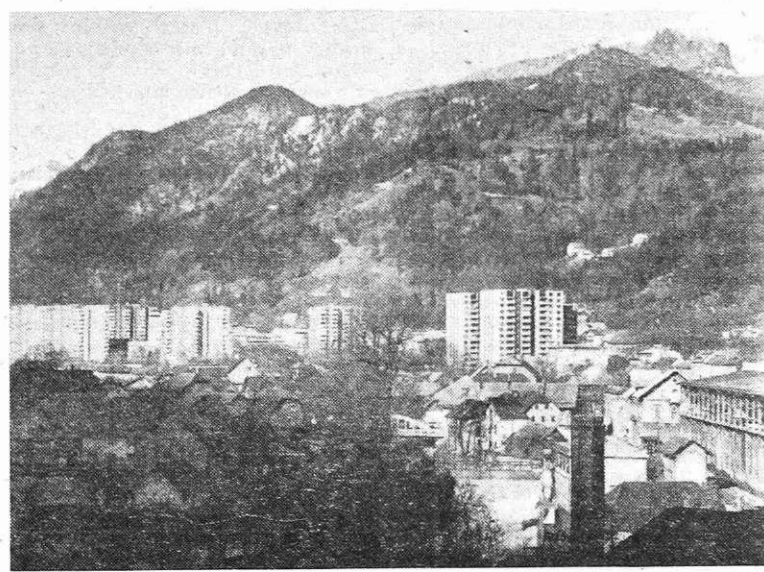
V zadnji, 45. številki **Železarnja 18. novembra** smo objavili na 14. strani sestavek **OBISKAL NAS JE NARODNI HEROJ JANEZ KAVČIČ-ORLOV**, v katerem je prišlo do hude napake. **Tovariš Orlov je eden od junakov naše narodno-osvobodilne borbe in udeleženec dražgoške bitke, ni pa narodni heroj. Bil pa je junak, kar so mogoče učenci osnovne šole Prežihov Voranc poistovetili z nazivom narodni heroj.**

FOTOKLUB ANDREJ PREŠERN JESENICE OSMI V DRŽAVI

V Štatenbergu je bila skupščina Fotozveze Jugoslavije in na njej so potrdili vrstni red najaktivnejših foto organizacij in posameznikov v letu 1981 v državi. Tretjič zapored je prvo mesto osvojil Foto klub Maribor, drugo mesto pa skupina ŠOLT iz Ljubljane. Foto klub Andrej Prešern Jesenice je osvojil osmo mesto. Med posamezniki je bil spet prvi Stojan Kerbler iz Ptuja, drugi pa Drago Bole iz Ljubljane.

Osmo mesto v državi, ki ga je osvojil foto klub Andrej Prešern Jesenice, je velik uspeh in dokaz uspešnega dela, kajti za uspešnost kluba se ocenjuje uspešnost članov na fotografskih razstavah, organizacije razstav, organizacije predavanj, naročnina na Foto-kino revijo, podelitev nazivov razstavljalcem itd. Zbir točk za vse te dejavnosti jeseniške amaterje uvršča na osmo mesto v državi v letu 1981.

Č. F.

Del Stare Save in novih Jesenic (Fotof. Kučina)

FILMSKI VEČERI ODEONA

Po poletnem premoru so se spet zbrali člani jeseniške filmske skupine Odeon. Ta čas kinoamaterji zaključujejo dela pri ureditvi klubskih prostorov. Pri delu jim pomagajo člani radioamaterji CB kluba z Jesenice, s katerimi si delijo prostore.

Vsak četrtek so v teh prostorih filmski večeri Odeona. Na klubske večere klub vabi vse, ki jih zanima kinoamaterska dejavnost. Klub je ta dan odprt od 18. do 20. ure.

Oktobra sta začela delovati tudi dva kino krožka, in sicer v osnovni šoli Karavanskih kurirjev NOV na Koroški Beli in v osnovni šoli Tone Čufar na Jesenicah. Decembra pa bodo začeli tudi s kino tečajem v klubu, datum tečaja bodo javili

naknadno. Kino tečaj bodo lahko obiskovali vsi starejši kinoamaterji, ki bi se radi izpopolnili v znanju.

Devetega decembra bodo imeli kinoamaterji tudi svoj redni letni občni zbor, ki bo v klubskih prostorih na Cesti železarjev 26 na Jesenicah. Na letni skupščini bodo obravnavali delo v prihodnjem letu.

Domenili so se tudi za datum že tradicionalnega mednarodnega festivala amaterskega filma na eničah, in sicer od 18. do 23. aprila prihodnje leto. Izbira filmov, ki bi potekala od 18. do 21. aprila v klubu, javne projekcije filmov pa od 22. do 23. aprila v dvorani gledališča Tone Čufar na Jesenicah.

A. Kerštan

ZEMELJSKI PLIN — TRETJI STEBER ENERGETSKE PRESKRBE

Mednarodna energetska agencija (IEA) imenuje v svojem najnovejšem poročilu o zemeljskem plinu do leta 2000 to vrsto goriva celo »energijsko bodočnost«. Ta sorazmerno »čisti« fosilni energetski medij bo lahko do leta 2000 postal pomembno nadomestilo za nafto. Zato bi ga lahko imenovali tretji steber energetske preskrbe zahodne Evrope (za premogom in nafto). Vendar je bilo še pred časom precej drugače.

Poraba zemeljskega plina se je po letu 1960 povečala za osemkrat, in sicer na 246,5 milijona ton energetskega ekvivalenta črnega premoga (EC) letno, medtem ko se je celotna zahodnoevropska poraba energije v istem obdobju »samo« podvojila. Danes krije zemeljski plin okoli 17 % porabe primarne energije v zahodni Evropi, medtem ko je bila pred 20 leti poraba samo 2 %. Za tem poprečjem se seveda krijejo precejšnje razlike, pri katerih je Španija s 3 % na zadnjem in Nizozemska s 47 % na prvem mestu, medtem ko je Zvezna republika Nemčija priložno v sredini.

Delež 17 % zemeljskega plina v celotni porabi primarne energije se bo po prognozi IEA v prihodnjih letih komaj spreminjal. Kaže, da je sedanja srednja vrednost v Zvezni republiki Nemčiji ostala tudi dolgoročno optimalna in da se bo lahko odražala tudi ob predvidenih kriterijih zanesljivosti preskrbe. To tudi pomeni, da bo postala sedanja rast industrije zemeljskega plina v bodoče bolj počasna. Absolutni prispevek zemeljskega plina k preskrbi zahodne Evrope s primarno energijo bo tudi v bodoče naraščal, medtem ko bi naj relativni delež ostal nespremenjen. Takšen trend je bil v zadnjem času tudi statistično dokazan.

O »prekomerni preskrbi« na osnovi obstoječih pogodb seveda ne more biti niti govora. Medtem ko je preskrba zahodne Evrope s tem gorivom v tekočem desetletju popolnoma zagotovljena, kaže, da bo treba v zadnjem desetletju tega stoletja zagotoviti letno dodatne količine okoli 50 milijard kub. m, medtem ko je sedanja poraba 230 milijard kub. metrov.

Možnosti za prihodnje povečanje porabe zemeljskega plina vidijo strokovnjaki predvsem na področju gospodinjstva. Za Zvezno republiko Nemčijo predvidevajo, da bo do konca tega desetletja vsako tretje stanovanje — skupaj osem milijonov — ogrevano z zemeljskim plinom, danes jih je 5,6 milijonov. Gospodinjstva in mali potrošniki so porabili leta 1981 v ZRN

20 milij. enot črnega premoga zemeljskega plina in to pri skupni porabi slabih 60 milij. enot črnega premoga. Nasprotno pa je na področju industrije (parni kotli) v preteklem letu poraba zemeljskega plina padla. Takšen proces nadomeščanja — zmanjšanje v industriji — seveda ne bo mogel potekati neomejeno dolgo. Ker poraba zemeljskega plina v gospodinjstvih močno niha, potrebujejo dobavitelji tudi velike odjemalce, ki imajo redno osnovno porabo in tako omogočajo učinkovito izkoriščanje razpoložljivih dobavnih zmogljivosti.

Tako industrija kakor tudi IEA sta prepričani o nujnosti nadomeščanja drugih energetskih virov z zemeljskim plinom. Ne onesnažuje okolja, pa tudi glede varnosti uporabe je manj problematičen kot jedrska energija in celo premog. Poleg tega kaže, da omogoča že obstoječa infrastruktura v Evropi in Severni Ameriki tudi njegovo racionalno in udobno uporabo.

Kakšna pa je zanesljivost prihodnje preskrbe?

V zvezi s tem imata tako industrija zemeljskega plina kakor tudi IEA optimistično mnenje. Celotne svetovne rezerve zemeljskega plina cenijo danes na več kot 265 bilijonov kub. m. (350 milijard enot črnega premoga) in pri tem jih je več kot ena četrtina takšnih, ki jih je mogoče ekonomsko izkoriščati. Samo izkoriščanje teh zalog bi ob letni proizvodnji dve milijardi enot črnega premoga zadostovalo za obdobje 50 let. Zato imajo svetovne zaloge zemeljskega plina znatno daljšo življenjsko dobo kot zaloge nafte. Če k temu dodamo še verjetne rezerve, se stanje še nadalje izboljša. IEA računa s svetovnim razmerjem zaloge in proizvodnje za 150 let in pri tem so udeležene dežele OECD s 70 leti.

Zemeljepisna razdelitev kaže težišče v zahodnoevropskem morskem področju, v zahodni Sibiriji, ob Perzijskem in Arabskem zalivu, v zahodni Afriki in Severni Ameriki. V nasprotju s situacijo v ZDA in na Japonskem leži Evropa sorazmerno blizu znanih nahajališč. Kljub temu bo morala Evropa ob koncu tega stoletja kriti dobrih 60 % svojih potreb po zemeljskem plinu s področji, ki leže zunaj OECD.

Kot dobavitelj je brez dvoma v ospredju Sovjetska zveza, ki ima na svojem ozemlju več kot eno tretjino vseh svetovnih zalog. Zato je tudi »pogodba stoletja« o dobavi 30 milijard kub. m sovjetskega zemeljskega plina v zahodno Evropo v obdobju od 1985. do 2000. leta glede na možnosti sorazmerno skromna. Tudi po uresnitvi tega projekta bo Sovjetska zveza z dobavami 100 milijard kub. metrov letno za države SEV in zahodno Evropo izvozila še vedno manj kot 20 % svoje celotne proizvodnje. Zato zahodnonemški strokovnjaki menijo, da ta država zaradi kritja lastnih potreb ne bo nikdar prisiljena zmanjšati svojega izvoza. Vendar ne kaže, da bi temu četrtemu plinskemu dogovoru med zahodno Evropo in Sovjetsko zvezo sledil v bližnji prihodnosti še kakšen.

Zahodnonemsko podjetje Ruhrgas AG, ki se ukvarja z dobavo zemeljskega plina, je ugotovilo, da drugi viri za dobavo

tega goriva ne morejo nadomestiti Sibirije. Pri tem gre tako za bližnja nahajališča v norveškem Severnem morju in Alžiriji, ali pa za manj verjetne možnosti, kot je transportiranje utekočinjenega plina iz Aljaske oziroma kanadskega severa.

Norveške rezerve zemeljskega plina, ki jih je mogoče ekonomsko izkoriščati, cenijo na okoli 1400 milijard kub. m pod norveškim Severnim morjem in s tem je postala ta skandinavska dežela danes največji dobavitelj tega goriva zahodni Evropi. Poleg tega predvidevajo še vsaj takšne rezerve v bližini norveške obale, ki pa zaenkrat niso potrjene.

Vendar so te rezerve v primerjavi s predvidenimi dobavami iz Sovjetske zveze sorazmerno majhne. Kajti samo načrtovana dobava novega projekta zemeljskega plina iz Sibirije v Evropo ustreza dobrim dvem tretjinam zanesljivih norveških rezerv. Tudi je malo verjetno, da bi norveška vlada želela glavni del svojih rezerv nameniti za večji projekt dobav v zahodno Evropo. Pri tem je treba upoštevati tudi željo norveške strani, da bi svoje rezerve glede na stabilen razvoj lastnega gospodarstva izkoriščala čim bolj enakomerno. Zato je mogoče v teh rezervah videti samo dolgoročno dopolnjevanje evropskih potreb, ne pa nadomestilo za dobavo iz Sovjetske zveze. Brez dvoma bo Norveška lahko nadomestila v devetdesetih letih predvideno postopno zmanjšanje dobav z Nizozemske.

Drugačni so problemi z Alžirijo, katere rezerve so dva in polkrat večje kot norveške. Čeprav so tehnični in zemljepisni pogoji optimalni, je dosegla dobava alžirskega zemeljskega plina v Evropo leta 1981 samo 7 milijard kub. m. Zahodnonemške družbe so v obdobju med leti 1972 in 1978 sklenile z alžirskimi državnimi podjetji pet pogodb za dobavo zemeljskega plina, vendar niso bile izpolnjene. Poleg vprašanja o transportu po cevovodih ali v utekočinjenem stanju z ladjami so bili tudi nesporazumi v zvezi s ceno. Pri tem je šlo predvsem za alžirsko zahtevo, naj bi se cena zemeljskega plina prilagajala ceni nafte.

Ta primer pojasnjuje velik pomen problematike cen. Za dobavitelja je razumljivo, da želi prilagoditi ceno plina ceni nafte, ki za kupca ni sprejemljiva. Glavni vzrok je v tem, da je infrastruktura (cevovodi, črpalke), ki omogoča transportiranje in uporabo tega goriva, za porabnika znatno zahtevnejša in dražja kot pri nafti in je zato tudi nujna ustrezno nižja cena. Poleg tega konkurira zemeljski plin kot nadomestilo v glavnem za slabše izdelke, ki jih dobijo pri rafinaciji nafte — to sta kurilno olje in mazut. Zato obstajajo tako imenovane »formule toplotnega ekvivalenta«, s pomočjo katerih preračunavajo ceno zemeljskega plina na ceno mazuta in s tem tudi določajo njegovo prodajno ceno. Na tej osnovi je bila tudi sklenjena zadnja pogodba med državami zahodne Evrope in Sovjetsko zvezo za dobavo zemeljskega plina iz Sibirije.

Kljub vsem tem problemom pa kaže, da bo zemeljski plin glede na možnost dobav iz Sovjetske zveze dejansko postal za zahodno Evropo tretji steber preskrbe z energijo.

HTDO GORENJSKA JESENICE, n. sol. o.,
TOZD HOTELI KRANJSKA GORA, n. sol. o.,
ODBOR ZA MEDSEBOJNA RAZMERJA

objavlja prosta dela in naloge

nočnega receptorja v hotelu Larix Kranjska gora

Pogoji: gostinska šola, pasivno znanje dveh tujih jezikov; delovno razmerje se sklepa za nedoločen čas s polnim delovnim časom.
Pisne prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev naj kandidati pošljejo v 15 dneh po objavi na naslov: HTDO Gorenjska Jesenice, Prešernova 16, kadrovska služba.

HOTELSKO TURISTIČNA DELOVNA ORGANIZACIJA
GORENJSKA, N. SOL. O., TOZD HOTELI KRANJSKA GORA,
N. SOL. O., KRANJSKA GORA, Borovška 99

Na podlagi sklepa delavskega sveta TOZD Hoteli Kranjska gora z dne 25. oktobra razpisna komisija razpisuje prosta dela in naloge

VODJE TEMELJNE ORGANIZACIJE

Kandidat mora poleg splošnih pogojev izpolnjevati še naslednje pogoje:

- da ima visokošolsko izobrazbo ekonomske, komercialne, pravne ali hotelske smeri in tri leta delovnih izkušenj ali
 - višješolsko izobrazbo ekonomske, komercialne, pravne ali hotelske smeri in pet let delovnih izkušenj,
 - aktivno znanje enega tujega jezika in pasivno znanje enega tujega jezika,
 - da ima moralno politične kvalitete in pravilen odnos do samoupravljanja,
 - mandatna doba za razpisana dela in naloge traja štiri leta.
- Prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev in kratkim življenjepisom naj kandidati pošljejo v zaprti kuverti na naslov: HTDO Gorenjska Jesenice, Prešernova 16, 64270 Jesenice, s pripisom »razpisna komisija TOZD Hoteli Kranjska gora«, in sicer v 15 dneh po objavi.
- Prijavljeni kandidati bodo obveščeni v 15 dneh po sprejemu sklepa DS TOZD.

KOMISIJA ZA DELOVNA RAZMERJA
TOZD VZGOJNO-VARSTVENE ORGANIZACIJE JESENICE
OBJAVLJA DELA IN NALOGE:

dveh (2) vzgojiteljic

Pogoj: končana srednja vzgojiteljska šola, znanje slovenskega jezika. Delovno razmerje se sklepa za nedoločen čas s polnim delovnim časom.

ene (1) varuhinje

Pogoj: končana srednja varuhinjska šola, znanje slovenskega jezika. Delovno razmerje se sklepa za nedoločen čas s polnim delovnim časom. Rok za prijavo: osem dni po objavi del in nalog.

Kandidatke naj poleg prijave predložijo tudi dokazila o izobrazbi komisiji za delovna razmerja VIZ TOZD Vzgojno-varstvene organizacije, Jesenice, Tavcarjeva 2.

ČLANOM DU JESENICE

Društvo upokojencev Jesenice vabi svoje člane na proslavo dneva republike, ki bo v nedeljo, 28. novembra, ob 16. uri v domu društva na Jesenicah. Podgozdom 13. Po končani proslavi bo prosta zabava.

ZAHVALA

Ob nenadni izgubi dragega moža, brata in strica

MIRA PIVKA

se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, prijateljem, znancem in sosedom, ki ste nam v najtežjih trenutkih stali ob strani; nam pisno ali ustno izrazili sožalje, njemu poklonili toliko lepega cvetja in ga tako številno spremljali na njegovi zadnji poti.

Prav posebno se zahvaljujemo dr. Markežu in vsemu internemu oddelku Bolnice Jesenice za prizadevanje, da bi ga ohranili pri življenju.

Zahvaljujemo se Mirku Svetinu za poslovilne besede, njegovim sodelavcem TOZD Strojne delavnice, pihalnemu orkestru Jeseniških železarjev in Državni založbi Slovenije.

Se enkrat hvala vsem, ki ste ga imeli radi, se nas spomnili in pomagali v teh težkih trenutkih.

Žalujoci: žena Božena,
brat Lojz z družino,
sestra Sonja z družino in
ostalo sorodstvo

ZAHVALA

Ob težki izgubi dragega moža, očeta, brata in strica

STANKA TRATNIKA

se iskreno zahvaljujemo za izrečeno sožalje, darovano cvetje in vence vsem sorodnikom, sosedom, prijateljem, znancem in vsem, ki ste v najtežjih dneh sočustvovali z nam in pokojnika v tako velikem številu pospremili na njegovi zadnji poti.

Posebno se zahvaljujemo njegovim nekdanjim sodelavkam in sodelavcem TOZD Željalna za venec in denarno pomoč ter spremstvo na njegovi zadnji poti in obratovodji Leonu Mesariču za poslovilne besede ob odprtem grobu.

Žalujoci: žena Zofka,
hčerka Marta, vnučinja Deja
in ostalo sorodstvo

DEŽURNE TRGOVINE

V soboto, 27. novembra, bosta na Jesenicah od 7. do 19. ure odprti trgovini: Delikatesa - Kašta 2 na Trznici, Titova 22 in Delikatesa - poslovalnica 2, Titova 58.

V torek, 30. novembra, so na območju mesta Jesenic od 8. do 10.30 odprte vse trgovine s prehrabenim blagom, ki dežurajo ter trgovine s prehrabenim blagom v Breznici, Žirovnici, Blejski Dobravi, Planini pod Golico, Hrušici, Mojstrani, Kranjski gori, Ratečah in Podmežakli.

V soboto, 4. decembra, bosta na Jesenicah od 7. do 19. ure odprti trgovini: Špecerija Bled - supermarket Union, Titova 22 in Rožca - samopostrežna trgovina 9, Bokalova 5/a.

DEŽURNA LEKARNA

V mesecu decembru bo za občini Jesenice in Radovljici dežurna lekarna v Radovljici.

DEŽURSTVO V AVTOMEHANIČNIH DELAVNICAH NA JESENICAH

V soboto, 27. novembra, Peter PRIMOŽIČ, Finžgarjeva 2, Jesenice.

V soboto, 4. decembra, INTEGRAL, TOZD MPPD Jesenice, Titova 67.

ČLANOM DU JAVORNIK

Društvo upokojencev Javornik-Koroška Bela obvešča svoje člane, da bo v nedeljo, 28. novembra, v domu društva upokojencev ob 16. uri proslava v počastitev dneva republike. Po zaključnem kulturnem programu bo družabni večer s plesom.

Za prijetno razpoloženje bodo poskrbeli člani ansambla Veseli upokojenci. Vabimo vse člane društva, kakor tudi vse ostale nedeljske goste, da se nam v polnem številu pridružijo.

Vabi odbor DU Javornik-Koroška Bela

Kaj bomo gledali v kinu

KINO RADIO

27. in 28. novembra amer. barvna kom. SEDEČE RAČKE; režija Henry Jaglon, v gl. vlogi Michael Emil, ob 17. in 19. uri.

29. in 30. novembra amer. barvni pust. film ZAKAJ PRAV MENI; režija Michele Lupo, v gl. vlogi Bud Spencer, ob 17. in 19. uri.

1. decembra angl. barvni akcij. film BEG V ATENE; režija George Cosmotos, v gl. vlogi Roger Moore, ob 17. in 19. uri.

3. decembra angl. barvni krim. film PO SLEDI ZLOČINA; režija Michael Viner, v gl. vlogi Robert Michum, ob 17. in 19. uri.

4. in 5. decembra ital. barvna kom. TEMPERAMENTNA ROZI; režija Mario Monicelli, v gl. vlogi Roland Bock, ob 17. in 19. uri.

6. in 7. decembra hongk. barvni karate film ZMEDA V BATTLE CREEKU, ob 17. in 19. uri; režija Robert Cluse, v gl. vlogi Jackie Chan.

8. decembra italij. barvni akcij. film SERIF IZ VESOLJA; režija MICHELE Lupo, v gl. vlogi Bud Spencer, ob 17. in 19. uri.

10. decembra dom. barvni pust. film BANOVIC STRAHINJA-SOKOL; režija Vatroslav Mimica, v gl. vlogi Dragan Nikolić, Franco Nero, ob 17. in 19. uri.

11. in 12. decembra amer.-ital. barv. pust. film JAZ IN NILSKI KONJI; režija Italo Zingarelli, v gl. vlogi Terence Hill, Bud Spencer, ob 17. in 19. uri.

KINO PLAVŽ

27. in 28. novembra amer. barvni pust. film ZAKAJ PRAV MENI ob 18. in 20. uri.

29. in 30. novembra amer. barvna kom. SEDEČE RAČKE ob 18. in 20. uri.

2. decembra angl. barvni akcij. film BEG V ATENE ob 18. in 20. uri.

3. decembra amer. barv. drama ELEKTRICNI JEZDEC ob 18. in 20. uri.

4. in 5. decembra hongk. barv. karate film ZMEDA V BATTLE CREEKU ob 18. in 20. uri.

6. in 7. decembra italij. barvna kom. TEMPERAMENTNA ROZI ob 18. in 20. uri.

9. decembra ital. barvni akcij. film SERIF IZ VESOLJA ob 18. in 20. uri.

10. decembra angl. barvni krim. film PO SLEDI ZLOČINA ob 18. in 20. uri.

11. in 12. decembra amer. barvni grozlj. film KRVAVA PLAŽA ob 18. in 20. uri.

KINO KRANJSKA GORA

27. novembra hongk. barvni karate film NEPREMAGLJIVI IZ PEKLA ob 20. uri.

1. decembra amer. barvni pust. film ZAKAJ PRAV MENI ob 20. uri.

4. decembra amer. barvna kom. SEDEČE RAČKE ob 20. uri.

8. decembra hongk. barvni karate film ZMEDA V BATTLE CREEKU ob 20. uri.

11. decembra italij. barvna kom. TEMPERAMENTNA ROZI ob 20. uri.

KINO DOVJE

27. novembra amer. barvni pust. film ČLOVEK IZ SAN FERNANDA ob 19. uri.

28. novembra hongk. barvni karate film NEPREMAGLJIVI IZ PEKLA ob 19. uri.

4. decembra amer. barvni pust. film ZAKAJ PRAV MENI ob 19. uri.

5. decembra amer. barvna kom. SEDEČE RAČKE ob 19. uri.

11. decembra hongk. barvni karate film ZMEDA V BATTLE CREEKU ob 19. uri.

12. decembra italij. barvna kom. TEMPERAMENTNA ROZI ob 19. uri.

»SREČANJE MED SEBOJ«

Tudi letos bomo organizirali v okviru novoletnih praznikov »srečanje med seboj« za invalide z zabavnim in veselim programom, na katerem nas bo zabaval znani ansambel trio »Jurček« iz Škotje Loke.

Srečanje bo v soboto, 18. decembra, s pričetkom ob 17. uri v Kazini na Jesenicah.

Prispevek za večerjo je 300,00 din. Število je omejeno, zato pohitite s prijavi, ki jih sprejemajo: pisarna društva, poverjeniki v KS in poverjeniki v TOZD v Železarni, vključno do 10. decembra.

Vljudno vabljeni člani s svojci!

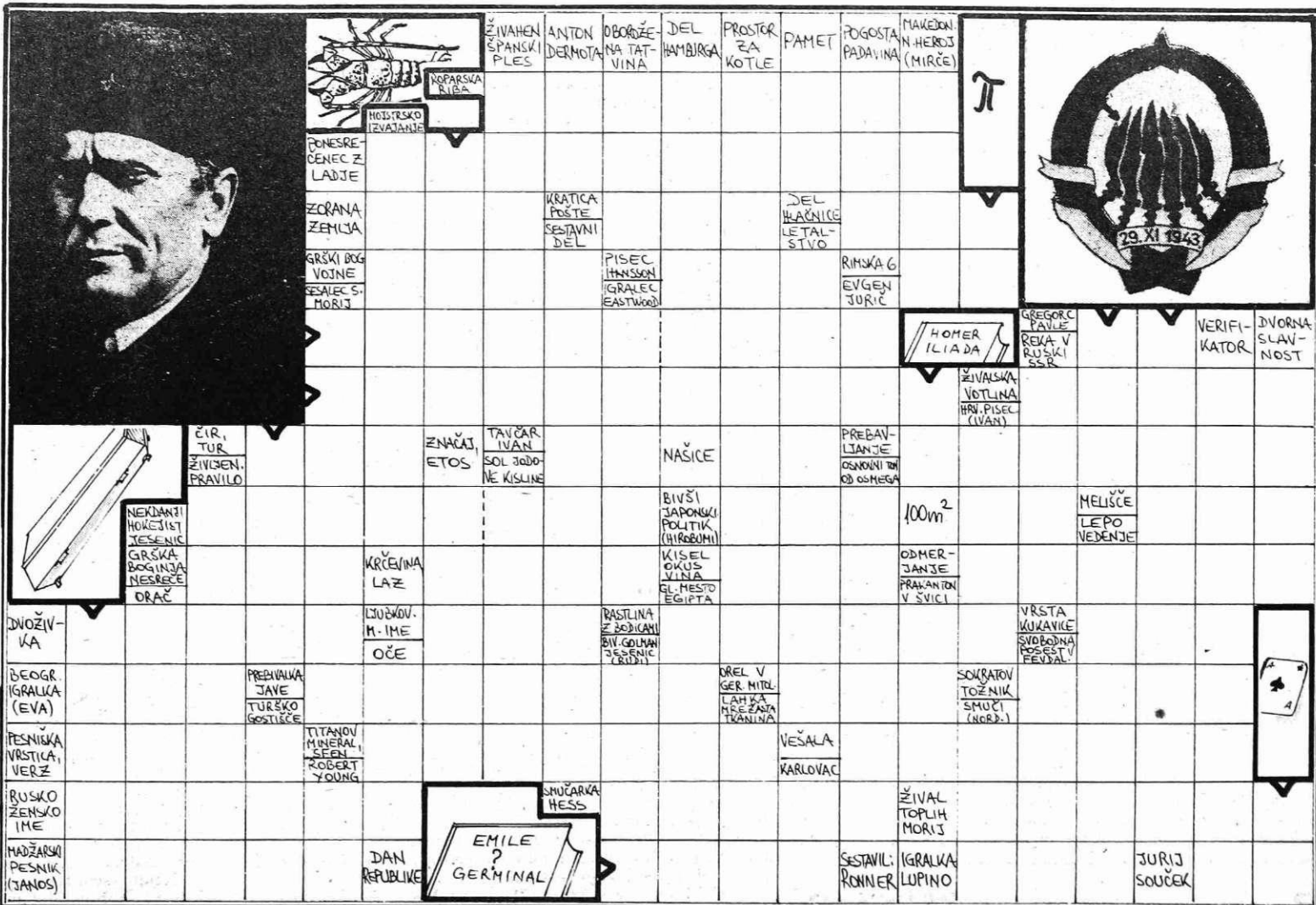
IO Društvo invalidov
Jesenice

NAGRADNA KRIŽANKA

Današnja križanka je nagradna. Za reševalce s pravilnimi rešitvami so pripravljene naslednje nagrade: ena nagrada 200 din, dve nagradi 150 din, tri nagrade po 100 din in štiri nagrade po 75 din.

Vsak lahko sodeluje pri zrebanju le z eno rešitvijo, ki naj jo pošlje v kuverti, na katero poleg naslova Uredništvo Železarja napiše se »nagrada križanka«.

Rešitve vpišite v izrezan lik križanke s tiskanimi črkami in čitljivo ter nam jih pošljite do vključno 7. decembra do 12. ure.

O RAZVOJU JESENŠKEGA HOKEJA PRIPOVEDUJE CENA

Valentarij Cena prav gotovo spada med najbolj vsestranske, pa tudi najbolj učinkovite jeseniške športnike, zelo verjetno pa bo kar na prvem mestu, in to tudi precej daleč naokrog. Ukvarjal se je z namiznim tenisom (vrsta), v kateri so nastopali tudi Štrumbelj, Jeram idr., je osvojila v Sloveniji prvo mesto, v zvezi jugoslovanske lige pa šest, z nogometom, kjer je dosegel precej uspehov v takratni slovenski ligi, predvsem in najraje pa je igral hokej (bil je že v jeseniškem moštvu, ko je prvič osvojil naslov državnega prvaka, dolgoletni državni reprezentant in olimpijec).

Cena je vso to dejavnost jemal zelo resno in v začetku petdesetih let se je zgodilo, da je v enem samem dnevu, na primer, v čast dneva republike nastopil trikrat, to je v vsaki panogi. V namiznem tenisu je igral deset najboljših slovenskih igralcev (1. mesto), popoldne nogomet (s Krimom 1:1), zvečer pa hokej z Landsbergom (6:2 za Jesenice). Človeku se nehoti vsiljuje vprašanje zdržljivosti, vendar so to mladost, zdrave in energija zmogli. Seveda tako ni moglo iti v nedogled in Cena se je zato posvetil samo še hokeju.

Rojen je bil leta 1934 na Jesenicah, pod Mežaklo, kje drugje kot v Kurji vasi. V tisti konec jesenic, Sibirija imenovan, pozimi tri mesece ne posije sonce. To in igrišče v tem delu Jesenic predstavlja idealne pogoje za naravno drsališče. V prvih letih jeseniškega hokeja so bili igralci praviloma Podmežaklarji, ali kot pravimo Kurjevasčani. Leta 1948 je začel z nogometom v pionirski vrsti, nekaj časa se je ukvarjal tudi z gimnastiko, ki pa jo je opustil. Čeprav ognjevit športnik, je bil zelo občudljiv do trenerjev in funkcionarjev. Ne da bi zagnjal oportunizem, predvsem ni prenesel zapostavljanja in krivice. Raznih slavnosti in prireditelj se je udeleževal, le, da je bil povabljen, ali če je natančno vedel, da je zaželen. Sploh je rad sodeloval v kolektivnih igrah in se je tudi pri nogometu dobro počutil. Rad se spominja trenerjev nogometa Janežiča in Petroviča.

Z namiznim tenisom je začel leta 1949. Osnove treninga je dobil pri Štrumbelju, Jeramu, tehniku pa pri znanem Tiboru Haranguzu iz Subotice. Prav z njim se je kasneje sporekel. V Budimpešti je pripeljal vrsto mlajših igralcev, da bi si ogledal pomembno tekmovalno. Prosil je Tiborja za vstop.

»Mladi gredo lahko noter, ti pa se poberi!« je bil odgovor. To je bilo vse in nič več. Nobenega prepira, slovo je bilo hitro.

Cenu je ostal hokej. »Tem ljudem prav nič ne zamerim, če so bili ljubosumni na druge športe. Človek je lahko popoln le v enem športu, oziroma le v enem lahko doseže, kar zmore,« pravi. »Edino, kar me je raniilo in zabolelo, pa potem razbesnelo, je bilo pri športu podcenjevanje ali prenehanje sposobnosti, zapostavljanje in posredovanje raznih »betrov« z vsiljevanjem določenih milijonov zaradi njihovih staršev.«

Tako je imel za hokej vse, kar je potreboval: od nogometne kondicije in okretnosti, od namiznega tenisa pa reflekse. V vsaki panogi je tudi dosegel rezultate, s katerimi ni delal sramote in se je z njimi oddolžil kolektivom, v katerih je delal.

Vseko zimo so hokejisti kitali sneg na nogometnem igrišču in pripravljali led in Cena jim je pomagal, leta 1950 pa so ga zaradi zagnanosti vzeli v svoje vrste. Preselili so se na igrišče za tenis, kjer danes stoji ledeni stadion. Uredili so spodnji del kamnoloma, pri prostovoljnem delu so pomagali tudi navijači in drugi športniki. Zanimanje za novo športno panogo na Jesenicah se je bliskovito širilo.

V B ekipi Jesenic se je zares odlično počutil. To je bil kolektiv mladih, zdravih fantov, ki so bili nabiti z energijo, mladostjo, pa le zelo malokrat tako utrujeni, da ne bi zraven tega razdrli še kakšno tako, ob kateri so starejši resno zmigovali za rameni. Prav gotovo poznate tisti posebni občutek, ko kdo »pade velenje«, ki mu zares ustreza. Mislim, da je premalo, če takrat pravimo, da je dobil krila. Bolje bi ustrežal izraz vzgana raketa. In več takih rakete? Raketni motor! Taki so bili takrat ti fantje. Zanos in napredek sta rasla iz meseca v mesec. Naneslo je, da so leta 1952 poslali v Kitzbühl izbrano A vrsto na trening. Peljal jih je trener Matko Medja. Doma so dosegli maksimum, treba je bilo po znanje na tuje, v razvitejši hokejski doživetje. Tja so šli razmer ni mogli potovati eden od izbrancev, zato ga je nadomestil Cena Valentarij.

»Potovali smo seveda z vlakom, imeli smo nahrbtnike, šele pozneje smo dobili vreče za opremo. To je bilo izredno pomembno potovanje, ki je radikalno spremenilo doživljanje hokeja. Če smo ga prej rali samo zaradi zagnanosti in veselja, smo se tam zavedli, da je to trd, dinamičen šport in da nam odpira še velike možnosti. Holderich nam je pokazal sodobne prijeme, z Zell am Zee smo dobili 5:2. Ob vrnitvi je znan jeseniški hokejski delavec Drago Cerar vtrajal, da ostane A ekipa Jesenic in taki postavi, kot je bila na tem treningu. Ni se motil, pa tudi sicer moram reči, je bil Cerar ena najdominantnejših osebnosti hokeja na Jesenicah. Prvi je domneval vse prednosti umetnih drsališč, ki so se začela pojavljati po Evropi. S pomočjo jeseniške železarne je organiziral obsežno akcijo in na Jesenicah smo že leta 1953 dobili prvi umetni led. Ni se kaj prida obnesel, pa so morali vse predelati, ker je zemeljska toplota jemala energijo. Leta 1954 so z velikimi napori tla izlirali, cevi pa zabetonirali. Gradivski zidarji so razvalili beton, hokejisti in navijači ter somisljeniki pa so neprekinjeno skoraj 24 ur delali na plošči. Še z današnjo mehanizacijo bi bil to velik dosežek. Zidarji so si takrat prisluzili veliko prakso in ugled sirom domovine, saj je morala biti plošča absolutno vodovarna. Merili so jo geodeti s teodoliti, slo je za milimetre na taki celiki površini! Vse je bilo povezano. Brez ledu ni razcveta igre, ni zanimanja, železarina pa je takrat imela denar, ki si ga danes ne bi mogla privoščiti. Prav bi bilo, ko bi to še danes znali ceniti in spoštovati. Mislim na to, koliko je ta naša »fabrika« dala za jeseniški športni in kulturni razvoj, pa tudi na drugih področjih!«

Prepričan sem, da ima Cena prav. Polklicno solo za elektrikaarja je naredil v takratni metalurški industrijski šoli, se zaposlil v Železarni, kjer je še danes.

V sezoni 1953-1954 je prvič nastopal v državnem prvenstvu; bili so drugi. Sprejel je jeseni 1954 odšel k vojakom. Poleti 1956 se je vrnil. Cena tudi pri vojakih ni miroval: Igral sem nogomet za prvenstvo petega vojnega okrožja. Naše moštvo je bilo prvo. Med nagradnim dopustom sem igral hokejsko tekmo v ekipi Medveščak proti Olimpiji.

Jesen 1956 se je začela vroče. Jeseničani so na tistem startu na naslov prvaka. Kazali so se dobri rezultati. Z Olimpijo so igrali neodločeno 1:1. Treba je bilo premagati še beograjski Partizan.

»Tisti čas v Beogradu je bil nor in ganljiv obenem. Igrali smo več tekem z drugimi klubi, s katerih so naši rojaki, živeči v Beogradu, pošiljali brzojavke na Jesenice. Doma so menda prekinjali filmske predstave, da so obveščali gledalce o rezultatih. Natakariji so nas nosili po rokah, ni dosti manjkalo, pa bi nas pitali kot goske. Naposled smo pričakali odločilno tekmo.

Dopolodne smo bili na drsališču, ko je k nam prišel Renaud starejši in nas podcenjevalno vprašal: »Če bita dosta 15 komada?« Osupnili smo in ostali brez besed. Smehljaje je odšel in si mislil, da nam je strah zavezal jezike. Res je bil Partizan, za katerega je igral, zelo močna ekipa, saj so pobrali tudi najboljši iz Zagreba. Odgovor na njegovo pripombo pa preprosto ni dobil zato, ker nihče od nas ni niti pomislil, da bi izgubili. To nam sploh ni prišlo na pamet. Šele ko je odšel, smo se smejali mi, češ, takega svetnika pa še ne. Takrat je bila športna morala v našem moštvu na vrhuncu. Naj omenim, da je Partizan imel razstavljen skoraj meter visok pokal in prepričan sem, da je bil že graviran na njihovo ime.

Tekma je bila precej umazana, sojenje pristransko in ko smo povedli, je bil pekel. Naposled so morali priznati poraz. Dal sem tri gole, dobili smo 6:2, vendar konec tekme nisem dočkal pri zavesti. Dobil sem udarec v hrbet pod lopatico in nesli so me ven. Ko sem prišel k sebi, sem ležal na nosilih pred našo garderobo, ob meni pa je jokal naš gospodar. »Smo dobili!« je bilo moje prvo vprašanje. »Dobili smo,« je hli-paje izdaval. Pospravili smo pokal, ampak ne tistega velikega, temveč majhnega, ki so ga nekje izbrskali v naglici. Pa to ni bilo pomembno, pomembna je bila zmaga. Šli smo na večerjo, zdravnika zame niso dobili, ker je bilo vse zmešano. Sicer pa bolečin niti čuti nisem preveč.

Uresničilo se sporočilo, ki so ga poslali martinariji v brzojavki: »Pustite srca v Beogradu, pridite kot zmagovalci.« V Ljubljani nas je pričakalo okrog 40 Jeseničanov, prepovedali so nam prihod na Jesenice s šiharjem od dveh. Rekli so: pojdi kamor hočeš, zapravi kolikor hočeš, bomo te plačali, pridite pa ob petih, ker pripravljajo doma poseben sprejem. Mene je čakal rešilec, s katerim so me spravili v kliniko. Posebej se je izkazal dr. Betteto, brat znanega opernega peva Julija Betteta. Če izvzamem hud ramenski izpah (!), ni bilo hujšega. Dali so mi plastični povoj in me odpustili. Ljubljanci so nam iskreno čestitali, nam so privoščili zmago bolj kot Partizan. Vlak domov je bil poln zastav in ves počekčan, od Kranja naprej pa ob progi spalir. Na jeseniški železniški postaji godba na pihala, na ramenih so nas odnesli v Korotan. Tudi če bi naši postali danes svetovni prvaki, ne bodo doživeli takega sprejema. Res pa je, da smo si bili tedaj po duši vsi ljudje bližji.

Igral je do leta 1968, pomagal osvojiti 12 zvezdic, bil štiri sezone kapetan ekipe. »Za to posel moraš imeti dosti izkušenj in žvce. Posreduješ v sporih, s sodniki je posebej ob derbijih teko. Sicer imaš dva pomočnika, pa tudi onadva ne moreta pomagati kaj prida.

Važnejše tekme je odigral na svetovnem prvenstvu leta 1960 v Švici, v Ženevi in Lausannu. V C skupini so bili tretji. Leta 1961 je bilo svetovno prvenstvo na Švedskem v Stockholm, kjer so bili v B skupini peti. Poglavitje zase so bile olimpijske igre leta 1964 v Innsbrucku. V B skupini so bili peti. Igrali so tudi s Kanado, izgubili 14:1, edini gol pa je dal Bogdan Jan, na kar je lahko še danes ponosen, saj je premagal Martina.

Leta 1965 je izstopil iz državne reprezentance, leta 1966 pa je šel v ČSSR v trenerstvo solo skupaj z Matkom Medjem, Dušanom Brunom, Jožem Novakom, Sipijem Trebušakom in Cirilom Klinarjem. Ta šola je Jesenicam dala veliko, ker so že naslednje leto odprli hokejsko šolo za najmlajše in mnogi, ki drsajo danes ter dosegajo gole, so izšli iz teh hokejskih šol. Bili so štirje razredni (paralelke) in to je edini način, ki pelje do uspeha.

Leta 1970 je Cena treniral moštvo Vevč, dve leti Slavijo, opravil sodniške izpite, bil zvezni trener, potem pa je začel opušati hokej.

»Pokazalo se je, da imajo funkcionarji premalo razumevanja za trenerje. Slo je za plačane ure. Bili smo pogodbeno vezani, pa se nisem tožaril. Mislim plačane ure na delovnem mestu v tovarni, sicer pa je malo čudno, da klub nima v članstvu starejših igralcev, mar ne?«

Prav res je čudno, kako malo je starejših hokejistov v častnem članstvu, v upravi, kar vse kaže, da jih hitro »odpišejo, ko prenehajo aktivno igrati, ne glede na leta, ki so jih vložili. To delno tudi opravičuje mlajše, ki se zavedajo, da jim vloženi leti nihče ne bo vrnil, pa se zato bolj pehajo za denar. Cene se je zavedal, da je treba misliti tudi na prihodnost. Zgradil je vrstno hišo na Koroski Bliji, kjer je uredil topel dom z družino in našel tisti mir, ki ga zrel človek potrebuje. O današnji generaciji sodi takole:

»Vsak igralec in vsak funkcionar mora najprej pri sebi razisti odnos do hokeja. Imeti hokej rad in se tudi dobro počutiti na ledu, je predpogoj, to pa zahteva tudi žrtvovanje. Mladim manjka domiselne igre in akcije, ki delajo hokej zanimiv. Občinstvo jim je obrnilo hrbet, ker je hokej postal nezanimiv, poleg tega pa so bili tudi različni moralni konflikti. Ne da bi predenjal našo generacijo, bi se mladi marsikaj morali učiti od nas – to pa so predvsem borbenost, srčnost, pripadnost klubu in moralno-sportne kvalitete.«

Cena niso pozabili TOLMINSKI PUN-TARJI! Ta klub navijačev je spomladaj povabil na proslavo vse ekipe, ki je prvič osvojila državno prvenstvo, povabilo pa je ostalo v klubski pisarni. Cena je povsem slučajno obvestil Tolmince, ki ga je osebnost povabil na srečanje in je bil tako rekoč edini povabljenec. Dobil je lepo umetniško sliko.

Tudi danes imamo obetavne igralce, ki so pokazali dosti znanja. Zadnji občni zbor je tudi jasno začel nadaljnjo pot in če bodo počistili še klubiško pisarno in če bodo lahko igrali z nasprotniki, od katerih se bodo učili, si lahko obetamo še velikih dni jeseniškega hokeja. Navsezadnje je tudi naloga Hokejske zveze Jugoslavije, da se zave svojega dela in organizira pogoje za normalni razvoj hokeja. V Sarajevu bodo olimpijske igre, kjer ne moremo pričakovati kaj posebnega in če že ne bi bili gostitelji, nas ne bi bilo tam. Imamo pa še čas, da se toliko pripravimo, da vsaj sramote ne bomo delali.

J. Jekler

Cena Valentarij (Foto J. Jekler)

EKIPA ŽELEZARNE TRETJA V KRANJU

V nedeljo, 21. novembra, je bilo v Kranju tradicionalno tekmovalje v šahu, ki ga organizira Iskra Elektromehanika. Na tekmovalju je nastopilo več kot trideset ekip iz vse Slovenije. Z Jesenic sta nastopili ekipi Železarne in Šahovskega društva Jesenice. Za ekipo Železarne so nastopili: Zorko, Železnik, Rodman in Ravnik, za ekipo Šahovskega društva Jesenice pa: Konobelj, Lužnik, Laharner in Barič. Medtem ko je ekipa Železarne nastopila res z vsemi najboljšimi, je ekipa ŠD nastopila z rezervnimi igralci.

Vse ekipe so bile razdeljene v pet jakostnih skupin. Železarne je igrala v prvi SD pa v drugi skupini. V izredno močni konkurenci se je ekipa Železarne potegovala celo za prvo mesto, vendar je na koncu kljub odlični igri le za dve točki zaostala za zmagovalnima ekipama.

Najboljši v ekipi so bili Zorko, Železnik in Ravnik. V drugi jakostni skupini ekipa ŠD ni uspela doseči kaj več kot šesto mesto (med osmimi ekipami), kar pa je bil še vedno uspeh. Najboljša v ekipi sta bila Laharner in Barič, ki sta osvojila tudi največ točk.

Zmagovalci turnirja je bila ekipa Sloge iz Ljubljane, medtem ko je v drugi skupini zmaga ekipa JLA iz Ljubljane.

ŽELEZNIK ZMAGOVALEC NOVEMBRSKEGA TURNIRJA

Tretji letošnji hitropotezni turnir za mesec november je bil doslej najštevilnejši in ob enem tudi najmočnejši. Nastopilo je kar 22 šahistov, zmagal pa je mojstrski kandidat Železnik, ki je drugouvrščenega Krajnika prehitel za točko in pol. S to zmago se je Železnik prebil na šesto mesto v skupni uvrstitvi, prvo mesto pa je še naprej obdržal Krajnik, ki je še za točko povečal prednost in tako pred drugouvrščenim Lužnikom vodi za štiri točke.

Vrstni red na turnirju (november): Železnik 19, Krajnik 17, Lužnik 17, Ravnik 16, Krničar 17, Laharner 15, Konobelj 12,5, Bec 12, Zajc 10,5, Krničar F. 10, itd.

Po treh letošnjih turnirjih je vrstni red naslednji: 1. Krajnik 27 točk (3 odigrani turnirji), 2. Lužnik 22,5 (3), 3. Ravnik 22 (3), 4. Krničar 21, 5. Rodman 15 (2), 6. Železnik 10 (1), 7. Laharner 9,5 (2), 8. Kosmač 9 (1), 9. Konobelj 8,5 (2), 10. Poljanšek 7 (1), 11. Zajc 5,5 (3), 12-13. Kokošar in Bec 3 (1), 14. Barič 2,5 (2), 15. Ivelja 2 (3), 16. Jenko 1 (3), 17. Vuković 0,5 (1), 18. Krničar F. 0,5 (3) itd.

TK

STRELSKO TEKMOVANJE V MOJSTRANI

Strelska družina Janez Mrak Dovje-Mojstrana je v nedeljo, 21. novembra, izvedla tradicionalno strelsko tekmovalje v streljanju z zračno puško v počastitev dneva republike, 16. decembra – krajevne praznika in 22. decembra – dneva JLA. Istosčasno pa so izvedli tudi družinsko tekmovalje za člane, članice, mladince in mladinke.

Na tekmovalju je nastopilo 23 ekip krajevnih društev, družbenopolitičnih organizacij, delovnih kolektivov, vojakov s karavle Belca ter predstavniki drugih organizacij.

REZULTATI:
Vrstni red najboljših ekip: 1. Strelska družina Janez Mrak Dovje-Mojstrana 243 krogov, 2. Smučarsko društvo Mojstrana 231, 3. Osnovna šola 16. decembra Mojstrana 196, 4. postaja GRS Dovje-Mojstrana 187, 5. KUD Jaka Rabič Dovje-Mojstrana 182.

Najboljši posamezniki: 1. Franci Rabič 86, 2. Blaž Knific 85, 3. Miha Rabič 83, 4. Andrej Janša 79, 5. Franc Kotnik 78.

Družinsko tekmovalje:
Člani: 1. Franci Rabič 176, 2. Miha Rabič 161, 3. Andrej Janša 161, 4. Franci Kotnik 159, 5. Slavko Rabič 146.

Članice: 1. Dora Potočnik 117, 2. Marija Knific 43.

Mladinci: 1. Blaž Knific 171, 2. Bogdan Janša 155, 3. Slavko Rabič mlajši 149, 4. Franc Koržija.

Mladinke: 1. Romana Štular, 127, 2. Mateja Rabič 36, 3. Emilija Dereani 31, 4. Andreja Mavec 23.

J. R.

OBČINSKO SINDIKALNO PRVENSTVO V ŠAHU IN STRELJANJU

Svet za šport in rekreacijo ter izbrano prostega časa pri občinskem svetu zveze sindikatov Jesenice bo konec tega tedna izvedel še dve občinski sindikalni prvenstvi, in sicer deveto prvenstvo v šahu in streljanju z zračno puško za leto 1982.

Prvenstvo v šahu se bo začelo v četrtek, 25. novembra, ob 15. uri in 30 minut v šahovskem domu na Jesenicah. Za izvedbo prvenstva bodo poskrbeli člani jeseniškega šahovskega društva, vodja tekmovalja pa bo Franci Ravnik. Zrebanje bo takoj po prihodu ekip, tekmovalje pa bo ekipno. Prvouvrščena ekipa bo sprejela pokal v trajno last, štirje najboljši posamezniki pa bodo prejeli medalje.

Prvenstvo v streljanju z zračno puško bo potekalo v soboto, 27. novembra, od 8. do 14. ure v delavskem domu Julke in Albina Pibernik na Javorniku. Za izvedbo bodo poskrbeli člani strelske družine Triglav Javornik-Koroška Bela, vodja tekmovalja pa bo Slavko Krmelj. Tekmovalje bo v ženski in moški konkurenci ter ekipno in posamezno: Prvouvrščena ekipa pri ženskah in moških bo prejela pokal v trajno last, prvi trije pa medalje.

Pravico nastopa na obeh prvenstvih imajo vsi člani zveze sindikata, zaposleni v jeseniški občini. Razglasitev rezultatov bo pozneje, organizatorji pa bodo pravčasno sporočili datum.

J. R.

RAZPORED PRVENSTVA ŽELEZARNE V ODOBJU ZA LETO 1983

- I. skupina – v sredo, 1. decembra, ob 18. uri v telovadnici ŽIC: KSI, TOZD Energetika, TOZD Družbena prehrana, TOZD Jeklarina.
 - II. skupina – v petek, 3. decembra, ob 20. uri v telovadnici ŽIC: SEO-TKR-NG, TOZD Plavž, TOZD Žičarna, TOZD Transport.
 - III. skupina – v sredo, 8. decembra, ob 18. uri (ŽIC): TOZD Remontne delavnice, TOZD Hladna valjarna Bela, TOZD Strojne delavnice, TOZD Valjarna bluing-štelce.
 - IV. skupina – v petek, 10. decembra, ob 20. uri (ŽIC): TOZD Hladna valjarna Jesenice, TOZD Vzdrževanje, TOZD Livarna.
- Prvo polfinale bo v sredo, 15. decembra, ob 18. uri (ŽIC): prvi iz I. in III. skupine ter drugi iz II. in IV. skupine.
- Drugo polfinale bo v petek, 17. decembra, ob 20. uri (ŽIC): prvi iz II. in IV. skupine in drugi iz I. in III. skupine.
- Iz vsake skupine polfinala igrajo po dve ekipi TOZD oz. delovni skupnosti v finalu, ki bo v sredo, 22. decembra, ob 18. uri v telovadnici ŽIC.

V SOBOTO ČETRTI BUNDERLOV MEMORIAL

Kot vsako leto bodo jeseniški košarkarji tudi letos organizirali košarkarski turnir v spomin na enega najboljših jeseniških košarkarjev, Ludvika Bunderla, ta vedno nasmejan in na šalo pripravljen dobrodušen fant iz Gorji, ki je s košarko pričel na Jesenicah, nadaljeval pri najboljših slovenskih klubih, ljubljanski Olimpiji in Slovani in hotel zaključiti športno kariero na Jesenicah, je tragično preminil nekaj metrov pod vrhom naše najvišje gore.

Jeseniški košarkarski delavci so se odločili, da bodo na letošnjem turnirju igrali

tisti, s katerimi je igral tudi Ludvik: igralci reprezentance železarne Jesenice, Elana iz Begunj, ki ga sestavljajo v glavnem košarkarji iz jeseniškega kluba in člansko moštvo KK Jesenice.

Turnir bo v soboto, 27. novembra, dopoldan v dvorani ŽIC po naslednjem sporedu:

8. uri KK Jesenice: Elan Begunje,
- 9.30 reprezentanca Železarne: Elan Begunje,
11. uri KK Jesenice: reprezentanca Železarne.

POLOVIČEN IZKUPIČEK

JESENICE: LITJA (članice)
83:71 (35:32)

Dvorana ŽIC, gledalcev 100, sodnika Ivanuš iz Ljubljane in Štrukelj iz Mengša.

Jesenice: Slamnki 23, Stražar 25, Vavpotič 2, Azman 6, Mlačnik 2, Krznarič 4, Smolej 11, Kantarevič, Malkoč, Berus, Šmitran, Kučina.

Tokrat je trener Čilenšek dal priložnost mladim košarkaricam in tudi te so eno slabih moštvo v ligi zlahka premagale.

V naslednjem kolu, po praznikih, bodo jeseniška dekleta gostovale v Ljubljani pri Slovani.

JESENICE: A ET TOLMIN (člani)
76:86 (38:36)

Dvorana ŽIC, gledalcev 100, sodnika Ivanuš iz Ljubljane in Štrukelj iz Mengša.

REKREACIJA: NEKATERI NAČINI VADBE TEKA

Sploh ni načrtoval nekega vrhunca forme, bil je enostavno vedno pripravljen na najtežje tekme. Clark, ki je računal na dobro formo ob vsakem času, je povečaval količino vadbe iz leta v leto. Vadil je v glavnem dolge vztrajnostne teke na travnatih stezah in tudi na cesti, tekkel je vedno hitro. Redno je tekkel na rundi in vedno brez stoparice. Vadil je dvakrat, včasih tudi trikrat dnevno in če je vadil slučajno na rudni, je tekkel desetkrat po 200 m po 26 do 28 sekund, ali desetkrat po 400 m po 60 sekund, z vmesnimi nalahnimi umiritvenimi teki v ustreznem času.

Iz Clarkovega načina vadbe je razvidno, da je šel po načinu vadbe popolnoma svojo pot, da ni izkoristil dognanj prednikov. Dokazal je, da dobi organizem tudi pri taki vadbi zadostno hitrostno moč, možno pa je tudi doseči neke vrste forme in ga stalno držati ter se nalahno izboljševati.

Če Clarkova dognanja prenesemo na rekreativno tek, lahko zaključimo, da vsakodnevna vadba v nalahnem tempu teka in hitre hoje sčasoma sama po sebi usposobi rekreativca, da teče hitreje brez vsake muje, ker postaja organizem avtomatično sposobnejši. Zelo verjetno je organizem pri enakomernem in zmernem tekmu na dolge proge manj obremenjen kot pri intervalni vadbi.

Tako nastane samo po sebi vprašanje, zakaj bi se mučil samo na intervalni način, če prideš do istega cilja z večino vadbe neprekinjene teka in poleg tega uporabljaš samo majhen časovni del tudi intervalno vadbo? Kako in kaj in koliko je natančno edino prav, ne bi vedel povedati in utemeljiti nihče na svetu. Lahko se podčrta verjetnost, da nekomu bolj ustreza intervalni način, drugemu pa nasprotni način.

Če vse navedeno analiziramo, vidimo, da so se razvijale metode vadbe teka skozi enakomerni vztrajnostni tek, vztrajnostne in ponavljajoče teke, skozi Holmerjev fartlek, Olanderjev sistem, intervalni trening in skozi metode Igloja, Ceruttija, Lydiarda in Clarka. Viden je tudi vse večji pritisk na vadbo v naravi, po gozdnih in travnatih stezah.

Najnovejšo smer so nakazali afriški tekači Bikile Abeba, Boit, Yifter, Rono itd. Znanost je postala pozorna na vadbo na višinah prek 2000 m, ki se odvija v Etiopiji in Keniji. Tudi evropski in ameriški tekači so izkoristili prednost, ki jo daje vadba na višinah in danes grade povsod na svetu, kjer imajo možnost, vadišča visoko v gorah, med 2000 in 3000 m višine.

V leto 1960 je bil najbolj popularen tekač na dolge proge Avstralec Ron Clark, težak 161 funtov.

Čeprav je hodil zgodaj spat, ni bil vedno strog glede tega. Držal se je normalne prehrane. Rad je imel pečenko, solato, jajca, kruh, sadje, sladoled in med. Izogibal se je zmrznjene hrane, dušenega mesa, zelenjave z oljem, pravega čaja, kave in alkohola. Pil je limonado, sadne sokove in mleko. Močno je bil proti kajenju.

Clark je bil pogosto sposoben teči na nivoju svetovnih rekordov, toda kljub svojim sposobnostim je imel v svoji karieri številne neuspehe. Na začetku ga je vadal Franz Stampfl, od leta 1960 naprej ni imel trenerja, toda vadal je skupaj s tekači Neil Robinson, John Landyjem ter še posebej z Les Perryjem, ki mu je bil svetovalec.

Navadno je vadal doma in v gimnaziji z utežmi in prožnostnimi vajami. Uporabljal je baletne vaje. V torkih in četrtek zvečer je vadal v gimnaziji z dviganjem uteži, plezanjem po drogih in vrvi, vaje za ramenski sklep, za trebušne mišice, vadil je tudi na veslaški napravi. Po tej vadbi je šel v sauno.

Clark je bil tekač, ki je čutil, da mora preživeti vso težo in napor tekme, da mora obvladati tekmo in dogajanje. Poizkušal je uničiti svoje nasprotnike s trdim tempom, poizkušal je teči hitreje kot kdajkoli prej na tekmovalni dolžini. Našel je vedno neko koristno taktiko.

Kot hitrostno vadbo je vadal tudi za maraton včasih 800 m s ponavljanji po 220". Tehnika teka ni bila velika skrb Clarka. Tekel je v pokončni drži, roki je nosil nizko upognjene, gibi rok so bili kratki, korak je imel relativno kratek.

Clark se je ogreval kar v prvi miliji treninga. Pred tekmo se je ogreval v nalahnem tempu 20 do 30 minut in z dvema ali tremi sprinti od 70 do 100 m z vmesnim nalahnim tekem. Za tem je nekoliko počival, potem pa je nalahno tekkel (jogging) do začetka tekme. Včasih se je pred startom tudi obilil s toplo vodo za pozitivno cirkulacijo in omejevanje mišic.

Večino vadbe je opravil na travnatih stezah in po poteh prek grčevja. Pri vadbi ni uporabljal ure (kot npr. Nurmii, ki je tekkel vedno z uro v roki). Treniral je enkrat do trikrat dnevno, njegov glavni obrok vadbe pa je bil zvečer. Isti plan je uporabljal vse leto, poizkušal je biti vedno pripravljen na najtežje tekme

Žolna zdravnica

Žolna,
smrečjih host zdravica,
v svoj zatre se
tenkočutni radar,
detlu pravi:
»Čuj, motoriko, ptica!
To najbolj nevaren je lubadar!«

Svatovanje

Sraki dve, dve klepetulji
za zeleni grm sta seli.
Prva pravi: »Mar ste čuli,
kaj so ptički danes peli?«

Druga pravi: »Kaj ne veste,
da so izbrali si neveste:
sredi hoste pomladanje
bo ženitev, svatovanje?«

Sod masti je polh privatil,
ogelj očka čuk zapalil,
žolne zdolble take sklede,
da bo sit, kdor zraven sede.

Prošnja k soncu

Zaveslaj ognjeno ladjo,
sonce, že april je tu s pomladjo,
žarkov sej nam iz daljave
za vse klasje, drevje, trave!

Dedek, ki še kožuh nosi,
za čebele sonca prosti,
prosi drevje, ki ne jenja
več razpenjati brstenja,

pa še prtički tam na loki
radi spet bi šli k poroki,
od poroke plesti gnezdo
za svoj rod pod srečno zvezdo.

Sonce slišalo je prošnjo,
vsulo žarkov v slednjo krošnjo,
pehar žarkov na dobravi
je nasulo slednji travi...

Zdaj še veter čez dobrave
nosi kot krošnjar dišave
njiv zoranih, posejanih,
vinogradov okopanih;

česnje v cvetju — bele vile —
s soncem so pomlad slavile,
še lapuh, ki nosi zdravje,
priredil je skromno slavlje.

Sonce pa vse više, više —
zlate pesmi v polje piše...

LISTI izhajajo kot priloga tednika Železar — glasila delovnega kolektiva SOZD SZ ŽELEZARNA JESENICE. Ureja kulturno umetniški klub pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice, glavni in odgovorni urednik Joža Varl.

KDO JE NAJMOČNEJŠI?

Nekoč ko se je ravno kopal v reki, je slaven čarovnik opazil miško, ki se je ravno utapljala. Reši jo, odnese iz vode in začara v čudovito deklico. Bila je tako lepa, da ji je čarovnik želel izbrati najbolj čudovitega ženina.

»Poročim te s soncem,« reče deklici.
»Nikarté me poročiti s soncem,« zaprosi deklica. »Sonce nima nog, pač pa ognjene roke. Ves dan potuje okoli sveta, zvečer pa izgine. Sicer pa že ima dve ženi: svetlobo in senco.«

»Toda sonce je najbolj mogočno,« vzklikne čarovnik.

»Ne nisem najmočnejši,« se oglasi sonce. »Oblak je močnejši od mene. Če se mu zahoče, me lahko zakrije.«

»Poroči se torej z oblakom,« reče čarovnik deklici.

»Ne, ne poročim se z oblakom. Temen je in poln vode. Nihče ne ljubi oblakov. Cesar se dotaknejo, ovlažijo. Oblak ima tudi blisk, strašnega sina.«

»Toda oblak je najmočnejši,« pripomni čarovnik.

»Ne, nisem najmočnejši,« se oglasi oblak. Veter je močnejši. Če ga je le volja, me odpihne z neba.«

»Poroči se torej z vetrom,« reče čarovnik deklici.

»Ne, ne poročim se z vetrom. Veter vedno hiti za kakšno rečjo, vznemirja ljudi, uničuje in raznaša, cesar se dotakne.«

»Toda veter je najmočnejši,« vztraja čarovnik.

»Ne nisem najmočnejši. Gora je močnejša. Kadar se zaletim vanjo, se zmeraj razletim na drobne kosce.«

»Poroči se torej z goro.«

»Ne, ne bom se poročila z goro, saj jo je sama skala in grmičevje. Kaj naj počnem z goro,« ugovarja deklica.

»Toda gora je najmočnejša,« zatrjuje čarovnik.

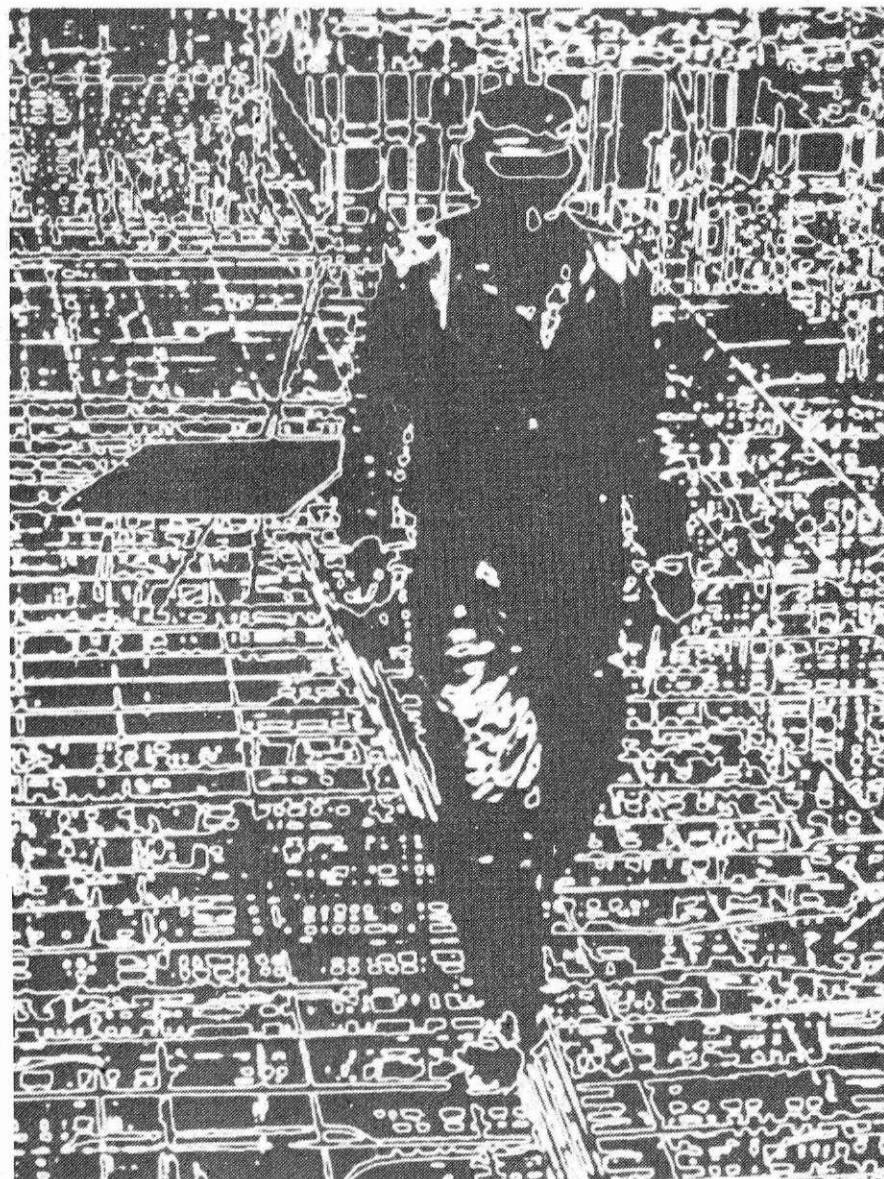
»Ne nisem najmočnejša,« se oglasi gora. »Mišek je močnejši. Lahko me izpodjeda, izglođa, prevrta, če hoče, me lahko razmaje.«

»Torej se boš omožila z bratom miškom,« vpraša čarovnik.

»Da,« odgovori deklica in se nasmehne mišku, ki je imel ostre in močne zobe ter rdeče oči.

Tedaj čarovnik zopet odčara deklico v miško in ona z vso naglico pohiti s svojim dragim miškom na zeleno polje.

Po indijanski pravljici
priredil Črt Sinkovec

Franci Sluga: Človek in betonske armature

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

ALOJZ GRADNIK (1882—1967)

Vrnitev

1
Rad bom počival tam kraj naše hiše,
na tisti njivi, ki le smrt jo orje;
zavit ves v zemlje naše tople skorje
bom dihal s srcem, ki z njim ona diše.

Pokojno spanje v nji bo, brez blazine
in belih rjuh, brez krikov zlih skovira,
brez sanj varljivih in brez ur nemira
in brez omamnih strupov mesečine.

Srce pa klilo bo, kot klije seme:
vse neizgovorjene še besede
rast gnale bodo iz njegove srede.

Povedale jih bodo rože neme
na grobu, kjer bo križ pozabljen stal.
Kdo jih bo trgal, kdo jih bo teptal?

2
Povrnem se domov — ker vse se vrača:
od daljne gore v širo morje reka
in v zemljo rmo, hrast, ki se poseka,
in v prah trdnjava, mesto in palača.

Ne bom več list, ki vetrom je igrača
in žejnega ožgala je pripeka,
ne bom več zgublajoča se odjeka,
ne kamen, ki ga val vode obrača.

Zemlje ljubeče srčna bom sredina,
morja brezbrežnih kaplja neločljiva,
vsemirja jasni, enozvočni spev.

Neznana mi bo zgube bolečina:
zgubiti mora le, kdor pridobiva
in zbira in gradi, ker ni še cel.

3
Vse bo, kot zdaj je: trta bo rodila,
dehtela v brajdač bo rdeča danta,
puhtela v soncu bo kopana planta
in toča klestila bo, vas molila.

Slap nageljnov bo padal iz petirja
na oknu moje sobe in požeta
koruza po pajolu bo razpeta,
od ceste se bo čul ropot škalarja

in jok od hiš: v mežadu bo kasela
postavljena in mladim bodo stari
umikali se k nam, za vrsto vrsta.

A z vinom v kleti mladim kri bo vrela
za svetega Martina in komari
nov zarod bo prinašala iz Trsta.

4
Vse bo kot zdaj — oči pa bodo slepe
in srce slepo: kaj mu mar pomladi,
kaj, so li polni grozda vinogradi
in da je gnusen črv in rože lepe!

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Štev. 56/XII

Jesenice, 25. november 1982

Kaj mu bo mar za vrte in za stepe,
kako živeli so po njih nomadi,
kaj tu je zdaj in kaj je tam v navadi,
kaj za sveta hotenje in naklepe!

Preziral duh bo videz vseh stvari,
ki v sužnja izpreminjajo človeka,
da mu je svet samo tesnoba ječa

in vir bridkosti mu vse njih slasti.
Kaj mu do njih? Saj je samo odreka
osvobojenje in poslednja sreča.

Slovenska zemlja

O bridka zemlja — ni bil templjev zid
kras tvojih živo zelenecih grudi,
ne katedrale v blišču bele sljudi,
ne večni žar kraljevskih piramid.

Samo sledovi biča in kopit
so v tvojih krovih, v prsti, v lesu, v rudi,
in žigi priče so, da si v ponudi
bila kot krma roparskih korit.

Če pa pustošil te je srd biričev,
ostala vendar plodna si in vedra,
in kot pod jarnom spehanih volov

zareže plug se v tvoja sladka nedra,
za hrano živih in spomin mrličev
kali že v tebi žetve blagoslov.

Kraška pomlad

Spet je pomlad in spet zemlja nas kliče,
kliče vse žive in kliče mrliče:
»Dajte, mrliči, kosti mi, pepela,
zadnja mi dajte slovenska razpela;
živi mi dajte krvi, da bom topla,
skorjo odprite mi z njo, da bom sopla,
rijte in grebite, sezite vame,
orjite brazde in kopljite jame,
saj so dovolj že koščeni vam prsti,
padajte vame po vrsti, po vrsti!«

Pluge popravimo zadnji kovači,
pojdim v polja vsi zadnji orači,
grebimo, kopljimo, v brazde zorane
kri naših src naj za roso nam kane.
Brez povračila ne bo naša žrtva,
saj če smo mrtvi mi, zemlja ni mrtva:
večno bo naša. O, sejmo, le sejmo,
zadnji orači pred smrtjo povejmo:

To še posejemo, zadnje prgišče,
kri naše rane na setev naj kane.
Če ne bo nam, naj bo zemlji zdravilo.
Če pa le sejemo zrna za vrane,
če le za črve bo seme kalilo,
saj nam ta zemlja vsak kamen povrne,
kamne povrne za pokopališče.

Rodil se je 3. avgusta 1882 v Medani v Goriških Brdih, tam, kjer se stikata slovenski in furlanski etnični prostor. Tudi sam je izšel iz obeh narodov, saj je bila mati Furlanka, oče pa Slovenec.

Po študiju prava na Dunaju je kot sodnik služboval nekaj časa v Istri in Gorici, po italijanski zasedbi Primorske pa je odšel v Jugoslavijo. Bil je v ministrstvu za zunanje zadeve v Beogradu, član Vrhovnega sodišča in sodnik sodišča za zaščito države v Ljubljani. Na starost se je spet umaknil v svojo rojstno vas, kjer je tudi umrl 1967. leta.

Svoje pesmi je začel objavljati 1902. leta, to je še v času moderne, ki je tudi nanj vplivala, vendar se ni navduševal za kasnejše modernistične struje. Ostal je zvest tradicionalnemu verzu, tradicionalni obliki, predvsem sonetu in rimi, čeprav se jih ni togo oklepal, ampak so smiselni del vsake pesmi. Do leta 1918 so njegovo liriko doletela tri moči: ljubezen in smrt, socialnodomovinsko čustvo in nazorska vprašanja. Po okupaciji Primorske je njegov protest nad nacionalnim pritiskom počasi prehajal v resignacijo-deziluzijo in namesto upora je v pesmih čutili razočaranje. Od družbene stvarnosti in mestnega vrveža beži v tišino vaškega življenja, zemlje in narave. V pesmih pred in med drugo svetovno vojno se kljub ostrim in naturalistično opisanim grozotam vojne čuti pomiritev z življenjem. Kot izrazit lirik se je predvsem posvečal individualnemu trpljenju, odkrivanju smisla življenja in smrti, boju med intelektom in tradicionalnim nazorom, ki je težil po harmoniji, a je sodobni svet ni bil več sposoben zagotoviti. Ta dvojnost v odnosu do sveta se predvsem odraža v njegovi ljubezenski liriki — osamljen človek je razpet med ljubezen in smrt.

Zbirke pesmi: Padajoče zvezde (1916), Pot bolesti (1922), De profundis (1926), Večni studenci (1938), Zlate lestve (1940), Pesmi o Maji (1944), Pojoča kri (1944), Narobe svet (1953). Izbrana dela so izšla v naslednjih zbirkah: Svetle samote (1932), Primorski soneti (1952), Harfa v vetru (1954).

Gradnik je pomemben tudi kot zelo dober prevajalec lirike. Prevajal je predvsem italijansko (Michelangelo, Petrarca, Negri), špansko, kitajsko (Li Tai-po) in indijsko liriko (R. Tagore), dela jugoslovanskih pesnikov (B. Radičević, I. Mažuranić, P. P. Njegoš) in Prešernove nemške pesniteve in sonete.

JOŽE MOŠKRIČ: DANI SE

Jože Moškrič-Ciril

Potem ko je Moškričeva drama **Rdeče rože** po krstu novembra 1932 v Zadvoru kmalu potala priljubljeno in nepogrešljivo delo na odrih slovenskih delavskih kulturnih društev, privlačno tudi za občinstvo, ki se sicer ni aktivno vključevalo v delavsko gibanje, delo, ki je omogočalo, da so imela društva tudi finančni uspeh, ker so bile dvorane polne;

potem ko je ta Moškričeva igra v največji meri zadovoljevala želje in zahteve, da naj dramski odseki Svobod prispevajo k idejni in politični vzgoji delavstva, ne pa da skrbijo predvsem za razvedrilo in zabavo;

potem ko je Moškrič v letu 1933 pripravil nadaljnji dve delavski igri (**Borba za kruh**, **Razkrinkana morala**) in je izpričal svojo sposobnost, da lahko s pomočjo raznovrstnosti svoje dramatike še naprej oskrbuje sporede delavskih odrov, omogočajoč jim rast, ki ni izhajala iz poklicnega gledališča, ampak iz čistega ljubiteljstva, a je bilo tako kvalitetno, da bi bilo sposobno vplivati tudi na poklicno gledališče in ga prenoviti;

potem ko se je Moškrič ob raznih priložnostih izkazal kot odlični organizator tako na področju kulture (saj je bil v začetku tridesetih let predsednik Svobode v Dobrunjah oziroma v Zadvoru), kakor tudi kot politični in sindikalni delavec (uveljavil se je v zelo vplivni sindikalni organizaciji grafičnih delavcev; v grafični industriji je bil namreč zaposlen);

— splet navedenih prvin je omogočil in povzročil, da je bil spomladi, točneje 26. marca, leta 1933, na 17. kongresu, komaj enaintridesetletni delavec Jože Moškrič izvoljen v centralni odbor zveze Svobod v Ljubljani. V tem odboru so bili poleg njega: Ciril Štrukelj (predsednik), Bogo Tepič,

Angelo Cerkenik, dr. Jelenc, Ivan Vuk, Moretti, Jevnikarjeva in Ivan Skuk (za dramsko podzvezo).

Naslednje leto, to je septembra 1934, je bil na 18. kongresu (občnem zboru) zveze Svobod Jože Moškrič ponovno izvoljen v centralni odbor, ki so ga poleg njega sestavljali: Tepič (predsednik), Moretti, Skuk, Maršček, Jevnikarjeva, Galof, Vuk, Cerkenik in Jugovec.

Kot je znano, je naslednje leto, julija 1935, ban razpustil in prepovedal »delavsko telovadno in kulturno zvezo Svoboda z vsemi njenimi podružnicami«. Vsekakor je Moškrič ostal v centralnem odboru do tega razpusta, medtem ko je bil v domačem Zadvoru od leta 1934 naprej odbornik, ne več predsednik Svobode.

V reviji Svoboda so bila leta 1933 objavljena poročila o tem, da se je Moškrič v imenu centralnega odbora udeležil več okrožnih konferenc, ki so jih organizirali za podružnice Svobode na posameznih območjih Slovenije. Na teh konferencah je imel poleg praktično svetovalnih tudi pomembne načelne, kulturnopolitične govore. Izpričano je, da je Moškrič sodeloval na takih konferencah v Ljubljani, v Celju, v Kranju in na Prevaljah ter na občnem zboru Svobode v Ptuj.

V organizaciji Zveze Svobod pa ni šlo vse gladko in enotno. Prav v času, ko je bil Moškrič v centralnem odboru, se je dokončno razvil spor med centralnim odborom Svobode in med podružnico Svobode na Jesenicah. V spor je bil močno vpleten tudi eden od vodilnih in najbolj vplivnih članov Svobode na Jesenicah, pisatelj, dramatik Tone Čufar. Ker je bil Moškrič Čufarjev prijatelj, je nastal zanj težaven, a zanimiv položaj, v katerem so se prepletale politične, kulturne, literarne in osebne vrvine. Na eni strani je bil Moškrič povezan s centralnim odborom Svobode, na drugi strani pa s Tonetom Čufarjem in društvom na Jesenicah.

Kot poroča France Škrlič (glej razpravo v jeseniškem zborniku Jeklo in ljudje, 1964), se je spor med podružnico na Jesenicah in centralo v Ljubljani pričel že leta 1930. Zveza Svobod ni hotela odstopiti od stališča, da morajo biti člani delavskih kulturnih društev hkrati člani strokovne (sindikalne) delavske organizacije, medtem ko so se Jeseničani zavzemali, naj bodo podružnice glede tega svobodne in je v njihovem društvu vladala večja revolucionarnost. Jeseniška podružnica je izključila Cvetka Kristana. Spor je tlel naprej, neso-glasja — če se izrazimo na kratko — med Jesenicami in Ljubljano so se množila in poglabljala.

Potem ko levičarska Cankarjeva družba v Ljubljani ni hotela izdati Čufarjeve povesti **Februarska noč**, so denar za izdajo zbrali Jeseničani sami.

V začetku leta 1933 je prišlo do nove zaostritve. Aprila tega leta je Zveza Svobod izdala odlok o razpustu jeseniške podružnice. Ta se je reorganizirala, se osamosvojila in se preimenovala v Enakost, medtem ko je bližnja javniška podružnica (Javornik-Koroška Bela) še ostala v okrilju Svobode in je o svojem delu redno poročala v osrednji reviji.

Jeseniška Enakost se je zavedala, da ji grozi osamitev, zato je zelo okrepila in izboljšala svoje delovanje, še posebno na

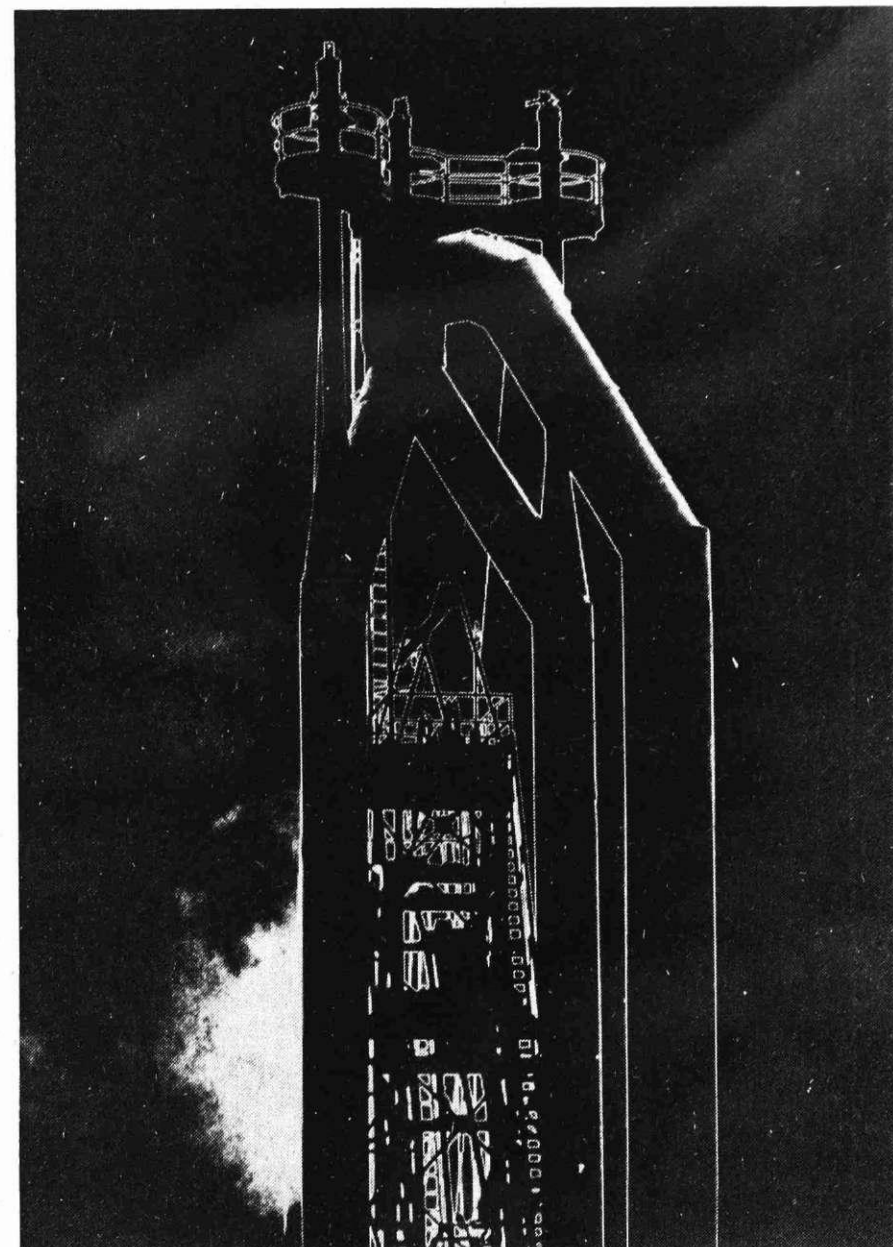
dramskem področju, hkrati pa je z okrožnicami obveščala podružnice Svobod širom po Sloveniji o svojem stališču in o svojem pozitivnem prizadevanju, da bi se ponovno vzpostavila enotnost delavskega kulturnega gibanja. Poleg tega si je jeseniška Enakost zagotovila objavljanje poročil o svojem delovanju in o svojih stališčih na platnicah Kreftove revije Književnost.

Oktober 1933 so, na primer, Jeseničani razposlali okrožnico (podpisana sta Bokal in Kralj), v kateri med drugim piše: »...zavedajoč se svojih proletarskih pravic in dolžnosti in svesti si, da centralno vodstvo Svobode namenoma brskira jeseniško proletarsko vzgojno socialistično delo in voljo...« (Okrožnica je ohranjena v Zgodovinskem arhivu v Ljubljani, in sicer v arhivu Svobode v Črnučah.)

Moškričevo stališče ob tem sporu je bilo načelno in polično. Svojega stališča ni izražal javno in se spora, kot kaže, ni določno udeleževal (arhiv centralnega odbora Zveze Svobod žal ni ohranjen). Najbrž je čutil, da ga hoče Zveza Svobod izkoristiti proti Jeseničanom, med drugim kot protifiguro Čufarju. Zato je bil tem bolj previden. Zavzemal se je za enotnost delavskega razreda in izražal zaupanje v strokovne (sindikalne) delavske organizacije (»...brez dvoma je, da je strokovna organizacija ali da bi vsaj morala biti žarišče vse delavske borbe. Priznati moramo, da je delavstvo v zadnjih desetletjih prišlo do raznih pridobitev samo z močjo strokovnih organizacij.«) Kritiziral je torej vsakršno neorganiziranost delavstva, s čimer je morda posredno kritiziral Jeseničane.

Na drugi strani pa je Moškrič opozarjal, da marsikakšna »delavska« organizacija ni avtentično delavska in da nima končnega cilja preobraziti človeško družbo. »Kapitalizem prav dobro ve, da sam v sebi nima tiste udarne moči, s katero bi vzdrževal red zase, zato je proti razrednim delavskim organizacijam postavil svoje delavske organizacije, ki jih pošilja v boj proti delavskemu gibanju... Vse preveč suženjskega duha je še v nas, strahopetci smo, hinavci, sebičnejši. Vse to so posledice tiste vzgoje, v kateri vzgaja človeštvo kapitalistična družba. Kapitalizem si ne želi značajnih, odkritih, neustrašenih ljudi, temveč slabičev... Današnja svetovna kriza in z njo združena brezposelnost je pa postavila ozke meje dnevnim, materialnim uspehom strokovnih organizacij in socialne politike. Tu pride v ospredje vprašanje preobrazbe človeške družbe...« — Navedeni citati so iz Moškričevega govora na okrožni konferenci Svobod v septembru 1933, ki je bil objavljen v reviji Svoboda. V tem govoru zasledimo globoko analizo razmer in upoštevanje taktičnih in strateških ciljev delavskega boja, kakršno so zmogli le nekateri vodilni člani komunistične partije Slovenije. Moškrič je v sporu med Ljubljano in Jesenicami ostal nepristranski, hkrati pa je odločno podpiral Jeseničane v njihovi revolucionarnosti, značajnosti, odkritosti in neustrašnosti.

V reviji Književnost je marca 1933 izšla Kardeljeva kritika Čufarjeve povesti **Februarska noč**. Čeprav je Književnost sprejela Jeseničane v svoje okrilje, je ta kritika dokaj ostra. Čufarja je bolj kot politika privlačevala literarna uveljavitev. Kardelj pravi takole o Čufarjevem junaku Tinetu: »Toda njegovo obzorje je kljub borbenosti še nejasno... Razredno borbo reducira na vsakodnevne ekonomske borbe... je politično silno plitev... Močno je idealiziran in v svojem mišljeju povsem osamel... Čufar pojmuje razredni boj preozko. Izgleda, kakor da so zanj razredni nasprotniki predstojniki, to je tehnične moči in stroji... Odnos do predstojnika ni razredni odnos... Socialistični pisatelj mora pokazati proletariatu pot preko dnevnih ekonomskih borb v bodočnost...« Seveda pa Kardelj Čufarja tudi pohvali in spodbudi.

Franci Sluga: Plavžarske vertikale I.

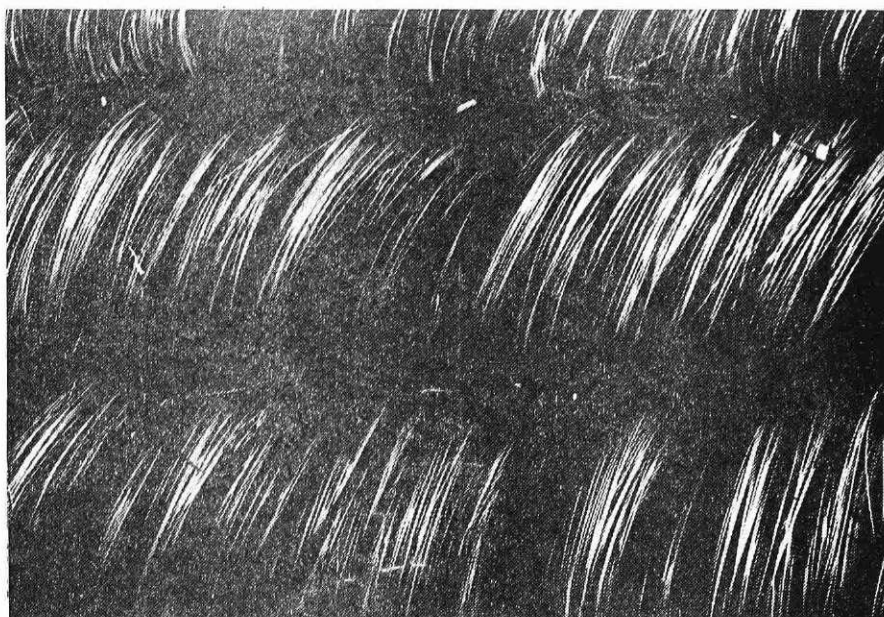
V 56. številki LISTOV s prispevki sodelujejo: Marjan Čufar, Milan Dolgan, Alojz Gradnik, Marko Hudnik, Niko Kešina, Miha Klinar, Sonja Koranter, Ema Miklavčič, Valentin Polanšek, Dejan Svetlin, Ana Staze, Črtomir Sinkovec, Slavko Tarman in Tatjana.

Umetniške fotografije je prispeval član foto kluba Andrej Prešeren Jesenice — Franci Sluga, dokumentarne v sestavku o Jakobu Špicarju avtor, portret, Jožeta Moškriča pa Muzej revolucije Ljubljana.

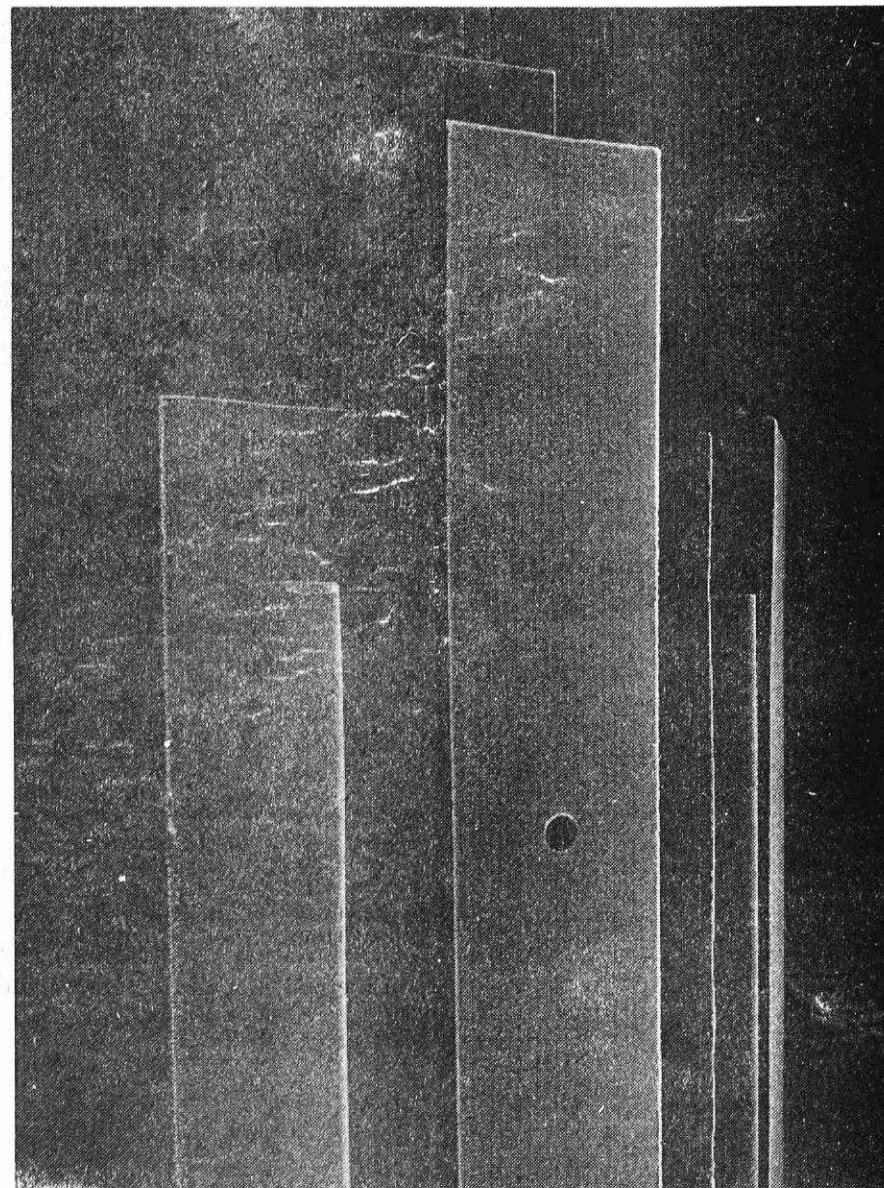
MIHA KLINAR

Podgane

Na razpadajočem življenju
podgane
Igle ostrih zob
v živem mesu
Žrite
žrite
podgane
živo meso
Izžrite
skeleče možgane
ostanke
pojočih kresov
Žerjavko
izgorelih sanj
izglodajte
iz lobanje
Z ostrimi iglami
zob
razparajte
pojoče srce
Kaj vam je srce
drugega
kakor gnilo meso
podgane
nenasitne podgane
Mrtev okostnjak
v viharju
razklano drevo
staro
usahlo drevo
grabim
z vejami
okostenelimi
v krvavo nebo
O vsaj nebo
krvaveče nebo
mi pustite
podgane
pošastne podgane

Franci Sluga: Naše zaloge

Franci Sluga: Jeklene vertikale I.

Čufar in Moskrič sta bila prijatelja. Moskričeva vdova in sin vesta povedati o številnih Čufarjevih obiskih pri njih v Zadvoru in posebno o dolgotrajnih pogovorih med piscema, ki so se dotikali zlasti literarnega delovanja in oblikovanja. Odnos med Moskričevo in Čufarjevo dramatikom bo treba preučiti in obravnavati posebej, vendar lahko že tu opozorimo na zanimivo vzporednost njunih dramskih del. Vzporednost med Dramo **Rdeče rože** in **Tragedijo v kleti** (imenovano tudi **Ljubezen v kleti**). Vzporednost med komedijama **Razkrinkana morala** in **Ameriška tatvina**. Posebno pa vzporednost med Čufarjevo dramo **Polom** in Moskričevo dramo **Dani se**.

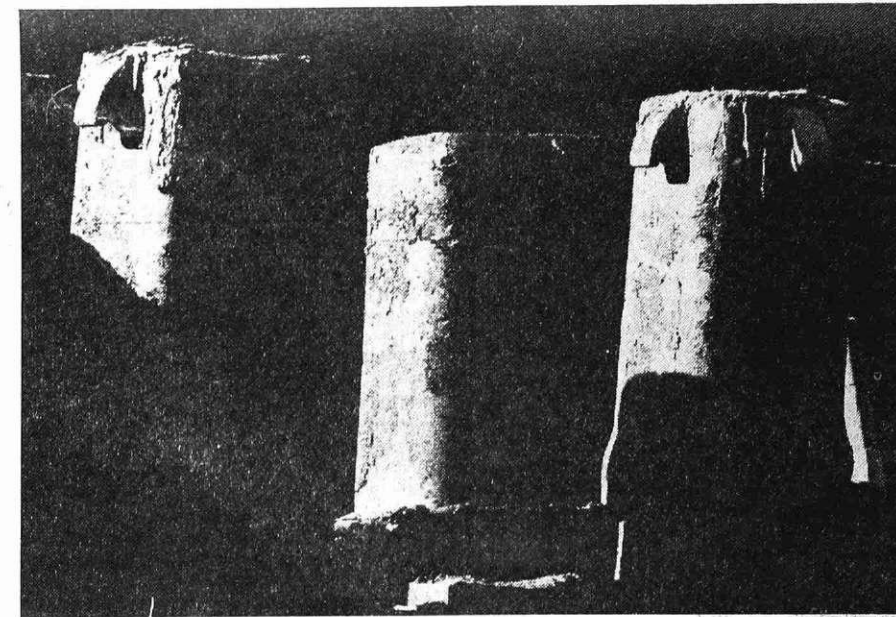
Januarja 1934 so Jeseničani v Književnosti poročali, da pripravljajo uprizoritev nove Čufarjeve igre **Polom**. Ta igra da prikazuje »težko borbo delavstva za najosnovnejše življenjske pravice, zraven pa tudi jasno osvetli delo takozvanih voditeljev, ki so polni lepih besed za delavstvo, v resnici pa imajo pred očmi samo dobre plače in prijetno življenje«. Igra **Polom** naj bi torej prikazala, da je sindikalni delavski voditelj (Rojnik) koristolovec in sploh nemoralen človek in da se morajo delavci na novo sami organizirati. (Rojnik je profesionalni sindikalist, ni zaposlen v tovarni.) Tako naj bi se igra **Polom** vključila v siceršnji spor med Ljubljano in Jesenicami o sindikalni organiziranosti in neorganiziranosti delavcev.

Poudariti moramo, da je bil Moskričev življenjski položaj izjemno idealen: v grafični industriji je bil zaposlen kot navaden, nekvalificiran delavec; organizacijsko, sindikalno je bil aktiven in upoštevan; deloval je kulturno in literarno, kot da bi bil profesionalen kulturnik, literat, v resnici pa je vseskozi »delal«; bil je izkušen, zaveden, discipliniran komunist.

V tem času Jeseničani pravijo (citat iz Književnosti), na primer: »Za proletarijat je glavno, da spoznava razna nečedna, koruptna, škodljiva in sramotilna dela mnogih, mnogih lažimarksističnih manjših, večjih, velikih in visokih glav, ki na račun proletariata žive.« Vprašanje je, ali je bilo res to glavno, glede na to, da poznamo nazore in stališča Kardelja, Moskriča. Čufar je bil zdaj na poti, da bi delavstvo prikazal razčlenjeno, in sicer na eni strani voditelje in organizirane, ki so slabi, in na drugi strani neorganizirane, revolucionarne, medtem ko je poprej bodisi posplošeno idealiziral delavstvo bodisi ga naturalistično prikazoval v slabi luči.

Drama **Polom** je Enakost na Jesenicah uprizorila 26. in 27. maja 1934. V Književnosti piše med drugim: »Avtor in režiser, igralci, igralki in sploh vsi sodelujoči, vsi so izšli iz naših proletarskih vrst... Najmanj so se posrečili nastopi množice.« Režiral je Alfonz Oblak. Poročilo ne kaže, da bi bil uspeh velik. Še isto leto pa je drama **Polom** že izšla v knjižni izdaji in kot taka zbudila številne odmeve.

Ocena drame **Polom**, ki je izšla v Delavski politiki (26. decembra 1934) in pod katero je podpisan T. M. (najbrž Tone Maček), je deloma pozitivna deloma negativna: »Edini uspeh, ki bi ga drama mogla imeti, bi bil, da našemu že itak dovolj razočaranemu delavstvu vzame še zadnjo trohico zaupanja do činiteljev, ki imajo naloge, da se brigajo za njegovo zaščito.« Popolnoma negativna pa je ocena, podpisana z I. C., v reviji Svoboda v začetku leta 1935: »No, to je res pravi polom za avtorja, tiskan vzorec tega, kaj ni drama.« V tej oceni **Poloma** se pojavi tudi odkrita primerjava med Moskričem in Čufarjem. Temu bi se lahko reklo zabijanje klina, da bi se razklalo in onemogočilo njuno prijateljstvo in sporazumevanje. Ocenjevalec takole primerja Čufarjevo in Moskričevo dramatiko: »Čeprav Moskričevi igri **Rdeče rože** in **Razkrinkana morala** nista izšli v tisku, sta ne-

Franci Sluga: Metalurška impresija I.

primerno boljši z vsakega stališča in priporočljivi za uprizoritev na vsakem delavskem odru.

Moskrič pa je že oktobra leta 1934 pripravil uprizoritev Čufarjevega **Poloma** v Zadvoru. O tem priča sledeča beležka v Svobodi: »Dramatični odsek se pripravlja na prihodnjo sezono s Čufarjevim **Polomom**.« To je bilo najbrž še pred knjižno izdajo drame.

V Književnosti je v 3. številki 1935 izšel pod naslovom **Ne razburjajte se** odgovor kritičnemu ocenjevalcu **Poloma** v Svobodi. Podpisana sta Ivan Sedej kot predsednik delavskega odra Enakost na Jesenicah in Alfonz Oblak kot režiser **Poloma**. Pravita takole: »Namesto stvarne, marksistične revije dostojne kritike, je izlil na Čufarja pol-drugo kolono osebne mržnje... Na žalost ne bo ustrezno njegovi želji, da bi drame nikjer več ne igrali. Svoboda v Dobrunjah jo je že igrala v režiji sodruga Moskriča, čigar igre priporoča. Tudi mi hočemo upoštevati njegovo priporočilo! Ker je pa pri nas igrala **Rdeče rože** že javniška Svoboda, **Razkrinkana morala** pa pripravljajo, uprizorimo mi še to sezono tretjo Moskričevo igro **Dani se**! V nji nastopata dva Rojnika. Oba sta poslušna podjetniška hlapca, zato ju delavstvo prav tako požene kakor onega v **Polomu**. Gospodje sodrugi, brž pripravite vrv za Moskriča ali pa vsaj okrožnico proti njegovim igram! Saj take so zdaj vaše vzgojne metode delavskih talentov! V nadaljnjem poroču, da je zveza Svobod, tako kot že ob izidu **Februarske noči**, tudi zdaj izdala okrožnico, naj podružnice bojkotirajo Čufarjevo dramo **Polom**.

Tako vidimo, da se je javno primerjanje in vzporejanje Čufarja in Moskriča nadaljevalo, a da nikakor ni uspel manever, da bi ju razdvojili, temveč se je prav nasprotno — sodelovanje in razumevanje med Moskričem in Čufarjem ter tudi sodelovanje in solidarnost med delavskima kulturnima društvoma na Jesenicah in v Dobrunjah (Zadvoru) okrepilo, pa čeprav je bilo eno, Enotnost, drugo pa Svoboda. Društvi sta ne glede na vse pritiske vztrajali v prijateljstvu in sodelovanju, ki sta ga smatrali in občutili kot kulturno in politično nujnost. Moskrič je posebej, namenoma za uprizoritev na Jesenicah, ustvaril novo, veliko dramsko delo **Dani se**. Kar je Moskrič storil za Jeseničane, je bilo herojsko močno, ustvarjalno dejanje, ne pa kaka podpora, sestavljena iz praznih besed. Vidimo pa tudi, da nova Moskričeva igra ni

nastajala v razmerah mirnega literarnega zatišja, ampak sredi kulturnopolitičnega viharja. Tem bolj se lahko čudimo, da iz igre **Dani se** diha popolna umetniška skladnost in urejenost.

Odmevi na Čufarjevo dramo **Polom** so se medtem nadaljevali. V začetku leta 1935 jo je v Književnosti obširno ocenil Boris Kidrič. Vse to nas zanima prav zaradi vzporednosti med Čufarjevo dramo **Polom** in med Moskričevo dramo **Dani se**. Kidričeva ocena je pretežno pozitivna. Med drugim Kidrič pravi: »...so prizori, kjer Čufar prikazuje in pozitivno ali negativno razvija ter stopnjuje dejavnost delavskih zastopnikov Jurmana, Ogriša in Rupnika, kjer črta Rojnikovo izdajalsko sleparjenje delavstva in mešetarjenje s podjetjem, kjer označuje razgibanje, omahovanje, nihanje, in končni obračun delavske množice z Rojnikom — tako verno, dinamično in s takim poznavanjem ter umetniško kakovostjo podani, da te kar zagradi. Jakost teh prizorov je tolika, da stopijo v celotnem delu kar v ozadje hibe, ki jih je Čufar zagrešil z nespretnim šabloniziranjem buržoazije in njenih najbližjih in s prenasitjenostjo dokaj neživiljsko zagrabljenih in razvitih erotično seksualnih situacij... Čufar v drami ni mogel osvetliti teh samih po sebi preprostih vprašanj v njihovi vsestranski zvezi...« Tu Kidrič govori o vlogi delavskih organizacij.

Kar se tiče umetnosti, se Kidrič zavzema za realizem s perspektivo bodočnosti, tako da ni »nobeden še tako hud poraz brezizhodna tragika in pasivno pojmovana historična nujnost... Zato bo pravi proletarski književnik tudi v porazih — velikih in majhnih — videl pogoje za njihov dialektični obrat.« Opazimo lahko, kako pomembne so Kidričeve načelne misli že glede na prve tri Moskričeve drame (**Rdeče rože**, **Borba za kruh**, **Razkrinkana morala**), še posebno pa so uresničene v drami **Dani se**.

V spremni besedi k Čufarjevemu Izbrnemu delu (1976) navaja Emil Cesar še druge ocene in odmeve na dramo **Polom**. Beležimo nekaj oznak: »Ostane na nižini primitivnih materialističnih vprašanj.« (Slovenec) »Če je hotel Čufar narisati predstavnik vodilnega družbenega razreda in razkrajanje družbe, bi tega ne smel storiti na tako komoden način. Prevleči par figur s tinto in jih predstavi kot parklje, druge

(Nadaljevanje na 4. strani)

(Nadaljevanje s 3. strani)

z belo barvo... Prvo, do česar se bo moral Čufar povzpeti in doseči, je človeški odnos do vseh stvari in ljudi.» (Milena Mohoričeva v Modri ptici)

Moškričeva nepristranost v sporu med Ljubljano in Jesenicami, obenem pa njegova močna podpora Jeseničanom nista bili osamljeni. Pravzaprav je ta spor dosegel svojevrsten vrh že septembra 1934, torej še preden je Moškrič režiral v Zadvoru Čufarjev Polom (ta predstava je bila 18. novembra 1934; ta podatek sem ugotovil v Zgodovinskem arhivu v Ljubljani). Dne 9. septembra je bil v Ljubljani redni občni zbor delavske kulturne zveze Svoboda, in na to zborovanje si je hotela priboriti vstop in si omogočiti zagovor svojih stališč tudi jeseniška Enakost, čeprav je bila izključena. V Ljubljano sta prišla zastopnika Enakosti z Jesenic Kralj in Perko. Potrebno je bilo proceduralno glasovanje, ali naj Jeseničanom dovolijo prisostvovati in govoriti ali ne. Šestnajst podružnic je glasovalo proti in s tem za stališče dotedanjega predsednika Štuklja, dvanajst podružnic pa je glasovalo v prid Jeseničanom. Med temi je bilo tudi Moškričevo matično društvo Dobrunje (Zadvor). Na splošno so v prid Jeseničanom glasovale podružnice, katerih vodstvo so sestavljali levičarji.

Podpora dobrunjske (zadvorske) Svobode jeseniški Enakosti je trajala še naprej. Ko je imela Enakost marca 1935 občni zbor, na katerem je bil za predsednika izvoljen Jože Gregorčič, poznejši narodni heroj, je Svoboda iz Dobrunj sporočila svoje pozdrave. Ta podatek navaja Škrli v že omenjeni razpravi. Škrli navaja tudi podatek, da je poleti 1936 prišla na Jesenice na proslavo Kovinarske organizacije tudi godba iz Dobrunj. To je bilo seveda že po razpustu Svobod in je ta godba nastopala pod imenom Zarja.

Nastanek Moškričeve drame Dani se je torej na zunaj povezan z avtorjevim delovanjem v centralnem odboru Zveze Svobod, z njegovim političnim delovanjem in stališči, in najbrž ne samo z njegovimi, ampak partijskimi, z njegovo sindikalno organiziranostjo in aktivnostjo, z njegovim popolnim razumevanjem stališč Jeseničanov, s sodelovanjem jeseniškega in dobrunjskega delavskega kulturnega društva in z avtorjevim literarnim prijateljstvom s Tonetom Čufarjem. Zanima nas seveda tudi, kakšne so bile notranje (osebne, literarne) silnice, ki so omogočile, da je nastala ta odlična Moškričeva drama, ter kakšne so bile dramsko-literarne razmere v času njenega nastanka.

V spremni besedi k Izbranemu delu Et-bina Kristana (1950, Klasje) Dušan Moravec poroča med drugim o izgubljeni Kristanovi drami Tovarna iz leta 1912, v kateri da se soočita delo in kapital. Preiskati bi bilo treba, ali ni ta Kristanova drama identična z dramo Zvestova, ki so jo pogosto igrali delavski odri še v Moškričevem času in ki da obravnava »motiv delavske stavke« (Fran Petre v knjigi Delavski oder na Slovenskem). Saj se boj med delom in kapitalom najbolj izrazito kaže v obliki stavke.

Moškričeva drama Dani se izrazito prikazuje boj med delom in kapitalom, in sicer delavsko stavko. In to ne v kakem manjšem, popolnoma zasebnem podjetju, kot se dogaja že v Borbi za kruh in tudi ni stavka samo zamišljena, potem pa preprečena, kot se dogaja v Rdečih rožah, ampak gre v drami Dani se za veliko podjetje, tovarno (500 delavcev) z več delničarji, torej z modernim kapitalističnim ustrojem, ne pa s primitivnim zasebnim ustrojem, in tudi je stavkovni boj izrazit, izčrpen, dolg (dvomesečen).

V almanahu Ameriški družinski kole-dar, ki je izhajal vsako leto v ZDA in je bil

izkazilo delavsko in socialistično usmerjen, imamo dva zanimiva načelna članka o delavskem gledališču in tudi o tematiki boja med delom in kapitalom z gledališkega vidika.

Leta 1929 piše J. Špicar pod naslovom Pomen diletantskih gledališč pri ljudski izobrazbi med drugim: »Oder je odprta, živa knjiga. Tam vidiš dejanje in slišiš živo besedo. Tam v par urah preživiš povest ali roman, ki bi ga sicer čital celi dan ali še dlje... Živel sem nekaj let med tovarniškimi delavci, ki so sodelovali pri naših gledaliških predstavah... Bili so fantje, ki jim v ljudski šoli ni bilo do učenja... je marsikdo, ki se je na ta način učil, danes med vodilnimi faktorji delavskega gibanja... Gledališče ni cirkus in igralci niso klovn! Gledališče ima nalogo, da pokaže kos resničnega življenja, iz katerega naj se občinstvo uči... Ne hodimo v umetniške višave, ki jih ne zapopade igralsko osebe in občinstvo, pa tudi ne ostajamo v plehkah nizinah!«

V tem članku J. Špicar omenja gledališki tečaj, ki da ga je pripravila Zveza kulturnih društev v Ljubljani. Tudi F. Škrli (glej knjigo Delavski oder na Slovenskem) poroča, da so se leta 1929, in sicer 14. aprila, »zbrali delegati dramskih odsekov iz Trbovelj, Jesenic, Trzica, Zabukovce, Ljubljane, Celja, Šostanje, Dobrunj, Lesc, Ptuja in Velenja, da se pogovore o enotnem načrtu, po katerem bi v bodoče pripravljali igre in vzgajali igralce amaterje.« Sklenili so prirediti režiserski tečaj v avgustu. Udeležilo se ga je 13 članov; Jeseničani so bili trije. Verjetno je bil zraven tudi Moškrič, saj Škrli navaja Dobrunje. Od takrat dalje se so vsako leto pred občinim zborom Zveze Svobod posebej sestali dramski delavci iz društev (tako imenovana »dramska podzveza«).

Leta 1936 (torej že po uprizoritvi drame Dani se, kar pa v tem primeru ni pomembno) razpravlja v Ameriškem družinskem koledarju o dramskem delovanju Frank Česen, in sicer pod naslovom Naši kulturni problemi. Razpravlja podobno, deloma z istimi besedami kot J. Špicar, vendar tudi samostojno, bolj razvito in vsekakor prepričljivo. Na primer: »Za delavski pokret je drama neprecenljive vrednosti... Živa beseda na odru ima veliko sugestivno silo, ki nam pokaže slabe ali pa dobre strani človeka ali človeške družbe... Drama nas lahko navaja k hlapčevski pokorščini ali pa k upor. Skratka, drama je mnogokrat kazalec, po katerem si uravnavamo svoje smerice.« Posebno pomembne pa so glede na Moškriča te besedne misli o zvezi med dramsko idejnostjo in dramsko tehniko: »Vsi čustveni vplivi na gledalca so pa v bistvu odvisni od sestave dramskega dela, ki sloni na delovanju dveh sil, ki sta v konfliktu med seboj. Ti dve sili skušata tekom igre nadkriliti druga drugo, dokler se ne spopadeta v odločilni bitki. V delavskih igrah se krešeta delo in kapital, v narodnih igrah in tragedijah pa ljubezen, intrige in ovire.«

Pomembna je Česnova misel, da je mogoče sodobno, aktualno snov o boju med delom in kapitalom obdelati na osnovi dramske teorije o konfliktu med dvama silama. Zdi se celo, da je boj med delom in kapitalom izrazito primeren za dramsko oblikovanje, da torej ta snov ni samo aktualna, vzgojna, potrebna, ampak da je naravnost hvaljezna za dramsko, umetniško oblikovanje. Zdi se nam, da je v tem smislu Moškrič dosegel idealno ravnotežje med aktualno vsebino ter politično nalogo na eni strani in med dramsko umetniško obliko na drugi strani, in to ravno v drami Dani se.

Skušajmo še primerjati Moškričev dramski stil z novatorskimi gledališkimi prizadevanji Ferda Delaka in Bratka Krefta (Novi oder, Delavski oder). Ena od njunih značilnosti je bil poudarjanje množice

na odru. To je bil poseben slog kolektivnega gledališča, na primer v uprizoritvah Golouhove Krize, Cankarjevega Hlapca Jerneja in Cankarjevih Hlapcev. V tem času so zelo poudarjali tudi zborne deklamacije in tako imenovane govorilne zборе. Celo taka drama, kot so Hlapci, v kateri je množica (Jermanovo zborovanje v gostilni) popolnoma realistična, je bila uprizorjena dodatno v slogu kolektivnega gledališča, in sicer s sodelovanjem govorilnega zbora v ozadju. Torej je bila predelana v kolektivističnem, nadrelnem gledališkem smislu. V tem smislu predelan in uprizorjen Hlapec Jernej se je zdel kar naraven in je res veliki uspeh. Ta gledališki stil je po eni strani ustrezal socialističnemu poudarjanju kolektiva, množice, po drugi strani pa se je izživil v gledališkem eksperimentiranju, pa bodisi da je šlo za ostanke naturalističnega gledališča ali za novejši nadrealizem. Prikazovanje množice je bilo namreč teatersko učinkovito, spektakelno.

Množica nastopa tudi v Čufarjevi drami Polom. Avtor ne predvideva, da bi bila prikazana nadrealno. Omenili pa smo že, da je Književnost poročala, da prikaz množice (delavstva) v Polomu ni bil najboljši.

Kakšen je bil Moškričev odnos do teh vprašanj? Čeprav je kot režiser številnih prireditev (prosvetni večeri) na odru Svobode poznal in uporabljal govorilne zборе, pa jih v svojo »veliko« dramatiko ni uvajal. Zdi se, da ga k temu ni sililo samo ljudsko, realistično pojmovanje gledališča, ampak tudi idejni zadržki.

Ali mar pretirano poudarjanje množice bodisi v politiki bodisi v gledališču pravzaprav ne nasprotuje interesom delavskega gibanja, delavskega boja? Ali ni imela oktobrska revolucija sijajnega in sposobnega voditelja, ne pa samo sijajno in uspešno množico? Videli smo že, da Moškrič ni pretiraval v oceni, kakšno vlogo ima delavska množica, ampak je poudarjal, kako potrebni so dobri, razgledani, nepodkupljivi, požrtvovalni, politično izraziti voditelji. Vse to se izraža v njegovi dramatik. To dramatično odlikuje prisotnost junakov — močnih, vztrajnih borcev, ki pa so zakoreninjene v množico. Moškričevi junaki ne prestopajo v tabor kapitalizma, kar bi se gotovo zgodilo, če kljub svoji sposobnosti in nadpoprečnosti ne bi bili zakoreninjene v množico, ki ravno s tem dobiva svojo prvostvorno vlogo. Na splošno pa je Moškričeva množica (delavstvo) manj trdna, manj vztrajna, manj bojevit, manj zanesljiva, bolj nestalna kot junaški delavski voditelji.

Moškričeva drama Dani se je v veliki meri množična drama. A niti napisana ni tako niti se sodobniki ne spominjajo, da bi v jeseniški uprizoritvi množica nastopala v obliki govorilnega zbora. Moramo pa priznati, da bi tako ali drugače stilizirana množica (zbor) lahko olajšala uprizoritev. Kajti kako naj realistično prikažemo petsto delavcev, njihovo zborovanje? Bolj kot takšna ali drugačna oblika, to je režija množice, pa je seveda pomembna Moškričeva idejnost. Ugotovimo lahko, da tudi v drami Dani se množica ni slaba, saj sploh ne more biti moralno slaba, slaba je le v tem smislu, da je manj vzdržljiva kot voditelj. Vsekakor ni absolutno pozitivna; Moškričeva množica ne nadomešča dramskega junaka, ga pa utemeljuje. Tak, na eni strani kritičen prikaz množice, na drugi strani pa popoln povzdignje množice imamo že v prejšnjih Moškričevih dramah. Znano je, da je množica v jeseniški uprizoritvi drame Dani se učinkovala odlično in da je bila režija množice uspešna. K temu ni pripomogel toliko kak poseben režiserski trud, ampak naraven, pravičen, dialektičen odnos med vlogo množice in med vlogo posameznika v Moškričevi dramatik.

Ferdo Delak in Bratko Kreft nista nadaljevala svojega prizadevanja na Delav-

Nikoli več

Gozdovi krvav
iz starih ran
O mrtvi čas
je sploh
ostala kje
še kakšna sled
od mladit sanj
razen besed
ki se drobje
v neplodno prst
Iz nje
ne bo
nikoli več
pognala
živa brst

Nedokončani stih

Stekleno
modri mraz
drobi večer
Luč ledeni
in mir
tuj in neznan
polži v srce
in v led
spreminja kri
Za tabo dan
pred tabo noč
in bel papir
in stih —
nedokončan

Led besed

Včasih
je tako
težko
odtati
led besed
z ljubečimi
očmi
in
iskati cvet
odtrgan
z brezčutno
rokó
cvet
ki ga
več ni
Le kaj
še iščeš
poet
Sonce
naj ga
še tako
razdaja
modro nebo
ne prodre
pod arktični led
v ledeni
v ledeni grob
kjer že
milijone
milijone let
mrtev je svet
nekoč živ
in zelen
Le kaj
še iščeš
poet
v večnem ledu
besed
pozabljen
preklet

Brezup

Srce
prepolno
strahu
vrč
zvrhan
s strupom
Težko
je biti
na dnu
iskati
pot
v beg
pred brezupom
Včasih
me vabi
drevo:
trpljenja
odreši te
vro!
Bitje
brezplodnih ur
v srcu
brezup
kakor črv
Na gori
pa v zarji
drevo
bori se
z viharji.

Nemi kriki

Veter
odnaša
tožbe
in vzdih
neme
in tihe
zagozdene
v molk
kot da
use v duši
v smrt
se mi ruši
pa bi kričal
in tožil
tožil
in tulil
kot ranjeni volk.

Nema senca

Sonce
raztopljeno
v zarjo
med oblaki
Bolečina
v moji duši
krvavi
Pot
brez cilja
Trudni so
koraki
Kot da hodim
za pogrebom svojim
s sirtim stroom
se mi zdi
Hodim
blodim
nič več človek
bedna
nema
senca
med ljudmi.

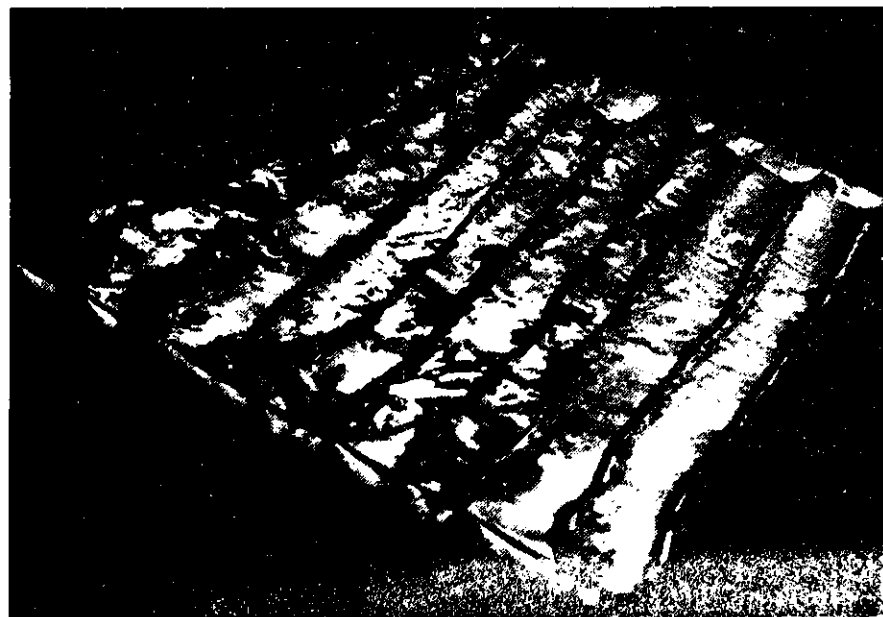
Razbito življenje

Razbit
kakor zemlja po bitki.
Porsod
samo ruševine.
Med ruševinami
ranjenec — jaz.
Jaz — umirajoči obraz,
spačen od bolečine.

Odšli so.
Odšli so ljudje.
Krog mene so sami mrtiči...
Čemu si sanjalo, srce?
Kot sence se sanje gube.
Večer jih skoro uniči.

Potem ba tema
objela
sne — ruševine,
ustavila uro srca
in konec bo vsega gorja
in konec bolečine.

Povsod bo dobra tema
in brezbriznost tišine.

Neodžejana mladost

Žarek sonca,
mlačni dih pomladi,
v aprilskem popju
sluteni cvetovi.
Večerne zarje
zlato vodopadi
nad gorami
in gozdovi.

Mlada pota,
izgubljena v krvi.
Stihi, izzveneli
kot rafali.
Misli, ki so
jih razžrli črvi.
Duša, ki so
bliski jo razklali.

In ljubezen,
v grobu pokopana.
Žalostinke v breze
veter vpleta.
Pesem, nekdanj
v sonce razsejana,
je žalujka,
čez mladost razpeta.

Mrtvi dnevi
v duši razboleli,
v hostah pokopane
mlade sanje.
Neodžejane mladosti
cveti beli,
v srcu hrepenenje
z žejo kanje.

Roke mrtvih,
že okostenele,
vabijo
popotnika me k sebi,
a še sanjam
rože nežno bele,
ki razcvetajo se,
draga, v tebi.

Žalostni mrk

Že se
nagiba
moj dan
Vame
že veje
hlad
Daleč
je moja
pomlad
Daleč
je tvoja
dlan
Daleč
joj daleč
tako
Ni te
in te
ne bo

Vse
o prav vse
je zaman
kadar nisi
več mlad
Kadar
negotovi korak
opoteka se
v žalostni mrak
tavaš
zatavaš v noč
v praznino
se pogrezajoč
sam
tako sam

Kovinski ritmi

Nekdo
igra na klavir.
Razbiti ritem stoletja
se drobi
v večer.
Morda padajo solze
na tipke?
Tako bolešno
zveni.
Polomil
prste bi gibke.
Tako
me ta ritem boli.
Vem:
igrajo tvoji prsti.
Kovinski ritmi
me drobé.
Z njimi si
zdrobila mi srce.
O ti ritmi!
Kot da bi v krsto
zabijali žeblje
in jaz
bi bil v krsti.

Brez spremembe

Vse življenje
na robu pogube
na robu pogube
vse življenje.
Vse življenje
na stranskih potih
na stranskih potih
vse življenje.
Vse življenje
na slepem tiru
na slepem tiru
vse življenje.
Vse življenje
plen slepe usode
plen slepe usode
vse življenje.
Obračaj obrni
nobene spremembe:
začetek je konec
in konec začetek.

Besede

Besede,
ki jih poraja bolečina
z nemimi vzdih.
Besede,
ki se boje odpreti
zarjavela vrata
zapuščene koč
in se iztrgati smrti.
Besede,
ki se tihe skrivajo
za majhna zamrežena okna,
za sive zaprašene šipe,
za pelargonije, ki žejne
so morale umreti.
Besede,
ki ihtijo neme v gluhi duši
in dehte po velih nageljnih
in suhem rožmarinu
in slepih oknih.
Besede,
ki razpadajo v tišino
kakor mrlči
na mrtvaških odrih.
Besede,
ki jih čas je pahnil
v mrtvašnico brez sten,
brez stropa
na mrtvaški oder,
brezmejen kakor zemlja
in neizmeren.
Besede,
ki jih čas prižiga
v mrliske sveče
in ki v temi
jim videti ne morem
voščenih belih stebel.
Samo plamenčke vidim
v plahem plapolanju
visoko
pod črnim nebom
(ne morem jih prešteti).
Besede,
ki v viharju brez odmeva
so morale umreti.

Brez svetlobe

Dobri mah tišine
v srcu
ne preraste
ruševin mladosti.
V plamenih
izhlapele solze
vračajo kot dež
se grenke
med razpoke duše
in kopne
v pepelu.
S črnimi udarci
mrtve ure
v noč bijó...
O kopita črna,
ki ste drla
preko mene
in me trla
na razriti cesti
v prah.
V prahu
mrtve ptice.
Kakor rože
ob mrtvaških odrih
v sebi sem grenak
in v meni
ni svetlobe
niti za kresnico.

v tej smeri niso obrodili nadaljnjih sadov. Zmota je bila v tem, da nista odkrila Moškričeve dramatične. Morda sta videla v njej zastarel dramski stil, namesto da bi našla revolucionarno jedro. V Moškričevi dramski tehniki odkrivamo možnost, umerjenost, skladnost, prirodnost in zrelost. Moškrič se ni mogel in ne hotel izživljati v kakem neprepričljivem, neutemeljenem, kratko trajajočem avantgardizmu.

O povezanosti in vzporednosti med mama Polom in Dani se ne govori samo je-seniški odziv v Književnosti (o Moškričevi drami je rečeno: »V nji nastopata dva Rojnika. Oba sta poslušna podjetniška hlapca, zato ju delavstvo prav tako požene kakor onega v Polomu.«), ampak priča o tem tudi celotno ozadje nastanka in ozadje uprizoritve drame Dani se na Jesenicah.

Primerjava pove, da obsega Čufarjeva drama tri dejanja in da se dogaja samo tri dni, tako da ni prikazana stavka oziroma ne bi mogla biti prikazana, medtem ko obsega Moškričeva drama pet dejanj in se za razliko od Poloma in od Moškričevih iger Rdeče rože (prvotna redakcija) in Razkrinkana morala ne dogaja v kratkem času, ampak je celotni časovni potek — podobno kot v Borbi za kruh — dva meseca, tako da je prikazan velik stavkovni boj in je to v vsakem pogledu velika drama.

Moškričeva »Rojnika« sta Zalar in Žunič. Oba sta namreč »centralna tajnika«, profesionalna sindikalista in prideta posredovat v podjetje iz večjega mesta (verjetno iz Ljubljane). Podobno kot Rojnik sta tudi onadva korumpirana, vendar ne tako zelo kot Rojnik: ni prikazano, da bi od uprave sprejemala podkupnino in sploh ni prikazano njuno zasebno (ljubezensko) življenje, medtem ko je za Čufarjevega Rojnika zelo značilna tudi ljubezenska pokvarjenost ali nemoralna. Žunič in Zalar delata vsak za svojo sindikalno organizacijo namesto za celotno in enotno delavstvo in v skladu z idejnostjo, ki ne sega preko iskanja sindikalno-organizacijskih in vsakdanjih delavskih koristi. Torej sta pragmatika in oportunist. Izživljata se v posredovanju, v lažnem zastopanju, ki je v resnici odvisnost od uprave, v medsebojnem intrigranju in tekmovanju, v birokratski vseomogočnosti, v kompromisarstvu, v pretiranem upoštevanju določene, namišljene realnosti, razmer in časa, namesto da bi se načelno, pošteno in konkretno bojevala.

Tudi Čufarjev upravnik Oskar je zelo nemoralna oseba. Prikazan je tudi v zasebnem življenju. V javnem delovanju nima nobene hrbtnice, ne zbujajo nobene simpatije. Kako je slab in malenkosten kaže na primer to, da se jezi na delničarje, ki da »hodijo po Rivijeri, igrajo in zapravljajo v Monte Carlu, plešejo v Parizu.« Če je uprava tako slaba in nemoralna, mora res nastati »polom«. Tu sploh ne more biti prave protigre, ne more biti velikega spopada. Na drugi strani je Moškričeva »višja družba« v tovarni prikazana spoštljivo in kulturno, kot sorazmerno velik nasprotnik, ne pa ničev. Med njo se najde celo mož, ki ne skrbi samo za parcialne (lokalne) interese podjetja, ampak se zaveda širšega družbenega vpliva dogodkov in zastopa tudi interese določenega družbenega razreda in določene družbene ureditve. Čufarjeve osebe so zasebniki, omejeni provincialci, Moškričeve osebe pa predstavljajo določene ideje, težnje, sile in imajo filozofsko osnovo.

Čufarjev nadzornik je pijanec in tako dalje, Moškričev nadzornik (Dular) tudi ni na strani delavcev, ampak na strani delodajalcev, vendar je pameten človek, spreten človek; šele na koncu tako rekoč zgubi živce. Čufarjev delavec Jurman je neorganiziran, Moškričeva delavca Jeraj in Bober sta organizirana in mandat za svoje organizacijsko delovanje dosledno demokratično iščeta in preverjata v delavstvu, a se hkrati zavedata, da morata delavstvo ener-

gično voditi, se izkazati, to je, da morata pošteno dati vse od sebe. Delavec Skalar pa je tudi pri Moškriču neorganiziran.

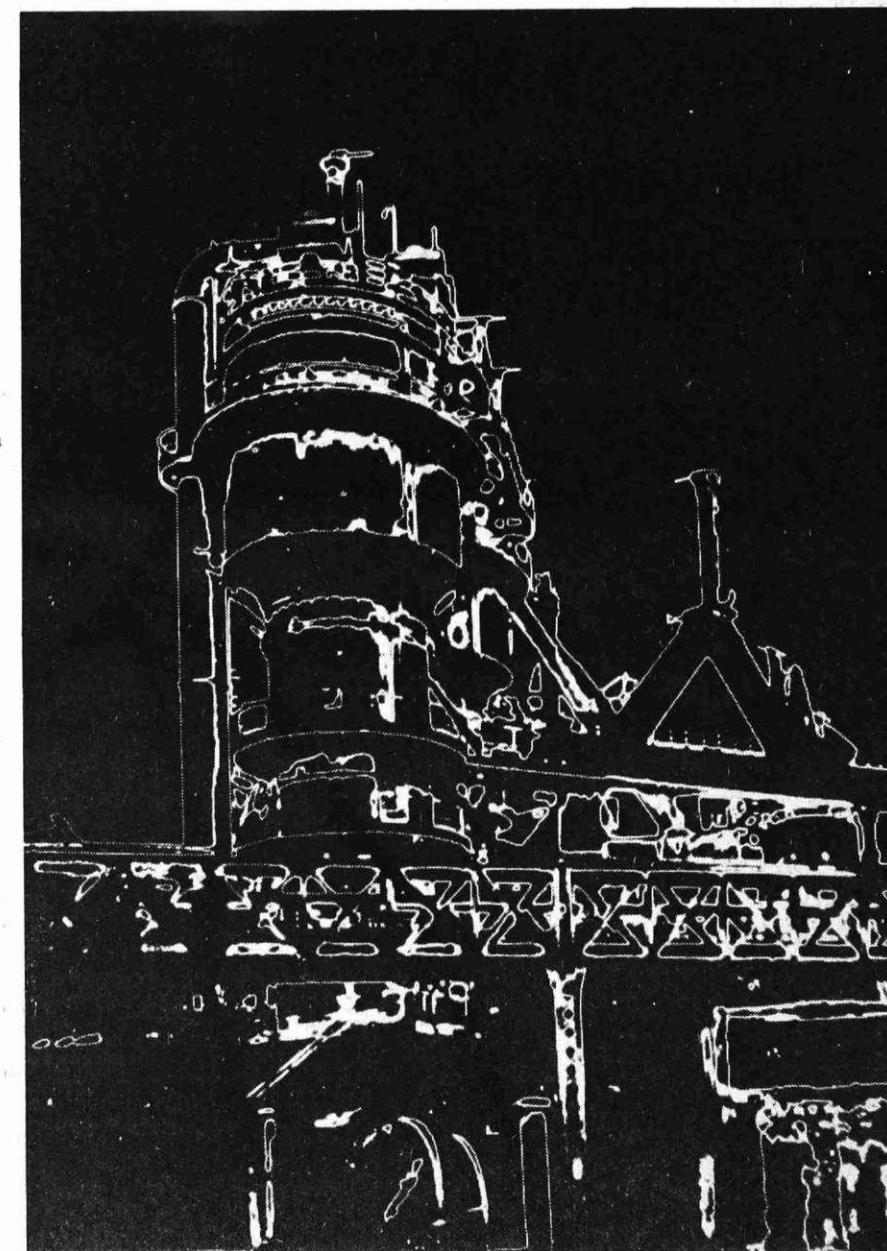
Čufarjevo podjetje je manjša podružnica, Moškričevo podjetje pa je velika samostojna tovarna. V Polomu je spopad med delavci in upravo nejasen, neizrazit, ima lokalni, bolj ali manj slučajni značaj. V drami Dani se je spopad med delavci in upravo gospodarsko jase, matematično izrazit in je pomemben glede na gospodarski položaj v širšem okolju, v deželi (Sloveniji, Jugoslaviji), nakazana pa je tudi povezava z gospodarskim razvojem in problematiko človeštva. V Moškričevi drami sta nasprotnika močna, ugledna in se spoštujeta in izid njunega nasprotovanja in boja ni gotov. Premagati nasprotnika, ki je slab, nemoralen, neznačajan, ni nič posebnega, junaško je premagati nasprotnika, ki je močan.

Zdi se, da se je Čufar v Polomu nekoliko zgledeval po Rdečih rožah; vsaj kar se tiče karierizma vodilnih oseb v podjetju, mogoče tudi glede njihove erotike. V drami Dani se pa je odpadel sleherni karierizem in erotika. Osnovni motiv in ideja Čufarjeve drame je razkrivanje, da je delavski vo-

ditelj (zaupnik, zastopnik, organizator; v tej drami je to Rojnik) popolnoma slab, pokvarjen. Neki delavec pravi kar na splošno o organizatorjih delavstva: »V začetku so vsi poštene. Pa dobri... A pri koritu nas pozabijo.« Čufarjev Jurman pravi: »Gre za stvar, ne za osebo« in se tega nazora tudi drži v svojem ravnanju, vendar si Čufar le ne more kaj, da ne bi pred gledalci razgrnil naturalističnih, zasebnih slabosti oseb, ki jim je pač določeno, da so negativne. Za Moškriča pa res lahko rečemo, da prikazuje stvari, ne pa osebe, oziroma stvari (ideje), utelešene v osebah.

Čufarjeva drama se konča tako, da delavci onemogočijo Rojnikove spletke in da nadaljujejo boj pod vodstvom Jurmana. Vendar so sklepi delavcev in oblika njihovega boja nejasni. Moškričeva drama pa se zaključuje izrazito: vse niti se razvzlojajo, računi so popolnoma čisti. Uprava podjetja je poražena, Zalar in Žunič sta onemogočena, stavkovni boj je končan, družbena preobrazba pa seveda še ni dosežena, a je napovedana. Konec drame Dani se je srečen in optimističen.

(Nadaljevanje na 6. strani)

Franci Sluga: Impresija I.

Kot vidimo, je Moškrič z dramo **Dani se** pomembno retuširal Čufarjevo predlogo, če smemo tako reči. Zamisel drame **Dani se** je verjetno nastajala v procesu Moškričevega režiranja **Poloma** v Zadvoru. Čufarjev **Polom** je bil najbrž pobuda za dramo **Dani se**, vendar je Moškrič izdelal svojo dramo na svoj način, v skladu s svojim umetniškim značajem in političnim slogom. Zunanje okoliščine, to je ogrožje drame, je postavil podobno, a tudi drugače. Osnovna idejnost je podobna, vendar je dopolnjena. Moškrič je opustil vsakršno ljubzensko intrigo, ki je je toliko v **Polomu**. Moškričeva drama je velika in zanimiva, čeprav prikazuje izključno boj med delom in kapitalom. Oziroma je velika in zanimiva prav zato. Ničesar ji ne manjka, nič ni odveč, je pravi organizem. Pač so morda nekatere idejne ali gospodarsko-politične replike predolge in jih mora režiser (dramaturg) skrajšati. V drami **Dani se** je veliko polnokrvne akcije, ki ugaja in užiga.

Moškričeva drama **Dani se** je bila uprizorjena, kot kaže, samo na Jesenicah. Na Jesenicah je doživela krst. Zakaj je Moškrič ni »krstil« v domačem Zadvoru, tako kot prejšnje tri svoje igre, lahko samo uganemo. Gotovo je, da jo je že od vsega začetka ustvarjal kot podporo revolucionarnim Jesenicam, posebno primerno za jeseniške razmere, kot svojevrsten odgovor na spor med Ljubljano in Jesenicami, pri čemer je kritično obravnaval predvsem stališče Ljubljane, deloma pa tudi stališče Jesenic, in kot pendant Čufarjevi drami **Polom**. V Zadvoru so pripravljali uprizoritev **Poloma** že v oktobru 1934, torej pred knjižnim izidom, kar priča o tesnih zvezah med Moškričem in Jesenicami.

Moškrič se je verjetno tudi zavedal, da so za uprizoritev tako velike drame, kot je **Dani se** (velika po številu nastopajočih oseb, velika po scenski zahtevnosti, velika

DEJAN SVETLIN

Ljudje...

Neskončen je prostor, v katerem živimo
ljudje,
a vendar premajhen za nas — ljudi,
se mnogokrat smejemo in veselimo —
ljudje,
vedno napoči gorje.

Se ljubimo in hrepenimo po sreči — ljudje,
pa vseeno pride soustvarstvo — ljudi,
prijateljstvo moremo hitro zavreči —
ljudje,
le redkokdaj zmagata srce.

Rodimo se, ko zaživimo — umremo —
ljudje,
pozabijo kmalu na nas — ljudi,
in če skozi megle spoznanja prodremo —
ljudje,
izničijo naše želje.

(1979)

Ko bil bi...

Po nebu potujem — neznamen oblak,
potujem, nabiram vodo, in se večam,
spoštljivo pozdravim, ko večjega srečam,
in vroče želim si, da bil bi prav tak.

Ko bil bi že velik, bilo bi lepo,
lahko deževal bi, lahko bi snežil,
pri meni lahko bi vsak vodo dobil,
za sabo zapustil bi jasno nebo.

(1979)

po množičnosti, velika po omejitvi na družbeno dogajanje, velika po dokumentarnosti, velika po umetnosti, velika po obsegu in trajanju), potrebna posebna energija, volja in znanje. In taka volja in moč sta obstajali v tem času na Jesenicah. Jeseniški delavski oder je bil v vzponu, na višku svojega delovanja. Okrog njega so se zbrali ljudje, ki niso bili izjemno podjetni samo v gledališkem smislu, ampak so slejkoprej odigrali pomembno vlogo v družbenopolitičnem dogajanju.

Jeseniški delavski oder se je ponašal s svojim avtorjem Tonetom Čufarjem. S Čufarjevim dramskim prvencem **Jutranja molitev**, ki je danes izgubljen, so Jeseničani gostovali v Zasavju že leta 1928. Režiral je France Škrlič, večletni odlični gledališki delavec pri Svobodi in kasnejši zgodovinar. Na jeseniškem delavskem odru niso krstili samo Moškričeve drame **Dani se**, ampak malo kasneje še njegovo komedijo **Star mož in mlada žena**. Na tem odru je bil domač tudi že omenjeni Jakob Špicar, čigar politično satiro **Zlato tele** so uprizorili leta 1934. Franc Škrlič piše: »Tudi Seliškarjev **Kamnelom** in Molekova **Poročna noč** sta bili igrani prej samo v Ameriki.« Tu so krstili Zupanovo dramo **Lizol**. Kmalu po uprizoritvi Moškričeve drame **Dani se** so se Jeseničani ponašali z uprizoritvami dram Bratka Krefta **Malomeščani**, **Celjski grofje**. Še preden so uprizorili Moškriča, so postavili na oder igro **Dva moža**: »To odrsko sliko je za oder priredil sodrug Alfonz Oblak po noveli književnika Jožeta Pahorja.« (Škrlič)

Sredi tridesetih let je bil glavni režiser na jeseniškem delavskem odru delavec Alfonz Oblak (1909–1955). Poleg njega je režiral tudi Pavle Štravs. Med režiserje se je vpisal celo politik Vencelj Perko (Nestroy: **Utopljenec**). Na delavskem odru so igrali Cankarja (**Jakob Ruda**) in prirejali Cankarjeve proslave in raznovrstne prosvetne večere. Konec tridesetih let se je uveljavil jeseniški dramski avtor France Klinar. Skratka, na Jesenicah je bil aktiven rod avtorjev, režiserjev, igralcev, politikov, organizatorjev, ki so zrasli iz delavskih vrst, oziroma se oplajali iz vrednot delavskega gibanja.

Prav v letih, ko je bil spor z Ljubljano na višku in je bilo Jeseničanom onemogočeno, da bi o svoji ustvarjalnosti poročali v reviji Svoboda, in so jim tudi drugod zapirali te možnosti, so se jim odprla vrata Kreftove revije Književnost. Poročila o dramski dejavnosti in o delovanju društva Enakost, objavljena v Književnosti, so ne navadno kvalitetna. Kdo neki jih je pisal? Ali režiser Alfonz Oblak ali Tone Čufar ali krojač Ivan Sedej (nanj me je v razgovoru opozoril Vencelj Perko) ali režiser Pavle Štravs ali Stane Bokal ali Jože Gregorčič — cela vrsta sposobnih ljudi. O tem sem se na Jesenicah pogovarjal tudi z Maro Novak-Slibarjevo, igralko pri Svobodi in Enakosti. Ona pravi, da je bil v ozadju delavskega odra na Jesenicah zelo važna oseba tudi Tone Thalar. Ta je pisal zapisnike, verjetno da je pisal tudi za Književnost, bil je sufler, odlični organizator, dober matematik, tako se je izkazal tudi v tovarni, da je hitro izračunal razne gospodarsko-finančne zadeve in dokazal, da imajo prav delavci, bil je tovariški, malo je govoril, a tisto kar je, je kar sapo zaprlo, tako je bilo pomembno...

Velikansko delo pri uprizoritvi Moškričeve drame **Dani se**, kakor sploh za delavski oder na Jesenicah, je opravil režiser in tudi igralec in prirejevalec Alfonz Oblak. Nekatere njegove lastnosti mi je v pogovoru orisal Vencelj Perko: da je zelo sodeloval s Čufarjem, da je bil načitan, velik samouk, vnet za gledališko dejavnost, da je vsaj enkrat mesečno obiskal ljubljansko Dramo... Sploh moramo poudariti, da so gledališki delavci jeseniške Enakosti izrazito skrbeli za izobraževanje vseh sodelu-

jočih članov. S tem v zvezi so se vključevali v dopisno gledališko šolo in vzdrževali redne stike z nekaterimi vodilnimi osebnostmi slovenskega poklicnega gledališča.

Leta 1934 poročajo Jeseničani v Književnosti o delovanju dramskega odseka svojega od Svobode odcepljenega društva Enakost (nekaj odlomkov): »Delavski oder je za jeseniški revir nujna potreba. Prilike za uspešno gledališko udejstvovanje so dokaj ugodne... Toda s tem, če delavci in delavke igrajo v Delavskem domu različne igre, s tem še ni ustvarjen delavski oder. Delavske gledališke družine malokdaj ideološko razpravljajo o svojem poslanstvu... Za igralce in igralke je potrebno, da so prežeti z našo ideologijo, da razumejo skupne cilje in ne prihajajo na oder zavoljo domišljavih kapric, ampak zaradi stvari same. Pogoj uspešnemu razvoju je pa temeljito strokovno znanje, podkovanost v igranju in režiranju. A izvrševanje vseh naših nalog potrebuje sodružnega razmerja med vsemi. To naše tovarištvo je vsak dan večje... Izbira iger je ena najtežjih reči... Za igranje je poleg veselja potreben tudi talegt... Delavstvu ni dana možnost široke izobrazbe, ki je za dobro delo na odru potrebna. Tem nedostatkom skušamo od pomoči s samoizobrazbo. Vsak ponedeljek imamo sestanke s predavanji in razgovori o vseh gledaliških vprašanjih. Agilnejši sodrugi se pripravijo na predavanja o izgovorjavi, mimiki, šminkanju, gledališki zgodovini, inscenaciji, pa tudi o raznih pomembnih dramatikih in igrar. Kadarkoli nismo v četrtkih nujno okupirani, imamo posebne diskusije globljega pomena. Ker gledališke literature pri nas skoraj ni, nam je še največ v oporo revija Drama z dramsko dopisno šolo. Priredili smo tudi avtobusni izlet v Ljubljano, da smo si lahko ogledali nekaj predstav v Drami.«

Hkrati torej, ko je tako rekoč divjal politični spor med Ljubljano in Jesenicami, se je na Jesenicah trdo delalo, da bi ustvarili kvaliteten delavski oder. Upoštevali so idejnost, strokovnost, umetnost, kulturno povezanost, družbenost, družabnost — ničesar niso zanemarjali. Le na takem kvalitetnem odru, kot je bil jeseniški, je bilo mogoče uprizoriti tako veliko delo, kot je Moškričeva drama **Dani se**.

Kaže, da so nekako februarja 1935 Jeseničani že imeli v rokah Moškričevo besedilo (glej napoved uprizoritve v marčni številki Književnosti). Moškrič je verjetno ustvarjal dramo **Dani se** pozimi 1934/35.

Poročilo o uprizoritvi na Jesenicah je izšlo v 7. številki Književnosti (1935). Prva, krstna uprizoritev drame **Dani se**, je bila 28. aprila 1935. V številki 8-9 pa Književnost poroča o ponovitvi drame **Dani se** dne 19. maja. France Škrlič pa v svoji razpravi omenja »tri predstave« te igre.

Moškričeva drama **Dani se** so torej Jeseničani uprizorili leto dni po uprizoritvi Čufarjeve drame **Polom**. V pogovoru z dvema igralcema (Vencelj Perko in Anton Klemenc), ki sta igrala v drami **Dani se**, sem ugotovil, da se dobro spominjata **Poloma**, slabo ali skoraj nič pa drame **Dani se**. Domnevam, da se je zaradi podobne snovi uprizoritev obeh dram v spominu Jeseničanov zlila v eno, pri čemer je pač prevladalo ime domačina Čufarja. Upoštevati je treba, da je uprizoritev Moškričeve drame dandanes časovno bližja kot uprizoritev Čufarjeve drame in da je ostala v spominu predvsem Moškričeva drama. Če Perko pravi, da se je čez nekaj mesecev to, kar prikazuje **Polom**, resnično dogajalo in mu je ob tej resnični stavki na Jesenicah neka delavka zaklicala: »Vencelj, le glej, da se boš držal kot Jurman!« — potem ga moram pač popraviti, in sicer da Čufarjev **Polom** sploh ne prikazuje stavke, pač pa jo izrazi to prikazuje drama **Dani se**, in poleg tega le Moškričeva drama izrazito prikazuje pozitivne delavske zaupnike. Perko je igral v drami **Dani se** delavskega zaupnika Jera-

NIKO KEŠINA

Rodnom selu

Moja je ostala mladost,
u žitima tvojim,
al' djetinjstvo još uvijek vlada,
u sjećanjima mojim.

Otiš'o sam iz tebe,
al' nisam ti rekao zbogom,
jer moje je djetinjstvo
vezano sa tobom.

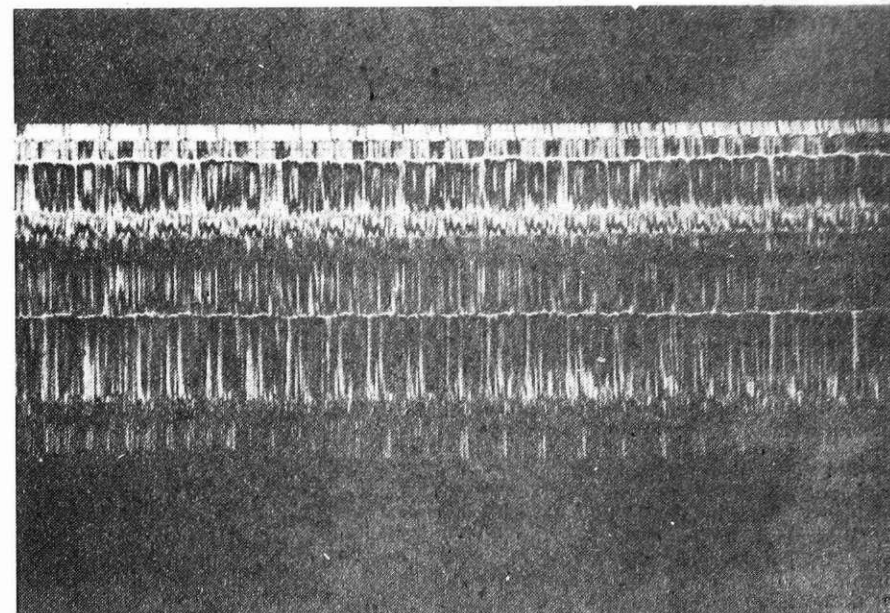
Život me je odnio,
daleko od tebe,
al' sjećanja u meni žive,
ja u njima prepoznam sebe.

Još me ponekad iz sna
škripa kolijevke budi,
u kojoj me majka ljulja,
i svoje mi mlijeko nudi.

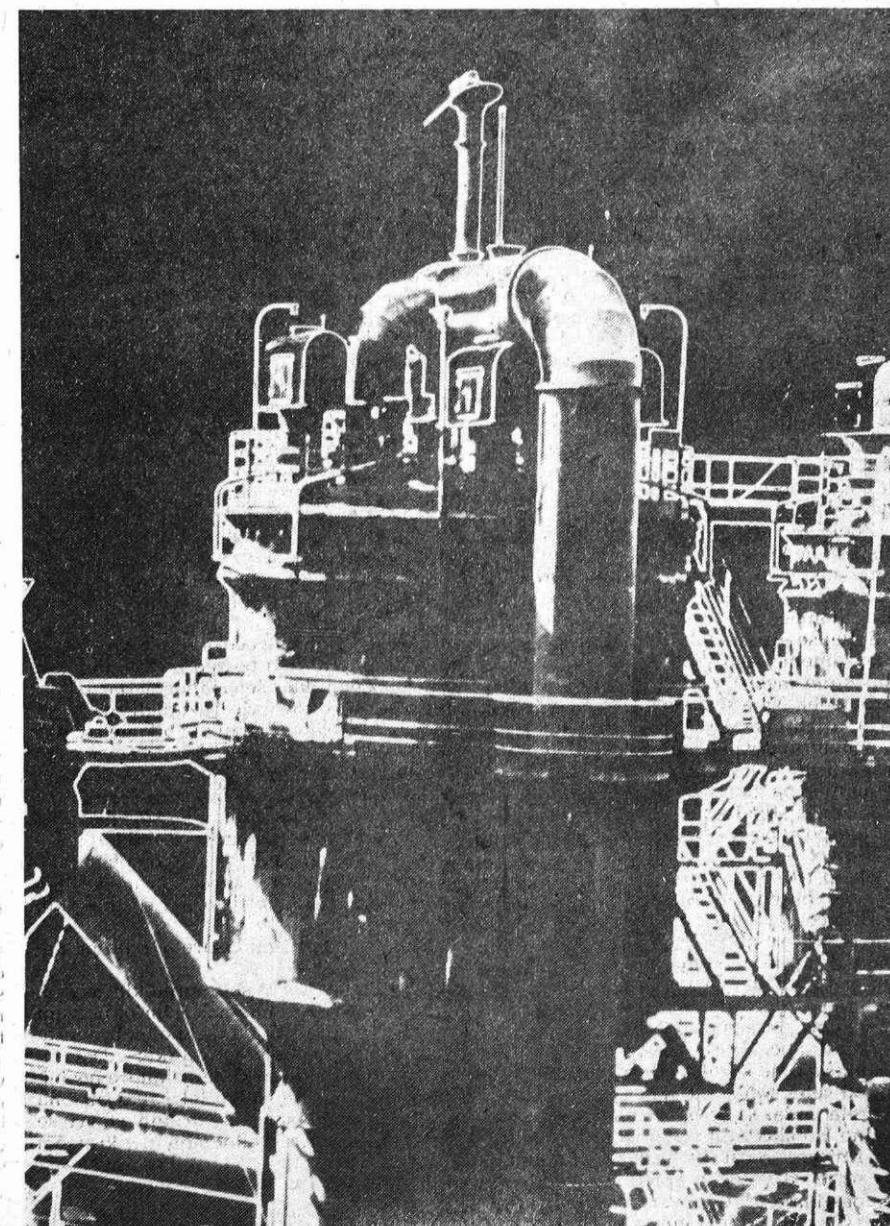
Sa tvojih škrtih polja
gromka se pjesma čuje,
u hladu pod starom kruškom
kosac svoju kosu kuje.

Rijeka moje mladosti
kroz tebe skriveno teče,
i potoci mojih snova
presahnut nikada neće.

U tebi su noći tihe,
kad se spusti akšam ljeta,
dok vjetar planinski sa odkosa
donosi mirise cvijeta.

Franci Sluga: Brušene gredice

Franci Sluga: Impresia IV.

OBISK PRI PISATELJU BEVKU

Prihajala je zima z dolgimi mrzlimi in burjevitimi večeri. Zima 1931.

Za nenehnim novembrskim deževjem je planoto ob Trnovskem gozdu pobelil prvi sneg. Nametlo ga je do kolen in pritisnil je oster decembrski mraz. Mladi smučarji, od meteža in vrtnicev burje zardeli v obraz, so se z veseljem živzavom kobacali po prhkem snegu.

Bilo mi je šestnajst let. Tudi mene je vleklo k smučkam. Ob dolgih večerih pa vse močnejše h knjigam. Prebrskal sem vse domače in sosedove skrinje, da bi staknil kje še kakšno neprebrano knjigo. A kako priti do novih knjig?

Fašisti, ki so tedaj v teh krajih kruto vladali, so noč in dan srepo bedeli nad vsem, kar je bilo slovenskega, še posebno mrzno so izkazovali do slovenskih knjig. Imeti jih rad, je zanje pomenilo pravi smrtni greh proti državi. Tako je nanosel, da so mi nekega dne kabinjerji dobera prebrskali tistih nekaj knjig, ki sem jih skrbno in z vsem spoštovanjem hranil na polici. Nekaj so jih odnesli in mi zapretili z ječo. K mojemu imenu so tudi pritisnili črno piko, ki me je spremljala s posledicami vse do konca fašistične vladavine.

To so bili časi polni hudih stisk, ponižanj in zatiranja. V hiše je skozi vse špranje lezla revščina. Pogostoma se je slišala beseda — gospodarska kriza. Les in živila, edino, kar so ljudje premogli, nista imela nobene cene. Ker ni bilo denarja za davke, je marsikje zapel boben. Na prenekatero domačijo se je uselila tuja banka. Skopo so nam bili odmerjeni kosi črnega kruha. In nove knjige — to so bile prav pravcate sanje, dežela za devetimi gorami. Zgodi se, da v najtemnejši mrak včasih znenada posije svetel žarek. Takšen žarek je bilo meni v tistih dneh pismo pisatelja Bevka:

»Oprostite mojemu molku! Imel sem res toliko dela, da še dihati nisem utegnil. Zdaj pa sem bolj prost in če me obiščete, mi boste dobrodošel gost, da se kaj pomeneva...«

Zdelo se mi je, da me je s tem pismom obiskala nenavadna sreča. Toda ob njej se je brž zastavilo vprašanje: kako jo uresničiti. Kako se v snegu in mrazu odpraviti na pot iz domače samote v daljno Gorico, ko pa dotlej še nisem bil dlje od sosednje vasi, če izvažam to, da sem bil nekoč z očetom v bližnjem mestecu. Zadevo sem tehtal in mletl v sebi. Naposled sem stisko glede denarja, ki ga nisem imel niti za prebita paro, zaupal materi, ki mi je vselej stala ob strani. Tudi ona je bila revna kakor cerkvena miš, pa glej, ne vem, kje ga je dobila, da mi je stisnila toliko drobiža, kolikor sem ga potreboval za vožnjo iz Čepovana do Gorice.

Sklep, da se odpravim na pot, je dozoreval med bujno domišljijo in stvarnostjo sredi decembra. Nekega jutra kmalu po polnoči sem se natihoma odpravil v zasneženo pokrajino. V kopnem je bilo do Čepovana pet ur hoda, v snegu toliko več. Zaustavila bi me ne bila še taka prepreka. Zagazil sem po samotnih rupah v mrzlo zvezdnato noč. Ko se je svet nagnil v trebuško grapo, je korak po brežini drsel kar sam od sebe, toda iz dna soteske, kjer je žuborela voda, se je bilo treba povzpeti v rano Kobilice. Bi sem popolnoma sam, nisem srečal živega človeka, le tu pa tam se je od v snegu skritih domačij zagazila pasji lajež. V Čepovan sem skoraj prišel, še v jutranjem mraku, zasopen in upehan, tik pred odhodom avtobusa.

Vožnja po pustih Puštalah proti Grgarju me je spremljala z vtisi iz grozljivih pripovedov vojakov iz prve svetovne vojne. Po teh krajih so pustili mladost v strelskih jarkih. Sveta gora... Gabrijel... in potem Soča in Sabotin, pod njim pa sta se v jutranjem soncu svetlikala Solkan in Gorica.

Zdelo se mi je, da sem se znašel popolnoma v novem svetu. O snegu tu ni bilo sledu, le burja je pometala ulice, ko sem se bližal številki 26 na Solkanski cesti, kjer je bilo v tretjem nadstropju Bevkovo stanovanje.

Kljub zadregi in plahosti sem pozvonil na vratih z Bevkovim imenom. Ni mi bilo treba čakati. Na pragu se je pojavil človek, ki sem ga doslej poznal samo s slik: močne obrvi in košati lasje, v njegovi besedi je zvenelo mehko tolminsko narečje, v besedi, ki je bilo toliko prisrčnosti, da sta iz mene na mah splahneli plahost in zadruga, da se nisem več počutil tako ničevega in drobnega, pač pa sem brez besed sledil njegovemu vabilu. Bevk me je sprejel kot starega znanca. To sicer ni prihajalo toliko iz njegove dopisovanja, kolikor iz njegove zavzetosti do mladega rodu.

Ko sva sedla v njegovi delovni sobi — spotoma me je predstavil ženi Davorini — se je najin pogovor kmalu zasukal z vsakdanjih dogodkov in politike na književnost in pisateljstvo. Ker je Bevk vedel za moje prve literarne poizkuse, vedel, kje me čevleži žuli, kakor se temu reče, je najino kramljanje hitro preusmeril v to smer. Ob tem moram reči, da je bil Bevk odličen mentor in prijatelj. V njegovih besedah, čeprav niso bile prizanesljive v ocenah in kritiki, je bila odkritost, prisrčnost in dobrotnost dobrega tovariša.

»Svetujem vam, da se učite pri Tavčarju,« se še danes spominjam njegovih navedb. »Visočka kronika je doslej najboljši slovenski roman. In seveda, berite Cankarja. To so vrhovi naše umetne besede. Ob tem pa vnaprej povem, da vaš rokopis (neka črtica) še ni godeč, pa sem tudi že vnaprej vedel, da ne bo. Stvar je namreč ta, da imate po mojem mnenju talent, to je tisti božji dar, ki se ga ni mogoče naučiti, vse drugo, kar se je treba še naučiti, pa vam manjka. Pa to ni samo slovnica in take reči, ki jih je mogoče dobiti iz knjig in iz šole, ampak je tisti pogled na življenje, ki vam ga bodo dale šele mnogoletne izkušnje. Da me boste lažje razumeli, vam povem nekaj o sebi. Z mano je bilo nekoč približno tako, kot je zdaj z vami. Ko sem bil v sedemnajstem letu, sem bil kmečki fant, kot ste zdaj vi. Pisal sem vse večere in pošiljal v vse mogoče liste, a mi seveda z eno izjemo (Zofka Kvedrova) nihče ni kaj sprejel ne odgovoril. Tudi jaz sem bil obupan, a nisem vrgel puško v koruzo in nisem mogel razumeti, kaj je tisto, ko so mi rekli, naj se učim.«

Bevk si je prižgal cigareto, nato pa nadaljeval.

»Nato sem šel v šolo, preteklo je šest let, da se mi je nenadoma odprlo, ne vem kaj, in sem začel kolikor toliko dobro pisati, da mi je sprejel Izidor Cankar v Dom in svet, prej mi je natisnil nekatere pesmi. Pa tisto, kar sem toliko let čakal, ni bila učenost, saj slovnič in drugih stvari se človek lahko nauči tudi doma in v krajšem času, ampak glavno je, da mora človek prej dozoreti, da ve kaj povedati človeštvu...«

Tih, droben in ničev sem poslušal Bevka, njegove besede so padale vame, kakor

dobra setev. Tedaj se je na vratih oglasila Davorina:

»Pojdita, kosilo je pripravljeno!« H kosilu smo sedli v kuhinji. Bilo je skuhano za dva, razdeljeno za tri. Kljub temu, da sem bil lačen kakor volk, tega nisem pokazal, zadržan in neroden sem počasi srebalo in prigrizoval, medtem ko je Davorina kar žarela od nje lastne goriške šegavosti in smeha. Pozneje sem ju imel priložnost spoznavati tudi v partizanih.

Med prijetnim kramljanjem se je bilo sonce kar prehitro nagnilo globoko nad furlansko ravnino. Prihajal je čas mojega odhoda. Bevk mi je še postregel s knjigami, med katerimi so bila nekatera Krleževa dela in Remarqueov roman Na zahodu nič novega, tedanji evropski bestseller. Še kozarec črne na zdravje in v slovo. Edino pomarančo, ki je ostala na krožniku na mizi, je Davorina stisnila v žep mojega plašča.

V Čepovanu smo izstopili v trdem mrazu. Bil sem poln doživetij tistega dne in niti pomislil nisem na dolgo pot, ki jo imam pred seboj. Spet sem se jadrno zagrizel v strmino Kobilice in se z lahkotnimi koraki spustil v trebuško globel. Nastajala je noč, polna gostih, mrzlih zvezd. Hiše ob cesti pod Govci so bile tihe, stisnjene v snegu. Iz majhnih oken so mežikale luči. Nikjer nisem srečal živega bitja; mraz jih je nagnal v tople izbe, sem pomislil.

Kmalu za mostom, pod katerim je žuborela v led uklenjena Trebuščica, me je spet sprejela strmina. Pobiral sem jo korak za korakom, ki so postajali proti Rezažiji težji in težji. Začela se je oglašati žeja, ki sem jo tešil s suhim snegom. Nato se je prebudila še lakota — pila mi je moči kot vampir. Kljub temu sem vstrajno rinil proti Bendijskim jamam, v čedalje samotnejši breg in globlji sneg. Daleč za menoj so ostale zadnje hiše, sredi samote in snega sem se znašel popolnoma sam, toda moral sem naprej, kljub slabosti, ki me je obhajala, da so se mi začeli zapletati koraki kakor pijancu. Z zadnjimi močmi, oblit od mrzlega potu, sem počasi prirnil do Bendijskega vrha. Oddahnil sem se in da bi si olajšal hojo, sem knjige zabasal za pas. Pred menoj je bil kak kilometer proti po zlojnejšem svetu, to mi je vilo novega poguma. Toda najhujša strmina tam spredaj, je štrlela navzgor kakor pošast. Racial in kreval sem po snegu in se znašel z občutkom popolne nemoči na njenem vznožju. Zdelo se mi je, da ne bom zmogel niti kruha več. Prešinila me je misel na koha. O, da bi imel vsaj kosček kruha, skorjico trdega ovsenega kruha!

Z grozo sem spoznal v nekakšnem megletem občutku breztežnosti, da nisem več gospodar svojih nog. Klecale so kakor brez kosti. Padel sem v sneg in obležal, a volja v meni še ni bila popolnoma odmrta in misel je venomer kljuvala: »Ne smeš obležati, zaspal boš in zmrznil!« Da, le strah pred smrtjo me je dvigal iz ledene utrujenosti. Ne, ne smem počivati, ne smem zaspiti! Zbral sem zadnje moči in se po vseh štirih kakor žival, meter za metrom, zaril v brežino. Lezel sem in počival, lezel in počival... Nisem odnehal in se kot polž pripiral na rob te zadnje, najhujše brežine.

Tedaj sem se prekobilil in se usedel v sneg. Premrle roke sem utaknil v žep plašča in tedaj o, čudo vseh čudes! — v žepu sem dotopal pomarančo. Davorinino pomarančo! Občutek nedopovedljive sreče. Rešitev!

V pomarančo sem se zagrizel kot volk, v ta najbolj čudežni sadež v mojem življenju, ki sem ga okusil na robu smrti. V noge in roke se je polagoma začelo vračati življenje, po žilah je zaplala kri. Še trenutek sem obsedel v snegu, nato sem se skobacal na noge, ki so me spet držale in se še vedno kot pijan napotil proti domu čez zasnežene in samotne rupe, kjer me je čakala v skrbeh moja mati.

Jočih članov. S tem v zvezi so se vključevali

ja, ki je organiziran, v Polomu eno leto prej pa je igral revolucionarnega delavca Jurmana, ki ni organiziran. V resnični stavki je Perko zastopal delavsko organizacijo.

Da se je to, kar prikazuje drama **Dani se**, prej ali kasneje bolj ali manj resnično dogajalo, to se ni zdelo samo na Jesenicah, ampak morda v še večji meri ob stavki v papirnici Vevče blizu Moškričevega domačega kraja. Tem bolj, ker je imel Moškrič, piščo dramo **Dani se**, verjetno v mislih in predstavah prav papirnico Vevče, ki je bila največji industrijski obrat v bližini. Stavka je bila pozimi 1936/37, trajala je okrog tri mesece, stavkovni odbor so sestavljali komunisti, krščanski socialisti in drugi in izpričali so delavsko enotnost in v stavki vztrajali; na zborovanju stavkajočih delavcev je govoril tudi Jože Moškrič, stavko je podprlo delavstvo v raznih krajih Slovenije in sploh javnost, stavka je bila »obrambena značaja« in se je uspešno končala. (O tem piše Miroslav Kokalj v Zborniku prispelkov iz zgodovine delavskega gibanja med vojnima in iz narodnoosvobodilnega boja na področju občine Ljubljana Moste-Polje, 1965.)

Sovpad dogajanja v Moškričevi dram **Dani se** z dogajanjem v sodobni resničnosti in celo v prihodnosti pa sploh ni slučajen. Saj drama **Dani se** tako rekoč kaže in uči, kako se je treba obnašati v boju med delom in kapitalom, kako je treba voditi stavko, kaj zmore na primer delavski organizator Jeraj s svojo vztrajnostjo, sposobnostjo, živčno vzdržljivostjo in poštenostjo, saj doseže padec Zalarja, centralnega tajnika, v njegovi lastni trdnjavi v Ljubljani. Moškrič je bil sam zelo sposoben organizator delavstva v grafični industriji. Najbrž je tudi sodeloval v temeljnih pripravah na vevško stavko in v uspešnem razvoju in zaključku te stavke. Drama **Dani se** podaja idealno dokumentarnost, idealno možnost pozitivnega razvoja stavke. Zdi se, da je bolj usmerjena v možno prihodnost kot v prikazovanje preteklih dogodkov, tako kot je vsak pouk, vsaka politika usmerjena v prihodnost. Drama **Dani se** združuje idealno umetnost in dokumentarno resničnost.

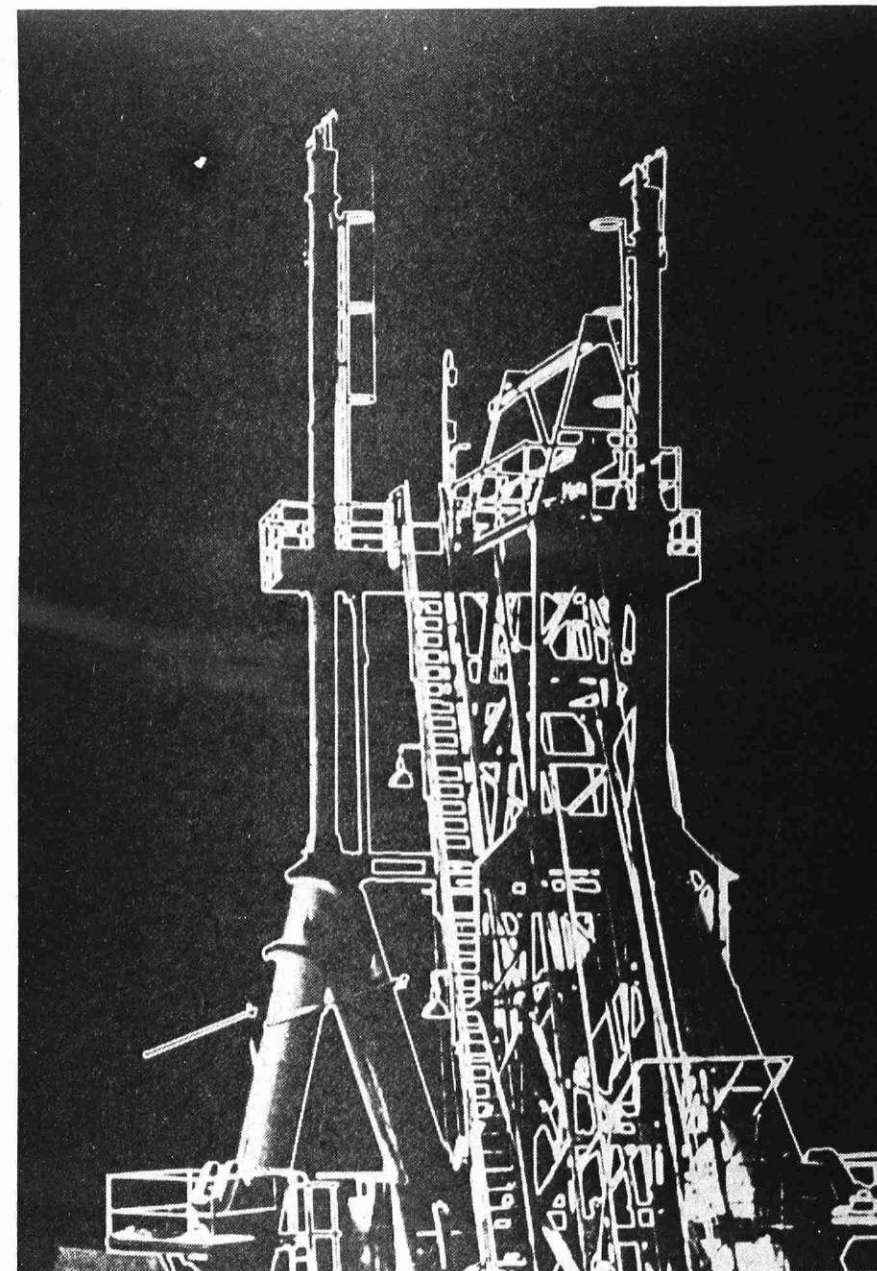
Vencelj Perko se spominja, da se je krstne uprizoritve drame **Dani se** na Jesenicah udeležil tudi avtor, kar je res zelo verjetno. Vdova režiserja Alfonza Oblaka sicer ni bila na predstavi, spominja pa se, kaj ji je povedal mož: da je dvorana glasno sodelovala z igralci, da ni še v življenju doživel takega »efekta«. Bil da je zelo srečen. Ta spomin se ujema s poročilom v Književnosti.

Nepodpisano poročilo v Književnosti v naslovu označuje Moškričevno dramo kot »socialno igro v 5 slikah«, nakar uvodoma pravi: »Naš Delavski oder je 28. aprila postavil novo slovensko socialno delo na gledališke deske. Takoj je treba povedati, da je bila ta krstna predstava ena najuspešnejših gledaliških prireditev Enakosti. Vsebinske igre je zajela iz neposredne sodobnosti. Kaže nam boje delavstva tovarne v ljubljanski okolici.«

Ta »ljubljska okolica« v sami dram **Dani se** ni omenjena. Kot že rečeno in kot se v navedenem poročilu potrjuje, je Moškrič pri pisanju drame **Dani se** najbrž imel pred očmi papirnico v Vevčah. Zanimivo je, da Moškrič dramsko ni oblikoval dogajanja v ljubljanski tiskarski industriji, ki ji je sam pripadal, ampak je raje prikazal čisto, res tipično, pravo delavsko-podjetniško okolje, to je tovarno. Problemi, ki jih je poznal iz Vevče, so bili tako tipični, da so bili poznani in popolnoma razumljeni tudi na Jesenicah z njihovo železarno.

Nato poročevalec v Književnosti dokaj podrobno, zelo kvaliteto, točno obnavlja vsebino petih »slik« Moškričeve drame. Prav ta obnova — poleg nekega rokopisa in seveda glavnega besedila drame — mi

po množičnosti, velika po omejitvi na druž-

Franci Sluga: Impresija II.

je omogočila, da sem z lahkoto dopolnil izgubljeni konec 4. slike drame **Dani se**. Zelo si seveda želim, da bi se našlo avtentično Moškričovo besedilo, to je avtentičen konec 4. slike.

Zanimivo je, da se v obnovi v Književnosti Stokovna zveza imenuje »fašistični sindikat« (v katerem so pridobili na vplivu poštteni delavci), Delavska zveza pa se imenuje »reformistični sindikat«.

Potem ko navede vsebino, poročevalec pravi: »...je Moškrič obdelal važno snov. V mnogih ozirih je dobro zadel. Podčrtati je treba zdravo tendenco igre za delavsko enotnost, ki jo največkrat ovirajo birokrati vseh branž. Od vseh slik je četrta najbolj dramatična. Moškrič je pokazal od Rdečih rož nesporen napredek. Seveda pa to delo tudi še ni brezhibno. Osebe in dogodki še niso poglobljeni, nekaj je tudi scen, ki z realističnega stališča, kakor je igra pisana, niso povsem mogoče. Tako Žunič in Zalar prenapro prideta iz mesta, mešetarjenje in razdvajanje je prenestavno, a najmanj je verjetno Žuničovo pobalinsko metanje kamena v pisarno.«

Značilna je primerjava z Rdečimi rožami. Tudi po mojem mnenju je drama **Dani**

se višek Moškričeve dramatike. Moškriču se očita enostavnost in nepoglobljenost in nerealističnost. Odgovor: Moškrič umetniško poenostavlja, po nepotrebnem ne zapleta in je umetniško lahkoten, ne pa realistično neroden.

Poročevalec nadaljuje: »Uprizoritev igre zahteva precej truda. Menjava scen, zlasti pa velik ansambel sta trda preizkušnja za oder. Okrog 20 je samo oseb, potem je pa še množica. Sodrugi Oblak je kot režiser v precejšnji meri obvladal vse težkoče in nam pripravil lepo predstavo. Obširno snov je dramaturško krajšal in izboljšal. Scensko je operiral največ z zavetami, da je vzlic menjavam prizorišča igra naglo potekala. Napetost je rasla od slike do slike! Nekateri prizori so vplivali naravno sugestivno, dasi še niso bile izčrpane vse možnosti. Zadnji dve sliki sta izzvali aplavze na odprti sceni, kar se pri nas malokdaj zgodi. Publika, ki je do zadnjega napolnila dvorano, je manifestirala za obračun z demagoškimi birokrati in za proletarsko solidarnost. To pot se je posrečilo našemu odru ustvariti popolno vez med

(Nadaljevanje na 8. strani)

(Nadaljevanje s 7. strani)

odrom in dvorano. Koncem druge slike so nekateri v dvorani nehoti glasovali za stavko. To je bil zares kolektiven delavski teater.

Poročevalec se je tu povzpел do posebnega, izvirnega pojmovanja »kolektivnosti« v gledališču. Torej ne nekakšna naturalistična ali pa avantgardna množičnost na odru, ampak pristen stik z gledalci na osnovi resnične, dokumentarne, vendar pa idealne in umetniško oblikovane vsebine. Kaj takega je zmozel le umetnik s stilnim občutkom za skladnost, za naravno razmerja, za življenjskost, za enotnost in harmonijo med politiko in umetnostjo.

»Množica,« nadaljuje poročevalec, »bi bila pa mestoma lahko še boljša, a je vendar tudi s sedanjim nastopom pokazala, da so mogoče kolektivne drame na našem odru.« Morda pa je bila vendarle množica predstavljena kot govorni zbor, torej ne realistično obteženo, ampak poenostavljeno in stilizirano.

O drugi predstavi drame **Dani se**, ki je bila 19. maja, poroča Književnost na kratko: »Igra je bila prav tako toplo sprejeta kot prvič. Ponovitev ni zaostajala za premiero. Igranje množice je bilo deloma skoraj boljše. Za igro želimo, da jo uprizore tudi drugi delavski odri.«

O sijajnem uspehu Moškričeve drame na Jesenicah, o največjem dosežku jeseniškega delavskega odra ravno z Moškričevim besedilom — govori tudi Franc Škrli. In vendar!?! Drama **Dani se** ni prodrla nikamor drugam. Drame **Dani se** še do dandanes ni uprizorilo poklicno gledališče, za katerega je pravzaprav primerna. Moškričovo delo je bilo dolgo, predolgo pozabljeno, da se človek sprašuje, kako so življenje, zgodovina, politika, literatura, gledališče — sploh lahko tako krivični in nerazsodni.

Zabeležimo še igralce te velike predstave na Jesenicah. Navaja jih Književnost, pa tudi Škrli. Režiser Alfonz Oblak je igral Zalarja, Pavel Štravs Zuniča, Avgust Jelen dr. Kariča, Franjo in Milan Rinaldo sta igrala delničarja Dolška in Kalina, Franc Hlade in Ivan Sedej (predsednik dramskega odseka) ravnatelja Moserja in Graserja, Lukan je igral delovodjo Dularja, Vencelj Perko Jeraja, Polde Stražišar Skalarja, Anton Klemenč Bobra, Angela Weiss Mrakovo, Julka Pibernik Skalarjevo, Zofka Noč Travno, Viktor Stražišar Travna, Stanko Demšar Mraka, Jože Gregorčič

Marka, Franc Guzelj orožnika, Poldi Trtnik in Edi Delopst pa sta igrala Skalarjeva otroka.

Besedilo drame **Dani se** se je ohranilo pri Moškričevih svojcih v Zadvoru. Ni mi uspelo najti besedila na Jesenicah.

V Moškričevi zapuščini je rokopis (čistopis) drame **Dani se** na karirastem papirju velikega formata. Vendar manjka konec 4. slike, in sicer od tam naprej, kjer pridejo »stavkokazi« na čelu z Markom; verjetno je bil to poseben prizor (5. prizor). Ker sem nekaj listov rokopisa našel na osnovni šoli Jožeta Moškriča v Novih Jaršah pri Ljubljani, kamor jih je posodil ali dal Moškričev sin, je verjetno, da je bil na tej šoli tudi konec 4. slike in se tam izgubil. Morda je značilno, da je bil na šoli posojen tisti del drame, kjer delavski boj za enotnost in delavsko zmagoslavje doseže vršek.

Vse ostalo, kar je od drame **Dani se** v zapuščini, so samo fragmenti. Najprej je tu tipkopis, od katerega je ohranjenih samo osem prizorov 1. slike, torej začetek drame. Zelo verjetno je, da so tak tipkopis dobili od Moškriča Jeseničani.

Tudi drugi ohranjeni tipkopis je nepopoln: obsega 1. sliko in del 2. slike, torej spet začetek drame. Podnaslov se glasi »drama v petih slikah«. Ta tipkopis je bil očitno napravljen že po vojni in je podoben tipkopisom ostalih Moškričevih dram, napravljenih po vojni in zelo kvalitetnih. Marjan Moškrič je povedal, da so po vojni pripravljali uprizoritev drame **Dani se** v Zadvoru, vendar do realizacije ni prišlo; obstali so sredi poti. Od takrat najbrž izvira tudi nekaj rokopisnih prepisov posameznih vlog, ki se nahajajo v zapuščini.

Oglejmo si natančneje osnovno ohranjeno besedilo — Moškričev rokopis. Moškrič je pisal s črnolom. V rokopisu je veliko popravkov — s svinčnikom. Vse kaže, da je avtor teh popravkov Moškričev prijatelj France Cankar. Zanimivo je, da spet ni ohranjen Moškričev lastnoročni naslov drame, ampak je naslov izpisan s svinčnikom v Cankarjevi pisavi: »Dani se, socialna drama s petjem v 5 slikah«. Podnaslov pravi o Cankarjevem smislu za reklamo in za praktične potrebe delavskih odrov, pa tudi zanesljiv literarnoteoretični (označevalni) čut (»socialna drama«).

Sam naslov »Dani se« je problematičen. Moramo povedati, da se drama v resnici končuje zvečer, ko se večeri, ne pa jutraj, ko se dani. Naslov izraža seveda simboli-

čno srečen konec in srečno perspektivo. To velja tudi za Moškričevi igri **Borba za kruh** in **Rdeče rože**, medtem ko — zanimivo — **Razkrinkana morala**, čeprav je komedija, nima optimističnega konca, ampak je konec le satirično srečen. Drami **Rdeče rože** in **Borba za kruh** bi se lahko imenovali »Dani se«, drama s tem naslovom pa bi se prav lahko imenovala »Borba za kruh«.

Pomembna je prvotna, Moškričeva razdelitev drame. Moškrič ima: 1. »Prvo dejanje«, 2. »Prvo dejanje, druga slika«, 3. »Drugo dejanje, prva slika«, 4. »Drugo dejanje, druga slika«, 5. »Drugo dejanje, peta slika«. Kot vidimo, je Moškrič na koncu spremenil način štetja slik. Naša redakcija besedila se ravna po tej, zadnji, to je peti Moškričevi oznaki sestavnih delov drame.

France Cankar pa je odločno posegel v Moškričeve delitev. Črtal je delitev drame na dve »dejanji« in uvedel enostavno delitev drame preprosto na pet »slik«. Prav lahko bi bila kar »dejanja«. Izraz »slika« namesto »dejanje« opominja med drugim na razne »žive slike«, ki so jih delavski odri prikazovali v akcijske in propagandne namene na tako imenovanih prosvetnih večerih.

Prvotna, Moškričeva delitev na dve dejanji, ki se potem še dalje razčlenita, je tako naravna, da jo je škoda zavreči: prvo dejanje (prvi dve sliki) prikazuje začetek stavke in se dogaja pač na isti dan; drugo dejanje (tretja, četrta in peta slika ali pa če bi štetje slik v tem dejanju začeli znova) se dogaja čez kaka dva meseca, in sicer vse tri slike na isti dan, zadnja, peta slika deloma celo istočasno kot prejšnja, četrta slika.

Drama **Dani se** ima uravnoteženo zgradbo — zastopana je časovna koncentracija, a tudi epska širina (časovni odmik v sredini drame).

Popravki v rokopisu drame **Dani se** so večinoma jezikovni. Niso vedno potrebni, zato se končna redakcija večinoma vrača k prvotnemu, Moškričevemu besedilu. Očitno pa zdaj še ni čas za popolnoma znatveno, kritično izdajo Moškričevih dram — zdaj je čas, da se uveljavi Moškričeva dramatika v slovenskem poklicnem gledališču in da se oživi na amaterskih odrih.

Popravljalci je čutili, da je treba Moškričovo besedilo krajšati, kjer so replike, ki se spuščajo v podrobnejšo strokovno (gospodarsko ali družbeno ali politično) obravnavo. V 1. sliki je izvedel tri črtanja, ki so označena tudi v končni redakciji besedila, in sicer z oklepajem. V nadaljevanju pa popravljalci ni opravil še kakšnih bistvenih krajsanj. Velik vprašaj je napravil k 7. prizoru 1. slike, na mostu, kjer sirena naznanja pričetek protestne stavke; dalje v 7. prizoru 2. slike. Vse to ni kaj pomembnejšega. S posebno črto je označil problematičnost 5. prizora v 5. sliki, kjer Dular in Zunič mečeta kamenje, nastopi orožnik, se pojavi Marko, vmes pa razpravljajo voditelji podjetja in se bolj ali manj tresejo za svojo kožo. Zdi se, in sicer na osnovi poročila o jeseniški uprizoritvi, da Moškrič ni bistveno spremenil tega prizora. Vendar je možno, da ga je dramaturško izboljšal.

Zanimiva je popravljalčeva pripomba »Cenzura« čisto na koncu drame, to je tam, kjer pravi ravnatelj Graser: »Delovno ljudstvo zahteva svoje pravice in dobilo jih bo. Vesel sem, da sem star, da mi ne bo treba biti priča, da mi bodo prihranjene grozote, ko se bo rušila stara in gradila nova družba.« Značilno je, da to napoved revolucionarnih dogodkov v prihodnosti ne izreče kak delavec, ampak tovarniški ravnatelj. To je dramsko učinkovito in to je hkrati omogočalo, da je bila cenzura prevarana. Zanimivo je, da tista pisateljska pot, ki jo je bilo treba poiskati zaradi cenzure, ni bila slaba, ampak dobra v dramaturškem

ki »se ti zdijo malce važna«, da bi jih slačil, da bi se tišal njihove nagote? Zakaj pa ne. Ampak zdaj se mi ta potreba ne zdi več tako absolutno nepremagljiva. Močna je, resnična je, tu je. Zadovoljuje me preprosto s tem, da se da čutiti. To so torej prednosti srednjih let.

Dober občutek, da bom lahko zdaj ure in ure poležaval, če se mi bo le zahotelo. Tega, da bi tja do kosila kar tipkal, si ne morem privoščiti: če premalo spim, me potem na šihu pobira.

S **Humboldtovo oporoko** kar lepo napredujem. Mislim, da bi si lahko privoščil tole: v romanu bi čisto naravnost posnel ta moment, namreč junakovo nekdanjo zvezo z umetnikom-boemom, s človekom, ki je obremenjen s kančkoni moralne hinavščine. Moj junak Julijan P. bi tudi imel svojega Humboldta — namreč g. Lucija. Vse kakor v romanu Šaula Bellowa, kjer je bil junak slepo zagledan v svojega vzornika. No, pri Bellowu kasneje ta vzornik izdihne svojo egocentrično duščico, tega pa si jaz ne morem privoščiti, že zato ne, ker je moj pisateljski junak premalo plemenit. Bilo bi prveč grdo, če bi ga kar tako v odsotnosti obsodil na smrt. Pri meni bi se namreč ta idilična zveza dveh umetniških duš razdrla, Julijan P. bi se prelevil v Julijana O. — Julijan pizda v Julijana odpadnika. Take so torej moje namere. Sicer pa, Humboldt, g. Lucij ali Sveti goslač, vse en k! Vse te osebe so zaznamovane z elitizmom. In te hoče (še tebe!) spraviti noter v elito, pa če si sploh ne želiš, da bi se kdaj znašel tam.

Rekel bi, da daje ta klub tistim, ki pridobijo nove člane, kakšen popust; seveda ne na tem svetu. Tisto, kar sem prej zapisal, namreč o »Julijanu pizdi«, pa je bilo zares drugo: če bi bil malce premislil, bi napisal drugače: Julijan **plebejec**.

Zanima me tudi to: ali Sveti goslač spi s svojo Matejo, kadar je zdrav? Sicer pa sem v romanu to vprašanje kar zadovoljivo razrešil.

To vreme prav spodbuja k nekakšni plebejski ujedljivosti. Kako bi to uporabil v romanu? Od mojih oseb se samo Alfonz Jelovšek nagiba k zabavljenosti. Svetlanini strupeni izpadi proti **tistim zgoraj** niso zabavljanje: niso dovolj nedolžni, niso širokosrčni. Punca se niti ne zaveda, da bi kak tovariš Jelovšek to njeno uporništvu morda prikazal kot zasilni izhod potlačene duše. Protest proti **tistim zgoraj**, če ga prizadeti tako formulira, bi gotovo ožigosil kot protest večno pofukanih. Seveda pa se ne bi tako izrazil v Svetlaninem primeru, ta punca mu je vseeno preveč všeč.

V JULIJANOVEM dnevniškem zapisu (10. junij) nastopata dva momenta, ki sta po vsem videzu v vzročni zvezi. Eno je njegova zjava, da se je zdaj zmožen zadovoljiti z golo željo, s potrebo in hrepenjenjem, ne da bi takoj iskal poti za uresničevanje. Drugo pa je to, da v istem zapisu potem privleče na dan trumo nespodobnih besed in da se pase ob nespodobnih mislih.

10. 6. — NADALJEVANJE DNEVNIKA

Ko sem se vračal iz trgovine, mi je prišlo na misel, da je obleka pri Jakliču zdaj gotovo že zgotovljena. Narejena je bila že prejšnji teden. Ko sem šel na poskušnjo, še nisem vedel, da bo čez nekaj dni ves svet postavljen na glavo. Na poskušnjo sem šel skupaj z Jasno, zato sem pa kasneje na krojača kar pozabil.

Vse pa je zdaj tako nestvarno. Mogoče me čar te nestvarnosti priklepa k pisalnemu stroju?

Mojstra sem potem našel v kuhinji, ko je odlagal na mizo govedino z mozgovno kostjo in zelenjavo za juho. Sploh imam vtis, da mož nima več obrtnega dovoljenja in da je samo še meni — bogve zakaj — izdelal to obleko, preden se bo odselil. Delavnica je bila nekam izpraznjena, na obešalnikih je viselo samo nekaj novih uniform za tovarniško pihalno godbo. To je bilo zadnje delo, ki ga je prevzel še pred boleznijo.

Ni pa zgledal bolan, nasprotno, učinkoval je še vedno zelo športno. Po obnašanju in po pristopu do človeka bi rekel, da je ta Jaklič predvojni levičar, mogoče levi sokol. Omenil je vnukinjo, ki da je to noč spala pri njem. Pravzaprav je bolj malo spala, zvečer je pojedla preveč nememčesa (povedal mi je česa, pa ga nisem dobro razumel), tako da je potem vso noč bruhal. Zato tako diši po kislem, je rekel. Sicer pa sta punčko starša zjutraj odpeljala. Obleka se mi zdi čisto v redu. No, hotel sem jo pohvaliti. Mojster pa sploh ni pustil, da bi se o tem kaj razpravljalo: takoj sem videl, da sem zadel vašo postavo, je rekel. Sicer pa za vas ni težko šivati.

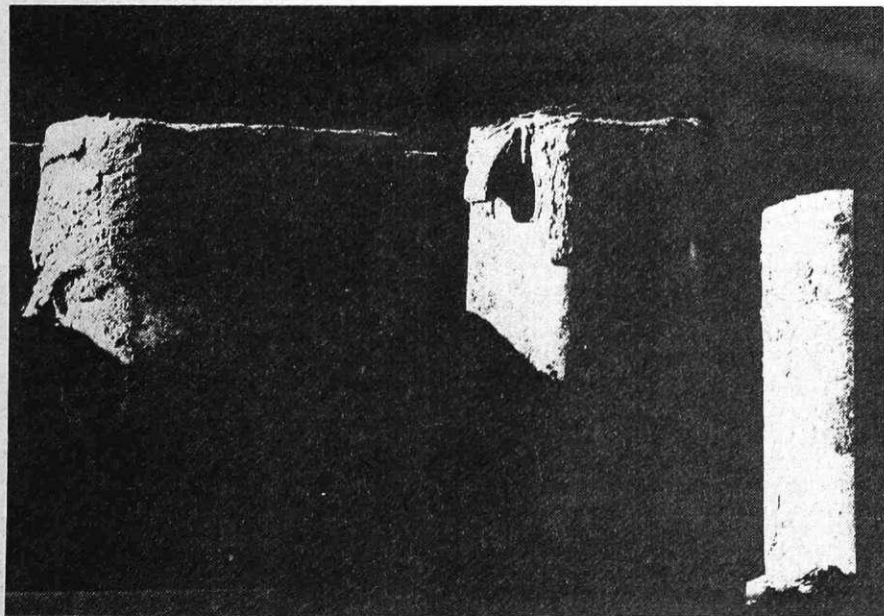
Kako se tak človek prebija skozi življenje? Rekel bi, da živi nekako tako kot moj Julijan. Kar zadeva politiko: mogoče posluša godrnjanje v kakšnem bifeju ali kje za vogalom, zraven pa pomenljivo dviguje obrvi — tako kot jaz poslušam Jelovškove izreke. Njegova družbena vloga je pravzaprav v tem, da dvakrat na mesec popazi hčerkinega otroka. Gospodinji si sam. Mogoče ima izbranih nekaj mlajših ljudi, katerim lahko pripoveduje o minulih letih, ne da bi se bi mu bilo treba bati, da se mu na skrivaj posmehujejo?

In kaj še? Seveda ga nisem mogel kar tako vprašati, kje ima ženo. Sam bi mi bil

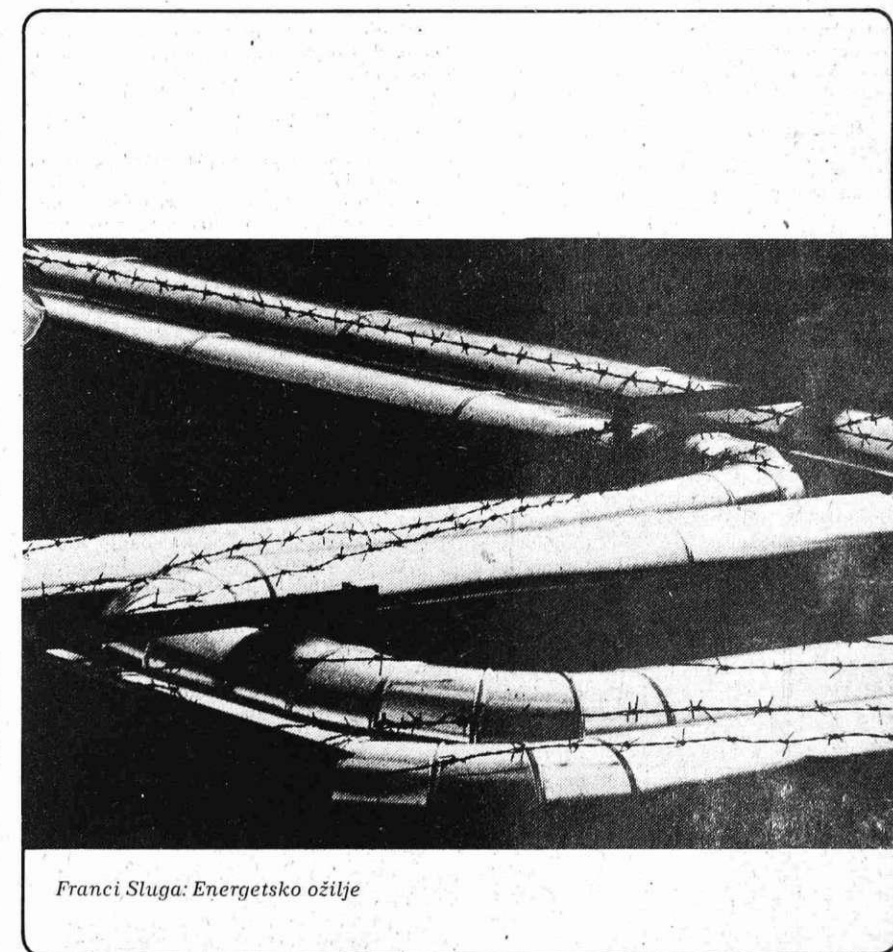
povedal, najbrž pa si je mislil, da so me že tisti, ki so ga priporočili, poučili o njegovih razmerah.

PRIPIS k Julijanovemu osebnemu dosjeju. Julijanov sin: imenuje se Henček in izvira iz leto dni trajajočega zakona z žensko po imenu Silva. Julijan sumi, da je dal Henček ključ svoje garsonjere — ko je šel v Nemčijo — tudi njej. Že večkrat se mu je zazdelo, da je tam kaj premaknjeno, pospravljeno, morda prezračeno. O tem včasih premišljuje, kadar leži sam na Henčkovem kavču. Bolje rečeno sanjari. V eni izmed takih fantazij, ki se jim včasih prepušča — ki si jih včasih dovoli — je prišla Silva, ali pa kakšna druga ženska, mogoče ločenka, s katero je imel Henček nekoč razmerje — v garsonjero, ko je bil on tam. Slišal je škrtanje ključa, ki se je zaman skušal obrniti v ključavnici, saj pušča Julijan vrata vedno odklenjena. In potem je tista ženska vstopila, v prostorih je bila domača, kot je v njih domač tudi on sam. In tako dalje in tako naprej.

JULIJANOV RAZMERJE do politike. V načinu, kako se v dnevniku ukvarja z Jakličem, se kaže njegova lastna nezadostnost. Nikakor ni mogoče dognati, kje se začne ta zgodba o jari kači: je bil Julijan od vsega začetka apolitičen, ali pa so ga takega naredile razmere? (Te namreč ne dopuščajo, da bi posameznik kaj vplival nanje.) Vprašajmo se, ali ni Julijan nekakšen skopljeni homo politicus? in kot tak obsojen na to, da mora polniti strani svojega romana z erotičnimi sanjarijami? V teh sanjarijah pa le nekako preureja ta svet — se pravi: daje duška svoji nepotesheni politični sli.

Franci Sluga: Metalurška impresija II.

Franci Sluga: Energetsko ožilje

(Nadaljevanje s 23. strani)

nost, da lahko vidi, kaj se dogaja »za njegovim hrbtom«. Recimo, da se Goslač vsake toliko časa zazre vase, vidi in si reče: ah, že spet. In izpoje pesem, v kateri v najboljši pretanjeni obliki pove, kaj je videl: dvojje nagih teles v objemu, vizija, v katere žarišče je slejkoprej isti magični predmet, znana ogrlica.

Cemu vse to? Ko je Goslač prvič in zadnjič ljubil Matejo, se mu je odprl dokončen pogled v Matejino ljubezensko stvarnost. In spoznal je usodo vseh »njenih« moških, tragično usodo junakov, saj je vsakemu od njih samo enkrat dano občutiti motno bleščavo njene nagote. Sledi, kakor v pravljici, nekakšna smrt. On sam se je tej smrti izognil, zvit je, prebrisan, na svoj način trdoživ: namesto v smrt je prestopil v prostor poezije. Smo pri tem mislili na telesno smrt? Tudi, na svoj način. Kaj telo sploh pozna življenje zunaj ljubezenskega objekta?

Matejo je hladnokrvno prepustil njeni karmi – in čakal.

Zdaj si priključimo pred oči tisti trenutek, ko prinese Mateja ogrlico v Graščino in mu jo izroči, na videz kar takó, Goslač pa pri tem kljub vsemu ne prezre pomenljivega nasmeška. Moja karma je izpolnjen, pravi ta nasmešek, tisto se ne bo več dogajalo.

O vsem tem ne vemo ničesar, vemo le to, da so tako nekako potekala Julijanova premišljevanja, poročena iz negotovosti. Le kaj ga je gnalo, da se je tako nepremišljeno izdal? Omenil je, da je neke (resda v sanjah) že videl ogrlico, ki je ni mogel videti nikjer drugje kot na Matejinem vratu. In Sveti goslač dobro ve, ob kakšnih prilikah si Mateja nadene ta okras. In prav tako ve, da Julijan takih podrobnosti navadno sploh ne opazi: le tedaj, če se je tudi sam vpletel v Matejino karmo, je lahko postal pozoren na ta predmet. In tako šele zdaj lahko razumemo, kaj je pomenil tisti strogi namig, ki ga je Goslač izrekel ob slovesu: ko mu je dal vedeti, da ima vsako Julijanovo dejanje svoj hologram, da je torej neizbrisno neke zapisano.

Julijana pa zdaj, ko je dokončno razvil svojo teorijo, niti ni več vznemirjal prijateljev odnos do dogodkov. Bolj so ga prizadevali odmevi v lastni duševnosti. Je njegova preteklost res vsa neke zapisana, jo je mogoče res obnoviti do zadnje neusmiljeno jasne podrobnosti?

OPOMBA. Sveti goslač torej slejkoprej usmerja tok Julijanovih misli. Julijan se temu duševnemu mentorstvu lahko izogne le na en način: tako, da zavzame do Goslačevih posegov ironično stališče. S tem bo zanesljivo izgubil prijatelja (če ga je sploh kdaj imel).

Podobno se je Julijanu godilo že v preteklosti, v času prijateljevanja z gospodom Lucijem. Tudi Lucij je nekoč usmerjal mladega Julijana k luči, Julijan pa se je kasneje »avrgel in se usmeril v črno temo. Julijan v starih zapiskih imenuje samega sebe »lucifugusa«, »tisti, ki beži pred lučjo«. No, to je tista ironija, ki mu odpira majcena vratca v samobitnost.

Se bolj zgovoren nahiž se skriva v nekem drugem Julijanovem vzdevku, ki ga občasno uporablja v dnevniku, kadar govori o sebi. V prvih osnutkih za roman najdemo ime Julijan O. – to naj bi pomenilo Julijan Odpadnik. Kasneje je iz Julijana O. postal Julijan P., v abecedi se je pomaknil za korak naprej, hkrati pa je postal bolj domač, bolj človeški. Če je že obremenjen z odpadništvom, si ne bo še sam pritiskal tega žiga na čelo.

Dejstvo je, da si Julijan ne želi biti odpadnik. In če je kljub vsemu odpadnik, se skuša odkupiti s prikladnostjo in vedrim romanopisjem.

NADALJNE OPOMBE. Čemu pravzaprav služijo Julijanove hipoteze o Matejini ogrlici? Zdi se, da bi rad nekako izničil Goslačevo nadmoč. Samo: pred kom zganja te ekshibicije, ta vratolomna psihologiziranja? Alfonzu Jelovšku, na primer, nikoli ne bo o tem pripovedoval. Že ve, zakaj: Jelovšek bi se ob tem namrdnil in rekel nekam v zrak, da se vsi skupaj preveč izživljamo nad drugimi.

Pri tem pa sploh ni pomembno, ali bi mu Julijan povedal, da gre za resnične dogodke, ali pa bi vse skupaj prikazal kot fantazijo, ki jo misli uporabiti za roman.

Gotovo pa je to: Julijan čuti potrebo, da bi te svoje misli komu posredoval.

10. 6. 1978

Zoblačilo se je, zrak je pa še vedno mlačen. Zjutraj med potjo do avta sem že pogledoval proti nebu in čakal, pa nič. Ko pa sem zavil na glavno cesto, je bila prednja hroščeva šipa v hipu vsa oškropljena. Seveda brislavec nisem smel vklopiti: umazanija, ki se je nabrala na vetrobrano zadnje tedne, še ni bila dovolj razmočena. Pravzaprav gre za kri in, kako bi rekel, življenjski sok hroščev in drugih žuželk. Pobli sem jih, seveda nehote, med zadnjimi vožnjami: do hotela in nazaj, pa v ponedeljek v Ljubljano.

Potem je spet nehalo deževati. Balkon odstran parkirnega prostora je prazen in tudi ob oknih se nihče ne prikaže. Hrošča sem spravil spet za kosov grm, rastlinje takole v dežju spet bolj presunljivo zadisi. Čez nekaj ur pa bo zrak povsod ob glavni cesti, poln vonja po povoznih deževnikih.

Mislím, da bom danes šel kar ležat. Okenska šipa je mokra, se pravi, da tokrat piha z naše strani.

Okno sem končno zaprl: prvič po Jasni nem odhodu.

Lahko bi se vprašal recimo: ali se ima dobro? Vendar se je pri tem nekaj zaskočilo, kakor pištola, če bi z njo v ihti nerodno ravnal. Če pomislim, kakšen odnos dobivam zdaj do perila, ki ga je pomotoma pustila tu (njenege perila), se sam sebi nasmiham: seznam se dopolnjuje: sadomasohist, pederast, duševni ekshibicionist in zdaj končno še fetišist.

Nikakor pa nisem to, kar je Sveti goslač: namreč elitist. Jelovšek pravi, da elitizem ni perversnost: elitizem je neke vrste barvna slepota. Nečesa se ljudje, ki se prištevajo k tej ali oni eliti, ne zavedajo, namreč tega, da so pravzaprav v absolutni večini. Nekdo, ki jih, kot Jelovšek, vidi s strani, jih vidi, te slepce, ki mislijo, da so razmeroma osamljeni, kako hodijo v velikanski trumi, ki je seveda sestavljena iz mnogih skupinic in podskupin.

To Jelovškovo razmišljanje mi je ta hip zelo po volji, pravega zadoščenja pa mi le ne more dati. Pravo zadoščenje bi mi dal en dober fuk, fuk v junijskem dežju. Samo zdaj o tem ne bi premišljeval.

Ni čisto po mojem okusu, da bi vključil v ta roman po vrsti vse Jelovškove modre izreke, kar sem jih kdaj slišal. Zenske, ki si izpisujejo take stavke iz knjig, so se mi vedno zdele malce preveč važne. Lahko človek čuti potrebo, da bi taka bitja hranil z izreki, da bodo potem lahko še bolj važna? Zakaj pa ne. Jelovškovi izreki pridejo vsekakor v roman.

Drugo vprašanje: ali lahko čutiš nepremagljivo potrebo, da bi hodil za temi bitji,

ANA STAZE

Pesniku

Ti pa kar iščeš
kar sanjaš o smislu
kar pišeš pesmi
kot da ne bo konca
kot da ni vse igra
kot da ni vse laž

ti pa kar prisluškuješ
kar odkrivaš resnico
in si nič ne priznaš

prav smešen si, res
takole obupan
ves razmišljen
resen in tih

kot da bi bilo vse pomembno
vsak trenutek
in vsak obraz
kot da ni vse le neumna laž

Mrtvaški marš

In jutri
spet nov korak.
Nekoga bo pohabil,
nehote, nevede.
Brez opravičila.
Nekoga bo osrečil,
nehote, nevede.
Brez povračila.

Oj, ta mrtvaški marš,
vsak dan znova.

Kažipot

Kaj me briga,
kako ti je ime,
ali si Buda,
ali si Kristus.
Kaj me briga!
Samo BODI.
OBSTAJAJ.

Toliko je poči, več.
Toliko je smeri.
In treba je hitro stopiti.

Kaj me briga,
kukšen si,
kaj si,
kaj me to briga!

Samo BODI.
OBSTAJAJ.

Kot luč.
Kot svetilnik.
Kot kažipot.

Za prazen nič

Ves ta smeh.
Ves ta obup.
Ta beg.
Ta hitrica.
Vse te besede.
Ves ta hrup.

Tam pa
vsi trohneč molče.
Kot da se nič ni zgodilo.
In kot da se nič ne bo.

smislu. Saj je bolj učinkovito, da o družbeni preobrazbi govori podjetnik kot pa delavec. In tudi bolj resnično: izobraženec vidi dlje, globlje, bolj strateško.

Vsekakor je Moškričeva dramatika izpolnjena z živo zavestjo in vzdušjem o možnosti »skorajšnjih« revolucionarnih družbenih sprememb. Moškričeva dramatika je na konci, je v srečnem pripravljačnem se revolucije; ni izraz osamljenega literata ali kulturnika, ampak človeka, ki je stal v osrednjem toku družbenopolitičnega dogajanja.

Drama **Dani** se je res »drama«. Ni niti tragedija niti komedija, ima pa nekaj tragičnih (sentimentalnih) in komičnih (satičnih) prvin. Moškrič se je s to dramo osamosvojil od klasičnih teaterskih vzorov in shem. Osvobodil se je dramskega akademizma, a je globoko v sebi ohranil in izkoristil pozitivne izkušnje dramskega solanja. Drama **Dani** se je sad popolnoma zrele, močne in naravne dramaturgije. Ta drama je hkrati velika in preprosta. Odlikuje jo po eni strani nenavadna aktualnost, po drugi strani pa umetniška uspešnost.

Drama **Dani** se prikazuje zlom ne samo kapitalističnega vodstva podjetja v njegovem prizadevanju, da bi ohranilo velike dobičke, in sicer s povečanim izkoriščanjem delovne sile, ampak prikazuje tudi zlom dveh vodilnih sindikalnih funkcionarjev (Zalarja in Žuniča), ki sta odmaknjena od resničnega življenja v podjetju in delujeta vsak za svojo »centralo«, misleč da njuno splošno znanje in prepričanje in metodologija zadoščajo tudi za reševanje konkretnih vprašanj, tako da se ne učita od »baze«, je ne upoštevata, ampak celo politizirata, pojmuječ svojo vlogo po zgledu meščanskih političnih strank, ne da bi na prvo mesto postavljala enotnost delavstva in njegovo ustvarjalnost. Ali naj se delavstvo še nadalje cepi, ko je že tako in tako družba nezdavno razcepljena na toliko in toliko strank?

Moškrič zelo živo, delno celo komedijsko, prikaže v 5. sliki poraz kapitalističnega vodstva. Peta slika tvori umetniški kontrast s 1. sliko, v kateri kapitalistično vodstvo samozavestno diktira delavstvu svoje pogoje. Seveda imata 1. in 5. slika isto prizorišče, prizorišče, ki ga veliki oder lahko lepo poudari: gosposko opremljen uradniški prostor.

Poraz obeh sindikalnih funkcionarjev se prične že v 2. sliki, v kateri se pred delavstvom osramoči s svojim posredovanjem pri vodstvu podjetja, s posredovanjem, za katerega sama sodita, da je odresilno. To posredovanje, ki sledi eno za drugim, učinkuje kot umetniška vzporednost in umetniško stopnjevanje, izvedeno pa je z umetniškimi sredstvi, ki spominjajo na komedijo. Zalar in Žunič sta kot polta kužka. Dokončni poraz njunega rovarjenja pa šele sledi in je prikazan predvsem v 4. sliki. Torej sta 2. in 4. slika v medsebojni zvezi, ki spet učinkuje kot umetniško razmerje, harmonično ravnotežje. Tudi scensko sta 2. in 4. slika enaki: delavska zborovalna dvorana. To je lahko velika scena, velika scenografija. Scena ni več drugorazredna, kot je v **Rdečih rožah** (gostilna) in v **Borbi za kruh** (zasebna soba).

Dokončnega zloma Zalarja Moškrič ne prikaže naravnost, ampak o njem spretno, dramaturško napeto poroča. Do Zalarjevega zloma pride v mestu, v centrali, na seji, ki se udeleži Jeraj. Zlom drugega funkcionarja – Žuniča pa Moškrič prikazuje neposredno, prav filmsko podrobno in s prvinami, ki so proti koncu vedno bolj komedijske. Moškrič slikovito prikazuje Žuničev propad: konkretna nemoralna dejanja, konkretno razkrivanje njegovih spletk in konkretna osramočitve s strani delavcev in celo orožnikov. Prikaz Žuničevega zloma se nadaljuje še v 5. sliki in je dramaturško izbrablen do skrajnosti. Na ta način se ce-

lotna drama ne zaključuje le s porazom kapitalističnega vodstva, ampak tudi s porazom nekvadratnega funkcionarstva.

Moškričeva posebnost, novost in »velikost« je v tem, da v drami **Dani** se vzpostavlja dvojnost delavskih voditeljev oziroma sindikalnih funkcionarjev. Zalar in Žunič imata namreč svoja »nižja« dvojnika ali predstavnika v samem podjetju. To sta zapnik Jeraj (Delavska zveza) in zapnik Bober (Strokovna zveza). Ta dvojnost ima ne samo idejni, ampak tudi umetniški (proporcionalni) učinek. S tem da uvaja Jeraja in Bobra, Moškrič omogoči, da zlom in negativnost Zalarja in Žuniča še ne pomeni zloma in negativnosti sindikalne organiziranosti, tembolj ker Jeraj in Bober sicer ohranjata razdeljenost delavskih organizacij, vendar »bi se že združili v eno, če ne bi tega preprečili obe centrali«, kot pravi Dular v 1. sliki. Torej sta Jeraj in Bober trdna zaveznika in pristasa delavske enotnosti, a preprčana, da je mogoče in da je treba pozitivno delati tudi v okviru danih organizacij.

Moškrič je prikazal v Jeraju in Bobru dva pozitivna, organizirana delavska voditelja. Ta dva delujeta v podjetju, nista zbirokratizirana ali sprofesionalizirana v slabem pomenu te besede. (A prav Moškrič je dobro vedel, kako potrebni so delavskemu gibanju tudi profesionalni politiki.) Z vsem sreem čutita, kakšen je utrip delavstva, kakšno je njegovo razpoloženje in ne delujeta samovoljno, ampak demokratično. Delavski interesi so bolj »življenjski« interesi kot družbeni. Sklep o stavki naj sprejmejo vsi delavci in tudi sklep o prenehanju stavke. Zborovanje vodita demokratično, ne vsiljivo. Vendar kot voditelja delavcev ne držita križem roke, temveč sta kar se da aktivna, da bi delavce obdržala v boju, da ne bi omagali in odnehali, kar jim je v krvi, tako da se v tej nevzdržljivosti ločijo od njiju.

Prav zato ker upoštevata življenjski položaj delavstva, je značilno, da ima tudi stavka v drami **Dani** se strogo »obrambni« značaj, kot je zapisano v nekem dokumentu v zvezi s kancjo stavko v Vevčah. To pomeni, da delavci ne stavkajo zato, da bi neposredno spremenili družbeno ureditev, to je da bi izvedli revolucijo, ampak zato da branijo svoj življenjski standard pred pohlepom kapitala, ki v končni posledici škoduje tudi naravnemu razvoju človeštva. Glede na nazore delavskih voditeljev je drama **Dani** se manj borbena, bolj zmerna in bolj sindikalna kot prejšnji Moškričevi drami **Rdeče rože** in **Borba za kruh**. Toda prav zmaga v luksnem, strogo sindikalnem boju delavstva je lahko velik korak v smeri skorajšnjega boja za družbeno preobrazbo. Zmaga v drami **Dani** se je prevrat; je naravnost eksplozivna, zelo vplivna v širših družbenih (teritorialnih, slovenskih, jugoslovanskih) okvirih. Moškrič je v drami **Dani** se našel umetniško mero in izpričal politično modrost in postopnost. Drama **Dani** se se ne izživlja v političnih geslih in vizijah bodočnosti, ampak uresničuje in omogoča in uči doseči delavsko enotnost in zmago na trdnih temeljih življenjskih delavskih interesov.

Zalarjev in Žuničev zlom ter Jerajev in Bobrov uspeh je nauk za vse čase, tudi za današnji čas, in za vsa okolja, ne samo za jeseniško ali ljubljansko. Nikar se oddalji od interesov delavstva; zavedati se, da kdor je voditelj, mora biti močan, sposoben, vztrajen, delaven, požrtvovalen, pravičen; nikar se vdajati slepili, da je mogoče uspeti brez voditeljev in brez organizacije, a tudi nikar organizacij in voditeljstva spreminjati v golo formalnost ali v naprej določen mehanizem delovanja, v predsodkarstvo, vseomogočnost, samozavest, politikanstvo.

(Nadaljevanje na 10. strani)

SONJA Vrata za praznimi KORANTER brezličnimi ljudmi

1 Ugasne sonce, gora se pomika bliže,
v jutrih sence zagrinjajo obraz,
ki nemega v spanju krađe čas,
da ne veš, če tvoj je –
ali komu drugemu namenjen je njegov izraz.

2 V času prazen je moj svet,
ga večnost išče v žarkih sonca
nič več ne čas, ne sam ne boš ostal,
ko boš jutra svoja daroval.

3 Stare vrbe ob potoku hladnem
videle ste kdaj njegov obraz,
ki v zrcalu vode je odseval meni?
Zakaj zagrinite, stare vrbe, ste zrcalo,
njegov obraz?

4 Ne maram pomladi, v spominu živi,
ne poletja in polja v maku in soncu,
da spet jeseni zaprta so vrata za praznimi,
brezličnimi ljudmi.

5 V prazno segam po pomladi.

6 Biseri beli, v moji puščavi,
razsuti ostali ste sami ob vetru,
pu nikogar ni,
da bisere zbere v ogrlice splet.

7 Videla sem začetek svoj.
se dotaknila smrti včeraj.
V prazno sega duša moja,
ničevost so jutra tvoja.

8 Bodi moj dež,
ko ptice stare umirajo v meni,
ko v duši raste drevo, hladno in mrzlo
nikomer ne more dati vej, s cvetjem odete,
z žalostjo prežete.

9 Dodeliti ste mi kamen, kdaj?
Ves tečaj, siv,
da sama ga valim po gori – le zakaj?

10 Zeljo eno imam,
da drhtim, cvetim,
ko pride čas, me zajame, objame,
vzame v vrtinec strasti.

11 Obljubil mi je čas,
da jutri ustavi kazalce
na obrazu mojem, v srcu tvojem;
zarise le trenutek v včeraj,
za jutrišnji spomin.

12 Duša moja tava ob bobnenju bobnov
sama
zaklenjena v srce se zaletava
ob bobnenju bobnov
sama.

13 Posodil Tantal je muke svoje,
podal v roke moje hrepenenje svoje
in Sifif žalosten, od kamenja ves bel
dodal je goro svojo,
da zdaj v srcu nosim sama oba,
ki sta pozabila,
komu svoje žalosti in kamenje sta
dodelila.

14 Bila popotnik bom brez malhe svoje,
za svet le obleko belo bi nosila
brez gumbov
in rahlo v vetru valovalo bi morje
popotniku obleko belo
obraz in telo zakrilo.

Zunaj vzporednosti in dvojnosti Zalar — Žunič ter Jeraj — Bober je na delavski strani neorganizirani delavec Skalar. Njegova »osamljenost« (sredina) ima seveda tudi umetniški, kompozicijski učinek. Moškrič ga mojstrsko uvede v dramsko dogajanje na začetku 2. slike. Ime »Skalar« ima najbrž pomen trdnosti in borbenosti. Zanimiva je njegova izjava, zakaj ni sindikalno organiziran: »Organiziral se bom šele takrat, kadar bo v podjetju samo ena organizacija«. Torej ne nasprotuje nasploh organiziranosti. Predvsem nasprotuje neenotnosti sindikalne organiziranosti. To je gotovo posebna, višja raven politične zavesti, ki sega že v naš čas. Skalar je nezaupljiv do takih voditeljev, kot sta Zalar in Žunič, medtem ko z voditeljema Jerajem in Bobrom sodeluje. Skalar pravi o sebi še: »A nekateri me zmerjajo s krščanskim socializmom... Jaz pa sem, kar sem... Povem samo, da me boste vedno našli v prvih vrstah, kadar se bo delavstvo res borilo za svoj kruh.« Zdi se, kot da hoče Moškrič z besedami o krščanskem socializmu prikriti, da je Skalar pravzaprav komunist, vendar čisto gotovo to ni.

Skalar se spričo položaja v podjetju in spričo stavke tako rekoč organizira: vstopi

v stavkovni akcijski odbor, ki ga sestavlja skupaj z Jerajem in Bobrom. Njegova odločnost in nezaupljivost do Zalarja in Žuniča je radikalna. Zdi se, da je Moškrič hotel takšno radikalnost (ostrino) prikazati tudi nekoliko kritično in da je ni povzdigoval. Skalar ima sicer prav, toda njegovo ravnanje ni postopno. Radikalnost je pomankljiva, ker je premalo demokratična. Radikalnost bi preprečila, da bi stvari potekale in se razvijale naravno in postopno in dosledno in to tudi ne bi bilo v prid dramaturški (tehnični) plati drame. Skalarjev lik je izredno zanimiv in kompleksen in je v drami, kot rečeno, tudi oblikovno zunaj ostalih vzporednosti. Zanimivo je, da se v 3. sliki, ki kaže družinsko življenje, Skalarjeva bojevitost in ostrina omehčata — tu je negotov, občutljiv, nežen, človeški, ljubeč.

Vsekakor je drama *Dani se* kolektivna v tem smislu, da ne izloča izrazitega junaka in izrazitega voditelja. Uveljavlja se kolektivno vodstvo in demokratičnost. Tudi na koncu, ko se delavsko zastopstvo pogaja s kapitalisti, nastopajo trije vodilni delavci kolektivno. Nekoliko pač prevladuje Jeraj. Celo na strani kapitalističnega vodstva podjetja je prikazana kolektivnost, ne pa hierarhičnost. To je prikaz moderne družbe, po drugi strani pa umetniško hotena kompozicija (deheroizacija posamezni-

ka), kakršno poznamo na primer pri Drezhu (Doberdob, Jamnica).

Omeniti moramo, da je tudi kapitalistično vodstvo podjetja prikazano v dvojicah, kar tudi učinkuje estetsko. Tu sta namreč dva ravnatelja (Moser — Graser), dva delničarja (Kalin, Dolšek), medtem ko je tajnik delniške družbe dr. Karič v kompozicijskem smislu osamljen. Dr. Karič je povezovalc, posrednik.

Opozorimo naj na odlično karakterizacijo Moserja (mlajši, odločen, radikalen) in Graserja (starejši, previden, trmast). V drami *Dani se* Moškrič upodablja notranje značajске razlike, zato ne poenostavlja, ne shematizira, ne operira, na primer, z ambicioznostjo, tekmovalnostjo, karierizmom, nevoščljivostjo, nezvestobo in drugimi bolj klasičnimi in bolj zunanjimi strastmi.

Manj izrazita kot Graser in Moser, a tudi zanimiva, sta Dolšek in Kalin. Kalin pokaže v zadnji sliki, da je strahopeten, in je komedijsko smešen. Moškrič sijajno prikazuje vlogo Moserja in Graserja, njuno menjavanje v vodenju politike podjetja in različnost te politike. Pravzaprav vsa kriza v podjetju izhaja iz Moserjeve neprevidnosti, ki pa je Graser kasneje ne izrablji, ampak jo skuša popraviti. Graser je solidaren do kolega. Lahko rečemo: velika dramaturgija, estetska karakterizacija, pretanjena družbenost, ne pa nizka zasebnost.

Med vodilnimi v podjetju ima posebno vlogo in v začetku ni postavljen v kako dvojico ali vzporednost delovodja Dular. V zvezi z njim naj opozorimo, da je dogajanje drame *Dani se* trdno zasidrano v preteklosti — da ima predzgodbo, ki se je dogajala eno leto poprej. Takrat je bil Dular še organiziran v Stokovski zvezi, ki pa ga je kasneje izključila, ker je pomagal kapitalistom, da so izrabili neenotnost delavstva in dosegli svoj namen — znižanje delovnega časa in znižanje dohodka delavcev.

Kljub temu da je v drami *Dani se* število oseb veliko, nobena ne ostane torzo ali nejasna, nerazvita, vsaka se dramsko izpolni in je izčrpana. Dular nima osebnih negativnih potez, kar je značilno za prejšnje Moškričeve drame. V novi, posebni luči se pokaže v 3. sliki, ko nabira delavce in deli otrokom čokolado. V zadnji, peti sliki pa Dular nastopa v dvojici z Žuničem in se skupaj z njim določno osramotijo, ker meče kamenje v pisarno, za kar naj bi bili obdolženi delavci. Tako Dularja prevzame v svoj postopek kar policija. Končna osramotitev Dularja in Žuniča se zdi pretirana, v resnici pa ima estetsko-satiričen učinek.

Zanimivo je, da Moškrič vloge orožništva ne prikazuje negativno, ampak izredno pozitivno. V končni perspektivi lahko rečemo, da izkazuje čut za državotvornost, ki ni okrnjen zaradi socialnih bojov. Vendar je glede prikazovanja orožništva treba upoštevati tudi zahteve cenzure.

V štirih slikah (prvi, drugi, četrti, peti) ne nastopa na odru nobena ženska. V drami *Dani se* ljubzenske intrige sploh ni. Lahko bi rekli, da je *Dani se* moška drama. Moškrič je odločno pretrgal z gledališko modo in tradicijo in ustvaril čisto družbeno dramo. Snov te drame sestavljajo politično taktiziranje, sestankovanje, posvetovanje, odločanje, dialogi, spori... *Dani se* je pravzaprav težna drama, kakršno poznamo dandanes Slovenci predvsem iz del Primoža Kozaka (*Afera*, *Kongres*). V ospredju ni osebno življenje, ampak družbeno problematika.

Moškrič je spoznal, da je v političnem — gospodarskem — družbenem dogajanju veliko dramske energije. Dramsko snov pa je treba primerno oblikovati, ne je pustiti v surovem stanju. Moškrič je to znal in zmoget. Znal je narediti, da je družbeno dogajanje s svojo »težko« vsebino podobno igri, da je lahkotno, igrivo, razvidno, preprosto. Če teh lastnosti nimata vedno Žuničev in Zalarjevo taktiziranje in spletkarjenje,

pogledu, pa ni bilo ničesar, kar bi nam pomagalo razvozlati uganko, ki si jo je bil zastavil Julijan, ki se sklenil, da bo v mislih obnovil dogodke tiste noči. Kje je tisto, s čimer se je izdal Svetemu goslaču? Kaj je Goslaču povedalo o urah, ki jih je Julijan preživel ob Mateji? Težko si je predstavljati, kako bi na Goslača učinkoval tale prizor — če bi si ga lahko s pomočjo nekakšne jasnovidnosti priklical —: Julijana, golega kot Adam v raju, kako leze v Matejino kopalno kad, zraven pa lastnico taiste kadi, ki stoji pred starim lisastim zrcalom in si meni nič tebi nič razčesava lase? Julijan je kasneje premišljeval o tem, na misel so mu hodili Matejini kratko ostriženi kostanjevi lasje, rekel si je, ali je bil Sveti goslač v svojem deset in več let trajajočem razmerju z Matejo sploh kdaj deležen take bližine? Saj prav za telesno bližino je šlo.

Julijan je samo enkrat v življenju doživel trenutek podobne bližine, pa še tisto ni bilo z odraslo žensko. Soudeleženka je bila Ciganka, leto ali dve mlajša od njega, on pa jih je imel takrat enajst. Na donavskem bregu, kak kilometer nad otokom, ki se je imenoval Ada Huja, je lovil ribe. Bil je popoln začetnik v ribištvu, uporabljal je najmanjše možne trnje, posrečilo se mu je ujeti štiri ribice, po velikosti podobne sardinam in konzervi. Ves čas je pogledoval na desno, tam se je raztezala velika blatna površina, precej daleč od njega je stala jata velikih belih ptic, morda pelikanov. Sanjaril je o tem, da bi ulovil kakšnega od teh pelikanov in ga kot plen prinesel domov. Ni mu bilo povsem jasno, kakšno orožje bi lahko pri tem uporabil, še manj, kako naj bi prehodil vso tisto močvirno razdaljo, ne da bi ga ptice opazile. Za hrbtno pa je nejasno čutil živahno dejavnost nenevarnega bitja. Tam je bila že prej omenjena Cigančica, ki ga je hotela opozoriti nase.

Ni se zmenil zanjo in se tudi ne bi, če bi se dogodki razvijali v okvirih verjetnega. Zgodilo pa se je tole. Cigančica se mu je priplazila tik za hrbet in mu spustila v kopalke pravo pravcoto žabo. Julijan žabe ni mogel videti, vendar je kdove kako vedel, kaj se je zgodilo. Vseeno pa ni zganjal panike. Nagonsko je uganil, kaj mu je storiti. Glede na to, da je v desni roki držal nekaj, kar naj bi bila ribiška palica, je z levico segel nazaj in raztegnil gornji rob kopalke. Vsiljivka (ali pa žrtev, kakor se vzame) je tako dobila pristo pot za odskok. Zgodilo se je, kar je predvideval: žaba je bila v hipu zunaj. Lahko bi rekli, da sta dva nagona, njegov in žabji, delovala povsem usklajeno. Podobno bi lahko rekli o nagonu male Cigane. Julijan ji je zdaj naklonil nekaj ur prijateljstva, igral se je z njo vse do večera.

Julijan se nikakor ni mogel spomniti, kaj in kako sta se igrala; zagotovo pa je vedel, da sta se igrala molče in da igre sploh ni hotelo biti konec. Pravzaprav na konec sploh ni pomislil — dokler je pač trajalo. Zvečer je Cigančica kar nekam izpuhtela, Julijan pa je pobral kosarico, na dnu katere je ležal njegov revni plen.

Tudi tu z Matejo je bilo vse tako preprosto in nedoumljivo. Ciganka se je, da bi se mu približala, poslužila žabe. Mateja je z istim namenom uporabila določeno snov za pogovor: svoje razmerje z Albinom (Svetim goslačem). Dolgo časa sta sedela na kavču v Matejinem ateljeju, s podvitimi nogami, obrnjena drug k drugemu. Mateja je bila v halji, ki se je ne da prav ne zapeti ne zavezati, tako da je dejansko dokaj nezanesljiva, če naj bi bil njen pravi namen v zakrivanju. Julijana je pregovorila, da je začasno opustil vsako misel na oblačenje. Namesto tega se je zavlil v koc iz kamelje dlake, ta se je namreč skrival v mornarskem zaboju (in ne morda resilni pasovi ali smrdeče perilo).

Čez čas ju je začelo malce tresti in Mateja je prižgala električni grelec. Kako to, da ju zdaj nihče več ni zmotil? Julijanu bi bilo lahko že takrat prišlo na misel, kako bi se dalo razložiti obzirnost Matejinih soštanovalk, se pravi matere in sestre: morda pa sta takih primerov bili že vajeni in sta torej vedeli, kaj jima veleva obzirnost. Meri je prišla dol najbrž kot odposlanka, ki naj ugotovi, ali gre tudi tokrat za tak primer. Drugo, bolj pereče vprašanje, pa je naslednje: ali tudi Goslač ve za te primere?

O tem je Julijan premišljeval kasneje, kajpak v zvezi s svojo podmeno. Zdaj smo tu, pri stvari: da, bila je prav tista ogrlica, ki jo je Julijan nekaj dni kasneje videl na Goslačevem slokem vratu; in ki je iz neznanih razlogov ni bil zmožen takoj identificirati, pa jo je tako nepremišljeno povezal z nekakšnimi simpatijami, ki naj bi nastale med Goslačem in holnicami; in da je bila ogrlica torej izdelana med delovno terapijo in poudarjena skrivnostnemu so-trpinu. Dejansko pa jo je nosila Mateja tisto noč pod kopalnimi plaščem, nadela si jo je, preden se je zavila vanj, in se nekaj premišljeno dolgih minut opazovala pred zrcalom, računajoč pri tem še na par Julijanovih oči.

Te pa so bile v tistem trenutku še preveč oslepljene od nekaterih drugih podrobnosti, ne sicer od bleščanja, pač pa, kar je malce nenavadno, od temnejših tonov od rahlega črnkastega puha nad Matejino zadnjico, od temnovijoličnega kolobarja na krotki joški, ki je pogledovala izpod pazduhe. Kasneje se je zavedel, da ima hipijevski amulet v tej igri vodilno vlogo, vsaj kar zadeva predmetni svet. Bil je nekaj medij. Kadar se mu je med pogovorom zahotelo, da bi se dotaknil bodisi prej omenjenih krotkosti, bodisi okolice Matejinega popka, bodisi svilenega gnezda v stičišču treh oblin, se je moral narediti, ko da ga ta amulet prav čutno privlači in da si ne more kaj, da se ne bi poigral z njim. Ogrlica je bila precej dolga, ker je Mateja sedela s podvitimi nogami in torej malce sključeno, je segala ravno prav globoko; ker pa se je bolj ali manj skrivala za robovi kopalnega plašča, je bilo treba oba konca zgrabiti čisto zgoraj pod brado — kjer sta bila ves čas vidna — in se potem zlagoma spuščati ob njiju tako globoko, kot je ustrezalo njegovim trenutnim željam; pri čemer je prepuščal njej, naj sama presodi, katera vrsta občutkov je zanj ta hip bolj pomembna: tista na vrhu prstnih jagodic, ki so drsele po jagodah molka, ali tista na hrbtni roke, ki se je dotikal gladkih, blago vdajajočih se strmin.

Mateja se je bila pripravljena pogovarjati predvsem o prvem, se pravi o ogrlici, to pa iz preprostega razloga: ta predmet je povsem naravno povezala s temo njenega dotedanjega pogovora. Povedala mu je, da si je taisti okras nadela tudi, ko se je ljubila z Albinom. Na Julijanovo vprašanje, zakaj je v tem stavku uporabila besedico »ko« namesto besede »kadar«, mu je dokaj mirno odgovorila, da so razlogi za to predvsem slovnični, da torej izvirajo od njenega spoštovanja slovničnih pravil. »Koe« je po njenem povsem na mestu, če gre za enkratno dejanje. »Kadar« pa bi uporabila, če bi šlo za dogodek, ki se je ponovil dvakrat, trikrat, stokrat, milijonkrat.

Od kod zdaj to pretiravanje, se je vprašal Julijan. Vprašanja ni izrekel na glas. Bal se je, da se v tem razkoraku, v tej grdi zevi med enkrat, dvakrat, trikrat in med stokrat, milijonkrat skriva kakšna moteča resnica.

Vendar pa opis dogodkov, ki so sledili, za nas ni več pomemben. Bolj prav bi se rekli, da ni bil pomemben za Julijana. Ko je v obnavljanju te noči — noči med drugim in tretjim junijem — prišel do te točke, se je znašel na cilju. Identificiral je pred-

TATJANA

Svetilka

Vzdih nemira mi srce razjeda,
zakaj in čemu, da mi je vedeti to...
neka svetilka od daleč se bliža
in išče POPOJNOST, kjer je ne bo.

Povej mi razlog, usoda neznana
čemu in zakaj se bliža svetilka?
Ali morda ni to lažna prevara,
ki ovne v suši kot bilka?

Svetilka se vendar še vedno bliža...

met, ki je pravzaprav corpus delicti, če ne to, pa vsaj eden dokazilnih predmetov pri tej zadevi.

Gre za ogrlico, za hipijevski amulet, ta naj bi mu povedal, zakaj se je obliče Svetega goslača v hipu zmračilo, ko mu je omenil, da je on, Julijan P. videl taisti predmet v sanjah.

Zveza je s tem nakazana, poti, po katerih se je trudoma in hkrati lahkotno in uživa je približala Julijanova analitična misel, pa še niso dovolj jasno začrtane.

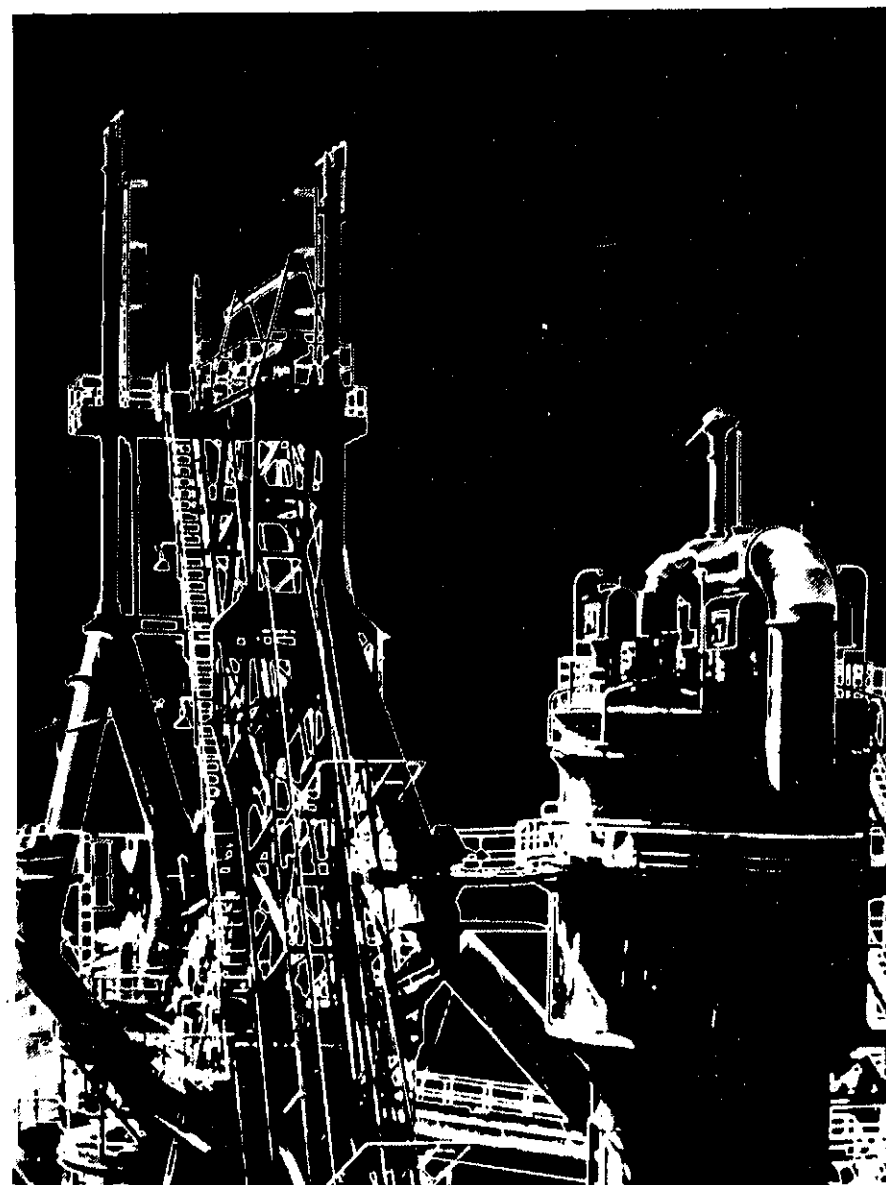
Predvsem se je zavedel tega: Sveti goslač ni niti za hip naselil, ko mu je Julijan zatrjeval, da mu lahko pokaže primer lastne jasnovidnosti. Verjel pa mu ni iz dveh razlogov: prvi zato ne, ker je že prej spregledal Julijanovo umazano igro, njegovo navidezno pristajanje na parapsihistični stališča. Ni mu verjel, da ga to v resnici zanima. In drugič: če že gre za primere jasnovidnosti, prekognicije in podobnih manipulacij s stvarnostjo — Sveti goslač je zmožnost za taka doživetja pripisoval predvsem sebi in sebi podobnim — takih pa je malo. Nikakor pa ne zdajnjemu Julijanu. Julijan bi se na to stopnjo lahko povzpел šele po trupalnem preoblikovanju samega sebe.

Sveti goslač torej zagotovo ni verjel v Julijanove preroške sanje, v sanje, v katerih naj bi se mu prikazal Goslač z ogrlico. Zato pa je v hipu sprevidel naslednjo možnost: če Julijan ni videl tega predmeta v sanjah, ga je torej videl v resnici — in kje bi ga mogel videti, če ne na Matejinem vratu?

Julijanova miselna konstrukcija je potrebovala kajpak še nekaj dodatnih podmen. Na primer: Mateja je iz neznanega razloga, morda zaradi občutkov krivde, morda iz hotenja, da bi zdaj dokončno prenehala z dosedanjjo prakso, po kateri se je vdajala moškim (moškim, ki niso Sveti goslač)oblečena v kopalni plašč in ovenčana z ogrlico, izročila taisto ogrlico Goslaču. To se je lahko zgodilo med njenim zadnjim obiskom v Graščini. To bi lahko z njene strani pomenilo: Ne bom več, zares ne bom več.

Iz tega kajpak sledi, da Matejini stiki z drugimi moškimi sploh ne potekajo brez Goslačeve vednosti. Smo morda rekli, da mu ona o vsem tem podrobno poroča? Se naslaja nad njegovimi mukami, ali pa se mogoče naslajata oba? Je taka Matejina izpoved nadomestilo za obisk kinopredstave? Ničesar takega ne ugotavljamo, zato smo posejali med stavke toliko vprašajev. Kolikor poznamo Goslača, ah, poznamo ga malo, pa vseeno dovolj, da nam take dražljive podmene niso potrebne. Goslaču so odprte tudi druge poti do stvarnosti. Tu je tudi jasnovidnost, parapsihološka zmož-

(Nadaljevanje na 24. strani)

Franci Sluga: Impresija III.

(Nadaljevanje z 21. strani)

položil tjakaj: kdo je vodil Julijanove roke, kdo je razprl Matejina kolena.

Julijan je pričakoval, da bo zdaj nastopil trenutek zadrege, morečega sramu, ki povzroči, da nam zavest kar preskoči za nekaj minut v kasnejši čas. Kakor pri malem božjastnem napadu. Z vajenim gibom je hotel prestreči ta trenutek, se prekobaliti čezenj z majhno rutinsko goljufijo. Hlinjena nežnost, bratovski poljub ali dotik ustnic te lahko odvrne od grozljivo sramotne stvarnosti. Tipaje se je približal Matejini glavi — po zadnjem krču je namreč obležal na njej malce poprek, kakor prečka na grškem križu — pri tem pa je nehote odprl oči.

Opazil pa je, da zdaj sploh ni nič na tem, da se je znašel na tleh v tako smešni pozi! Hlače ima spuščene do kolen, pravkar je napolnil s spermo ljubico in zavetnico svojega prijatelja. Ki najbrž sploh ne uporablja tablet in podobnih pripomočkov, kje neki! Pri Svetem goslaču jhi nedvomno ne potrebuje.

Pričakoval je, da bo on tisti, ki se bo zdaj moral znajti. Matejin pogled pa ga je preprčal o nasprotnem. Ta pogled ni bil ne posmehljiv ne začuden ne strahovit. Pogled brez vsakih nepotrebnih dodatkov, pogled kot tak. No, bila je doma, bila je v svojem ateljeju. In tamle poleg je bila, kot se je potem izkazalo, njena kopalnica.

Pojdi, greva se umiti, je rekla.

Njen glas je bil malce sladkoben, grušenski, kot vedno, in ker je bil to pač njen običajni glas, ni kazal na kakšno izjemnost. Julijana je pri tem, presunilo nekaj drugega: ta stavek mu je bil od nekdaj ne navadno znan. Ta stavek, njegov kontekst in obvladano ženskega glasu. Od kod le, najbrž iz otroštva, to je bil glas kakšne matere, tete ali sestrice.

Erekcija sploh ni odjenjala in ob njenem glasu je vse skupaj spet bolj otrdlo, umaknil se je iz nje domala tak, kakršen je pred nekaj minutami prodrl vanjo. Zdalj mu je postalo razumljivo, zakaj se zaman ozira okrog sebe za kakšnimi slabimi občutki: ta večer se zanj sploh še ni končal. In sploh ni bilo neprijetno, skobacati se na kolena in se potem spraviti na noge, pri čemer sta pomagala drug drugemu — kakor dva kolesarja, ki sta se na zatemnjeni cesti zaletela brez lastne krivde.

Peljala ga je k zadnjim vratom ateljeja. Ta vrata je poznal že od prejšnjih obiskov (ti so bili vsi brez izjeme posvečeni ogledu Matejinih umotvorov), ni pa vedel, kam peljejo. Zdalj je videl, da je tam zadaj starinska kopalnica, pravzaprav pralnica, kopalnica in pomožna drvarnica v enem. Pod visoko vzdanim oknom z mlečnim steklom je bila velika, neobzidana, torej prosto stoječa kad — eno izmed nog je imela podloženo s kosom okvira — poleg kadi v kotu je stala peč s kotlom, taka, da jo lahko ogrevaš bodisi z plinom bodisi z drvmi. V drugem kotu je stal pralni stroj, ob zadnjem zidu pa so bila zložena lepo nažagana in malce zaprašena bukova drva. Ob steni nasproti kadi je stal zelo dolg zaboj, najbrž poln umazanega perila. Julijan je podobne zaboje videval na palubah ladij obalne plovbe, tudi sedel je že na njih in gledal valove, medtem ko je pod zadnjico slutil kupe varno spravljenih rešilnih pasov.

Tu je sicer prevladoval vonj po prašnih, namočenih in spet suščenih se drveh, v splošnem pa je bilo razpoloženje podobno tistemu na ladji. Manjkali so galebi, ki prosjačijo za kos odvrženega kruha: vendar — ali niso bile noge te železne in z umazano oljnatno barvo pobarvane kadi podobne plavutastim okončinam kakšnega predpotopnega ptica?

Mateja je nadvse preudarno zaklenila vrata in se obrnila k njemu. Jaz bom šla prva noter, je rekla: prostora je dovolj za

oba, ampak nikamor se nama ne mudi. Podarila mu je nasmehe, poln trdnega prepričanja, da ona že ve, kako je prav.

Kako neskončno daleč je bila vsakršna zadrega! Poglejmo zdaj tole: nenadoma so se vrata zatresla od ne premočnih, pa vendar neučakanih udarcev s pestjo. Mateja je bila že slečena, plin je bil prižgan, preden naj bi stopila v kad, je za hipček stala tam, malce sklonjena in z glavo po strani: zdelo se mu je, da ga ta drža sil, naj ji končno vendarle pogleda v obraz, namesto da se s pogledom sprehaja po njenih prsih in rahlo izbočenem trebuhu. Bilo pa je nekaj drugega: prej kot on je zaznala prisotnost majhnega vsiljivca, ki se je medtem pritihtatil v atelje. Bila je kajpak mala Meri, hotela se je, preden bo morala v posteljo, posloviti od Julijana, rada bi dala roko »stricu Podbevšku«. Stric Podbevšek je že šel, je brez vnmirjenja odgovorila Mateja. Ne bom ti odklenila. Stric ti bo drugič dal roko.

Mala je brez nadaljnjih razprav odšla iz ateljeja.

Ves čas sta se potem po malem pogovarjala. Bila sta skupaj v tem prostoru, ne pa skupaj v kadi: Mateja je hotela biti prva in Julijanu ni ostalo drugega, kot da je uporabil mornarski zaboj kot nekakšen sedež. Ga je Mateja s tem, da je ves čas ohranjala pogovor, hotela odvrniti od tega, da bi jo preveč pogotno — ali preveč radovedno? — opazoval? Ta domneva se zdi zelo majhna. Kaj ni bila ona tista, ki je pripravila in zrežirala ta nenavadni in nenadni happening? Peljala ga je noter in malo manj kot posadila na tisti sedež v prvi vrsti parterja! Pa tudi: njeno govorjenje ni bilo niti blazno niti nepretrgano, ni kazalo na to, da skuša z njim kaj preprečiti ali prikriti. Nasprotno: besede in stavki so prihajali na dan lagodno, v neenakomernih presledkih. Julijan jo je gledal in poslušal, vmes je bilo dovolj časa za premišljevanje. V mislih se mu je kristaliziral stavek, ki ga je kot se mu je zdelo, prebral v romanu ali slišal po radiu v literarnem nokturnu, ali pa se je moglo že vse življenje pripravljati, da ga bo slišal? Stavek se je glasil: »Tako se pozno v noč pogovarjajo ljudje, ki jim je pogovor v veliko zadoščenje.«

Govorila pa sta seveda o temi, ki je bila obema dobro znana, namreč o Svetem goslaču. Goslača je Mateja imenovala s pravim imenom, »Albin«. Iz njenih besed se je dalo razbrati, da je zelo ponosna na svoje razmerje z Albinom: bilo je tako nasprotno malomeščanskim pričakovanjem njene okolice.

Besed »s tem sem dokazala...« mogoče ni uporabljala, zato pa je vsekakor večkrat rekla »s tem sem pokazala«; in še marikaj v tem smislu, zraven pa se je posvečala miljenju lepo oblikovanih stopal in s svilnato črno dlako poraslih področij, se pravi pazduh in mednožja.

Julijan je vedel, da je Sveti goslač skoraj sedem let mlajši od Mateje. Slišal je nekaj o tem, da posveča svoje verze zdaj njej, zdaj njeni materi, zdaj Matejini nečakinji Meri — tisti, ki je malo pred tem tako moteče razbijala po vratih kopalnice. Na uho mu je prišlo še več takih in podobnih pohujšljivih namigov o tem razmerju.

Mateja pa vsega tega očitno sploh ni nameravala skrivati. Morda je domnevala, da se Sveti goslač redno izpoveduje prijatelju, da torej Julijan ve o vsem tem najmanj toliko kot ona. Njenih stavkov nam ne kaže navajati: vsakomur, ki ne pozna položaja, bi bili povsem nerazumljivi. Tudi Julijan si je moral včasih pomagati z ugibanjem, včasih pa se je spet opogumil in jo naravnost prosil, naj se bolj jasno izraža. To je vendar tisto, ga je vsakokrat zavrnila. Kaj ne veš? In: nikar se ne delaj, da ne veš, kako se je to takrat z nama zasukalo... in tako dalje in tako naprej.

Maló daljšo obdobje molčanja je nastopilo, ko je stopila iz kadi vsa mokra in naježena in se začela otirati z brisačo. Iz neznanih razlogov mu je kazala hrbet, ko je sedel tik za njo, z obrazom v višini njenih bokov. Čeprav je bil ta hrbet v senci — stala je tako, da jo je močna zidna luč osvetljevala od spredaj — se je Julijanu njena hrbtna stran od tilnika do peta vtisnila v zavest z nenavadno ostrino. Zaradi nenavadne osvetlitve je dobila Matejina polt čisto poseben ton. Ta koža je bila temna in hkrati blede, vse podrobnosti so se jasno odražale in zbujale v Julijanu sunke začudenja. Spet je v njem spregovoril pozabljeni (nikoli prebrani?) roman: »to je človeško telo.« je pisalo v tekstu, »preveč resnično je, da bi bilo lahko lepo. Vsaj na tak način, kot si navadno predstavljamo lepoto, ne. Je pa presunljivo.« Z drugimi besedami — Julijan je bil začuden nad resničnostjo Matejine nagote in nad občutki, ki jih je ta nagota zbujala v njem. Tako se je pozabil čuditi vsemu drugemu.

Mokrota in hlad Matejine kože sta bili tako resnični, kot sta bili resnični prašnost in hrupavost drv, zloženih tam zadaj ob steni; bili pa sta bolj presunljivi.

V vsem opisanem, pa tudi v vsem tistem, kar se je nemara izmuznilo našemu

krivda za to ne zadene Moškriča, ampak je kriva dejanska nerazsodnost, nerazboritost in zmešanost njune politike.

Moškrič se ni obotavljal, da ne bi prikazal orožništva v lepi luči, čeprav se je zdelo tipično, da je orožništvo negativni del družbe, da je v sporu in spopadu med delavci in kapitalisti pristransko na strani kapitalistov in podobno... Moškrič se ni obotavljal, da ne bi v prikazu dveh Skalarjevih otrok enega igrivo označil popolnoma negativno, drugega pa popolnoma pozitivno... Moškrič se ni obotavljal, da ne bi Žuniču in Dularju namenil tudi kriminalne poteze (metanje kamenja), čeprav bi se normalno zdelo to pretirano... Moškrič se ni obotavljal prikazati vodjo stavkokazov Marka kot junaka delavske enotnosti, s čimer se zmagoslavje delavske enotnosti nesluteno stopnjuje... Moškrič se ni obotavljal — čeprav sicer ne imenuje kraja, kje stavlja poteka — da ne bi določno imenoval delavce z Jesenic in delavce iz Trbovelj kot denarne podpornike stavkajočih, da ne bi dobeseno navajal njihovih pisem... Moškrič se ni obotavljal vključiti v dramo pe-tje — na koncu 2. in na koncu 4. slike... Moškrič se ni obotavljal prikazati Kalinovo strahopetnost, ga s tem karakterizirati in veseliti gledalce... Moškrič se ni obotavljal prikazati Graserja na začetku pozitivno, kasneje negativno in končno kot pre-roka družbene preobrazbe... Moškrič se ni obotavljal govoriti o »blaznosti« delavca Travnja in ji dati morda tudi komični značaj... In tako naprej. Moškrič je v drami **Dani** se pogumen in sproščen, a hkrati skrajno urejen in discipliniran.

Moškrič je torej znal pretkati težko družbeno snov z estetskimi prvini, ki ganejo, ki navdušujejo, ki blažijo, ki budijo veliko upanje, s prvini, ki niso vedno tipične, ki niso vedno realistične, ampak so pravzaprav usmerjene v prihodnost. Drama **Dani** se je poučna in lepa. Poučna je, ker vzgaja, uči, kako je treba politično delati in voditi boj. Lepa je, ker gane, ker smeši, ker navdušuje, ker je nazorna, ker ima lepa razmerja, vzporednosti, ker se stopnjuje, ker se razvija naravno, ker tako rekoč raste.

Moškričevo prikazovanje množice (delavstva) ni plod kake ideje ali literarne mode, ampak plod lastnih izkušenj in prepričanja. Množica je pripravljena o isti stvari zdaj kričati in zmerjati »svinja«, kmalu nato, ko se stvari obrnejo, pa »živijo«. In vendar je množica vir vse moči in vseh kreposti. Množici je treba prisluhniti in njeno reagiranje je estetsko zelo uporabno.

Kontrast družbenemu in »moškemu« dogajanju drame **Dani** se je srednji del drame, to je tretja slika. Ta slika je edinstvena, hočemo reči, da nima vzporednosti kot ostale slike. Dogajanje je postavljeno v stanovanje delavca Skalarja. To je edina slika, ki se dogaja v zasebnem okolju, ne pa v javnem prostoru. Ta slika je komorna, je lirični del simfonične dramske zgradbe. Poleg dveh Skalarjevih otrok, ki sta dramaturško izredno profilirana in učinkovita lika, nastopajo tu še tri žene: Skalarjeva, Mrakova in Travnova. Vloga teh žena, še posebno Skalarjeve, jasno kaže, da žene trdno, kar odločilno podpirajo delavski boj. Torej je le slučajno, da ne nastopajo več, da je njihov nastop omejen: Sicer pa žene na lastno pobudo sklenejo, da bodo šle z lastnimi otroki, medtem ko bodo možje zborovali, demonstrirati pred tovarno, pred pisarno, odločno zahtevati dela in kruha. Poudarjeno družbeno vlogo žena je čutiti potem do konca drame, posebno pa proti koncu 4. in 5. slike.

Tretja slika je slika trpljenja, slika požrtvovalnosti, slika solidarnosti, medsebojne pomoči, slika zakonske ljubezni, družinske lepote in družinske problematike, slika visoke proletarske morale. Mojrstrsko obvladane, a hkrati kritično obravnavane tega žanra, ki je navdahnjen lirično in poe-

tičen, je Moškrič pokazal že v svojih prejšnjih dramah.

Čudovito izpeljuje, do skrajnosti izkorišča, z neverjetno umetniško spretnostjo podaja Moškrič dva motiva — motiv želmelj in motiv krompirja. Spričo takega mojstrstva je odveč razpravljati, ali je prikaz pomanjkanja in lakote realen ali pretiran. Lakota in pomanjkanje pri Moškriču ni samo realnost, ampak tudi umetniški motiv, ki ga zna oblikovati.

Avtorjeva kritičnost, torej nesentimentalnost, se kaže v prikazu Skalarjevih otrok, od katerih eden ne pozna samopremagovanja in potrpljenja, ampak hoče in hoče jesti. Kritičnost se kaže tudi v medsebojnih obtožbah delavskih žena, češ da nekateri dobivajo podporo, nekateri pa ne. Kritičnost se kaže v pripovedi o Travnovi blaznosti, da hoče zaklati otroke... Dalje v Mrakovi »borbenosti«, da hoče v tovarno pobijati... Vse te težave pa se z medsebojno pomočjo in sporazumevanjem razrešijo. Prikazana je časna idila, ko je tudi kruha dovolj, medtem ko je končna odločitev ali o vdaji ali o nadaljevanju stavke prepuščena delavskemu zborovanju.

Moškrič je v drami **Dani** se žanrsko slikanje delavskega okolja obogatil z novimi, močnimi, izrazitimi kritičnimi in sočustvojočimi potezami svojega umetniškega dramskega čopiča. Možje v Moškričevi drami se zavedajo temeljne resnice, ki jo izreče neki delavec: »Lažje bodo prenesli očiček, da so izdajalci, kot pa da pred njihovi očmi umirajo otroci od lakote.« Moškričeva moč pa ni v razmetavanju takih besed, ampak v kmetiškem upodabljanju delavskega življenja.

Moškrič je z dramo **Dani** se pomembno variral in nadaljeval temo, obdelano v dramah **Rdeče rože** in **Borba za kruh**. V **Rdečih rožah** kapitalistom uspe, da delavci ne stopijo v stavko in v prvotni redakciji se ta

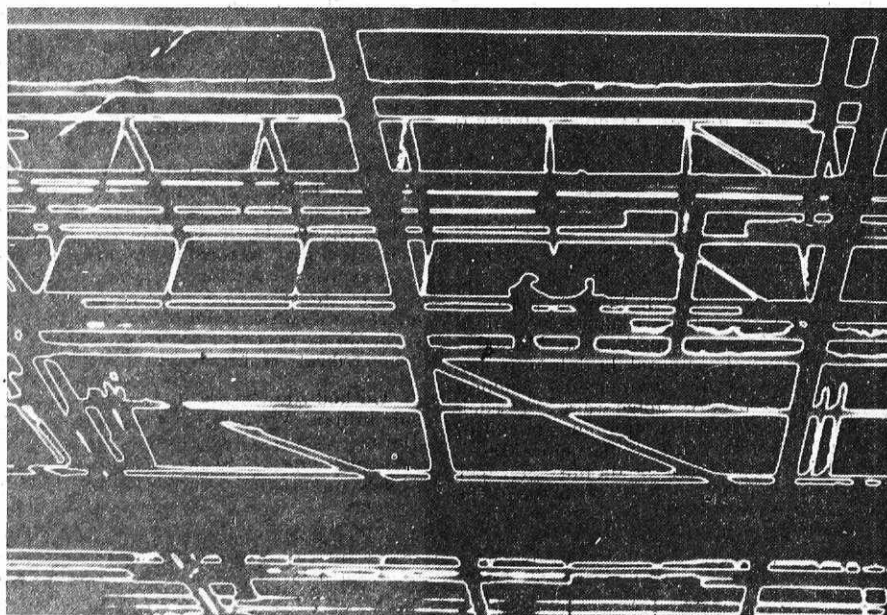
drama zaključi v dveh dneh. V **Borbi za kruh** vodi uspešno stavko izjemno sposoben posameznik, za katerega se na koncu izkaže, da je lastnik podjetja; trajanje te drame pa je kot v drami **Dani** se dokaj dolgo. Drama **Dani** se združuje idejne postavke drame **Rdeče rože** in oblikovne postavke drame **Borba za kruh**.

Posebej bi lahko govorili o velikem finalu drame **Dani** se, ki je izpeljan s pomočjo delne istočasnosti delavskega zborovanja in sestanka vodilnega razreda v tovarni, kar pa je, vzeto oblikovno, Moškrič uporabil že v prvih dramah. V drami **Dani** se pa je odpadla vsakršna konstrukcija, sestavljena iz zasebnega življenja oseb. Drama **Dani** se je družbena drama, je stilo izredno čista in enotna in ima idealna razmerja. S to dramo se je Moškrič popolnoma osvobodil Cankarjevih vzorov.

V kritiki **Rdečih rož**, objavljeni v Književnosti v začetku leta 1933, je Tone Cufar zapisal: »Največja hiba Rdečih rož je v tem, da ni osnovna linija drame popolnoma izvedena in je pravzaprav le močno načeta ter ostane nerešena. V avtorjevih začetniških rokah se še ni mogla povsem razviti, zato niha igra med prikazom kolektivne borbe in dramo posameznih, tu manj važnih usod.« Čeprav je Moškrič **Rdeče rože** potem dopolnil, je vendar pravi »prikaz kolektivne borbe« šele drama **Dani** se in v njej ni nobenega nihanja več.

Zunanje (politične) in notranje (umetniške) silnice so se srečno združile in dopolnile, tako je Moškrič z dramo **Dani** se napravil velikanski vzpon, dosegel visok dramski vrh, česar pa se žal Slovenci in Jugoslovani še do danes nismo zavedeli, svojčas pa so tej zavesti bili čisto blizu le Jeseničani.

Če bi šlo za to, da bi bilo dobro Moškričevo dramo **Dani** se preimenovali, potem bi predlagal naslov **Zmaga**.

Franci Sluga: Konstrukcija I.

Franci Sluga: Čistilec kokil I.

SLAVKO TARMAN **JAKOB ŠPICAR — NAJPLODOVITEJŠI
MOJSTER SLOVENSKE LJUDSKE DRAMATIKE**

Jaka Špicar

JAKA ŠPICAR, Korošec po rodu, je napisal nad 80 iger za ljudske odre, med njimi nekaj dram, ki posegajo prostorsko in idejno v koroško območje. Najbolj znana je njegova nešteto krat prikazovana igra **MIKLOVA ZALA**. Med mitične podobe koroških Slovencev, ki jih je izoblikovala dostikrat neizprosna in trda zgodovina, sodita prav gotovo **MIKLOVA ZALA** in **KRALJ MATJAZ**. Ni naključje, da sta obe podobi prišli skorajda iracionalne vere v tvorno moč domovine in domovanja.

Se je zadnji čas, da pravično ovrednotimo koroško tematiko in njene tvorce enakovredno vključimo v vseslovenski okvir. Saj prav koroška slovenska kulturnost močno živi iz ljudskih odskih tradicij čitalniškega kova v najplemenitejšem pomenu besede.

Tudi ni naključje, da je Jaka Špicar, ki sodi med najplodnejše slovenske ljudske pisatelje ter jih v marsičem tudi presega, zli pravega ta dva lika slovenske koroške mitologije v odski deli že v najzgodnejši dobi svojega plodnega ustvarjanja.

Kolikšna je bila vizionarska moč **JAKA ŠPICARJA** v najtemnejšem in prelomnem letu slovenske zgodovine, v marcu 1941., pričajo verzi, ki jih je napisal v knjigo **DRABOSENJAK**. Ljudsko igrarje **DRABOSENJAK** je spisal Špicar že v letu 1937. Ohranjeni izvod knjige mi je podarila njegova soproga Marica Špicarjeva, njegova dolgoletna zvesta tovarišica in igralka njegovih pomembnih gledaliških vlog.

Verzi so namenjeni potujenim slovenskim rojakom onkraj Karavank, nosijo pa v sebi izjemno sporočilno vrednost, torej:

*»Tam, kjer se ta zgodba odigrava,
v težkih sanjah spi oče naš, Korotan.
Zvon Gospe Svete pritrkava,
kliče ZILO, ROŽ, PODJUNO v novi dan.
Že zlaté se sklanjati vrhovi,
ptički alelujo svojo žurgole,
v cvetju se odevajo grobovi,
žalost, noč, trpljenje, strah in smrt beže.
Vstani, mladi rod! Na plan, na plan!
Stori, da se prebudi naš Korotan!«*

Njegova tvorna moč je bila v teh usodnih trenutkih usmerjena na Koroško. Bolela ga je rana, povzročena iz neusmiljenega spoznanja asimilacije.

ODMEVNOST S PETIH CELIN

Slovenci nismo narod ljudskih dramatikov. Prvi začetniški dramski poskusi Antona Tomaža Linhartar tonejo kmalu v pozabo. Šele Jurčič in Levstik, pozneje Zupančič in Cankar nadaljujejo blesteč vzpon slovenske dramatike. Pri Špicarju pa se pojavi opus, kakršnega Slovenci dotlej še nismo imeli. Nad devetdeset naslovov raznih iger je spletenih v ta izjemno bogat opus ustvarjalnosti. Od prvega plahega poskusa doraščajočega gimnazijca pa tja do zrelih let osemdesetletnika.

Mojster ljudske dramatike Jaka Špicar nam je pred več kakor 75 leti po Sketovi povesti ustvaril ljudsko igrarje **MIKLOVA ZALA**. Današnje generacije se komaj še zavedajo, kaj je pomenila ta igra na slovenskem Koroškem, kaj pri nas tostran Karavank. Doživela je na stotine predstav na odrih in na prostem, doma in v tujini. Prevzemala je mlado in staro in v številnih rodovih utrjevala zavest naše narodne samobitnosti. Koliko neprikritega ponosa združuje igra Miklova Zala v srcih naših rojakov — izseljencev širom petih kontinentov. Mojster Jaka Špicar je prejemal številna pisma in zahvale slovenskih rojakov iz Avstralije, Nove Zelandije, Združenih držav Amerike, Latinske Amerike, Aljaske, Etiopije, Zambije, Nigerije — v katerih mu izrekajo iskreno hvalo za tako plemenit dar, kot je — ljudska igra, polna slovenskih folklornih elementov — **MIKLOVA ZALA**.

Nešteto predstav Miklove Zale širom po svetu v naseljih slovenskih rojakov govori v prid Špicarjevemu hotenju in željam, ki jih je vložil v ljudsko dramatikarje. Ljudska igra Miklova Zala je bila uprizorjena na odrih in na prostem širom petih celin. Njena magična moč je bila prav v tem, da je nevsiljivo budila narodno zavest številnih, od matice Slovenije otrganih rojakov. Ali se danes sploh zavedamo, kaj nam je ustvaril mojster s svojo Miklovo Zalo za ohranitev slovenstva na tujih celinah? •

LASKAVO PRIZNANJE

»Jakob ŠPICAR — koroški Slovenec, predstavlja značilno in svojsko osebnost v slovenskem ljudskem gledališču preteklega časa. Jakob Špicar je hote ustvarjal ljudsko in narodno dramatikarje. Njegova **MIKLOVA ZALA** je prišla pred prvo svetovno vojno tudi na deske bivšega Deželnega gledališča v Ljubljani, kar ji je dalo afirmacijo. Nato je sledila druga ljudska igra, ki po številu predstav ne zaostaja za njo, če je

celo ne presega — **KRALJ MATJAZ**. Tudi z njo je hotel Jakob Špicar v usodnih časih pred prvo svetovno vojno utrjevati slovensko narodno zavest. To nalogo je opravila in opravlja Špicarjeva ljudska igra nadvse uspešno. S tem neusahljivim virom narodnega osveščanja v tujini je postal Špicar mojster ljudske dramatike, če so ga Slovenci kdajkoli katerega imeli...« navaja prof. dr. Salvador Hoszkowski v svojem delu Pravna zgodovina Slovencev.

PISEC Z IZVIRNO MOČJO IN ZLAHTNO LJUDSKOSTJO

Jakob Špicar je bil zatrdno najplodovitejši slovenski dramatik. Vseh njegovih del skupaj je 104 (vključene so tudi radijske igre), igrali so jih vsaj 74. Le nekaj jih je natisnil, večinoma so se širile v prepisih. Med najbolj znanimi sta še priljubljeni mladinski igrarje Pogumni Tonček in Martin Napuh. Špicar je nemara res prenesel v naš čas in prostor igrarsko izročilo slovenske Koroške, tiste dežele, kjer so bili doma Bukovniki in ki je med drugimi rodila kmeta — poeta Drabosenjaka.

Špicar je že zgodaj, torej v času svojih literarnih prvencev, navezal stike s pomembnimi kulturnimi ustvarjalci svoje dobe. Tako si je ustvaril pristne stike z Meškom, pa tudi z največjima mojstrima slovenske moderne, z Ivanom Cankarjem in Otonom Zupančičem. Oton Zupančič je tako občudoval odsko dejavnost, ki jo je zgradil Špicar na Jesenicah, da je poln navdušenja zapisal: »Kultura se je preselila na Jesenice.«

Ljudska igra **DRABOSENJAK** je posebno ugajala gledališkemu kritiku in pomembnemu dramatikarju dr. Bratku Kreftu. V Slovenskem poročevalcu je 1. marca 1947 zapisal: »Prav tako malokdo ve, da je posvetil Drabosenjaku njegov koroški rojak Jaka Špicar ljubeznivo pozornost v svoji ljudski igri v petih dejanjih. Igra je vredna, da bi jo ravno sedaj uprizorjali naši ljudski odri. Premalo imamo spoštovanja do ljudskih zakladov, kar je še vse posledice naše žalostne preteklosti. Stoletja in stoletja so nam vcepili spoštovanje le za tuja, še tako nepomembna dela. Koseski je pred sto leti zapisal krvavo resnico: »KDOR ZANICUJE SE SAM, PODLAGA JE TUJCEVI PETI.«

Med obiskovalce Špicarjevih iger spada Fran in Ivan Albreht prav tako kot Ivan Cankar. Osebnosti spominja Špicarjeve soproge Marice so prav zanimivi. Takole se spominja: »Bilo je pred prvo svetovno vojno. Na Jesenicah smo imeli gledališko društvo in smo se sploh zanimali za vse, kar je spadalo h kulturnemu delu. Ivan Cankar je prihajal med nas na Jesenice. Kot pisatelja smo ga visoko spoštovali. Kljub njegovi dobrohotnosti smo se včasih kar neprijetno počutili. Bali smo se, da v Cankarjevih očeh ne bomo smešni, če ne še kaj manj. Cankar je imel navado, da je koga dalj časa ogledoval in napravil opazko vpricho družbe. Tako je mene ogledoval, potem pa vpricho soproga in družbe dejal: »Vi ste mi pa všeč!« Treba je bilo imeti razumevanje in upoštevati, da imaš pred seboj človeka — genija posebne vrste,« je zaključila Marica Špicarjeva.

MARKO HUĐNIK **JULIJAN O.**

(ODLOMEK IZ ROMANA)

(Ta roman se ponuja bralcu kot »neobdelano« gradivo: sestavljen je iz nekakšnih osnutkov za roman, iz opomb in iz dnevnih zapisov. Avtor vsega tega je Julijan Podbevšek, delavec v recepciji nekega hotela.)

OSNUTEK ZA PETO POGlavJE

Julijan se po obisku v Graščini dolgo časa ni mogel znebiti nekakšne negotovosti; ta občutek se je menda pojavil med pisanjem dnevnika, mogoče se je dotaknil kakšnega privatnega tabuja, morda je začutil, da se je okrepilo delovanje mafije, in da bo zdaj zdaj udarilo na dan nekaj neprijetnega, pozabljenega. Po svoji stari navadi se je spet zatekel k duševnemu knajpanju. Namesto da bi se neprijetnih misli otepal, jih je iskal v vsakein kotičku. Skušal je zbežati iz podzemlja vse, kar bi lahko skalilo njegov duševni mir. (Junjsko sonce pa je medtem medilo njegove ude, ga zazibavalo v zaspanost, blaženost, nirvano.) Julijan ni mogel, da se tako izrazimo, mimo jaska za kanalizacijo, ne da bi sumničavo potegnil sapo skozi nos: pa najsi so bila vrata, ki vodijo v globino, slabo zaprta ali pa tako zadelana, da živ hudci ne bi mogli spustiti prdca skozi špranjo, saj špranje preprosto ni bilo. In če vemo, da ob takem vremenu, ko se sonce izživlja tam zgoraj in ko severozahodnik vlada, iz kanalizacije sploh ne more zasmrdeti.

Predvsem je prišlo v pretres čudno Goslačevo obnašanje. Kako to, da je Goslača prizadela tista nedolžna opomba — da ga je, skupaj z ogrlico, ki mu krasi vrat, videl v zgodnjih sanjah istega jutra?

Kako more tako nedolžno prilivanje povzročiti, da se na prijateljevem obličju nenkrat pojavijo simptomi duševne zmedenosti? Julijan ni bil človek, ki si ob takem pripetljaju ne bi začel izmišljati najbolj nenavadnih podmen. V svoji preteklosti je slutil množico napol pozabljenih zvez, ki bi ga lahko kam pripeljale. Kam? Do samega sebe, kakršnega se ni navajen videti. Ko se je spravil k pisanju romana, ga pri tem ni vodila samo želja po tem, da bi postal Nekdo, (strah pred tem, da bi ostal niko i ništa). Za pogonsko gorivo pri tej dejavnosti je uporabljal tudi upanje, da se mu bo posrečilo med pisanjem spraviti na dan kaj prav grozljivo fantastičnega. Ob tem so ga navdajali podobni občutki, kakršne ima nemara privrženec okultnih ved, kadar se mu posreči dokazati, da je bil v svojem prejšnjem življenju tak in tak znamenit kujon, recimo rabel ali pa velik kurbir ali kaj podobnega; in da se mu bo zdaj to nadvse razgibano prejšnje življenje razodelo v celoti in v podrobnostih. Recimo s pomočjo avtomatskega pisanja. Ali pa kakor kak spiritist, ki bi se mu posrečilo dobiti na zvezo pred leti umrlega sorodnika, človeka, ki je zapustil ta svet v dvomljivih okoliščinah; in ki mu je pripravljen razodeti srhljive podrobnosti o tem, kdo, kako in zakaj mu je zaval.

V tem primeru pa pri Julijanu niti ni šlo ne za davno ne za povsem pozabljeno preteklost. Okoliščine, v katerih je pred nekaj dnevi navezal intimni odnos z neko žensko, so bile v nekem smislu zares čudežne. S čudeži pa je vselej tako: ker z njimi ne vemo kaj početi, jih navadno kmalu odrinemo

nekam na rob. Tega ne bi kazalo okvalificirati kot topotumno pozabljanje nezaželenega; to pozabljanje se dogaja tudi bistrim, duhovitim in razgibanim ljudem.

Julijana začudo niti malo ni morilo to, da je spoznal (spoznal v biblijskem, t. j. mednožnem smislu) prijateljevo ljubico. Slaba vest se mu ni oglasila. Razlogi za to (domnevno) moralno neobčutljivost bodo kasneje, — v kratkem — podani, upajmo, da bodo dovolj prepričljivi. Težave so nastopile drugje. V Julijanu se je porajal sum, da se je z nečim izdal. Tisto nekaj se je skrivalo prav na območju hipijevske ogrlice, na območju njegovega malce priljubljenega omenjenega »davišnih sanj«; vse skupaj nikakor ni moglo biti brez zveze z njegovo izmišljeno prekognicijo, z njegovim vnaprejšnjim vedenjem, da se mu bo prijatelj še isti dan na klopci, tako kot se mu je zares, prikazal: s hipijevo ogrlico (ali morda: s tibetskimi molkom) okrog vratu.

Julijanove hipoteze so se kristalizirale okrog teh dveh dogodkov: prvič, da je pred nekaj dnevi razdečil (ali morda: ponovno razdečil, saj je šlo za ponovitev nekega davnega dogodka) Matejo, naslovnico Goslačevih lurskih elegij; drugič, tu je dohodek na klopci v sadovnjaku, ko Julijan neprevidno »izpove« sanje (sanje, ki jih dejansko nikoli ni bilo) — in s tem izzove prijateljevo skrito jezo.

Jedro Julijanove fantastične hipoteze je bilo v tem: Slep goslač naj bi takrat, ko je Julijan omenil ogrlico, v hipu jasnovidno spoznal, kaj se je takrat (pred nekaj dnevi) zgodilo na z glino popacanih tleh Matejinega ateljeja. Sveti goslač je nemara — medtem ko je tako zamišljeno prebiral jagode na molku) z notranjim očesom videl vse to, kar se je začelo tam na tleh in kar se je potem nadaljevalo v kopalnici in potem spet na divanu v ateljeju.

V Julijanovi izjavi, posebej v tem, ko je rekel, da ga je svetel s prav to ogrlico, je bilo nekaj, kar je vslednemu goslaču odprlo oči. Opozorilo ga je, da se je moralo v hiši žensk nekaj zgoditi.

Povezava med dogodkoma je bila na prvi pogled nejasna, Julijan pa je vendar čedalje bolj veroval vanjo.

Kako obnoviti vse tiste čudeže, ki so se dogodili z Julijanom in Matejo v noči med 2. in 3. junijem? V čudežih se navadno prikaže kakšna v meglo zavita postava. Lahko pa je vse različno zarisano na ozadju resničnosti. Recimo, železna traverza se začne premikati, ko da bi jo privzdignil močan žerjav — vendar brez žerjava. Človeku se zdi, da bi ob takem dogodku začutil zoprn pritisk nekje v lobanji. Bit se spremeni v nebit, nebit se spremeni v bit. In kar je še najbolj presunljivo: človek stopi s svetom, z zunanjimi stvarmi, z drugimi ljudmi v tako tesno in intimno razmerje, kakršno je sicer prihranjeno le za sanjske predmete.

Začelo se je takrat, ko sta se Mateja in Julijan ovedla na tleh ob vrsti sušičih se glinastih vaz. Vse skupaj je bilo mlačno in vlažno, ločevanje med zunanjim in notranjim svetom se še ni začelo. Se na misel jima ni prišlo, da bi se vprašala, kdo ju je

(Nadaljevanje na 22. strani)

ANA STAZE

Trenutki tišine

- 1
Tišina v meni
govori
kriči
vzniknila je do neba
šepeta
molči
skrila se je v kot
in se prihuljena smeji
- 2
In spomniš se
tistih drobnih korakov
ki so ti sledili

tebi pa se je tako mudilo

In spomniš se
tiste prijazne besede

ti pa si bil prenem zanj

In spomniš se
tistega tepega nasmeha

ti pa si bil pretrd zanj
- 3
Tišina v meni
je tih
brezmejen tolmun
vse golta vase
vse požira
hladno
počasi
na dnu je polno lobanj
- 4
Potem si
hotel biti človek

Hodil si
z ramo ob rami
poslušal
tolačil
se smehljat
Hodil si
z rmo ob rami
ves preprost
ves dober

ves Človeški

Nekega večera
bila je jesen
prijatelj je vrgel
kamen za teboj
- 5
Tišina v meni
je bog, ki ga ni
je poskus najti
način, kako se živi

so vse prehojene poti
so vse steze, ki jih še ni

je poskus biti ves Jaz
in preživeti ves ta čas
nekako po Človeško

ČRTOMIR ŠINKOVEC

ODMEV OKTOBRA NA PIAVI

(OB 65-LETNICI OKTOBRSE REVOLUCIJE)

Moški letniki iz zadnjega desetletja prejšnjega stoletja so bili najpripravnější živina za mesarsko klanje v prvi svetovni vojni. Medtem ko so se starejši laže pretvarjali z raznimi hibami ter se po švjskovsko otepali strelskih jarkov na bojnem polju, so se mlajši, neizkušeni in stari Avstrijci slepo vdani ljudje, predajali usodi. Z blagoslovljenim orožjem jih je »višja sila« raztepla kot najbolj pravično vojsko po vseh bojiščih. Trnovo pot, ki so jo začeli julija 1914, so končali nekeje v Karpatih ali Galiciji, ob Soči ali PIAVI. Mnoge je vojni vihar zanesel na romunsko Marno, kakor so po francoski Marni poimenovali hude boje ob Seretu. Mnogi so se, naveličani nečloveškega trpljenja in neprestano z življenjem na nitki, predajali ruski vojski, ki jih je kot ujetnike pošiljala v pomoč graščakom pri poljskem delu v notranjost Rusije.

ODMEV NA PIAVI

Med mnogimi kranjskimi Janezi, ki so doživeli usodo ruskega ujetnika, je bil tudi Janez Bačar iz samotnih naselij na obrobju Trnovskega gozda. Bilo mu je komaj dvajset pomladi in komaj je oddal pastirsko šibo mlajšemu bratu, ko so ga neke poletne nedelje vznemirili rdeči plakati... »ti in ti letniki takoj pod orožje!« Kar zamislilo se je Janezu pred očmi, ko se mu je s plakata naravnost v obraz škodoželjno zarežala številka njegovega letnika: 1894. Številka je rasla in rasla, kakor da se hoče iztrgati iz ostalih števil in mu skočiti v oči, ga omrežiti v črne kroge in vijuge. Ob plakatu je stal žandar Rihar, oblastno kričal, naj se vsi vpoklicani takoj odpravijo na pot. Vrh čelade se mu je grozeče svetilkala medenasta konica, iz oči in z obraza mu je srepela oblast. Kmalu je nastalo mrzlično vrvenje – vest o vojni je planila med ljudi kakor kragulj med piščance.

Sredi popoldneva je ljudi vznemiril vpoklic novih letnikov. Na pol pijani fantje in moške so zapustili krčme in se med trgajočim vriskanjem, med jokom žena, mater in otrok odpravili iz vasi.

»Kmalu se vrnejo«, so bili polni upanja. »Sovražnika bomo zlahka premagali, kaznovali morilce najdvojvode Ferdinand in vojne bo konec...«

Tako so upali, tako je upal Janez Bačar, ko se je s težkim srcem poslavljajal od dekleta in stare matere...

Janez Bačar je kot vsi njemu enaki tonil čedalje globlje v vojni babilon. Postal je številka, gola številka, ko je 42 ljudi imelo vrednost enega konja, ko so se ljudje cijazili v natrpanih živinskih vagonih na bojne poljane, vmes pa neprestano poslušali govorance svojih predstojnikov, da je ta vojna vojna pravice nad krivico, boj poštenosti proti zavratnosti, boj civilizacije proti prostaštvu, boj viteštva proti nizkotnosti. Neznani pisni je celo izpljunil: »S kanoni vas pozdravimo, vi Srbi, dom hladen vam postavimo od vrbi...« Natihoma je celo najbolj slepe ljudi prevzemal gnus: »Saj smo vsi ljudje, kaj bi se ubijali! Ničesar hudega si nisimo storili in oni tam onstran prav tako ljubijo življenje, prav tako imajo žene, matere in otroke!« To je bila tiha, lepa in poštena misel, samo to! Vojni stroj pa je gnil vse s polno paro naprej in pustošil Evropo z zmagoslavljem. Politiki so dejali, da je to odločen boj germanstva s slovanstvom. Toda Srbija ni klonila; ob Marni se je razbil nemški naval, Rusov ni uničil poraz pri Mazurskih jezerih. Rusi so nezadržno korakali naprej v Galicijo, na Madžarsko; padla je celo velika trdnjava Przemysl...

Srdito valovje je metalo Janeza Bačarja z bojišča na bojišče... Galicija, Karpati... glad in mraz... Tisočim so slovaške hoste pele žalostinke, cvetel nad grobovi po Galiciji med šumečim žitom rdeč mak... Prebujala se je misel: padli so za nič! Tako je mislil tudi Janez Bačar, ki je često ležal ranjen in izčrpan po lazaretih in bolnišnicah, se za silo izlival, pa spet nazaj k maršbataljonu... Ko je avstrijski glad sanjal o belem kruhu Ukrajine, kjer se bodo odprle bogate zakladnice živeža, je Janeza zaneslo v Romunijo... Na romunski Marni, kakor so po francoskem kraju poimenovali peklenske boje ob Seretu, se je srečal z Rusi... Ponoči se je nenadoma dvignil močan veter, zašumeli so bori in med ostrimi bliski, ki so slepili oči, so udarjale strele. Janez je stekel z drugimi proti gozdu, se naslonil s trebuhom na drevo in streljal v temo, dokler je imel kaj streliva. Končno se je v curku vilil dež in mrežo dežja so rezali slepeči bliski. Zdajci je med bliskom opazil, da skačejo med

drevjem ljudje. Bili so Rusi. Vojak širokega obraza, bradat in brez puške je prikimal, skočil k njemu in ga udaril s pestjo po obrazu... Zgubil je zavest.

Dodobra se je zavedel na graščini v notranjosti Rusije. Strašno lačen se je najprej najedel kruha, ki ga mu je prinesla dekla Anja. Pojedel je hleb, pojedel dva, drobil tretjega in se napil mleka. V telo mu je prihajala moč; nasmešnil se je, nasmešnila se je tudi Anja. Pojedel je bil za deset ljudi. Zdajci je zagrabil za delo. Vsak večer pa je sedel in kadil pred vrati graščine z ostalimi ujetniki – dvema Madžaroma črnih brk, enookim konjarjem Slovkom, poslušal vrtnarja Čeha, ki je igral na harmoniko otopno popevko »Naj smrt me vzame, če te ne ljubim...« in sanjal o Maši, graščakovi nečakinji, ki je često poležavala na pletenem naslonjaču in brala Čehova. Kadar se je sprehejala po vrtu, je na njeno povelje uslužno ob stezi kosil koprive... Od reke pa so donele pesmi in balalajke.

Tam so taborili osemnajstletni novinci, se v novih kapah potepali cele noči in grozili graščakom, da bodo požgali, komur bo treba... To so bili mladi boljševiki.

Včasih je k ujetnikom prišel v vas Volodja, ponudil tobaka in pripovedoval... »V Rusiji je revolucija... Na temelju sovjetskih pogojev smo ponudili mir vsem narodom vojskujočih se držav. Vojne je konec; vsi narodi imajo pravico do samoodločbe... Na pogajanjih v Brestu Litovskem je naša delegacija ponudila mir, ljudski mir, časten mir zdravega razuma, ki naj vsem ljudstvom sveta zagotovi gospodarski in kulturni razvoj... Ustvarili bomo socializem!« In delavci, potisnjeni v vojaške cunje, so poslušali Volodjo kakor preroka. Globoko so jih prepričevale besede velikega Lenina... Volodja je še dejal, da ujetniki lahko pristopijo k boljševikom ali pa se vrnejo domov.

Odločili so se za domov, s kvasom ruske revolucije v srcih. Zdaj so se cijazili proti zahodu, v domovino, upajoč, da je po vsem svetu že ugasnil vojni požar. Toda komaj so prestopili mejo, že so jih spet uvrščali med maršbataljone... Sanje o miru so jih prevarale. Mračne pomladi 1918 so na zahodu še vedno grmeli topovi... Slovenska vojak, začaran od oktobrske revolucije, preverjen od besed, ki so jih posredno slišali od Lenina, je pogumno vstal in hotel obrniti fronto nazaj. Tisočletni suženj se je prebudil in zahteval zadoščanja in za sramoto in gorje stopil na pot Gubčevih puntarjev. V njem so se z novo močjo prebudile sanje o svobodni Sloveniji, o Jugoslaviji. In ko je onemogla avstrijska soldateska sestavljala maršbataljone iz golobradih šibkih fantičev in iz nezanesljivih ujetnikov, ki so se vrnili iz Rusije, je v avstrijskih kasarnah zorelo klasje oktobrske revolucije. Upor za stoletno garanje, višice in smrt.

Začelo se je v Judenburgu v maju leta 1918, ko so pripravili bataljon kranjskih Janezov na odhod v Tirole. Upor sta vodila dva moža, Hafner in Možina, »okužena z ruskim komunizmom«. Gnev, ki je bil toliko časa zadržan, je bruhnil z vso silo na dan. Toda upor so zadušili z nasajenimi bajoneti, 26 cesarskih vojakov je prestrelilo srce voditeljem upora.

Plaz, ki se je sprožil v Judenburgu, se je razširil v Radgono, v Muravo, na Dunaj... Padale so smrtno obsodbe celo med Slovaki v Kragujevcu, padale tiste pomladi, ko pri Kobaridu ni ozelenela trava zaradi nemških strupenih plinov... In tiste jeseni, ko tirolske gore niso premnoge pustile iz ledenega objema svojih prepadov, ko je Piava v furlanski nižini premnogim zalila omahujoči korak, se je iskra Oktobra utrnula v ljubljanskem polku gorskih strelcev v Codroipu. Iz iskre se je ob PIAVI razširil plamen, plamen, ki je pospešil konec prvega svetovnega klanja.

ZIVLJENJSKA POT IN NJEGOV SVETOVNI NAZOR

Spicarjevo bogato in delno razburkano življenje je razpeto med različne dimenzije zgodovine 19. in 20. stoletja. V biografiji, ki jo je napisal za Društvo slovenskih književnikov v Ljubljani v letu 1953, opisuje takole: »Rojen sem kot sin kmečkih staršev 27. oktobra 1884 v Skočidolu na Koroškem. Tam sem obiskoval osnovno šolo. Po zaključeni gimnaziji v Celovcu in Beljaku sem poskusil dobiti primerno službo. Toda zame – zavednega Slovenca – službe ni bilo. Med tem ko sem bil doma, sem s pomočjo narodnega zanesenjaka Antona Gabrona ustanovil izobraževalno društvo Sloga v Podravljav. Društvo je imelo svoj tamburaški zbor in igralsko družino. Tam so uprizorili tudi moji prvi dve enodejanki.

Leta 1905 sem se za dva meseca preselil v Ljubljano, v letu 1906 pa v Radovljico kot praktikant pri posojilnici, ki je imela podružnico na Jesenicah. Še isto leto so me premetili na Jesenice kot vodjo posojilnice. Tu na Jesenicah je že leto prej ustanovil, danes že pokojni prof. dr. Janko Pretnar, sokolski oder z otvoritveno predstavo Jurčičevih Rokovnjačev. Skromen je bil ta oder. Na lesenih stolihi so bile položene deske, dve skrajno preprosti sceni, okoren zastor in velika petrolejka. Toda vezani smo bili na oder z vsem srcem. Bolelo nas je, ko smo ga morali občasno podreti in spraviti v šupo. Kajti gostilničar pri Jelenu na Savi je potreboval dvorano za ples. Tu se je pričelo moje gledališko delovanje v novi domovini. Iz tega odra se je na mojo pobudo osnovalo samostojno Gledališko društvo Jesenice. Ves čas obstoja društva sem bil predsednik in vodja gledaliških predstav. To društvo me je leta 1912 izvolilo za častnega člana. Med prvo svetovno vojno je vse kulturno delo zamrlo. V ljubljanskem gledališču so predvajali neme filme ob Pugljevih klavirski spremljavi. Naš oder na Jesenicah pa je še deloval. Zato je Oton Župančič zapisal značilne besede: »Kultura se je preselila na Jesenice.« Naše gledališke predstave so pritegnile obiskovalce iz vse Gorenjske in s Koroške. Moji rojaki onstran Karavank so se pogosto pripeljali na Jesenice – posebej kadar smo igrali MIKLOVO ZALO ali Meškove Na smrt obsojene. Odru so pripadali tovarniški delavci in delavke. Ustanovitev Jugoslavije smo proslavili z mojo DAMJANKO jeseni 1918.

Že v zgodnjih letih se izoblikuje Spicarjev svetovni nazor. Čeprav izhaja iz verne družine, najde že zgodaj svoje mesto med liberalnimi naprednimi sokoli. Spicarjevo sokolstvo ni nikdar protiverško, temveč protiklerikalno. Tudi njegova soproga Marica iz Dol pri Skočidolu črpa iz podobne tradicije. Vse življenje je ostala zvesta tovarišica, svetovalka, igralka – interpretka njegovih pomembnih gledaliških stvaritev ter izjemno požrtvovalna organizatorica. Skratka, s polnim razumevanjem spremlja njegovo bogato literarno gledališko ustvarjalnost.

V nadaljevanju se Spicar spominja svojega kulturnega delovanja takole: »V letu 1920 sem se preselil v Radovljico, kjer smo v sokolskem domu dobili sodoben oder. Otvoritvena predstava je bila moja simbolična igra K LUCI, ki je dokumentirala naše zahteve po svobodi in enakosti. Ta oder se je razvil v osrednje kulturno institucijo. Ženo Marico sva mu ostala zvesta dve desetletji. Omeniti velja, da smo v tem zlatem obdobju igralskega delali vse zastoj. Vsi smo delali iz ljubezni do igranja. V desetih letih se je zbrala v blagajni vsota, s katero je sokolsko društvo poplačalo dolgeve gradnje in opreme doma. Moje napredno delovanje je bilo trn v peti za obstoječi režim.

Z nastopom druge svetovne vojne je gestapo napravil pri meni preiskavo. Našli niso nič obremenilnega, zato me niso takoj

prvi dan aretirali. Ker sem bil bolan, me je zdravnik takoj dal zapeljati v Slajmerjev dom v Ljubljano. Tako sem se rešil nemške aretacije. Zena je dobila dovoljenje in je prišla za menoj v Ljubljano. Konec leta 1941 sva dobila stanovanje. V začetku leta 1942 so me aretirali Italijani. Po posredovanju dr. Mahkote so me kot neozdravljivega v juliju 1942 izpustili na prosto. Septembra istega leta je nevarno zbolela moja žena in se vrnila iz bolnice šele februarja 1943. leta. S skromno invalidnino sva z ženo pričakala osvoboditev in rojstvo narodov v maju 1945.

Jaka Spicar je ustvarjal v pozna leta. Ustvarjal mnogovrstno, od mladinskih iger do uspešnih radijskih iger z narodopisno vsebino. Pozabi je iztrgal mnoge že skoraj pozabljene starožitne slovenskokoroške običaje.

Umril je v Ljubljani 17. februarja 1970. Na Koroškem in Slovenskem bo živel naprej v svojih neponovljivih ljudskih igrar, dramah, mladinskih in otroških igrar.

DRAMATIZACIJA USPEŠNICE

Dr. Sketova nagajena povest MIKLOVA ZALA je izšla v knjižnem programu Mohorjeve družbe v letu 1884. Uspešno je bila sprejeta pri bralcih.

Prepustimo besedo mojstru dramatiku Jaki Spicarju: »Nekega dne v letu 1906 nas je sedelo nekaj takih skupaj, ki smo se ukvarjali z amaterskimi igrami. Uprizarjali smo Govekarjeve dramatizacije in ostalo, kar nam je bilo na voljo. Ne vem več, kdo je bil, ki je sprožil, naj se lotim dramati-

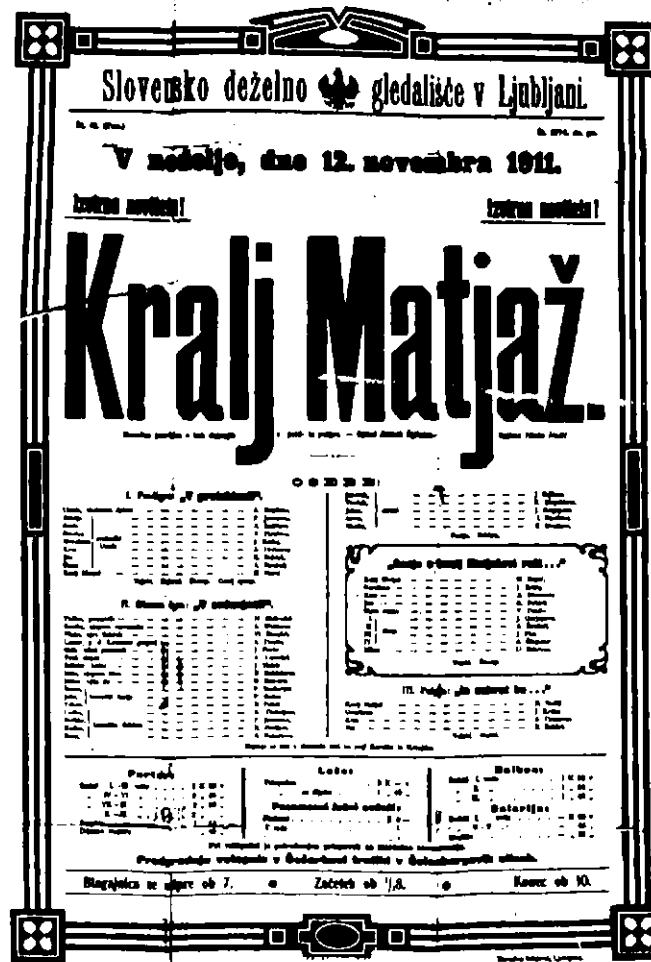
zacije ZALE. Ta misel mi ni dala miru in stalno sem razmišljal o njej. Po predhodnem dogovoru mi je dr. Sket dovolil dramatizacijo. Spravil sem se takoj na delo in napisal igrjo v petih dejanjih z upoštevanjem koroških narodnih običajev, posebej pri ženitovanju. Leta 1909 je bila igra pripravljena za uprizoritev. Na Jesenicah sem imel primerno število dobrih igralcev in tako je doživela tukaj na Gorenjskem 28. februarja 1909 krstno uprizoritev moja dramatizacija MIKLOVE ZALE.

Dvorana je bila nabito polna. Pripeljali so se tudi rojaki onstran Karavank. Uspeh je bil popoln. Režijo je vodil Danilo-Anton Cerar, garderobo nam je posodilo slovensko gledališče iz Ljubljane. Po prvih uspešnih ponovitvah Zale na Jesenicah, Škofji Loki, Deželnem gledališču v Ljubljani sledi prva koroška uprizoritev. Miklova Zala se seli in gostuje po odrih vseh petih celin, to je povsod tam, kjer domujejo naši rojaki izseljenci.

V prvo povojno izdajo (po drugi svetovni vojni) je zapisal Prežihov Voranc naslednjo opredelitev: »Naše slovensko-koroško ljudstvo si je v podobi ZALE ustvarilo lik plemenitosti, ljubezni in zvestobe do domačih ljudi in do rodne grude. Miklova Zala je simbol vseh koroških Slovencev do današnjih dni. Miklova Zala je večno živa vera koroških Slovencev v pravico, v zvestobo, v ljubezen do domovine in končno vstajenje v svobodi...«

Naj bo v tem sklopu omenjena še docela domačijska igra NMAV CEZ IZARO. To je ljudska igra v petih dejanjih. Dogajanje

(Nadaljevanje na 14. strani)

(Nadaljevanje s 13. strani)

je postavljeno v leto 1870 v Bače ob Baskem jezeru. V igro so vpletene številne slovenske pesmi.

O nastanku igre prepustimo ponovno besedo mojstru Spicarju: »Po odpustu iz italijanskega zapora sem v mrzli sobi in ob spremljavi krulečega želodca začel 30. novembra 1942 pisati igro NMAV ČEZ IZARO. Delo mi je vrelo iz srca tako lahko, kakor da mi ga nekdo narekuje. In 11. decembra 1942 je bila dramatizacija gotova. Čudil sem se, da je šlo tako tekoče. Ko sem igro prinesel težko bolni ženi Marici v Slajmerjev dom, jo je med zdravljenjem prebrala. Ko mi jo je vrnila, se mi je zdelo, da se počuti dosti bolje. Bila je bolje razpoložena kot prej. Igro sem spravil v predal do leta 1950. Moji znanci na Jesenicah in Javorniku so se zanimali za izvedbo spevoigre. Toda manjkalo je godbeni part. Ob ljubili so, da bodo dostojno poskrbeli za godbeni part. To se je tudi uresničilo, saj ga je priredil Jože Bernard, rutinirani godbenik z Jesenic. Spevoigra je doživela krstno predstavo na odru SKUDA France Menčinger na Koroški Beli leta 1951...«

POSVETILO VREDNO SVOJEGA NAMENA

»Drobec koroške zemlje, odsev mehkega njenega človeka in kapljo grenkobe iz dni tuge in trpljenja — to bodi v tej preprosti zgodbi posvečeno Tebi — žena!«

To posvetilo je napisal na prvo stran svoje igre DRABOSENJAK svoji ženi Marici. Bila mu je zvesta spremljevalka in nepozabna interpretinja njegovih likov v času veselja pa tudi grenkobe delovnega življenja. Letos mineva dvanajst let od smrti nepozabnega dramatika Jaka Spicarja. Spicarjeva umetniška izpoved obsega mitični in alegorični svet Kralja Matjaža pa tja do močnih zgodovinskih impulzov zgodovinskega koroških Slovencev, turških vpadov in kmečkih puntov.

Zelo pogosto zahaja v domačnost slovenske kmečke hiše, kjer naravnost nostalgijo zadiši po ajdovih žgancih in zavretem mleku. Njegova dela, predvsem njegova Miklova Zala, bodo živela še naprej na slovenskih odrih.

RAZNOVRSTNOST PESNIŠKE IZPOVEDI

Spicarjevo neutrudljivo pero je zaobjelo koroško problematiko, mitične in alegorične igre, otroške in mladinske igre, zgodovinske in družbenokritične igre, komedije, folklorne prizore, radijske igre in filmske scenarije.

Spicarjeva pesniška izpoved je razpeta med zahajajoči svet stare monarhije in nove povojne politične ureditve. Tako mnogovrsten, kakor svet in čas, ki jih je prehodil, je tudi svet njegovih likov, misli in pristopov do človeškega snovanja. Spicar nedvomno spada med najbolj igrane slovenske avtorje, kar jih je dala slovenska literarna zgodovina, predvsem to velja za slovensko Koroško. Drame in igre je pisal Spicar s svojo srčno krvjo. Zatrđno to lahko trdimo brez trhljih romantičnih predstav. Skorajda nepregledna je vrsta Spicarjevih literarnih stvaritev. Vedno in vsepovsod je ustvarjal iz stvarne, dane prilóžnosti in potrebe. V mnogih svojih delih je sam sodeloval kot režiser in igralec. Bil je izjemno ustvarjaljen. Zato je bil tudi njegov ustvarjalni credo — GLEDALIŠČE LJUDSTVU. In prav v tem je njegova žlahtnost: z neusahljivim virom narodnega osveščanja v tujini je postal Spicar nedosegljiv mojster ljudske dramatike.

IMENSKI SEZNAM DRAMSKIH STVARITEV

Seznam Spicarjevih literarnih del je sestavljen na osnovi njegove osebne zapuščine, manuskriptov iz Studijske knjižnice na

Ravnah na Koroškem, seznamu dramskega dela iz arhiva Slovenskega gledališkega in filmskega muzeja v Ljubljani ter znanih oziroma ohranjenih plakatov za posamezne predstave. Stvaritve so navedene v časovnem zaporedju nastanka.

Leto Naslov

- 1898 »Der Hirte am Kyffhäuserberge«, manuskript izgubljen, igra v nemščini z motivom pripovedke o Kralju Matjažu.
- 1899 »Prva slovenska igra« (nabožna vsebina, naslov neznan, manuskript izgubljen).
- 1900 Nemška viteška igra (naslov neznan, manuskript izgubljen).
- 1905 »Eno uro sodnik«, veseloigra — enodejanka. Prva uprizoritev leta 1905 v Podravljah na Koroškem.
- 1905 »Zmagali smo«. Enodejanka. Prva uprizoritev leta 1905 v Podravljah na Koroškem.
- 1907 »Miklova Zala«. Dramatizacija dr. Sketove povesti. Krstna uprizoritev leta 1909 na Jesenicah. Prva koroška uprizoritev leta 1911 v Celovcu. Igrana na odrih vseh petih celin.
- 1907 »Ob meji«. Neuprizorjena. Manuskript izgubljen.
- 1909 »Kralj Matjaž«. Prva uprizoritev 12. nov. 1911 v Slovenskem deželnem gledališču v Ljubljani.
- 1910 »Razdor«. Tragedija v štirih dejanjih. Rokopis uničen pri požaru Narodnega doma v Trstu. Neuprizorjena.
- 1912 »Ljubo doma«. Prva uprizoritev leta 1912. Pozneje uprizorjena tudi v ZDA.
- 1915 »Miklavžev dar«. Mladinska igra v dveh dejanjih. Prva uprizoritev leta 1915.
- 1916 »Izdajalec«. Dramatizacija Slemenikove povesti. Igra v petih dejanjih. Uprizorjena leta 1917.
- 1918 »Pogumni Tonček«. Mladinska igra v petih dejanjih. Prva uprizoritev 15. dec. 1918 v Deželnem gledališču v Ljubljani, ponovitev 22. dec. 1930 v SNG-Ljubljana, ponovitev 31. dec. 1922 v SNG Maribor, ponovitev 20. dec. 1931 v SNG Celje, ponovitev 16. nov. 1951 v SNG Celje, ponovitev v sezoni 1923/24 v Okrajnem gledališču Ptuj, ponovitev v sezoni 1927/28 v Okrajnem gledališču Ptuj.
- 1918 »Damjanka«. Drama. Uprizorjena.
- 1918 »Na Poljani«. Drama. Uprizorjena.
- 1919 »Dolorosa«. Uprizorjena leta 1919.
- 1919 »Patrioti«. Satira. Uprizorjena.
- 1921 »K luči«. Alegorija. Knjižna izdaja — Kranj. Uprizorjena.
- 1922 »Osvobodjenci«. Satira. Uprizorjena.
- 1923 »Ujedinjenje«. Mladinska igra. Neuprizorjena.
- 1923 »Na razpotju«. Enodejanka. Neuprizorjena.
- 1923 »Domovina«. Prizor za sokolsko akademijo. Uprizorjena na akademiji v Radovljici leta 1923. Objavljena v reviji Sokolič.
- 1923 »Triglav«. Igra za sokolsko mladino, štiridejanka. Uprizorjena. Objavljena v reviji Sokolič.
- 1925 »Spominska plošča«. Ljudska spevoigra v štirih dejanjih. Uprizorjena. Objavljena v Clevelandu (ZDA).
- 1925 »Davidov greh«. Biblijska legenda. Neuprizorjena.
- 1926 »Zlato tele«. Komedija. Uprizorjeno.
- 1927 »Pater Anzel«. Ljudska igra. Uprizorjena.
- 1929 »Martin Napuhek«. Mladinska igra. Objavljena knjiga v Ljubljani. Uprizorjena.
- 1929 »Svetnica«. Ljudska igra. Neuprizorjena.
- 1930 »Odločilni možje«. Satira. Neuprizorjena.
- 1930 »Martin Krpan«. Dramatizacija po Fr. Levstiku. Uprizorjena.

- 1930 »Domovina kliče«. Prizor za sokolsko slavo. Uprizorjena.
- 1930 »Vrag jih je vzel«. Silvestrska slika. Uprizorjena.
- 1931 »Kralj ne umre«. Dramska slika. Uprizorjena.
- 1931 »V Korotan«. Mladinski prizor. Objavljen v reviji Sokolič.
- 1932 »Gašper v Mojstrani«. Lutkovna veseloigra. Uprizorjena.
- 1932 »Sosedov sin«. Scenarij za film po J. Jurčiču. Naročilo filmskega podjetja SAVA-FILM. Nerealizirano.
- 1933 »Bilštanj in Reberca«. Dramatizacija po dr. Ilavnikovem »Poslednji vitez Reberčane«.
- 1934 »Aslan«. Pravljica v petih slikah. Neuprizorjena.
- 1934 »Drabosenjak«. Ljudska igra v petih dejanjih. Objavljena knjiga v Ljubljani.

DELA VSKO KULT. DRUŠTVO „ENAKOST“ Jesenice

uprizori
v nedeljo 22. aprila 1934, ob 8. uri zvečer
v Del. domu na Savi
kratko predstavo

ZLATO TELE

komedija v petih dejanjih.
Scenarij Jakob Špičar Predelavo vodi A. Štravs P.

OSEBE:	
Miklo Krt. posestnik in trgovec	Oblik A.
Bogomir Celj.	Purko V.
Dr. Grm. advokat	Jakov Avg.
France Lipovec, mehanik	Zen V.
Savko Mirič, uradnik	Luković R.
Šturmik. trgovec	Sedej I.
Zupnik	Straličar P.
Kaplan	Zupan A.
Kosce, akademski slikar	Klancar A.
Vrtičnik, književodja	Piel A.
Linč	Andersvald E.
Mina	Almoe R.
Troha, tovarniški delavec	Štravs P.
Cisel, mehanik	Straličar V.
Rena, postrošnica	Wala A.
Delavec	Gruelj F.
Tovarniški delavec, gostje	

Dejanje se vrši nekje let po svetovni vojni.
SODELUJE KOVINARSKA GOSPODA
Cene Dru. 10. 8. 6-4. ODOBOR

mesno gledališče celje

GLEDALIŠKI LIST

LETO 1951 ★ 1952 Str. 2

JAKA ŠPICAR

Pogumni Tonček

Predstavljen mali, poštemenjak, vso srečo ti na poti
Ostani vedno tak junak, svet ti v vsespoved.
IL. 2

PREMIERA: PETEK 16. NOVEMBRA 1951 OB 20

V takem peklu sem živela,
sem trpela leto dni;
sem popolnoma oslabela,
dnevi h kraju so mi šli.
Bolezen se me je lotila,
opešale so mi moči,
shujšana tako sem bila,
solz v očesu bilo ni.

Srce v meni je otopelo,
vid opešal je očem,
omračilo se je čelo,
skoraj oglušela sem.
Kje so sestre, brat in mati,
to me več skrbelo ni,
za vsem sem nehala jokati,
vsi iz spomina so mi šli.
Vzleta misel ni imela,
srce je bilo kakor stroj,
telesna rana je skelela,
iz nje je tekel črn gnoj.
V usodo bila sem udana,
čakala sem samo to,
da v krematoriju bom sežgana,
da trpljenja konec bo.

A glej usoda je hotela,
čudo se zgodilo je,
sreča nas je dohitela,
kakor sanje prišla je,
Kot da gora bi se vdrla,
zunaj je zatreskalo,
vrata so se kar odprla,
junaki Rusi prišli so.

Kar svobodne smo postale,
odrešenje prišlo je,
od veselja smo jokale,
ko spet postale smo ljudje.
Mi smo bile kakor blažne,
med Ruse kar planile smo
in te tovariše prijane
smo poljubljale srčno.

Vojaki pa so v nas strmeli,
ko zrl naše so kosti,
do nas sočutje so imeli,
jim solza lila je v oči.

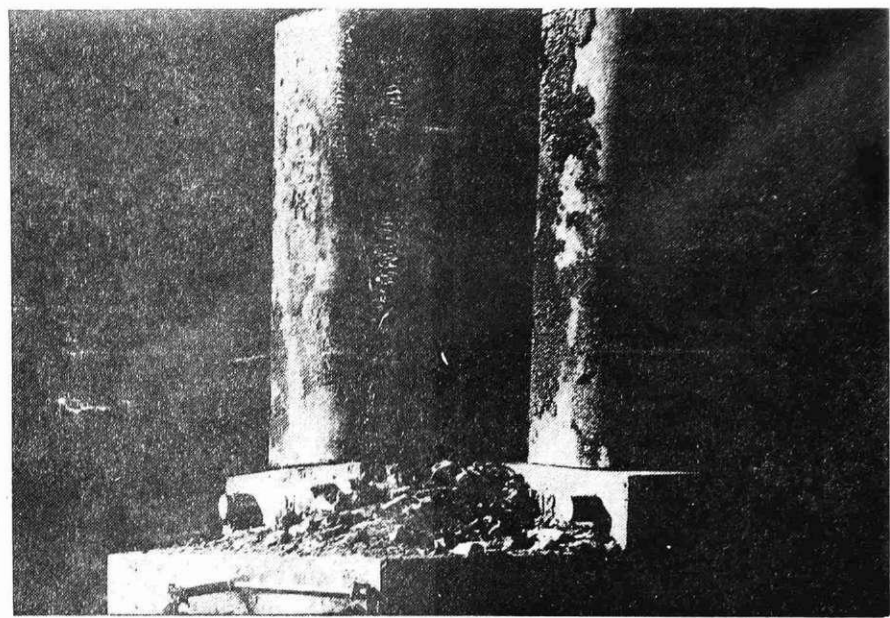
Ti zavezniški vojaki
so Nemcu pokazali moč,
velikodušni korenjaki
nam nudili so vso pomoč.
Očistili so vsako rano,
obvezali prav lepo,
dali so potrebno hrano,
dostojno nas oblekli so.

Ko smo si malo opomogle,
nas poslali so domov.

Jaz sem srečna v dobri volji
prišla pred domači krov.
Zdaj pa zopet sem vesela,
tudi z zdravjem že bo šlo,
kar pa jaz sem pretrpela,
to pozabljenò ne bo.
Kar v taborišču sem prestala
muk peklenskih in gorja,
to povedati bi ne smela,
popisati se ne da.

In zakaj sem jaz trpela,
to pač dobro vem in znam,
da svobodna bo dežela,
to srčno željo imam.

In da naše svete meje
pravično se postarajo
in da pridemo čimprej
pod novo Jugoslavijo.

Franci Sluga: Metalurška impresija III.

NIKO KEŠINA

Epitaf Anki

Kako si mogla da odeš
a da nikom ne kažeš zbogom,
tko ti je pretrga nit života
što se to desi sa tobom.

Tko ti je tako rano
odtrg'o krunice cvijeta,
tko ti je ukras proleće cvjetno
i svu radost ovog svijeta.

Nemogu da shvatim da nepostojiš
i da te nikad vidjeti neću,
kako da vjerujem da dom je tvoj
grob što sav je u cvijeću.

Suviše malo si život živjela
i tako malo u životu vidjela,
svima nama si sreću željela
al'samo ti je nisi imala.

Vesela bila si i nasmijana
tek po nekad tužna i sjetna,
sa svima si sreću dijelila
kada si bila sretna.

Uvijek si bila iskren drug
i spremna da pomogneš svima,
imala si ljudsko srce
kakvo malo tko ima.

Svi mi koji te poznamo
takvu nepravdu ne priznajemo,
koja ti u cvijetu mladosti
preote sve životne radosti.

Proleće bjehu tek na pragu
i sunce počeo zemlju da grije,
a ti ode putem nekim
kojim se nitko vratio nije.

Život se poigra tvojom mladošću
kao vjetar uvelim granama,
u slovenskoj zemlji počivaš
a u mislima živiš sa nama.

Još te oplakuju tužne vrbe
za tobom plaču jutra rana,
zbog tvog je odlazka ružna zora
svakog jutra uplakana.

Za tobom tuguju tanke breze
ptice na grani nijemo su stale,
potoci više ne žubore
svi za tvojom mladošću žale.

Zbog tebe plaču zvjezdane noći
bolno jecaju cvijet i trava,
mirno spavaj svoj vječni san
i neka ti je vječna slava.

Dok more bude šumilo
i sunce sjalo nad nama,
u ovoj pjesmi živjet ćeš
i u mislima ostati sa nama.

V TABORIŠČU SMRTI

RESNIČNA ZGODBA V VERZIJ, KI JO
JE O SVOJIH DOŽIVETJIH NAPISALA
ŽE POKOJNA EMA MIKLAVČIČ Z IDER-
SKEGA PRI KOBARIDU.

UVOD

Junaške bore jaz spoštujem,
ki za svobodo v boj so šli
z esem nesrečnim sočustrjem,
pri sren take imam ljudi.
Ker imenjem vse trpine,
v mojem sreč je nemir,
zato iz dušne globočine
je zgodba prišla na papir.

AUSCHWITZ

Ko ob Soči je pričelo
osvobodilno gibanje,
tudi jaz sem šla na delo,
da se uresniči gibanje.
A zlobna duša je iskala,
sorravnika me izdala je,
tako nesrečna sem postala,
nad mano prišlo je gorje.

Takozvani domobranec,
ki Hitlerja služili so,
ti svetohlini razuzdanci
v našo hišo vdrti so.

Hitlerji mene so odgnali
ga v jušistični zapor,
kruto z mano so ravnali,
vlekli me pred sodni zbor.
Sodniki so me obdolžili,
za krivo me spoznali so,
v Gorici so me obsodili,
me poslali v Nemčijo.

Poleg mene so peljali
se mnogo drugih jetnikov,
dve moji sestri so odgnali
iz istih jetniških zidov.
Nas na vlak so naložili
prav na tistem sred noči,
ragone trdno so zabili,
da jim nihče ne ubeži.

Vlak je v temno noč zapiskal,
kolesa zaropotala so,
je strup bolesti srea stiskal,
ko tiho jemali smo slovo.
In tako smo se vozili
stiri dni in tri noči,
med vožnjo nismo nič začeli,
nikdo zatisnil ni oči.

V Auschwitz smo mi dospeli
čejni, lačni, žalostni,
kot da nas bi s križu sneli,
bili smo izmučeni.
Ko iz vlaka smo stopili,
vojaki nas prijeli so,
od moških so nas koj ločili,
ženske skup ostale smo.
In tako so nas odgnali
po steni cesti kar navzgor,
končno nas so pripeljali
v velik ograjen prostor.

Da smo prišli na morišče,
to takoj spoznale smo,
saj nad vhodom v taborišče
bilo je zapisano:
Tu je taborišče smrti,
od tukaj več izhoda ni,
vsem, ki tukaj so zaprti,
telo v pepel se spremeni.
Kot nad vhodom je pisalo,
tako bilo je ondot,
vse v grozi trepetalo,
ko začel je križer pot.

Pred nekako komisijo
prič nas peljali so,
pred ločinsko policijo
nas pahnili so grdo.
Ondi nas so popisali
in nas tepli do krvi,
krvniki so se kar rezali,
lajali so kakor psi.

Nato pa z nami so začeli
nekač pač nesramnega,
vso obleko so nam vzeli,
slekli nas do golega.
Vre, pristane, uhane,
ves nakit pobrali so.
Esesorke pijane
nas ostrigle so grdo,
potlej pa na levo roko
so število vtisnili,
kot za slednjo oporočo
so pečat pritiskali.

Nato postale smo številke,
nismo bile več ljudje.
Da je Nemčija morilka,
to nam bilo znano je.
Potem so v haljo nas obekali,
nam pokrila je telo,
so po haljah curki tekli,
polite bile so s krvjo.
Je moja halja bila priča,
da v nji je bil nekdo steptan,
je halja bila od mrliča,
ki brez nje je bil sežgan.
Je halja bila nespodobna,
čepor ni imela ni,
vredni bila je podobna,
gorkote nič držala ni.

In ko z nami so uvelili,
ko nas preoblekli so,
nas esesorkam zročili,
v babje krenjplje prišle smo.
Esesorke so bile zlobne,
bile so kot steki psi,
hudiču bile so podobne,
jim plamen širil je iz oči.
Te paznice so nas pahnile
v drug ograjeni prostor,
oh, kako smo se zgrozile,
ko vrtle grozni smo prizor.

Pred nami stala so barake
očnele kakor smrt,
smo vrtle žive okostnjake
zarite v mrtvaški prt.
Dekleta, žene, sive starke
iz vseh zaslužjenih držav,
Slovenke, Grkinje, Madžarke,
iz ruskih bile so planjav.

Potrite žrtve so molčale,
ko stopile smo med nje,
a me smo v grozi trepetale,
po licih bile so solze.
Je ista usoda nas zadela,
somučenke bile smo.
Trpljenja doba je začela,
godilo nam se je tako.
Iz ležišča so nas spodili,
preden se je dan zoril,
so v mrzli vodi nas umili,
ledeni veter v nas je bril.

Nato pa morale smo stati
na dvorišču — ure tri
smo v vrsti morale molčati,
ko mrzli pretresal je kosti.

Ko nas paznica je prešela,
nam črno vodo dali so,
nas voda malo je ogrela
po nji šibelo je telo.

Potem na delo so nas gnali,
esesorci so z nami šli,
ločinsko z nami so ravnali,
pri njih ni bilo milosti.
Na delu bile smo tepene
prav za vsak prazen nič,
koderkoli smo hodile,
nas spremljal je krvavi bič.

Krog nas pa stražo so držali
veliki krvoločni psi,
psi so grozno godrnjali,
ko črtam grizli so kosti.
Za kazen kamenje smo nosile
z enega kraja v drugi kraj,
s kamenjem smo se spet vrtnile
in smo prinesle ga nazaj.
Kamen je v glavo rezal,
da je tekla draga kri,
nihče rane ni obvezal,
za nas zdravila bilo ni.

Hrana pa je bila taka:
zabeljena popolnoma nič,
z gnile repe, zelja redka mlaka,
ne bi jo porohal prašič.
Čeprav sestradane smo bile
in popolnoma brez moči,
vozove težke smo vozile,
nam rrv žulila je kosti.

Če je žrtev omahnila,
da je padla v nezavest,
z rodo je polita bila,
tepla jo je vrtla pest.
Če jo niso s tem zbudili,
haljo so ji vzeli preč,
na vo: so žrtev naložili,
videle je nismo več.

Tako se z nami je godilo,
tako je bilo vsaki dan,
ponoči je še hušje bilo,
bil počitek je strašan.
Na ležišče so nas gnali,
preden sonce je zašlo,
na golih deskah smo ležale,
spati bilo je težko.
Otožni glasi vdihajočih,
obupni klici na pomoč,
globoki vzdih umirajočih
se je čulo vsako noč.
Se mnogih jetika je lotila,
tifus bil je tu gospodar,
smrti je kar naprej kosila,
odpočila se nikdar.

Mrlice niso pokopali,
kot pri nas navada je,
žrtve so v peči zažgali,
da sled za njimi zbrise se.
Je s krematorija plamen švilgal,
sikal kot strupeni gad,
dim iz njega se je dvigal,
razširjal je neznosni smrad.

V krematoriju so kurili,
ogentj vedno je gorel,
noter so ljudi gonili,
ven vozili so pepel.

Tako s človekom so ravnali
na najogabnejši način,
še žive v ogenj so metali,
to bil je najhušji zločin.

Vodstvo slovenske ljudske šole
na Jesenicah

uljudno vabi k
PREDSTAVI,

katere priredi šolske mladina

v nedeljo, dne 14. julija ob 8. uri zvečer

v „Delavskem domu“ na Šavi.

Pogumni Tonček.

Prvica v petih dejanjih. Spisal J. Spicar.
Prvake ločje uglašil St. Savinšek.

Osebe:

Tonček, Minka, Maj, Srečinka, Kraljev odposlanec, Učitelj, Bell kralj, Zeleni mož, Povodni mož, Vila, Vešče, Vile, otroci, ljudstvo.

Prvica se godi v davni davni čas.

Pri predstavi avira glavni društveni orkester.

VSTOPNINA: Sedeži I. vrste K 3.—, II. vr-

ste K 2.50, III. vrste K 1.—, stojališče K 1.—.

Vstopnice se dobivajo v „Delavskem domu“ v ne-

deljo od 9. do 12. ure popoldne in zvečer 1 uro pred

začetkom predstave.

Ciadi dobiček je namenjen za nabavo nemotil revnih

šolarjem.

- 1935 »Obsedeni Lojzek«. Mladinska igrice. Objavljeno v reviji Sokolič. Upri-
zrojena.
- 1935 »Osojski spokornik«. Radijska igra. Upri-
zrojena.
- 1935 »K radosti in bratstvu«. Slavnostna
igra za uprizorjanje na prostem.
Upri-
zrojena.
- 1935 »Magister Johanes in njegova vera«. Legendi. Upri-
zrojena.
- 1935 »Ob grobu in prestolu«. Scena. Ob-
javljena v reviji Sokolič.
- 1935 »Slava delu«. Enodejanka.
- 1935 »Na razpotju«. Silvestrska slika.
- 1936 »Tabor sanja«. Igrica. Objavljena v
reviji Sokolič. Upri-
zrojena.
- 1937 »Domovini zdravo«. Velika scena za
telovadni nastop. Upri-
zrojena.
- 1938 »Praznik dela«. Slavnostna scena za
prvomajsko proslavo na Jesenicah.
Upri-
zrojena na prostem.
- 1938 »Trije kralji«. Mladinska igrice. Ob-
javljena v mladinskem tisku. Upri-
zrojena.
- 1938 »Majka Slava«. Slavnostna igra. Upri-
zrojena.
- 1938 »Vrag jih je vzel«. Silvestrska fan-
tazija.
- 1938 »Ob dvajsetletnici«. Slavnostna aka-
demija. Objavljena v reviji Sokolska
volja. Jubilejna akademija za jese-
niški sindikat. Upri-
zrojena na prostem.
- 1939 »K skupni mizi«. Scena za proslavo
1. decembra 1939. Objavljena v reviji
Sokolska volja. Upri-
zrojena.
- 1940 »Naš vir«. Slavnostna igra. Objavlje-
na v reviji Sokolska volja. Upri-
zrojena.
- 1941 »Božični večer«. Dvodejanka.
- 1942 »Cesarski ukaz«. Ljudska igra. Upri-
zrojena.

RADIJSKE IGRE

Radijske igre je Jaka Spicar ustvarjal
in pisal že pred drugo svetovno vojno. Med
in po drugi svetovni vojni je še vedno pisal
za radio Ljubljana, radio Celovec in Trst.
Imenski seznam radijskih iger Jaka Spicar-
ja je podan kronološko, obenem pa tudi
leto izvedbe oziroma emitiranja programa
na radijski postaji. Za podatke program-
skega sklopa izvedb Spicarjevih radijskih
iger se iskreno zahvaljujem programski
službi omenjenih radijskih postaj.

Leto Naslov radijske igre

- 1935 »Osojski spokornik«. Koroška legen-
da. Druga nagrada na natečaju za
najboljšo slušno igr. Radio Ljublja-
na — 1936, Radio Celovec — sloven-
ska oddaja — 1946.
- 1944 »Kres«. Radio Celovec — 1950; Radio
Trst — 1951.
- 1944 »Planina«. Radio Celovec — sloven-
ska oddaja 1950; Radio Trst — slo-
venska oddaja 1951.
- 1944 »Semenj«. Radio Celovec — sloven-
ska oddaja 1952; Radio Trst — slo-
venska oddaja 1952.
- 1944 »Terice«. Radio Celovec — slovenska
oddaja 1953; Radio Trst — slovenska
oddaja 1953.
- 1944 »Okrog ženitovanja«. Radio Celovec
— slovenska oddaja 1954; Radio Trst
— slovenska oddaja 1954.
- 1945 »Pusta«. Radio Celovec — slovenska
oddaja — 1952; Radio Trst — slo-
venska oddaja 1953.
- 1945 »Šentjurja jagajo«. Radio Celovec —
slovenska oddaja 1954; Radio Trst —
slovenska oddaja 1954.
- 1945 »Božič«. Radio Celovec — slovenska
oddaja 1955; Radio Trst — slovenska
oddaja 1955.
- 1945 »Za veliko noč«. Radio Celovec —
slovenska oddaja 1955; Radio Trst —
slovenska oddaja 1955.
- 1951 »Vsi sveti«. Radio Celovec — sloven-
ska oddaja 1951; Radio Trst — slo-
venska oddaja 1951.
- 1952 »Loški gospod«. Radio Celovec — slo-
venska oddaja 1952; Radio Trst — slo-
venska oddaja 1952.

(Nadaljevanje na 16. strani)

Gledališkemu društvu

Jesenicah

G. kr. okrajno glavarstvo dovoli, da gledališko
društvo na Jesenicah v pripori v nedeljo, dne 5. t. m. ob 3
uri popoldne v dvorani pri "Jeleni" na Šavi priložni dvode-
janski igrice "Miklavčev Jar", za katero je G. kr. delovno
predsedstvo glasom ukaza s dne 1. decembra 1915, št. 2340/Pv.,
izdalo conurno in v priporitveno dovoljenje.

G. kr. okrajno glavarstvo v Ljubljani, dne 3. 12. 1915.

G. kr. okrajni glavar:

[Signature]

(Nadaljevanje s 15. strani)

- 1952 »Planine«. Radio Celovec — slovenska oddaja 1952; Radio Trst — slovenska oddaja 1952.
- 1952 »Skočidolski čebelar«. Radio Celovec — slovenska oddaja 1953.
- 1952 »Zvonovi so se vrnili«. Radio Celovec — slovenska oddaja 1953.
- 1953 »Krst«. Radio Celovec — slovenska oddaja 1954.
- 1953 »Hema Krška«. Radio Celovec — slovenska oddaja 1954.
- 1954 »Dva koroška pesnika«. Radio Celovec — slovenska oddaja 1954.
- 1954 »Na verbe«. Radio Celovec — slovenska oddaja 1954.
- 1955 »Sentjur je pomagal«. Radio Celovec — slovenska oddaja 1955.
- 1957 »Na Višarje«. Radio Trst — slovenska oddaja 1958; Radio Celovec — slovenska oddaja 1958.

Špicar je tako poleg literarnega, odrsko-gledališkega oziroma igralsko-režiserskega dela osvojil tudi radijski medij. S tem je opravil plemenito nalogo. Z emitiranjem preko radijskega medija so se ohranili slovensko-koroški folklorni elementi ter že skoraj pozabljeni narodni običaji. Minuta-ža radijskih iger ni presegala v povprečju 25 minut. V zapuščini je ostal žal še del nedokončanih osnutkov za različne narodnopolisne priloge.

To pa še ni vse. Špicar je sodeloval, oziroma dopisoval v domače in tuje časopise ter revije. Tako ga najdemo kot dopisnika časopisov JUTRO, MIR, SLOVENSKI NAROD, KOROŠKI SLOVENSKI VESTNIK in ameriški PROLETAREC. Tudi na tem novinarsko-dopisniškem področju je bil izjemno plodovit. Žal je bibliografija člankov zaradi neurejenih medvojnih razmer nedostopna.

Špicarjeva bogata prevodna dejavnost sega na nemško govorno področje. Prevajal in prirejal je naslednja nemška odrska dela: »Kakor stari, tako mladi«, »Križaj ga«, »Leto pleše«, »Mežnarjeva Lizika«, »Ponos za ponos«, »Svojeglavec«, »Na ogledih«, »Razbojnik«, »Ponedeljekarji«, »Lepša mlinarica«.

Poleg prevajalstva je Špicar našel dovolj časa, da sta skupaj s soprogo Marico zbirala staro ljudsko blago (kolednice, ženitovanske in svatovske pesmi itd.) ter beležila starodavne koroško-slovenske folklorne elemente. Soprog Marica je odlična sodelavka in poznavalka ljudskega blaga. Jaka Špicar je odlično obvladal tudi to področje. Kot strokovnjak je zbrano blago iz ljudske zakladnice organsko vključeval v svoja dela.

Društvo slovenskih knjižničarjev, Ljubljana, 23. marca 1955.

Knjižničarji

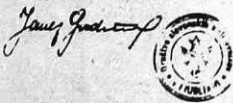
Knjižničarji

Konstitucija na sejo prosoja matičnih dejavnosti pri Društvu slovenskih knjižničarjev, da se tovariš J. Špicar (Ljubljana, Šepura 54) od leta 1918 naprej deloval kot kulturni prevodni delavec slišati tudi na Koroškem. Najbolj je volja število ljudskih iger, ki so jih v uspehu uprizarjali na ruskih odrih, in ki jih je deloma sam režiral.

Knjižničarji

Jana Oradilnik

Pran Albrecht

Pran Albrecht

Soproga Marica živi danes v Ljubljani kot edina »originalna« koroška Slovenka. Je še vedno dejavna članica Kluba koroških Slovencev v Ljubljani. Letos 24. aprila je jubilej Kluba koroških Slovencev praznovala visok življenjski praznik — 92. rojstni dan.

SKLEP IN UGOTOVITEV

Mojster ljudske dramatike Jaka Špicar spada nedvomno med najbolj plodovite slovenske avtorje. Raznolikost njegove pesniške izpovedi je razvidna iz zbranega gradiva. Njegov bogat življenjski opus označuje naslednja razčlenitev:

a) Opravi 83 samostojnih dramati-zacij oziroma spisal tolikšno število odrskih del. To so ljudske igrice, drame, mi-tične in alegorične igrice, mladinske in otro-ske igrice.

b) Od skupnega števila spisanih odrskih del, to je 83 primerov, je bilo uprizorjeno 53 del. To je izjemen uspeh in priznanje avtorju za opravljeno uspešno literarno odrsko delo.

c) Spisal je 21 radijskih iger s povprečno minuto 25 minut. Bile so emitirane v celoti z večkratnimi ponovitvami. Radijske igrice so bile emitirane na radiu Ljubljana in na radijskih postajah Celovec in Trst v okviru slovenskih oddaj.

d) Prevodna dejavnost je bila bogata, saj je Špicar prevedel deset odrskih del iz nemško-govorečega področja. Dela v slo-venškem prevodu so bila uprizorjena na odrih širom Slovenije.

e) Bil je izjemen poznavalec blaga iz ljudske zakladnice. Skupaj z ženo Marico sta zbirala pri čistem izviru. Sistematično sta zapisovala folklorne elemente, navade in starožitne običaje. Pozneje jih je Špicar organsko vključeval v svoje ljud-ske igrice. Na ta način nam je ohranil skoraj že pozabljene ljudske šege, ki so danes ponekod že popolnoma izumrle.

Viri:

1. Dr. prof. Reginald Vošpernik: »Jaka-SPI-CAR — EINVERGESSENER SONN KARTENS«. DIE BRUCKE 7-8, Jahrgang 4, Frühjahr-Herbst — 1978
2. Marica Špicar: Osební spomini, Ljubljana 1974
3. Osební razgovori z Marico Špicarjevo — Ljubljana 1982
4. Korespondenca z Marico Špicarjevo — Jesenice-Ljubljana 1972—1982.
5. Jaka Špicar: DRABOSENJAK. Narodna igra v petih dejanjih, Ljubljana 1937. Da-rilna knjiga.
6. Dr. prof. Reginald Vošpernik: »Koroška te-matika v dramatičnem ustvarjanju Jaka Špicarja«. Slavistična revija št. 3-4, Ljub-ljana 1979.
7. »Naš tednik št. 16, leto XXXII, Celovec 17. 4. 1980
8. »STOP« 24. 9. 1971. str. 5: (»Mojster slo-venske ljudske dramatike« — Slavko Tar-man) Ljubljana 1971
9. OBZORNÍK — PD št. 8, leto 1974 (»Moj-ster slovenske ljudske dramatike« — Slav-ko Tarman) Ljubljana 1974.
10. DOKUMENTI SLOVENSKEGA GLEDA-LIŠKEGA IN FILMSKEGA MUZEJA — št. 16, Ljubljana — 1970
11. REPERTOAR SLOVENSKEGA GLEDA-LIŠČ 1867—1967. Popis premier in ponovi-tev, Slovenski gledališki in filmski muzej, Ljubljana — 1967.
12. REPERTOAR SLOVENSKEGA GLEDA-LIŠČ 1967—1972, SLOVENSKI GLEDA-LIŠKI IN FILMSKI MUZEJ, Ljubljana 1973.
13. REPERTOAR SLOVENSKEGA GLEDA-LIŠČ 1972—1977, SLOVENSKI GLEDA-LIŠKI IN FILMSKI MUZEJ, Ljubljana 1978.
14. DOKUMENTI SLOVENSKEGA GLEDA-LIŠKEGA IN FILMSKEGA MUZEJA št. 22, Ljubljana 1973.
15. Arhivski zapiski programske službe radia Celovec, Ljubljana in Trst. Ljubljana, Celovec, Trst 1982.

MARJAN ČUFAR

Lamelirano jutro

Vzdolž zarje
pleše dreved,
izginja zablodeli strah
šepet prihodnosti
že spet odkapne me
na rosní mah.

Kamnit izpljunek
in star mrak
s samotno večkrat pomnožen
sem bil —
a zdaj se mi spet zdi,
da v rdeč sem nagelj
spremenjen.

Čipka iz hipnosovega vrta

Sol stoletij
iz dečkove piščali,
ki sredi lip,
kostanjev piska v noč.
Noseče žene,
vode žejni pavi —
in v smehljaju gozda
strup leden in noč.

Ta sol je kot
preslišan pasji lajež,
nezvesta solzam vseh,
ki jo topijo.
Srce diši kot
majaron ljubezni —
in v polžjih hišicah
sanjači spijo.

Nekontrolirano poreklo

Balkoni šelestijo
v noč pomladno —
a pred menoj je še
samotnih zibelk molk.
Na steklo zmečkanin
naboden bambus,
ostal je kot gonada časa —
— lačen volk.

Namigi smešnih kač
v naročju mi ihtijo.
Ne bom iskal
skakalcčev
s travnih bilk,
ne z vetrov
tlakovanih cest
in ne čeljusti,
ki včasih
kot poljubi
se mi zdijo.

Pitagorova križanka

Marsov sin
poln brazgotin
v mrzlem vetru
frfota,
in rdečem zraku
muzikant
na orglice iz zvinca
igra.

Molčijo in potujejo
puščice,
sužnjevske usode.
Pasatni veter
dan za dnem
nam žene
miselne piroge.

VALENTIN POLANŠEK

PET APRILOV KOROŠKIH SLOVENCEV V NACISTIČNI NEMČIJI (ANTIPOETIČEN CIKEL)

Ob otvoritvi spominske sobe koroških partizanov in obnovljene Peršmanove domačije na južnem pobočju Pece 25. aprila 1982.

Samo sedem let je vladal kljukasti križ
v koroški deželi —
in koroški Slovenci so morali
po tisočletnem hlapčevstvu
skozi inferno
tistih let med 1938 in 1945!

APRIL 1938

Splakot in iz ust rjavosrajčnikov
utepajo slovenskemu človeku,
da je treba 10. aprila 1938
glasovati za Adolfa Hitlerja,
za priključitev Ostmärke
k Veliki Nemčiji —

S prižníc zahteva pastirski list
od slovenskih kristjanov,
da se odločijo
za antikrista!

In to v času,
ko novi oblastniki že zapirajo
slovenske duhovnike
in druge antifašiste.

In to v času,
ko obhajamo vstajenje odrešnika sveta.

V času, ko je rojstni mesec
Adolfa Hitlerja.

APRIL 1941

Hitlerjanski vojaški škorenj
maršira že v tretje vojno leto —
kot deveto državo pomendra sosednjo
Jugoslavijo.

Konec listov »Koroški Slovenec« in
»Mladi Korotan«.
Slovenska društva so že prej prepovedali,
slovenske knjižnice uničili,
slovensčine že davno ni več v šoli,
zdaj jo preženo še iz cerkve.

Koroški slovenski renegati se uveljavljajo
kot naci veljaki v Oberkrainu —
Slovenija je zginila z zemljevida.

In to v mesecu aprilu,
ko zaničevanci praznujejo Jezusovo
vstajenje!

V času,
ko Sieg-heill parade poveljujejo
rojstni dan največjega vojskovodje
Adolfa Hitlerja!

APRIL 1942

Strašni dan, ko pridejo uniformiranci
po Lobničane, Korčane, Plazničane in
Kapelčane
in jih odženejo neznano kam —
nad tristo zavednih slovenskih družin
s Koroškega

izselijo na nacisti
po načrtu koroških rjavosrajčnikov!

To je samo začetek za izgon
petdeset tisoč koroških slovenskih rojakov!

Kakor smrtna obsodba visijo po vseh
javnih lokalih
letaki z napisom:

„Kärntner, sprich deutsch,
die Sprache ist Ausdruck deiner
Gesinnung!“

Kdor uporablja svojo slovensko
materinščino,
je že zaznamovan od nacističnih rabljev!

In to v mesecu aprilu,
ko zbegani trpini praznujejo
vstajenje zveličarja!

V času,
ko ima svoj rojstni dan tisti,
ki sam izjavlja, da ga je bog poslal,
Adolf Hitler!

APRIL 1943

Groza spreletava vse,
ko se izve, da so na Dunaju obglavili
trinajst koroških Slovencev —

med njimi Pasterk Jurija iz Vobence,
Markovčevega Francija iz Suhe,
Miho Županca z Obirskega
in njegovo sestro Marijo Olip iz Kaple,
Tomaža Olipa z Obirskega so ubili v ječi.

V grozno smrt so šli zavedni rojaki,
kmetje in delavci,
proletarci in borci,
kristjani in rodoljubi!

In koliko so jih obsodili na dolgoletno
ječo!

Iskra upora pa se je razvnela
v plamen, ki je kazal pot v svobodo!
Iskra upora,
ki jo je prižgal pod Obirjem Žnidarjev
Hanza,
brat obglavlencev Mihe in Marije —

Iskra upora,
ki jo je prinesel Matjaž s Pece!
Iskra upora,
ki jo je s soborci razvnela Gašper!

Smrt obglavlencev
v mesecu,
ko naj bi vstali Kristus
prinesel pravico na svet!

V času,
ko se je na ruski fronti že zataknilo
največjemu antisemitu
Adolfu Hitlerju!

APRIL 1945

Tri dni potem je Rdeča armada
že osvobodila Dunaj
in sedanja druga republika Avstrija
se je rodila —

Širom po koroški zemlji je bilo
vse polno partizanskih enot,
povsod so delovali OF odbori,
partizanske vezi so bile razmrežene na
vse strani,
tudi na Gradec, Dunaj in celo v Berlin.

S Pastirkovim Maksijem, ki je že 1938
prišel v kacat Dachau,
je trpelo po številnih kacetih
toliko naših ljudi,
toliko naših ljudi —
In koliko jih je bilo pobitih
poleg treh Hojnikovih!

Komaj trinajst dni —
komaj trinajst dni
pred koncem druge svetovne vojne,
pa se je zgodila na tem mestu
pri Peršmanu
strašna tragedija, katastrofa —
nečloveški pokol bo slehernega Slovenca
vse bodoče dni pretresal.

Takšno kriprelitje
v mesecu,
ko naj bi človek praznoval
zmagovitega Križanega!

In to v mesecu aprilu,
ko je le pet dni pozneje
uzel svoj konec
Adolf Hitler!

SLAVA JIM, KI SO ŠLI TUKAJ V NASILNO SMRT!

- 39-letni Peršmanov gospodar Luka Sadovnik
36-letna Peršmanova gospodinja Ana Sadovnik
77-letna Peršmanova stara gospodinja Frančiška Sadovnik
44-letna Katarina Sadovnik, gospodarjeva sestra
13-letna Frančiška Sadovnik, domača hčerka
7-letna Albina Sadovnik, gospodarjeva nečakinja
4-letni Viktor Sadovnik, domači sin
9-mesečni Mirko Sadovnik, domači sin
5-letni Filip Sadovnik, gospodarjev nečak
10-letni Stanislav Kogoj od sosedove Čemrove domačije, oče v taborišču, mati v partizanih
3-letna Adelgunda Kogoj od sosedove Čemrove domačije, oče v taborišču, mati v partizanih

(EPILOG IZ RECITALA »KRI-OGENJ-PEPEL«)

Svet je pepel
naših sežganih,
izkravelih,
strohnelih
rojakov,
svetih borcev!

Spomin,
ki krepi našo vest —
našo zavest:

DA BOMO DO SMRTI SLOVENC, KOT SMO BILI ROJENI SLOVENC!

Slovenske smrti ni,
ker skozi grenki pepel zgodovine,
skozi ogenj tujega nasilja
naša slovenska kri
v slovenske prihodnje dni
še vedno

ŽIVI!
ŽIVI!
ŽIVI!